DESTINE

—

Henri TROYAT

Consilier editorial CORNEL SIMIONESCU

HENRI TROYAT „LES SEMAILLES ET LES MOISSONS” Tome 5 *LA RENCONTRE* „PRESSES POCKET e Pentru versiunea română toate drepturile aparţin Editurii Venus, Bucureşti, 1995

HENRI TROYAT

ÎNTÂLNIREA

ROMAN

Traducere de VIRGINIA CARIANOPOL

şi

ION GÂRBĂ

EDITURA VENUS

BUCUREŞTI – 1995

PARTEA ÎNTÂI

1.

Elizabeth încetini pasul, strânse cu tandreţe braţul mamei sale şi, privind-o pieziş, cu insistenţă, spuse:

— Ştii, mamă, am reflectat la propunerea doamnei Duversoy.

— Şi cu, zise Amélie.

— Nu crezi că-i un lucru minunat?

— Trebuie să ţinem seama de argumentele „pentru” şi „contra”.

— Nu există „contra”!

— Ba da, Elizabeth. Te poţi imagina departe de noi, singură, la Paris?

Un licăr de indignare scăpără în ochii Elizabethei. Se aştepta la această replică. Când oare vor admite că nu mai era o fetişcană, ci o femeie de douăzeci şi trei de ani, capabilă de a-şi alege propriul destin? Trăind lângă ei, la Megève, după ce divorţase, părinţii îşi închipuiseră, desigur, că n-ar putea să-i părăsească decât în cazul unei noi căsătorii. Era timpul să le deschidă ochii.

— Te rog, mamă, zise ea, încetează să mă tratezi ca şi cum aş fi o puştoaică! Ce crezi că mi s-ar putea întâmpla la Paris?

Atacată brutal, Amélie nu îndrăzni să formuleze motivele neliniştii sale. Trebuia să recunoască deschis că nu mai avea încrederea de altă dată în fiica sa?

— Păi… nimic, zise ca eu un oftat.

Elizabeth ghici gândul mamei sale şi, amintindu-şi de supărarea pe care i-o pricinuise cândva, o uşoară compasiune îi domoli dorinţa năvalnică de a o convinge.

— Atunci, mamă, gândeşte-le! Hai, mai bine încearcă să mă înţelegi, decât să mă critici…

Continuară să meargă pe drumul de pământ clisos, care ducea de la hotelul „Două capre sălbatice” către ferma Courtaz şi Renardière. Dezgheţul timpuriu dezgolise valea de la Megève. Pe pajişti iarba alungase ultimele straturi înnegrite de zăpadă, pârâiaşe firave se strecurau la suprafaţa solului printre mici insule de pietricele şi grămăjoare de resturi vegetale, acoperişul

unui conac părea că-şi dă sufletul încet, încet, sub un cer de un albastru intens. Chiar pe pantele înalte, zăpada îşi pierduse prospeţimea şi strălucirea, coroanele mohorâte ale brazilor erau mai întunecate decât de obicei, creste de gheaţă se topeau scânteind în soare. Contrastul culorilor era atât de izbitor încât peisajul părea gata să dispară, să se prefacă în apă şi abur, în verde vegetal de pajişti înflorite. Amélie respiră miresmele dulci-amărui ale primăverii la munte. Après-ski-urile sale se înfundau năclăitor în noroiul drumului. Elizabeth se avântă din nou în discuţie:

— Vrei să-mi explici ce fac cu aici, de trei ani?

— Ne ajuţi!

— Nici vorbă! Ştii asta foarte bine! Voi n-aveţi nevoie de mine pentru a ţine hotelul. Lângă voi, nici nu muncesc cu adevărat, dar nici liberă nu sunt…

Amélie îşi întoarse privirea. Inutil să lupte până şi cu sine. Tot ce-ar fi vrut să uite îi revenea în minte, răbufnind ca un val de căldură. Îşi amintea lamentabila intrare a Elizabethei în viaţă: căsătoria ei cu Patrice Monastier, care părea o reuşită, şi se destrámase, jalnic, urât, după doar câteva luni, scrisoarea disperată adresată părinţilor, oribila mărturisire bâiguită febril, în camera mică, albă, dintr-o clinică din Geneva. Aducându-şi fiica înapoi acasă, Amélie crezuse la început că n-ar putea să ierte niciodată fuga fiicei sale. Nu-şi mai recunoştea copila în această femeie orbită de pasiune, care-şi înşelase soţul şi făcuse un avort pentru că era însărcinată cu altul. Doar o nebună putea proceda aşa! Ce viitor să mai aştepţi după o asemenea dizgraţie? înmărmurită de dezgust şi consternare, Amélie, la vremea aceea, nutrea lotuşi o ultimă speranţă: Patrice era atât de bun, atât de tandru, atât de generos!… Poate ar fi fost de ajuns ca Elizabeth să revină la el şi să-l implore, pentru ca el să consimtă s-o ia din nou de soţie! Vai, foarte curând trebui să înţeleagă că nici el, nici ea nu mai doreau această apropiere. Cerut de către Patrice,

divorţul îşi urmase cursul. Schimb de scrisori, vizită la un avocat din Bonneville, somaţii de portărel, pe o hârtie albastră: organizarea oficială a ruşinii. Elizabeth nu se prezentase la termenul de conciliere şi, după patru luni, sentinţa fusese pronunţată împotriva ei, în lipsă. Nu mai era doamna Monastier, ci, în mod ciudat, doamna Mazalaique. Un trecut prea încărcat pentru vârsta ei. O înfăţişare adolescentină şi experienţa trădării şi. plăcerii! Amélie nu căutase nici măcar să afle numele bărbatului care o dezonorase pe Elizabeth. Trecuseră deja trei ani de la scandal!

— Ţie ţi-e frică să nu mă simt singură la Paris, reluă Elizabeth. Dar greşeşti! îl voi vedea des pe unchiul Denis. Şi apoi, veţi veni voi, tu şi tata, între sezoane.

— Sigur că da! îngăimă Amélie.

Lenta scurgere a zilelor îi mai domolise supărarea. Pierre, deşi foarte afectat de această aventură, îi oferea soţiei sale imaginea zilnică a resemnării şi indulgenţei. El încerca să-şi înţeleagă copilul şi cu siguranţă avea dreptate! Puteai condamna la nesfârşit o fiinţă care avea nevoie de afecţiune pentru a-şi regăsi echilibrul în viaţă? De altfel Elizabeth se schimbase mult. Maturizată de propriile-i greşeli, devenise mai ponderată, mai reţinută, mai visătoare. Gustul nestăpânit al plăcerii se transformase într-o profundă melancolic. Nu minţea spunând că existenţa de la Megève n-o mai amuză:

— Mereu aceleaşi plimbări, aceleaşi distracţii. Schiem, bem ceai, dansăm! Am impresia că-mi pierd timpul printre toate aceste fiinţe care n-au altă grijă decât să se distreze!

Auzind aceste cuvinte, Amélie îşi simţi sufletul pe deplin împăcat. Fiica sa îi dădea în sfârşit ocazia de a se acuza ea însăşi: „Asta-i greşeala noastră. A fost crescută mult prea liber, într-un climat de petreceri, de vacanţe continue. N-a fost niciodată nevoită să se limiteze, să-şi calculeze banul, timpul. Toate tentaţiile îi erau la îndemână. Cu firea ei impulsivă, era imposibil să n-o ia

razna”... Degetele Elizabethei strânseră nervos mâna mamei sale. Trecură peste o băltoacă. Li se-ntâmpla adesea să se plimbe împreună prin împrejurimi. Ca două convalescente, unite prin aceeaşi suferinţă, băteau drumurile fără nicio ţintă, fericite să meargă una lângă alta, încălzindu-se, alinându-şi discret rănile.

— La ce te gândeşti, mamă?

— La ce mi-ai spus adineauri. Ce te face să crezi, că-ţi va plăcea la Paris mai mult decât la Megève?

— Dar cum, asta-i sigur! La Paris voi fi ocupată toată ziua.

— Şi aici ai putea…

— Nu-i acelaşi lucru! Vreau să lucrez pentru mine, să-mi câştig existenţa!

Rostise această frază cu un asemenea elan, încât Amélie fu mişcată ca de un ecou al propriului trecut. Proaspăt căsătorită, ea cunoscuse cu Pierre aceeaşi ardoare entuziastă, acelaşi elan generos ca la orice început de drum. Modesta cafenea din strada Montreuil, apoi cafeneaua mare din bulevardul Rochechouart, iar în cele din urmă acest hotel la Megève. Oare fiica sa, după ce o decepţionase, avea să-i semene? Surâse:

— Să-ţi câştigi existenţa. Uşor de spus! N-am ajuns încă în situaţia asta.

— Ba da, mamă, doamna Duversoy ţi-a explicat destul…

— În vorbe totul pare frumos, Elizabeth. Trebuie să vedem dacă această gerare pe care ţi-o propune e o afacere profitabilă.

— De ce n-ar fi? Un magazin de discuri şi de papetărie, în strada Marbeuf, nu-i o ocazie de scăpat din mână!

— Doamna Duversoy, care e totuşi proprietara, ţi-a spus că, deocamdată, cifra de afaceri a prăvăliei e foarte modestă…

— Pentru că cea care administrează în prezent e o femeie bătrână, bolnavă, arţăgoasă, maniacă! N-a ştiut

să-şi formeze o clientelă…

— Şi tu o să ştii?

— Cu siguranţă!

— Tu n-ai avut niciodată de-a face cu comerţul!

— O să-nvăţ. Şi tu ai învăţat foarte bine, mamă.

— Împrejurările au fost altele! zise Amélie.

Şi, în sinea ei, recunoştea: „Nu chiar atât de diferite de cele de acum!” Elizabeth lovi cu piciorul o pietricică, ce se rostogoli înaintea ei.

— Lăsaţi-mă să-mi iau răspunderea şi veţi vedea! Nu e cine ştie ce să vinzi discuri! Despre un alt fel de comerţ, nu m-aş pronunţa! Dar, despre asta, totuşi… Voi aranja magazinul după gustul meu, voi face din el un mic salon modern, în care clienţii vor putea lua loc pentru a asculta ultimele arii la modă, voi acoperi pereţii cu fotografii ale unor dirijori, cântăreţi, actori…

Stârnită şi ea de această perspectivă, Amélie murmură, ca dusă pe gânduri:

— Stai puţin! Doamna Duversoy poate nu e atât de hotărâtă cum crezi tu. Şi apoi sunt lucrările astea de extindere a hotelului, care trebuie începute în luna mai. De când vrem să lărgim holul! E neapărată nevoie să fim aici, pentru a supraveghea antreprenorul…

— Nu voi avea nevoie de voi ca să mă mut.

— În orice caz, trebuie să-l consulţi şi pe tata!

— Dacă tu eşti de acord, va spune şi el da.

Amélie încruntă sprâncenele şi protestă mai mult din respect conjugal decât din convingere:

— Nu crede asta. El are ideile lui… Şi apoi, nu cunosc condiţiile pe care ni le va impune doamna Duversoy pentru această preluare a magazinului. Ce chirie va cere? Garanţia ce trebuie depusă va fi, cu siguranţă, mare!

— O să v-o înapoiez.

Discuţia tranşantă cu fiica sa îi plăcea Améliei şi doar cu greu îşi putea ascunde mulţumirea.

— Să ne înapoiem, reluă Elizabeth. Doamna

Duversoy trebuie să fie încă la partida sa de bridge…

— Nu ne ducem să-i vorbim imediat?

— Cu cât mai repede, cu atât mai bine. Mai întâi tata, apoi ea!…

Amélie se îndepărtă de Elizabeth şi o privi râzând:

— Eşti cu mult mai insuportabilă decât eram cu la vârsta ta!

Făcură cale-ntoarsă. Nu era nevoie ca Elizabeth să-şi grăbească mama să meargă mai repede. Nerăbdătoare să afle condiţiile contractului, Amélie parcă întinerise cu douăzeci de ani.

Doamna Duversoy se afla în hol, cu cărţile de joc în mână. Obraji roz, păr alb, un nas foarte mic, bărbia plinuţă, buze subţiri, că era toată concentrată asupra jocului, în timp ce ceilalţi trei parteneri, având aceeaşi venerabilă vârstă, aşteptau ca ea să se hotărască. Neîndrăznind s-o deranjeze din meditaţiile-i strategice, Elizabeth şi Amélie îi adresară un surâs şi se strecurară pe culoarul care ducea spre birou. La „Două capre sălbatice” nu mai erau decât vreo cincisprezece persoane. Sezonul de iarnă 1937 – 193S era practic terminat. Un sezon ciudat, în cursul căruia manifestările sportive şi mondene, dintre cele mai strălucite, alternaseră cu veştile rele aduse de ziare: discursurile bombastice ale lui Hitler, anexarea brutală a Austriei de către Germania, sporirea pregătirilor militare în Italia, război în Spania, război în China, criză ministerială în Franţa… Clienţilor le venea greu să-şi înăbuşe neliniştea pentru a se lăsa în voia desfătărilor pe care le ofereau zăpada, soarele şi bunul trai. Acum, calmul părea să fi revenit în lume, în general, iar la Megève în particular. Căpitanul rus şi soţia sa piccaseră de o săptămână, iar Pierre îi înlocuia în faţa maşinilor de gătit. În fiecare an, înaintea închiderii hotelului, el se ocupa cu râvnă de bucătărie. Vocaţia lui se afirma în mirosul îmbietor al sosurilor.

Elizabeth şi mama sa îl găsiră în bucătărie, cu un

şorţ alb şi cu mânecile sumesc. Bătea nişte smântână într-un vas de aramă. Mişcarea mâinii sale era atât de iute încât telul vibra cu luciri de o clipă, deasupra spumei albe. La doi paşi de el, servitoarea, fascinată de îndemânarea patronului, îl sorbea din ochi cu o privire nătângă, curăţând cartofi.

— Bună ziua, şefu'! strigă Elizabeth.

Şi sări de gâtul tatălui ci, care se lăsă sărutat, fără să-şi întrerupă munca.

— Ce ne pregăteşti acolo? întrebă Amélie.

— O şarlotă Chantilly, anunţă Pierre cu mândrie. Clienţii îmi vor da în schimb ceva noutăţi!

Elizabeth luă puţină frişcă pe vârful unui deget:

— E grozavă!

— Da, dar să nu te mai prind pe-aici, bombăni Pierre. Ce obicei ai şi tu, să umbli în mâncăruri înainte de a fi gata. Hai!… A fost bună plimbarea?

— Excelentă, zise Amélie. Am vorbit şi despre un proiect… Doamna Duversoy tocmai mi-a făcut o propunere…

— Ştiu, zise Pierre. Mi-a spus şi mie vreo două vorbe despre asta, după ce-aţi plecat…

— A, da? izbucni Elizabeth. Şi tu ce i-ai răspuns?

Telul lovea pereţii vasului cu o regularitate mecanică. Pierre înclină recipientul într-o parte şi murmură:

— I-am răspuns că o să discut problema cu voi, dar că, în primul rând, nu prea cred să ne intereseze aşa ceva!

Faţa Elizabethei se înroşi de ciudă:

— I-ai spus tu asta, lată?

— Da. Am greşit?

Amélie îşi calmă fiica cu privirea, puse o mână pe umărul soţului său şi zise pe un ton împăciuitor:

— Pierre, cred că n-ai înţeles prea bine despre ce era vorba.

Puţinele mobile trimise din Megève erau de

nerecunoscut în acest salon parizian, cu tapet roz şi pervazuri de lemn gri. Cu toate insistenţele mamei sale, Elizabeth nu consimţise să ia decât un divan, o comodă, o masă frumoasă din stejar şi două fotolii „club”, totul provenind de la hotelul „Două capre sălbatice”. Mai târziu avea să-şi completeze ea însăşi acel sumar mobilier, după mijloacele şi fantezia sa. Scotocind prin prăvălii, puteai găsi obiecte nu prea scumpe, dar plăcute şi de calitate. Îşi dădea seama foarte bine cum va arăta o anume piesă, când avea s-o aşeze după gustul ei. O decorare sobră, de calitate, culori închise, piese vechi, cu lemnul lucios, un vas de porţelan exotic, montat ca lampă… încântată de acest vis plăcut, Elizabeth trecu în bucătăria micuţă şi însorită, pentru a spăla vasele de la micul dejun. Deşteptătorul arăta ora nouă şi, totuşi, nu se-ndura să plece. Îi plăcea acea locuinţă confortabilă, situată la cel de-al treilea etaj al unei case din strada François I. A fost un noroc că părinţii ei o lăsaseră să plece de lângă ei. Cele mai importante hotărâri se înlănţuiseră cu o rapiditate uluitoare. O dată încheiat sezonul de iarnă, Pierre şi Amélie îşi însoţiră fiica la Paris. Se instalaseră, ca de obicei, într-un hotel modest din strada Lépic, vizavi de cafeneaua unchiului Denis. Notarul doamnei Duversoy pregătise contractul de preluare a magazinului. Elizabeth încă mai auzea vocea ofiţerului răsunând într-un birou cu fotolii de piele neagră şi plin de bronzuri: „S-au prezentat: în primul rând doamna Hortense Louise Marguerite Couturier, văduvă, după unica sa căsătorie, a lui André Joseph Duversoy, în al doilea rând, doamna Marie Elizabeth Mazalaique, fosta soţie a domnului Édouard Camille Patrice Monastier…” Amélie plecase capul auzind rostită nefericirea fiicei sale. Cu toate acestea, după semnarea contractului îşi recăpătă buna dispoziţie. Mai era o împrejurare favorabilă: vânzătoarea magazinului, domnişoara Pologne, era o persoană mai în vârstă, serviabilă, în care se putea avea încredere.

Chiar de-a doua zi porniră în căutarea unui apartament. Amélie dorea să găsească unul foarte aproape de strada Lépic, pentru ca Elizabeth să nu fie prea departe de unchiul ei, dar Elizabeth nu se simţea atrasă de acel cartier în care, totuşi, îşi petrecuse copilăria, şi-şi îndreptă căutările în împrejurimile străzii Marbeuf. Nu era normal să dorească să se stabilească cât mai aproape posibil de magazinul ei? Desigur, chiriile erau mai mari în arondismentul al optulea decât în al optsprezecelea. Pe Pierre asta îl îngrijora, dar nu-şi exprima părerea înainte ca Amélie să şi-o exprime pe a sa. Când, din anunţ în anunţ, din portar în portar, ajunseră la apartamentul din strada François I, Elizabeth încercă şocul plăcut al unei revelaţii. Chiar şi Amélie fu cucerită: o încăpere mare, foarte luminoasă, o bucătărie mică, un cabinet de toaletă cu duş. Imobilul era retapetat şi proaspăt zugrăvit. Iar, ca prin minune, condiţiile nu erau exagerate: o mie cinci sute de franci pe trimestru, plus întreţinerea. Un schimb de priviri între mamă şi fiică, un surâs. Erau de acord. Portăreasa radia în aşteptarea bacşişului. După ce afacerea fusese încheiată, Pierre şi Amélie plecară la Megève, unde lucrările privind lărgirea holului nu puteau să înceapă fără ei. De acolo îi expediară Elizabethei mobila, ustensilele de bucătărie şi lenjeria de care avea nevoie.

De o săptămână, de când era singură, nu mai contenea cu rememorarea avantajelor independenţei sale. O încânta fiecare obiect pe care-şi arunca privirea. Îşi aranjă pe suport ceaşca, farfuria, tacâmurile spălate, îşi şterse degetele cu un şervet dintr-o ţesătură aspră, se întoarse în cameră şi-şi surprinse chipul în oglindă, în mijlocul unui decor neobişnuit. Părea o alta, o fiinţă nouă, într-un apartament nou. Legăturile cu trecutul fiind rupte, se gândea la un viitor de libertate, de muncă şi de bucurie. „Cât sunt de fericită!”, îşi spuse şi simţi o pornire de recunoştinţă faţă de părinţii ei. „O să le scriu în seara asta!” Zgomotul Parisului intra prin fereastra

deschisă. Mult timp, atentă, nemişcată, Elizabeth îşi contemplă profunzimea întunecată şi catifelată a ochilor, linia suplă a buzelor, nasul scurt, impertinent, părul negru cu reflexe albăstrui, strălucirea dinţilor albi, regulaţi. Apoi, deodată, îşi puse o pălărie pe cap, îşi înşfăcă geanta şi o zbughi afară.

Pe stradă toată lumea părea bine dispusă şi plină de viaţă. Vitrinele magazinelor erau tot atâtea oglinzi. Cinci minute de mers şi Elizabeth fu în faţa prăvăliei sale. Literele firmei străluceau pretenţios: „La discul de aur”. Înăuntru erau însă şi articole de papetărie.

Domnişoara Pologne, vânzătoarea, era deja la post. Mică, uscată, iute, cu o faţă tăiată parcă în cretă şi cu nişte ochi de un albastru ceresc, părea fără vârstă, fără sex, având acrul de a-şi fi găsit fericirea în mânuirea mapelor, a gumelor şi siilourilor. De fapt, nu se pricepea la discuri, învăţase mult de la cealaltă patroană şi acum o iniţia, cu devotament, pe Elizabeth, în detaliile unei munci destul de noi pentru ca Fără domnişoara Pologne, care ştia toate cataloagele pe dinafară, care întocmea registrele, asigura corespondenţa cu furnizorii şi nu ceda decât în cunoştinţă de cauză ofertelor reprezentanţilor comerţului, Elizabeth ar fi fost incapabilă, pentru început, să conducă afacerea, îşi dădea aşa de bine seama de acest lucru, încât, natural, o trata pe domnişoara Pologne mai mult ca pe o prietenă decât ca pe o slujbaşă a sa.

— Am ajuns destul de târziu! zise ca intrând. Aţi avut deja clienţi?

— O! Nimic important, domnişoară… Pardon, doamnă! rosti domnişoara Pologne. Şi adăugă surâzând uşor: Sunteţi aşa de tânără, că, de fiecare dată, greşesc. Nu vă supăraţi, nu?

— Nici vorbă, zise Elizabeth.

Era obişnuită cu acest fel de greşeli, totuşi i se părea că amara cunoaştere a vieţii ar fi trebuit să i se citească pe faţă. Doamna Duversoy o prevenise desigur

pe domnişoara Pologne că Elizabeth era divorţată. Vânzătoarei i-ar fi plăcut să ştie mai multe despre asta. O învălui pe Elizabeth cu o privire curioasă şi în acelaşi timp admirativă:

— Eşarfa asta oranj vă vine de minune!

Elizabeth se aşeză în spatele mesei cu discuri. Maurice Chevalier, Charles Trénet, Lucienne Boyer, Piaf, Marie Dubas, Mistinguett, Joséphine Baker surâdeau în fotografii, deasupra capului ei. Singura cabină de audiţie era, la rândul ci, plină cu celebrităţi. În rafturile fixate pe pereţi, cele mai bune piese muzicale, cele mai frumoase voci din lume erau adunate în acele discuri negre. Câteva jilţuri din metal şi stofă fină aşteptau vizita melomanilor.

Masa din faţă era rezervată articolelor de birou. Domnişoara Pologne aranja într-un sertar nişte pachete cu plicuri din hârtie gălbuie. Elizabeth luă un vraf de discuri şi începu să le trieze, mecanic, pe titluri şi genuri. Muzică uşoară la stânga, muzică clasică la dreapta: *Tonii merge foarte bine, doamnă marchiză*... *Inimioara-mi face bum*!... *Scene cu copii* de Schumann!... Patrice le cânta cândva adesea. Şovăi o clipă şi puse discul pe platoul unui pick-up aflat alături de ea. La primele note domnişoara Pologne ridică capul. Melodia era veselă şi simplă, de o candidă sinceritate, ceva între tristeţe şi zâmbet. Oare ce devenise Patrice? Elizabeth nu mai ştia nimic de el de la divorţul lor. Se consola cu alta? Mai compunea? Avea succes? Probabil nu. Numele lui nu apărea niciodată în ziare. Fără îndoială că recăzuse în reveriile lui, în inerţia lui, trăind între o bunică prea autoritară şi, o mamă mult prea slabă, în vastul imobil tăcut şi întunecos, din Saint-Germain. Dar Friquette? Elizabeth îi scrisese lui Patrice să-i trimită căţeluşa, pe care o lăsase acasă în momentul fugii, dar el nu-i răspunsese. Friquette era cu siguranţă bine îngrijită. Poate că nu-şi uitase încă stăpâna. Grădina mare, canarii în colivia lor, bătrâna Eulalic dormind sub bolta acoperită

cu verdeaţă, Mazi aplecându-şi faţa fardată deasupra unui joc de dame… Ca de fiecare dată când evoca figurile din trecutul ei, Elizabeth încercă o senzaţie de jenă şi compasiune în adâncul inimii. De ce nu se poate şterge o amintire, aşa cum ştergi un desen cu guma? Fu ispitită să oprească discul, apoi îşi impuse să-l asculte până la capăt, fără a se gândi la nimic. Experienţa reuşi. Bietul Patrice!

Un domn vârstnic şi decorat intră în magazin: voia un stilou. Pe loc, domnişoara Pologne se transformă într-un adevărat bijutier: cu un ochi experimentat şi cu pricepere, deschise cutia cu micile comori. Domnul ezita între două mărci. Surâzătoare, ridicându-şi un umăr mai sus decât celălalt, domnişoara Pologne îl îndemnă să încerce peniţele pe un maculator:

— Scrieţi fără a apăsa… Aşa!… Acesta e mai de calitate, celălalt însă e mult mai fin… Totul e chestie de gust…

Domnul mâzgălea de zor, iar domnişoara Pologne se apleca peste hieroglifele lui. După ce înnegri patru pagini, renunţă la stilou şi cumpără un creion.

— Se va întoarce pentru stilou! zise domnişoara Pologne. Însoţit de soţia sa!

— De ce cu soţia? întrebă Elizabeth.

— Nu ştiu. E o intuiţie. Are aspectul unuia care cumpără stilouri împreună cu soţia. Oare ce a scris acolo?

„Marbeuf… Stilou… Breloc…” Adesea ghicesc caracterul clienţilor după ceea ce au scris în grabă… Dar, aici… „Breloc”… „Breloc”, asta nu are nicio semnificaţie! …

Mototoli hârtiile şi se îndreptă spre cele două puştoaice care gesticulau agitându-şi braţele în pragul prăvăliei. Pline de neastâmpăr, primăvăratice, cu coşuri pe faţă, veniseră să cumpere un disc pe care-l ascultaseră cu o seară înainte la o* reuniune dansantă. Domnişoara Pologne le conduse la „raionul muzică”,

unde Elizabeth trona neştiutoare şi sigură de sine:

— Dumneavoastră ce doriţi, domnişoarelor?

Timbrul vocii sale o surprinse. Îşi aminti de mama ei când primea câte un nou-venit la „Două capre sălbatice”. Fetele schimbară o privire şi pufniră în râs.

— Nu ştim cum se numeşte!

— Nu-i nimic! zise Elizabeth râzând şi ea.

— Vă amintiţi cumva melodia, cel puţin? întrebă domnişoara Pologne.

Această întrebare le puse pe fete în încurcătură. Una dintre ele îşi făcu totuşi curaj şi fredonă clătinând din cap: „Ţi-ţi-ţi! Ta-ta-ta, ţi-ţi-ţi!...”

Cânta fals. Prietena ei încercă la rându-i fără mai mult succes. Domnişoara Pologne repeta gânditoare:

— Ţi-ţi-ţi! Ta-ta-ta... într-adevăr, nu prea îmi dau seama despre ce e vorba!

— Ba da... Oh! e vorba despre note!...

Lămurită, domnişoara Pologne îşi înălţă bărbia şi decretă cu o voce tremurată de soprană:

— *Pe două note eu îţi spun că te iubesc*!

— Asta-i!

— O să vă caut discul, zise Elizabeth. Dacă vreţi să treceţi în cabină să-l ascultaţi...

Aşezate în cutia de sticlă, cele două tinere se dădeau de ceasul morţii, ca şi cum ar fi ascultat o declaraţie de dragoste prin telefon. După *Pe două note*, cerură *Ţigancă cu ochi negri*. Urmară alte discuri de aceeaşi factură pasională. Depăşindu-şi timiditatea, clientele erau extrem de impresionate. Puseră amândouă bani pentru a cumpăra *Pe două note* şi *Braţele tale*... Un bărbat posac, care-şi aştepta rândul, strâmbă din nas când pătrunse în cabina în care plutea încă mireasma celor două fetiţe surescitate. La cererea lui, Elizabeth îi puse *Funeraliile* de Liszt. Sunetele asurzitoare ale pianului îşi răspândiră notele lugubre în magazin. Domnişoara Pologne luă o mină de circumstanţă. Din fericire, ceva mai târziu *Rapsodia ungară* mângâie toate

inimile.

La douăsprezece şi jumătate domnişoara Pologne se retrase în fundul prăvăliei pentru a-şi mânca obişnuitul sandviş, cu şuncă şi cu o foaie de salată. Elizabeth se înapoie acasă, să-şi facă ouă ochiuri. O mică porţie de brânză cu smântână completă meniul. La ora două se afla din nou printre discuri. Ziua trecea încet de la şansonetă la simfonie, de la ascuţitoare la creion sau la sticluţa cu cerneală pentru stilou. Către orele patru, fluxul clientelei scăzu. Nemaiavând ce face, Elizabeth îşi pilea unghiile. Îi veni ideea să-i telefoneze unchiului Denis. N-avea nimic important să-i spună, dar fu fericită să-i audă vocea, dominând îndepărtatul vacarm al conversaţiilor şi al ciocnirilor de pahare. Afacerile mergeau bine în strada Lépic. Cârciuma era înţesată de lume. Denis îi trecu receptorul soţiei sale. Clementine voia ca Elizabeth să vină la ei la cafea, după închiderea magazinului.

— Am putea cina împreună. Apoi Denis ar rămâne acasă şi noi am merge amândouă la cinema…

Elizabeth mulţumi, se scuză: avea prea multe de făcut acasă în seara asta. Punând receptorul în furcă se gândea cu o bucuroasă nerăbdare la munca migăloasă care o aştepta: de montat nişte gravuri cu peisaje din Savoia. Dacă le-ar fi atârnat pe perete, aceste şase stampe ar fi fost tot atâtea ferestre deschise, în salon, înspre nişte privelişti care îi plăceau. Contesa de Trimault-Leger venise după cărţi de invitaţie pentru balul de optsprezece ani al fiicei sale. Încă un Tino Rossi de douăzeci de franci şi o cutie de două sute de ace speciale pentru pick-up, de şase franci, şi domnişoara Pologne putea să sporească contul zilei: şase sute douăzeci de franci era un total onorabil. Elizabeth strecură suma încasată într-un plic şi plicul în geantă. A doua zi dimineaţă avea să ducă banii la bancă.

— Vă las să închideţi, domnişoară. Sunt grăbită…

Şi plecă.

Trotuarele erau animate de toalete vesele. Perechile se opreau pentru a privi vitrinele. Pe terasa unei cafenele consumatorii visau în linişte în faţa halbelor înspumate. Vânzători de ziare strigau: *Paris-Soir*, *Intransigcant*! Era ora relaxării, a prieteniilor şi a întâlnirilor.

Elizabeth intră în apartamentul ei cu o plăcere ce-i devenise familiară. Pe o masă joasă – micul aparat de radio pe care-l cumpărase de curând. îl deschise, ascultă absentă aceleaşi melodii pe care le auzise şi la magazin, frunzări nişte reviste de modă, cină la repezeală, în bucătărie, şi se aşeză sub lampă pentru a-şi începe lucrul. Cartoanele, geamurile erau tăiate la dimensiunea potrivită. Nu mai rămânea decât să lipească pe margini hârtia aurită. Pentru prima încercare, îşi alese o stampă din secolul al XIX-lea, reprezentând traversarea Mării îngheţate de către oameni destoinici, înzestraţi cu scări şi pioleţi. Această imagine va arăta cel mai bine deasupra palului. Când toate gravurile vor fi aşezate, o să-şi invite câteva prietene ca să le admire: pe Colette Normand, Gisèle Schwartz, Ariette Crespin… Acestea erau cliente vechi de la „Două capre sălbatice”. Nimeni, în afară de părinţii ci, nu-i cunoştea încă adresa la Paris. Nici măcar Christian! La acest nume, Elizabeth se opri, încercând să nu-i dea atenţie, dar el adusese cu sine prea multe amintiri. Bănui simptomele indispoziţiei, aşa cum un marinar ghiceşte, după forma norilor, după tonalitatea luminii, furtuna care se stârneşte în cer. Luptând împotriva acestei apăsări, făcu faţă, cu violenţă, trecutului., Christian? Da, şi ce? Nu mai ştiu nimic despre el şi tocmai de aceea sunt fericită!” Timp de mai bine de un an, după divorţ, refuzase să-l revadă. Credea, la vremea aceea, că pentru ea el avea să rămână pe totdeauna un personaj demn de ură. N-o îndemnase să scape de copilul pe care îl aştepta de la el? Nu din cauza lui îl părăsise pe Patrice? Tot ce era urât, murdar, trist în viaţa ci, de la Christian i se trăgea. El o umilise profund şi o adusese la disperare, făcând-o să arunce asupra

majorităţii bărbaţilor dezgustul de care doar unul singur era răspunzător. Îi făceau curte oameni tineri şi pe ea o iritau complimentele lor, ca nişte preliminarii la un joc care n-o mai interesa. Ar fi vrut ca el să dispară din Megève, dar Christian continua să stea acolo, reţinut de funcţia de profesor de germană la Colegiul din Hameau. îl întâlnea uneori pe pârtiile de schi, în sat; el îi adresa câte un cuvânt; ea îi răspundea sec; apoi el se îndepărta râzând, trufaş, alunecând pe zăpadă. Reîntoarsă în camera ei, nega tulburată furia care o stăpânea. Era posibil ca dorinţa să mai existe în ea, în ciuda sentimentelor pe care le încerca? Putea ea să mai dorească să se arunce în braţele unui bărbat care îi făcuse atâta rău? Dacă cineva i-ar fi spus asta despre o altă femeie, ar fi acuzat-o pe aceasta de lipsă de mândrie şi de discernământ.

Totuşi, cu trecerea săptămânilor, trebuise să se plece în faţa certitudinii: Christian încă o mai atrăgea. Fizic vorbind, existenţa fără el era de nesuportat. Elizabeth se întoarse la ferma din drum, la Lady, şi totul reîncepu: plăcerea şi ruşinea. Dăruindu-i-se lui Christian, se aventura până la ultimele consecinţe ale unui destin lamentabil. La drept vorbind, era cel mai bun leac, decisă fiind ca de acum înainte să nu mai cedeze chemărilor inimii. Părinţii ei nu-i cunoşteau escapadele, dar n-avea impresia că le trădează încrederea; adevărul era că nu acorda decât prea puţină importanţă acestui gen de iubire. În primele zile ale lui martie, Christian părăsise brusc colegiul pentru a-şi urma în Elveţia prietenii: Georges şi Françoise Renard. Va reveni el oare la Megève? De două luni nu primise nicio veste. Această tăcere nu o surprindea. De ce i-ar fi scris? Trecuseră de perioada tandră, în care două fiinţe se cred obligate să se agrementeze cu duioase sentimentalisme, pe care le au una spre cealaltă. „Şi dacă n-am să-l mai revăd niciodată?”, îşi zise ea. Această chestiune o lăsa indiferentă. La Paris, era sigură că se vindecă, în pace şi

singurătate.

Stampa era încadrată. Elizabeth o ţinea cu mâna întinsă, în faţa ei. Îi plăcea. Şi-acum, alta! Piscuri de gheaţă, într-o lumină palidă, pe un cer romantic. Desfăcu ruloul de hârtie aurită şi-l aplică pe marginea geamului. Mâna nu-i tremura. Pe scaunul ei, stătea ca pe o stâncă în mijlocul mării. Nicio corabie la orizont. Urechile îi ţiuiau de tăcere. Mâine i-ar telefona Arlettei Crespin, care încă nu era, cu adevărat, prietena sa, dar Elizabeth credea sincer că i-ar putea deveni. Se împrieteniseră iarna trecută, la Megève, unde această fată robustă, de douăzeci şi şapte de ani, îşi vindeca o decepţie amoroasă schiind cu încrâncenare în afara pistelor. Douăsprezece zile de zăpadă îi redaseră optimismul, înainte de a părăsi hotelul „Două capre sălbatice”, îi dăduse Elizabethei numărul de telefon: „Dacă vii la Paris să treci să mă vezi, altfel nu te voi ierta niciodată”. Elizabeth îşi amintea chipul ei cu trăsături băieţeşti, emanând o tinereţe strălucitoare, apoi, deodată, îşi schimbă gândul: „O s-o chem mai târziu…

peste vreo zece zile… când mă voi instala mai bine”. Singură, se simţea atât de bine! în seara asta, de exemplu, avea de ales între mai multe treburi: să continue să încadreze stampele, să scrie părinţilor, să se spele pe cap… acest ultim proiect căpătă întâietate faţă de celelalte. Părăsind hârtiile, foarfecele şi lipiciul, se grăbi spre cabinetul de toaletă. La miezul nopţii era încă acolo, învârtind bucle pe deget pentru a le pune pe moaţe. Nişte clame de păr îi prindeau şuviţele umede. Tremura, goală, sub halatul de baie. Când totul fu terminat, îşi înfăşură capul cu un prosop din care făcu un turban şi, cu tenul strălucitor, ochii negri, dinţii albi, părea un tânăr hindus. După ce se admiră în acest personaj, îmbrăcă o pijama şi, vârându-se în pat, luă de pe noptieră un roman de Vicki Baum, pe care domnişoara Pologne i-l împrumutase. Încercă să citească, dar nu reuşi. Privirea-i aluneca peste rândurile

întunecate, pleoapele se închideau pe jumătate. O aversă o scoase din toropeală. „Şi fereastra-i deschisă! O să se ude tot parchetul!” Voi să se ridice, apoi renunţă. Ploaia se potolea. Un vânt proaspăt intra în încăpere, aducând mirosul asfaltului umed. Paşi grăbiţi se auzeau alergând pe stradă. Elizabeth de-abia avu forţa să-ntindă mâna ca să stingă veioza.

3.

Reprezentantul Casei Pathe reciti comanda:

— Două *Cântă încă în noapte*, de Rina Ketty, două *Escale*, de Suzy Solidor, trei *Lamberth Walk*, de Ray Ventura şi colegii săi…

— Va trebui neapărat să adăugaţi una sau două *Oye, la Congo*! zise domnişoara Pologne cu vioiciune. E o melodie foarte căutată.

— Da, zise Elizabeth, puneţi-mi două *Oye, la c’onga*!

Reprezentantul îşi completă fişa, promise o livrare rapidă şi se retrase. Elizabeth se aşeză la masă pentru a-şi termina scrisoarea către părinţi.

„Îmi închipui că sunteţi în plin şantier, cu cărămizi şi ipsos peste tot. Tata să nu se amestece să ajute muncitorii ca treaba să meargă mai iute. Nu poate să treacă prin faţa Unei mistrii fără să nu pună mâna pe ea! Parcă şi văd holut mărit. Monte d’Arbois şi Residence n-au decât să se ţină bine. Fără îndoială că vă va fi imposibil să plecaţi anul acesta la Chapelle-au-Bois. Bunicul o să fie dezamăgit. Aici existenţa mea e minunată. Comerţul merge destul de bine. Locuinţa îmi place cu fiecare zi mai mult. Ies puţin. Nu i-am telefonat încă Arlettei Crespin, dar o voi face curând. Am rămas cu o atât de bună amintire a celor câteva zile pe care le-a petrecut la Megeve…”

Auzi o voce atât de aproape şi atât de familiară, încât tresări uluită:

— Bună ziua, Elizabeth!

Brusc în magazin se făcuse foarte cald. Elizabeth fu imediat în picioare.

— Christian, strigă ca, ce-i cu tine?

El râdea, bronzat, ochi vioi, umeri largi.

— Sunt un mare amator de discuri, n-ai ştiut?

De ciudă, simţea că se sufocă; vizita lui o lăsase fără grai.

— De unde ai avut adresa mea? îl întrebă.

— Săptămâna trecută, aflându-mă din nou la Megeve, am intrat în prăvălia Lydiei şi mi-am făcut mica-mi anchetă, foarte discret, teasigur. Ea mi-a spus că fiica domnului şi doamnei Mazalaiguc a plecat la Paris, unde ţine un magazin de discuri pe strada Marbeuf. Cum nu există treizeci şi şase în zonă, nu mi-a fost greu să te găsesc!

— Eşti aici pentru mult timp?

— Pentru câteva zile. Lasă-mă să-ţi admir magazinul, e foarte modern şi bine situat, felicitări! îţi place ocupaţia pe care o ai?

— Mult.

— Înţeleg, înţeleg, zise el. Trebuie să fructifici cultura muzicală pe care ţi-ai însuşit-o la Saint-Germain.

Ea roşi. Domnişoara Pologne îi privea cu o aviditate evidentă.

— Eşti liberă în seara asta? o întrebă el.

Ea reflectă un timp: la urma urmei, n-avea să-i reproşeze nimic mai mult decât la Megève.

— Vrei să ne întâlnim la ora şapte în subsolul lui Rond-Point? reluă el.

— La ora şapte, zise ca, de acord.

După plecarea lui, încercă să reia scrisoarea, dar nu mai ştia ce să le spună părinţilor. Venise singur? Unde locuia? Care era scopul călătoriei lui? Până la ora întâlnirii se forţă să-şi învingă curiozitatea.

La ora şapte, intră senină în local şi o luă pe scara care ducea la subsol. Oamenii aflaţi în sală, cei de sus şi cei de jos, o priveau ca şi când ar fi fost o actriţă de revistă coborând de pe piedestalul său. Păşea în lumină, sigură de sine, cu nasul uşor ridicat, sorbind aroma

ţigărilor, cu o privire vagă, iscoditoare. Zărindu-l pe Christian, aşezat la o masă aproape de bar, îşi ridică delicat mâna înmănuşată, îndoindu-şi degetele.

El o întâmpină nerăbdător să afle cum trăia, dacă ieşea des, ocolind însă întrebările pe care ca i le punea:

— Oh, să ştii, eu n-am nimic pasionant să-ţi povestesc. L-am însoţit pe Renard la Geneva. Georges avusese dificultăţi financiarc, dar le-a rezolvat din nou. M-a luat asociat în afacerile sale.

— Ce afaceri?

— A plasat capitaluri în Elveţia... da, din cauza riscurilor de război. Mai curând sau mai târziu Germania şi Franţa se vor înfrunta... dar mai bine vorbeşte-mi despre line. Unde locuieşti?

— Am închiriat un mic apartament în strada François I.

El izbucni în râs.

— Asta-i grozav! Hai să mi-l arăţi.

Elizabeth ezită o clipă. Ştia foarte bine cum avea să se termine această vizită, dacă avea slăbiciunea să consimtă.

— Nu, zise ea, nu vreau să vii la mine acasă.

— De ce?

Căuta un motiv plauzibil pentru hotărârea ei, dar, fără a-i lăsa timp să răspundă, Christian reluă cu un ton firesc:

— Nu stai singură?

— Exact! împart apartamentul cu o prietenă.

— Care prietenă?

— N-o cunoşti.

— Şi din cauza ei nu poţi să mă primeşti?

— Da, Christian.

— Nostimă idee! Păi, atunci, să mergem la hotelul meu. Acolo vom fi chiar mai liniştiţi decât aici, ca să stăm de vorbă.

Îl studie cu o privire atentă. Purta un costum de postav albastru şi o cravată gri-deschis. Adânciţi sub

arcada sprâncenelor, ochii aveau strălucirea smaraldului, trufaş şi mângâietor. Nemişcat, aşa cum stătea, aducea cu un animal rapace, la pândă. La masa vecină, o femeie singură, cam ofilită, îl sorbea din ochi.

— N-o să-mi refuzi asta, adăugă el.

— Ba da.

Christian se încruntă:

— Te găsesc foarte ciudată! Ce se-ntâmplă, Elizabeth?

— Păi, nimic…

— Atunci, mâine după masă? Mă aflu la Paris doar pentru trei sau patru zile…

Elizabeth clătină negativ din cap. Surâse. Ea înţelese că nu-şi pierduse speranţa de a o convinge. Foarte abil, schimbă imediat conversaţia:

— Crezi că te vei putea adapta la Paris, tu, care iubeşti atâta muntele?

— Va trebui neapărat, zise ea.

— Ce-ai venit să faci aici?

— Să muncesc, să-mi câştig existenţa. Nu puteam să rămân mereu în familie, la Megâve, fără ocupaţie, fără nişte răspunderi…

— E şi părerea părinţilor tăi?

— Da.

— S-au schimbat?

— Eu m-am schimbat, Christian.

— Nu. Eşti tot atât de frumoasă, de hotărâtă, tot atât de încântătoare, de tulburătoare ca altă dată. Dacă nu te-aş vedea zece ani tot nu te-aş putea uita! Când e vorba de tine, absenţa nu există… Mama ta e bine?

Se uită la el mirată:

— Foarte bine.

— Şi tatăl tău?

— La fel.

— Mi’s, e pare că i-am zărit în trecere, la Megeve. Se fac lucrări în hotelul vostru.

Îl asculta pe acest camarad puţin periculos, sincer în

gânduri şi în limbaj, şi care afişa acea degajare a oamenilor obişnuiţi să fie rar singubi.

— Dar tu, întrebă ea, tu de ce ai venit la Paris?

— Georges m-a rugat să aranjez o afacere importantă în locul lui.

— Ai venit cu maşina?

— Nu, cu trenul.

— Şi prietenii tăi?

— Ei au rămas *ia* Geneva, răspunse el.

Şi degetele lui atinseră mâna Elizabethei. Ea se forţa să-şi regleze respiraţia, simţind în ea dorinţa. Timp de câteva minute încă, vorbiră despre Meghve, despre cunoştinţele lor, despre ultimele campionate de schi, apoi, deodată, Elizabeth se hotărî:

— Trebuie să plec.

— Deja?

Minţi cu uşurinţă:

— Cinez la nişte prieteni în seara asta, dar trebuie să trec mai întâi pe-acasă.

— Te însoţesc.

El pocni clin degete pentru a chema chelnerul. Elizabeth se ridică şi văzu în jurul ei o mulţime de chipuri curioase. În stradă, Christian o luă de braţ. Mergând alături de el, era conştientă că o punea în valoare prin înălţimea lui, prin eleganţa şi supleţea naturală, a mişcărilor. Trebuia să caute alte explicaţii de nejustificat a prieteniei lor? Ajunsă în faţa imobilului se temu să nu insiste să urce, dar el se mulţumi s-o întrebe:

— Când o să te mai văd, Elizabeth?

— Sunt atât de prinsă de munca mea…

— De asta mă-ndoiesc, mormăi ci cu un surâs sarcastic. Dar după închiderea magazinului, eşti liberă, nu? Vrei să ne întâlnim mâine, ca în scara asta, în subsolul de la Rond-Point, la ora opt? Până atunci eu voi fi imobilizat de către un tip important, care se ocupă de afacerea mea. Pentru asta nu va fi nevoie să stau mult timp cu el. După aceea, am putea cina, într-un loc

simpatic, doar noi doi.

Elizabeth cedă bucuroasă ispitei: asta ar fi prima ci mare ieşire pariziană. În gând, deja, se îmbrăca: „Îmi voi pune taiorul bleu cu broderie mată”. Fără a lăsa să transpară nimic din încântarea ci, murmură:

— Mâine, ar fi posibil.

— În tot cazul, dacă se iveşte vreo piedică, mă poţi suna la hotelul „Louvre”. Numărul tău de telefon care e?

1-1 dădu şi Christian şi-l notă în agendă. Apoi, luând mâna Elizabethei o duse, încet, la buze. Tulburată de mii de amintiri că se înfioră, îşi retrase mâna, schiţă un surâs sfidător şi, întorcându-se, dispăru sub porticul imobilului.

A doua zi seara, ajungând la barul din Rond-Point, îl găsi pe Christian la masă cu un om de vreo patruzeci de ani. Amândoi se ridicară la apropierea tinerei femei. De teamă ca Christian să nu o tutuiască în faţa acestui necunoscut, se grăbi să spună:

— Scuzaţi-mă, Christian, am întârziat i

El îşi reţinu un surâs şi, acceptând jocul, replică pe un ton de curtoazic mondenă:

— Nu-i nimic, dragă prietenă, dumneavoastră sunteţi punctualitatea personificată. Vă prezint: domnul Bertrand Lesaulnier, doamna Elizabeth Mazalaique.

Elizabeth văzu înclinându-se în faţa ci un chip imberb şi palid, cu sprâncene negre şi cu un nas mare, purtând ochelari de baga. Era contrariată că cei doi nu-şi terminaseră discuţia de afaceri.

— Ce doriţi să luaţi, Elizabeth? întrebă Christian.

Ea se aşeză cu graţie şi zise:

— Un gin-fizz.

De fapt, gustase de puţine ori din această băutură, dar consonanţa vioaie, sclipitoare şi anglo-saxonă a cuvântului îi plăcea.

— Sunt dezolat şi totodată încântat că mă aflu aici, doamnă, zise Bertrand Lesaulnier. Christian Walter m-a antrenat într-o discuţie atât de interesantă, încât am

pierdui noţiunea timpului.

— Şi eu vă rog, zise ea, dacă mai aveţi încă de vorbit, să nu vă jenaţi de mine!

— Nu, nu, fiţi liniştită, am terminat! zise Bertrand Lesaulnier, închizând un carnet şi strecurându-l în buzunar.

Şi, aplecat spre Christian, conchise:

— Acordaţi-mi câteva zile de gândire şi vă voi comunica răspunsul meu. Numai că, v-o repet, aţi picat într-un moment foarte neprielnic.

— În momentul cel mai favorabil, dragul meu, i-o întoarse Christian. Dumneavoastră vreţi să investiţi capital într-un material, care, foarte curând, va fi inutilizabil. Singurul plasament sigur, date fiind evenimentele politice, este cel pe care vi l-am propus cu.

— Simt un frison pe şira spinării, zise Bertrand Lesaulnier râzând.

Şi brusc, chipul lui păru întinerit, iar de sub lentilele ochelarilor, ochii-i albaştri scânteiară, ca ai unui băieţel. Elizabeth observă că purta verighetă şi, întorcându-şi privirea, se aplecă asupra paharului cu fizz-gin, pe care chelnerul tocmai i-l adusese.

Lichidul acrişor şi gazos îi înţepă limba. Berirand Lesaulnier îşi privi ceasul de mână:

— Ora opt şi un sfert, eu vă las.

— De ce n-aţi rămâne cu noi? zise Christian. Am lua ceva în viteză şi am sfârşi seara aiurea…

Fără îndoială, nu voia să se despartă de omul său înainte de a-l fi încântat definitiv. Bertrand Lesaulnier se uită la Christian, apoi la Elizabeth şi murmură:

— N-aş vrea să vă deranjez…

Surprinsă în primul moment de oferta lui Christian, Elizabeth nu încercă totuşi din cauza aceasta decât o decepţie trecătoare. Ideea de a avea doi cavaleri pentru această ieşire o amuza.

— Nu ne deranjaţi deloc, domnule, zise ea.

El îi mulţumi:

— În acest caz, nu mai rezist. Dau un telefon şi sunt al dumneavoastră.

Cum el se îndrepta spre locul unde se afla telefonista, Elizabeth se miră văzându-l atât de înalt şi de slab. îl depăşea cu un cap pe chelnerul care-i arăta drumul.

— Nu te superi pe mine că l-am invitat să cineze cu, noi? zise Christian. Am simţit că nu trebuie să-l las să plece în seara asta.

— Cine este?

— Însărcinatul cu puteri depline al unei mari întreprinderi de cartonaj pentru produse farmaceutice. Afacerea aparţine socrului său, dar în realitate el conduce totul. Ştiu că are rezerve de capital. Ideea lui de a cumpăra noi maşini-unelte este idioată. Ar face mai bine să intre în societatea imobiliară pe care am creat-o cu Georges. Noi cumpărăm tot ce se vinde ca teren construit sau viran, la Geneva şi în împrejurimi. Pentru moment, nu valorează prea mult, dar, dacă izbucneşte un război…

— Crezi că va fi războit întrebă ca repede.

— E greu să nu te gândeşti la aşa ceva.

Ea îl privi cu atâta nelinişte, încât el izbucni în râs.

— Linişteşte-te! Chiar dacă va trebui să se întâmple, n-o să fie chiar mâine.

Bertrand Lesaulnier reveni cu o mină destinsă. Discutară îndelung până să se hotărască pentru un restaurant italian din strada Ponthieu. Udat cu vin roşu de Chianti, garnisit cu spaghete şi pudrat cu parmezan, ospăţul se desfăşură într-o atmosferă de cordialitate mediteraneană. Christian vorbi despre şederea lui în Elveţia şi Bertrand Lesaulnier despre manifestările artistice din Paris. Văzuse toate piesele de teatru, toate filmele şi expoziţiile de pictură despre care se vorbea prin ziare. Când evoca un spectacol, un tablou care îi plăcuse, faţa lui exprima în acelaşi timp pasiunea iubitorului de artă, dar şi dorinţa de a fi convingător.

Părea uimitor, pentru un om care-şi scotea veniturile din ambalaj farmaceutic.

— Aţi vizitat expoziţia de pictură engleză de la muzeul Luvru?

— Nu, zise Elizabeth.

— Nici eu, recunoscu Christian.

— Ar trebui să mergeţi. Sunt acolo câţiva Gainsborough şi câţiva Hogarth de excepţie. Chiar Turner, pe care nu-l prea apreciasem la Londra, m-a încântat la Paris.

— Mărturisesc că nu sunt un mare admirator al lui Turner, zise Christian.

Neştiind, la drept vorbind, cine era Turner, Elizabeth se mira c-a putut trăi până atunci cu o asemenea lacună în instrucţia sa. Dar Turner era deja depăşit. Acum, pe primul plan erau Braque şi Picasso. De fiecare dată când emitea o părere, Bertrand Lesaulnier se întorcea spre Elizabeth, ca pentru a obţine o aprobare sau o critică în ochii ei. Era flatată de acest lucru şi nu prea suferea din cauza ignoranţei sale. În mai multe rânduri admiră observaţiile lui Christian, a cărui cultură n-ar fi crezut să fie atât de vastă. Fără efort aparent, el susţinea conversaţia pe un ton animat. Invitase un om de afaceri reticent şi acum avea un prieten la masa sa. După cafea, propuse să meargă într-un local de noapte din Montparnasse. Bertrand Lesaulnier, consultat asupra preferinţelor sale, îi cedă Elizabethei alegerea localului.

— Nu contaţi pe mine pentru a vă da idei. Nu-i nicio lună de când sunt la Paris.

Această frază produse asupra lui Bertrand Lesaulnier efectul unei mărturisiri de inocentă. O privi pe Elizabeth cu recunoştinţă şi zise:

— Doamnă, sunt parizian de douăzeci de ani şi nu sunt mai informat decât dumneavoastră. Dacă vreţi, să-i acordăm încredere domnului Walter ca „să ne conducă.

El vru să achite nota de plată, dar Christian se opuse cu un aer indignat. Maşina lui Bertrand Lesaulnier

– un Citroën, se afla în faţa uşii restaurantului. El se aşeză la volan. Christian preciză itinerariul şi maşina se avântă în noapte. Opriră pe o stradă mică, plină cu afişe luminate. Un bărbat în uniformă cu galoane le deschise portiera, ridică o perdea în faţa vizitatorilor, şi o cameră albastră, aurită, apăru în prelungirea caschetei pe care o ţinea în mâna întinsă.

Un şef de sală, cu o faţă foarte palidă, efeminată, conduse clienţii spre o măsuţă din marginea sălii. Christian refuză sticla cu şampanie care se răcea într-o căldare cu gheaţă şi comandă o alta de calitate mai bună. Un negru cânta cu disperare, din toate fibrele sale, în lumina rotundă a unui proiector. Mâinile lui negre, cu palmele roz, se întindeau cu gesturi crispate spre consumatori, ca pentru a-i lua drept martori ai nenorocirilor rasei sale, dar, în jurul lui, oamenii beau, râdeau, flecăreau cu voce joasă, mai ocupaţi de problemele lor personale decât de Cele pe care încerca el să le comunice. Cel născut pe Mississippi se retrase în cele din urmă, recompensat cu aplauze modeste. Îi urmă o femeie goală sub eşarfa de voal, cu un cache-sex cu strasuri, cu o semilună pe cap. Corpul de un alb marmorean, vârful sânilor vopsit, pântecul rotund. Cu o paietă de argint în buric, ca dansa cu o supleţe provocatoare, care obliga publicul la tăcere şi la introspecţie. Cu toate că era puţin obişnuită cu acest gen de exhibiţii, Elizabeth nu încerca nicio jenă, fără îndoială pentru că fata era frumoasă. Christian şi Bertrand Lesaulnier o priveau cu interesul calm al cunoscătorilor. Trecu pe dinaintea lor, de mai multe ori, cu braţele încrucişate peste sânii goi. Orchestra suspina languros. Câteva soţii priveau la soţii lor pe furiş. Elizabeth sorbi din şampanie şi buna ci dispoziţie crescu. Intra în viaţa misterioasă şi strălucitoare a noctambulilor. La acea oră târzie, toate plăcerile erau plasate sub semnul obsedant al femeii. Legănându-şi şoldurile, dansatoarea se lăsa încet în jos, cu un picior întins, cu celălalt îndoit sub ca,

gâfâind, cu pupile pline de spaimă, ca în aşteptarea unei lovituri de bici. Aplauze frenetice, luminile se stinseră, se reaprinseră, fata trimise sărutări din vârful degetelor înspre cele patru colţuri ale sălii şi se retrase ameţită de muzică, de fumul ţigărilor şi de luminile proiectorului. Orchestra atacă un foxtrot lent, odihnitor. Haine de culoare închisă şi rochii cu decolteuri prudente invadară ringul, dar imaginea senzuală a trupului ci tânăr mai era încă pe toate retinele. Christian o invită pe Elizabeth la dans. De la primii paşi, o înlănţui aşa de strâns, încât ca aruncă o privire jenată spre masa la care Bertrand Lesaulnier fuma, bea, într-o meditativă singurătate.

— Nu mă strânge aşa tare, Christian, şopti ea; îmi tai respiraţia!

El ghici motivul încurcăturii ci, izbucni în râs şi zise îndepărtându-se:

— Ai dreptate! Să păstrăm distanţele! Dansaţi încântător, scumpa mea doamnă. Să-ndrăznesc să vă-ntreb dacă vă simţiţi bine aici?”

Neprimind răspuns, încetă să glumească şi chipul său luă expresia acelei nobile indiferenţe care constituia farmecul lui neîndoielnic. Condusă de el, Elizabeth se bucura de uşurinţa ireală a mişcărilor lor. O complicitate fizică indefinită îi lega pe unul de altul în muzică, ca şi în dragoste. Ea îl privi atentă, cu o privire pătrunzătoare, văzând în elegantul orăşean pe bărbatul care aluneca vertiginos pe schiurile sale într-un nor de zăpadă dislocată, care aprindea focul în căminul fermei, care se spăla gol până la mijloc în apa de gheaţă a unui izvor. Se apropie iarăşi de ea în mod imperceptibil, o cuprinse din nou în căldura braţelor sale. Ea întoarse capul. Tulburarea îi sporea, susţinută de plânsul patetic al saxofonului.

— Christian, destul! zise ea dintr-odată.

— Ce?

— Dacă continui aşa, eu nu mai dansez!

Surâse şi o strânse lângă el şi mai drăgăstos. În

sfârşit, se întoarseră la masa lor. Elizabeth îşi muie buzele în şampanie. Era cald, îi era sete, izbucnirile jazzului o împiedicau să lege două idei, iar această ameţeală o făcea fericită.

Bertrand Lesaulnier lăsă să treacă două dansuri şi, la al treilea, se înclină în faţa Elizabethei. Ea se ridică. Îşi schimba personalitatea de la un bărbat la altul. Acesta nu ştia nimic despre ea. Conştientă de misterul pe care îl reprezenta în ochii lui, se strecură printre cupluri şi aşteptă cu curiozitate ca el s-o cuprindă în braţele sale. Bertrand era un dansator corect, dar fără fantezie. Înalt şi slab, ca un manechin de răchită, se apleca deasupra partenerei, preocupat de grija ritmului. După o lungă tăcere, se scuză:

— Nu-s prea îndemâna tic „dar dumneavoastră dansaţi atât de bine şi această melodie e aşa de antrenantă, încât am impresia că săvârşesc minuni.

— Şi eu la fel, îmi place mult această melodie, zise Elizabeth. E *Stars în my eyes*...

Ea rostise cuvintele în felul său, dar el păru s-o fi înţeles, în ciuda accentului ei greşit, şi exclamă:

— Câtă erudiţie! Ieşiţi deseori?

Ea începu să râdă:

— Nu. Simplu, am un magazin de discuri şi sunt la curent cu noutăţile.

Bertrand vru să ştie unde se află magazinul, apoi o întrebă pe Elizabeth. dacă-i plăcea la Paris:

— Mi-aţi spus că sunteţi pariziancă de dată recentă. Unde aţi locuit înainte?

— La Megeve.

— Tot timpul anului?

— Da, părinţii mei ţin un hotel acolo.

El îşi dădu seama că răspunsul ei era cel al unei fete tinere. Or, Christian o prezentase ca doamna Mazalaique. Bertrand trebuia să presupună, acum, că ea era o femeie divorţată sau, în orice caz, liberă. Asta de altfel n-avea nicio importanţă.

— Meghve e o localitate încântătoare, reluă el. Am petrecut acolo trei săptămâni, în ianuarie 1936, cu soţia şi copiii mei. Acolo l-am cunoscut pe Christian Walter.

Din nou ea privi pe furiş verigheta care strălucea pe degetul lui Bertrand Lesaulnier. De ce ieşea fără nevastă-sa?

— Schiaţi? întreba ea.

— Foarte puţin, dar am doi băieţi care sunt pasionaţi ai zăpezii.

— A, da? Şi ce vârstă au?

— Zece şi doisprezece ani.

Îşi promise să-l întrebe pe Christian despre viaţa acestui om. Avea o faţă tânără şi în acelaşi timp chinuită. Avea tâmplele scobite şi o bărbie voluntară; zâmbea şi din spatele lentilelor ochii te-nvăluiau cu o căldură tandră. Alte cupluri îi înghesuiră şi Bertrand Lesaulnier se pomeni lipit de Elizabeth. Ea îi simţi respiraţia caldă, iar el se scuză pentru neîndemânarea sa:

— Cred că ăsta-i primul meu dans, după un an şi ceva. De obicei, fug de aceste locuri, dar azi sunt încântat că mă aflu aici. Dacă n-aş fi venit cu dumneavoastră, aş fi petrecut o seară destul de anostă, cercetând dosare şi pregătindu-mi corespondenţa pentru mâine…

Totul se explica: soţia lui trebuia să fie în călătorie.

— Sunteţi foarte ocupat cu afacerile dumneavoastră? întrebă Elizabeth.

— Mult prea mult faţă de gustul meu.

— Ce faceţi?

— Oh, nu-i prea interesant. Mie-mi plac tablourile frumoase, cărţile bune, dar mă ocup cu fabricarea de mici cutii pentru sticlele cu sirop şi clorocalcin.

— Aveţi o uzină mare?

— Am două: una la M6 aux, alta la Marsilia, dar birourile noastre sunt la Paris.

Dansul se terminase, totuşi cuplurile aplaudau fără a părăsi ringul. Orchestra reîncepu să cânte în surdină.

— Şi asta ce e? întrebă Bertrand.

— Un aranjament pe o melodie cunoscută. Ţineţi neapărat să-i ştiţi numele?

— Sigur. De ce?

— Pentru că va trebui să v-o spun tot în engleză.

Cu obrajii alungiţi, cu gura înainte, pronunţă cu greutate:

— *Why de I loveyou*? *De ce mă faci să te iubesc*? Aţi înţeles?

— Perfect! Sunteţi imbatabilă!

— Oh, nu. În magazin mi se întâmplă adesea să mă înşel.

— Clienţii vă pun întrebări de încuietoare? Povestiţi-mi şi mie!

Simţi că-l amuză şi se lansă în povestirea primelor sale vânzări. De unde găsea ea acele expresii ciudate, acele cuvinte neaşteptate, care, deodată, îl făceau să se prăpădească de râs? Hotărât lucru, era foarte în formă în seara asta. O imită pe domnişoara Pologne, prezentând stilouri unui domn ţeapăn, neîncrezător.

„Acesta e mai fin, dar acela e de calitate mai bună…”

Bertrand asculta, privind-o cu plăcere pe această tânără femeie pe care braţele sale o protejau în toată acea îmbulzeală. Fără voia lor, se pomeniră iar printre celelalte cupluri. Deodată, Elizabeth îl zări pe Christian, care dansa cu o blondă languroasă cu privirea vagă şi cu gura de păpuşă.

— Aţi văzut? zise ea.

— Ce?

— Pe Christian, care face vrăjeli! E foarte caraghios!

Christian trecea din nou prin faţa lor, cu victima sa cu păr de culoarea paiului, care se lăsa în voia lui, cu tact. Mai urmă încă un dans pe un ritm mai vioi, apoi orchestra se opri. Un ropot de tobă şi un val de lumină roşie trimise cuplurile la mesele lor. Revenind, Elizabeth îl luă în primire pe Christian:

— Felicitările mele! E răpitoare!

— Da, zise el, dar teribil de ţinută-n frâu.

— Un soţ, părinţii?

— Nu, o altă femeie. Uscată. Brunetă. Cu o perucă ţeapănă şi o bărbie de dictator; sunt pe cale de a se lua la harţă!

Elizabeth se întoarse în direcţia pe care i-o arăta Christian şi descoperi două capete apropiate lângă frapieră. Bruneta vorbea repede. Blonda se privea în mica oglindă a pudrierei şi-şi tampona aripile nasului cu batista. Un nou răpăit de tobă, un „ah!” de satisfacţie în public. Pe pistă apăru o siluetă cu faţa de un alb livid, cu părul roşu, cu corpul de ţipar, într-un furou de satin negru. Din gâtul ei răguşit, ieşi o voce ca de dincolo de mormânt. Vorbea despre al său „mec”, care o plesnea „sec” – dar ea-l iubea cu o turbare nebună, pentru că el avea ochi „de culoarea furtunii”. Elizabeth aruncă o privire spre Christian, apoi spre Bertrand, şi toţi trei pufniră în râs. Sâsâieli iritate în spatele lor.

Era ora două şi jumătate dimineaţa când se hotărâră să plece. Bertrand şi Christian o conduseră pe Elizabeth până acasă la ea şi stă tură pe trotuar în timp ce ea aştepta deschiderea uşii. Trebui să sune de mai multe ori. Portăreasa dormea adânc. În sfârşit, canatul greu din lemn verde închis se întredeschise.

— La revedere, Elizabeth, vă voi telefona mâine, zise Christian.

După ce uşa se închise la loc, auzi maşina demarând brusc. Bertrand îl ducea pe Christian înapoi la hotelul său. Cu toată plăcerea pe care o încercase în acea seară, Elizabeth răsuflă uşurată că în sfârşit e singură. Oboseala îi înceţoşa gândurile şi ochii. Avu totuşi puterea de a se demachia şi de a face un duş înainte de culcare. Mirosul fumului mai persista încă în părul ei, impregnându-se în perna în care îşi înfunda capul. Savoarea şampaniei se amesteca cu aroma pastei de dinţi de pe limbă. Tocmai când stingea veioza de pe

noptieră sună telefonul. O aprinse din nou şi ridică receptorul, ştiind dinainte de unde îi vine apelul nocturn.

— Bună seara, zise Christian. Ce faci?

— Era s-adorm.

— Deja?

— Sunt frântă.

— Nu s-ar fi crezut văzându-te mai adineauri. Erai strălucitoare. De altfel, ai făcut ravagii!

— Idiotule!

— Ba da, ba da! Lesaulnier mi-a pus o grămadă de întrebări despre tine, cât m-a dus la hotel. A trebuit să-i povestesc toată viaţa la.

— Nu-i adevărat, ţipă ea.

— Te asigur: te-am prezentat ca pe o creatură atrăgătoare şi misterioasă!

Agasată de acest ton glumeţ, replică:

— Nu mă interesează să ştiu ce i-ai spus despre mine! E târziu, Christian. Mi-e somn: Noapte bună!

— Cum, noapte bună? Nu m-aştepţi? Sunt la hotel, sar într-un taxi şi vin.

— Ah, nu, zise ea.

— Trebuie totuşi să te văd imediat. Atitudinea ta e de neînţeles. Am nevoie de o explicaţie… Dacă nu poţi să mă primeşti din cauza prietenei tale, îmbracă-te din nou, vin să te iau şi vom merge aiurea, nu importă unde…

O mânie rece o făcu pe Elizabeth să se ridice, rezemându-se de pernă.

— Dragul meu Christian, articulă ea cu o voce apăsată, întreci măsura. Ţi-am spus deja că mă culcasem. Dacă o să suni la uşa mea n-o să-ţi răspund. Telefonează-mi mâine dimineaţă, la magazin…

— Aşa, deci! zise el. Şi ne vom întâlni din nou într-un loc public, pentru ca virtutea ta să fie pusă la adăpost, în deplină siguranţă.

— Da, Christian.

El izbucni într-un râs atât de tare, încât ea îndepărtă receptorul de ureche. Apoi, fără a adăuga un cuvânt,

închise telefonul.

4.

Zilele treceau, Christian nu-i mai dădea Elizabethei semne de viaţă, iar ea gândea cu uşurare că se întorsese probabil la Geneva. Pentru prima oară, după nişte ani, putea să se considere definitiv eliberată de el. Conştiinţa de a fi ajuns la acest rezultat, prin voinţa sa, sporea înzecit plăcerea cu care îşi savura libertatea câştigată. După ce mult timp a amânat să-i telefoneze Arlettei Crespin, o sună, într-o seară şi se bucură auzindu-i exclamaţiile. Cum? Elizabeth se stabilise la Paris? Ţinea o prăvălie de discuri? Păi, atunci, n-o s-o mai părăsim! A doua zi, la ora şase şi jumătate, Arlette Crespin năvăli în magazinul din strada Marbeuf. Elizabeth fu fericită să constate că avea o mină sănătoasă şi seninătatea de spirit a unei fete pe care bărbaţii n-o mai interesează. Singurele-i pasiuni durabile erau campingul, schiul şi bridge-ul. Locuia cu mama ei şi-şi câştiga comod existenţa, ca secretară la direcţia unei întreprinderi de import-export, ale cărei birouri se aflau pe Champs-Élysées. Elizabeth o invită la prânz, la ea, pentru duminica următoare.

La ora unu fără zece, în ziua aceea, soneria se auzi la intrare şi Elizabeth deschise uşa unui buchet de lalele galbene. În spatele lor stătea Arlette, cu sinceritatea chipului ei de *boy-scout*.

— Oh, ce nebunie, nu trebuia… zise Elizabeth, în timp ce, fără a o asculta, Arlette îi punea florile în braţe, exclamând:

— Dumnezeule, ce frumos e la tine!

Privi cele mai mici unghere. Atinse mobilele, admiră stampele cu o închidere de pleoape, semn al priceperii. Prânzul se compunea din raţă cu măsline, salată verde, brânză şi o cremă cu frişcă. Când erau la cafea, Elizabeth întrebă ce vor face pe urmă: plimbare, cinema? Arlette propuse să meargă la Talcioc.

— Pentru tine, care cauţi piese de mobilier, va fi

foarte interesant.

Elizabeth nu cunoştea Talciocul decât din auzite.

Luară metroul până la Porte de Clignancourt. Ajungând în labirintul de barăci, Elizabeth avu senzaţia că a intrat într-o lume a amintirilor pierdute. Aici, fiecare obiect era epava unei vieţi. Această trusă de lucru cu mosoare de fildeş, cu mătăsuri decolorate, care femeie o primise cadou, prin anii 1830? Şi care unchi bogat se odihnise în acest somptuos fotoliu de paralitic, cu o pătură pe genunchi şi un lacheu cu favoriţi, în picioare, în patele umerilor lui scheletici? Dar această casetă funestă, în care se aflau două pistoale de duel, oare ce conflict de onoare rezolvase pe teren, în ceaţa zorilor, între doi bărbaţi cu gulere înalte şi redingote negre?

În mulţimea înghesuită, care abia se mişca, cei bine îmbrăcaţi înghionteau femei cu părul unsuros şi muncitori cu şepci. Fiecare studia cu o privire bănuitoare harababura de exponate. Se tocmea cu aceeaşi înverşunare scaunul de bucătărie sau un Buda de peruzea. Arlette Crespin rezistă eroic la faţa unei lămpi de celadon verde-pal, care-i plăcea foarte mult. Elizabeth trecu de trei ori prin faţa unui fotoliu rustic Ludovic XV, cu scaunul şi spatele împletite. Trei sute de franci. O răpăială de ploaie le alungă pe cele două prietene într-un bistrou din apropiere. Sala era plină de lume. Prin fumul des de tutun se vedeau lunecând chipurile buimace ale chelneriţelor. Un acordeonist cânta într-un colţ. Elizabeth era fermecată. Arlette zise:

— Ce găseşti aici, la Talcioc, e cel puţin autentic.

Aversa se opri. Ieşiră să vadă negustorii redeschizându-şi prăvălia şi strângând prelatele. Fotoliul Ludovic XV era tot acolo, mai frumos parcă sub o firavă rază de soare. Două noi cliente se apropiară de el cu un aer indiferent, care nu putea să înşele pe nimeni. Ariette şopti:

— Dacă nu se decid, ar trebui să-l cumperi. Nu e scump. Cele două picioare au fost reparate, dar restul e

de epocă.

Amatorii se îndepărtară.

— Lasă-mă pe mine să tratez! zise Ariette.

Şi se lansă într-o asemenea tocmeală, încât Elizabeth se simţi jenată. După plecarea teatrală a celor două cliente, vânzătorul le chemă înapoi scârbit şi consimţi la un rabat de cincisprezece franci. Trebui să ia un taxi ca să transporte fotoliul până în strada François I.

O dată introdus în apartament, el puse în umbră celelalte mobile. Elizabeth şi Ariette îl dădură cu ceară şi, încercând să-l aşeze în fel şi chip, îl plimbară prin încăpere, înainte de a-i destina un loc de onoare, aproape de cămin. Restul după-amiezii trecu în confidenţe. Ariette povesti victoria sa asupra necazului: iubise, crezuse în promisiuni şi azi, vindecată de obsesia ei, îl dispreţuţa pe cel ce-o decepţionase. Elizabeth, mai reţinută, vorbi mai ales despre ce plăcere constituie pentru o femeie faptul că-şi poate organiza viaţa în afara oricărei influenţe masculine. Căzură de acord să se felicite pentru destinul lor transparent.

În seara următoare, Elizabeth îşi părăsi magazinul mai devreme decât de obicei, pentru a-l vizita pe unchiul Denis în bistroul lui din strada Lépic. îl găsi obosit şi îngrijorat: Clémentine îl nelinişteşte; era mai mult aiurea decât la casă. Dulapurile erau prea mici pentru a cuprinde toate rochiile pe care le cumpăra de la solduri.

— Cu cât câştig mai mult, cu atât cheltuieşte mai mult, îi şopti el Elizabethei, trăgând cu coada ochiului spre nevastă-sa, care, exagerat fardată, cu părul oxigenat şi cu pleoapele albastre, trăncănea languros cu un client care se sprijinea cu coatele pe tejghea. Când nevastă-ja veni lângă ei, privirea lui Denis se lumină. O luă de după talie, în treacăt. Ea se hlizi ridicând din umăr.

— Ştii, de o zi, două, urmează nişte cursuri de croitorie de la şase la opt. Când o să prindă rostul o să-şi

facă singură rochiile.

— Mi-ar plăcea şi mie să-nvăţ, zise Elizabeth.

Imediat Clémentine schimbă vorba. Denis insistă s-o oprească pe Elizabeth la cină. Ea acceptă şi se aşeză între unchiul şi mătuşa ei, într-un colţ al sălii. Mâncarea de iepure era excelentă. Din când în când, Clémentine se ridica să încaseze plata câte unei consumaţii. Vorbiră despre Megéve, despre Pierre, despre Amélie, despre bunic, care aproape nu se mai ocupa de potcovărie, atât era de prins de noua sa pasiune de a ciopli în lemn… La ora nouă şi jumătate, localul se umplu de lume. Chelnerul nu mai putea face faţă. Denis se înapoie la tejghea şi Clémentine la casă. Elizabeth găsi momentul potrivit să plece.

— Pleci deja? zise Denis, mânuind robinetul pompei de bere.

Clémentine, în rochia ei imprimată, îşi oferea surâsul şi decolteul marmorean unui tânăr mulatru care bea Cinzano, fără a-şi lua ochii de la ea. Îşi îmbrăţişă totuşi nepoata cu dragoste. Elizabeth respiră un petic de piele dulceag, parfumat şi plecă, convinsă că unchiul ei nu era fericit.

Tocmai când deschidea uşa apartamentului, auzi sunând telefonul şi se grăbi. O voce de bărbat întrebă:

— Doamna Mazalaique?

— Eu sunt, zise ea scoţându-şi pălăria şi aruncând-o pe pat.

— În sfârşit, v-am găsit! Am telefonat adineauri la magazinul dumneavoastră; nu mai eraţi acolo, iar vânzătoarea a avut bunătatea să-mi dea numărul de acasă.

— Cine e la aparat?

— Bertrand Lesaulnier, vă amintiţi de mine?

Ea avu un moment de surpriză şi murmură:

— Bineînţeles!

— Am păstrat amintirea atât de plăcută a întâlnirii noastre. Aţi avea vreo seară liberă săptămâna asta?

Pusă în încurcătură, repetă pe un ton neutru:

— Săptămâna asta?

— M-am gândit că am putea merge la teatru împreună, reluă el. Ce-aţi zice de *Pălăria de pai din Italia*? pusă în scenă de Baty, la „Comedia Franceză”? Dar poate aţi văzut piesa?

— Nu, zise ea.

— Atunci ideea vă convine?

— Păi, da…

Îşi dădură întâlnire pentru a doua zi la ora nouă fără zece. Apoi Bertrand Lesaulnier o întrebă dacă are veşti de la Christian.

— Deloc! răspunse ea apăsat.

— Sunt dezolat, suspină Bertrand. Deşi a insistat atât de mult, n-am socotit de cuviinţă că trebuie să continui tratativele cu el. S-a reîntors la Geneva ducând cu sine, în privinţa mea, o părere pe care mi-o închipui neplăcută. Dacă vreodată îl revedeţi, spuneţi-i, vă rog…

Elizabeth îl întrerupse:

— Nu cred că-l voi revedea prea curând.

Închizând telefonul, se-ntrebă dacă nu greşise acceptând această invitaţie. N-avusese timp să-l întrebe pe Christian despre viaţa privată a lui Bertrand Lesaulnier. Cum putea un om căsătorit să iasă, oricând avea chef, fără soţia sa? Era un soţ uşuratic, în căutare de aventuri? Nu prea părea, cu acel aer serios, cu ochelarii şi cu surâsul său stingher. În rest, pentru relaţiile pe care le-ar avea cu el, n-o interesa dacă era nestatornic sau fidel. Dacă se va arăta prea insistent, va şti ea să restabilească, în doar câteva cuvinte, distanţele. Singurul punct delicat, în această afacere, era toaleta. Bertrand o văzuse deja în taiorul ei bleumarin. Se gândi la rochia de satin „champagne” cu mici pliuri strânse sub corsaj.

Elizabeth o ţinea dintr-un hohot de râs în altul. Sala întreagă se amuza. Într-un decor de stradă nocturnă, cortegiul nupţial al lui Fadinard se apropia cu paşi

repezi, cu umbrela în mână, în căutarea pălăriei de paie din Italia.

„Ah, s-a rupt toată, ginere”, ţipa socrul.

Elizabeth aruncă o privire spre Bertrand. El o privea pe ea, cu faţa liniştită, în loc să privească actorii. Îi surâse şi-şi întoarse capul spre scenă. Câteva minute mai târziu, profitând de o intervenţie zgomotoasă a corului („Vioara! Vioara! Plecaţi. Fără rebeliune!”) îl privi din nou şi întâlni iarăşi ochii lui albaştri, care o fixau cu tandreţe. În timpul ultimei pauze, îi spusese că nu-i plăcea nici punerea în scenă, nici distribuţia. Elizabeth îl găsea prea sever. Acum, se aplecă spre el şi-i şopti:

— Chiar nu vă place spectacolul?

— Până la urmă o să-mi placă pentru că vă amuză pe dumneavoastră, răspunse el. Râdeţi aşa de frumos…

Îl dădu gata cu o privire plină de gentileţe şi-şi concentră atenţia asupra gărzilor naţionale, care tulburau nunta. Acţiunea se precipita, actorii gesticulau, ţipau din ce în ce mai tare, iar Elizabeth simţea mereu, pe obraz, păr, umeri şi mâini, mângâierea unei priviri pline de admiraţie. Pentru a evita ca Bertrand să se înşele asupra ei, îşi interzise de a întoarce capul spre el până la sfârşitul reprezentaţiei. Văzând că e exclusiv absorbită de spectacol, el avea să înţeleagă că nu era dispusă să cocheteze. Momentele tari din spectacol se succedau. O figură, strâmbându-se, urla: „Ea are pălăria!” Iar corul începu să cânte: „Fericită zi; frumoasă nuntă!”

Cortina roşie coborî, despărţindu-i pe actori de publicul care îi aplauda, şi se ridică iarăşi lăsându-i să culeagă aplauzele care nu conteneau. În sală se aprinse lumina. Catifeaua stacojie a fotoliilor, ornamentele aurii ale pereţilor, cristalele lustrelor, totul se anima, totul strălucea. Spectatorii deveniră actori la rândul lor. Luaţi de valul mulţimii, Elizabeth şi Bertrand se pomeniră în stradă, în faţa statuii lui Musset.

— Şi acum unde mergem să supăm? întrebă

Bertrand Lesaulnier. Aveţi vreo preferinţă?

— Absolut niciuna, zise ea.

Reflectă un moment, cu privirile încruntate, apoi, hotărât, o conduse pe Elizabeth spre maşina sa.

O duse în inima Montparnasse-ului, într-un restaurant luminat discret, sub plafonul jos al sălii. Mesele aşezate de-a lungul peretelui erau separate una de alta prin pereţi subţiri de lemn, cu aspect rustic. În felul acesta, fiecare grup de comeseni era izolat de vecinii săi, având vederea asupra restului sălii. Deasupra feţelor de masă în carouri ardeau becuri mici, cu abajur de creton roşu. Serviciul se făcea în linişte, fără grabă. Plăcut surprinsă de decor, Elizabeth atribui însoţitorului său meritul de a-l fi ales. Tot el sugeră meniul. Îi era tare foame, dar după supa de ceapă, fierbinte şi înmiresmată, i se păru că n-ar mai putea înghiţi nimic. Un pahar de Pouilly sec şi îmbietor îi redeschise pofta de mâncare.

— Ceea ce reproşez punerii în scenă a lui Baty, spuse Bertrand, este că-a transformat această comedie franceză în farsă italiană. S-a gândit mai mult la el decât la Labiche. S-a lăsat atras de gustul său pentru pantomimă. A vrut cu orice preţ să facă un spectacol „al său”. Ce greşeală!...

Ea îi dădu dreptate, dar lăudă jocul lui Debucourt, care-l interpretase pe poetul monden.

— De acord, zise el, Debucourt e remarcabil, dar prea a fost pus să danseze şi să cânte Bertin, în detrimentul acţiunii. Cât despre costumele lui Touchaques...

— Nu criticaţi costumele, sunt minunate! exclamă ea cu vehemenţa.

O privi impresionat de intransigenţa opiniei, arase şi murmură:

— Exact ceea ce aveam de gând să spun.

Dezarmată, nu putu decât să îngâne:

— Ah, bine... chiar aşa!

— Am crezut c-o să mă strângeţi de gât! reluă el. Ce

ardoare! întotdeauna sunteţi aşa de impetuoasă când apăraţi ceva sau pe cineva?

— Întotdeauna! zise ea.

— Eram sigur de asta. Dumneavoastră iubiţi, detestaţi, nu cunoaşteţi jumătăţile de măsură!

— După ce vedeţi asta?

— După ochi. Privirea dumneavoastră trece aşa de repede de la hotărâre la duioşie, de la veselie la melancolie. Vă observam, la teatru, şi-mi ziceam: „E mai frumoasă când e veselă sau când e gravă?” Era o prostie, căci chiar şi când râdeţi sunteţi gravă şi chiar când sunteţi gravă vi se vede veselia pe faţă. O veselie pe care n-o controlaţi, pe care n-o bănuiţi, bucuria de a trăi. Iubiţi viaţa, Elizabeth?

Era pentru prima dată când îl auzea spunându-i pe nume. Cum Elizabeth nu răspundea, el o întrebă aplecându-se spre ea:

— Vă deranjează că vă spun Elizabeth?

— Deloc.

— Şi dumneavoastră să-mi spuneţi Bertrand?

— Sigur.

Ea tăia o bucată de somn afumat. Micul bec, protejat de ţesătura roşie, lumina faţa lui Bertrand. Îşi spunea că nu era un bărbat arătos, dar era inteligent, amabil şi, fără îndoială, îi face plăcere să stea de vorbă cu ea, s-o privească, s-o vadă surâzând. El bău o înghiţitură de vin şi-şi repetă „întrebarea cu o voce profundă:

— Iubeşti viaţa, Elizabeth?

Ea tresări, desprinzându-se din meditaţiile sale şi murmură:

— Toată lumea iubeşte viaţa!

— Să nu crezi asta. Sunt oameni care reflectează atât de mult la trecut sau la viitor, încât nu pot să se bucure de prezent. Tu, presupun, nu faci parte din soiul acesta.

— Nu. Dar tu?

— Puţin, din păcate. Foarte rar uit totul, ca acum, pentru a fi fericit fără a mă gândi la nimic altceva.

— Ai multe lucruri de uitat? întrebă ca, aruncându-i o privire pătrunzătoare.

— Da, Elizabeth.

Tăcură mult timp. Câteva fraze schimbaseră tonul conversaţiei. Inofensiv la început, climatul discuţiei devenea periculos. Cu atât mai rău! Trebuia ca ea să fi ştiut mai multe despre acest om.

— Ce ai de uitat, de exemplu?

— Grijile mele de afaceri, veştile rele care ne vin din Germania…

— Şi pe urmă?

— Cum şi pe urmă?

— Tu n-ai alte preocupări?

— O mie altele, zise el, dar mai puţin importante!

O venă i se umflase pe frunte. Elizabeth se auzi rostind cu o voce detaşată:

— Soţia ta nu este la Paris?

O privi în ochi şi zise simplu:

— Ba da, Elizabeth.

Ea nu se emoţionă, numai că bătăile repezi ale inimii o obligară să facă o pauză, înainte de a continua:

— Ieşi deseori fără ea?

— Foarte des.

— De ce?

Înainta pe un teren cu spini şi, totuşi, nimic n-o putea constrânge să dea înapoi. Oftă:

— Ce să-ţi răspund? Aceste situaţii nu sunt de conceput decât pentru cei care le suportă. În loc să ne despărţim definitiv, soţia mea şi cu mine am ales, fiind copiii la mijloc, să continuăm să locuim împreună, dar acordându-ne unul altuia deplină libertate. Ea îmi poartă numele, îmi creşte copiii. Asta-i tot.

Oare era sincer? Care dintre ei doi era răspunzător de această ruptură? Nu căuta el lângă Elizabeth o consolare? Se nimerise în drumul lui, la momentul

potrivit. Îi făcea curte pentru a-şi uita necazurile şi a-şi recăpăta încrederea în sine însuşi. Chelnerul schimbă farfuriile. Elizabeth murmură:

— Şi, de mult timp?...

— De patru ani, zise el. E lamentabil. În general, îmi displace să vorbesc de toate astea, dar în prezenţa ta mă simt bine. Ştiu că mă poţi înţelege mai bine decât oricine!

O privea insistent, într-un fel atât de direct, de pătrunzător, încât că îşi spuse: „Christian i-a spus că sunt divorţată. Poate că e la curent şi cu împrejurările în care l-am părăsit pe Patrice? Poate se gândeşte că eu şi Christian?!...”

— Elizabeth, zise Bertrand, sunt fericit că mi-ai dat ocazia să mă explic sincer. Nu vreau să crezi despre mine că sunt un ticălos dornic să se răzbune sau un soţ infidel, colecţionar de aventuri uşoare. Lucrul acesta ar fi ofensator pentru tine, dar şi pentru mine. Adevărul e mult mai banal. M-am obişnuit să trăiesc ca un celibatar. Până în aceste ultime zile mă credeam la adăpost de toate surprizele. Copiii, afacerile, prietenii mei erau de ajuns ca să-mi umple existenţa. Apoi, te-am văzut pe tine şi totul în jurul meu a devenit mai uşor, mai atrăgător. Emanai strălucire prin simpla ta prezenţă. Nu te-am întâlnit decât de două ori dar mi-aş dori tare mult să ştiu că-ţi pot păstra prietenia.

Tăcu şi o privi întrebător pe Elizabeth, ca pentru a-i cere asentimentul, dar ea însăşi nu putea desluşi ce simte, sfâşiată între o indulgenţă lipsită de căldură şi o ostilitate nejustificată, îşi reproşa că l-a împins pe Bertrand la mărturisiri de care ea, cea dintâi, era pusă în încurcătură. Ar fi vrut să nu fi spus nimic, să nu fi auzit nimic, oprindu-se la clipa în care ieşeau de la teatru... Fără îndoială că el o credea emoţionată. Chelnerul sosi, la momentul potrivit, cu sufleul de portocale. Pe cele două farfurii, spuma aurie, parfumată, se lăsa moale în jos.

— Am impresia că te-am rănit fără să vreau, zise Bertrand.

Avea o voce plină de respect, iar sub lumina micului bec faţa lui distinsă n-arăta deloc lipsită de seducţie. Elizabeth se stăpâni:

— Rănită? Nici vorbă. De ce? Simplu, mă gândesc la ceea ce mi-ai spus despre tine…

— Nu te mai gândi la asta, zâmbeşte-mi!…

Îşi retrase mâna în momentul în care el era pe punctul de a i-o apuca. Chelnerul le turnă vin în pahare. Bertrand căută privirea Elizabethei, nu o întâlni şi bău singur. Luă cu linguriţa din sufleu; mâncau în tăcere.

— O cafea? întrebă el.

— Nu, mulţumesc.

Lumea începuse să se ridice de la mese şi se îndrepta spre garderobă. Seara se termina trist, în lumina filtrată a micilor becuri roşii, a şerveţelelor mototolite şi a saluturilor obediente ale chelnerilor.

— E târziu, zise ea, trebuie să plecăm!

Bertrand o duse acasă cu maşina. Plictisită de o istorie care n-o privea, Elizabeth se enervă că nu se putea gândi la altceva, în sfârşit, maşina se opri în faţa casei. Bertrand coborî odată cu Elizabeth.

— Când te mai pot vedea? întrebă el.

Era cu capul descoperit, sub cerul înstelat.

— Îţi voi telefona, spuse ea cu convingerea intimă că nu va face aşa ceva.

El intui cursa:

— Dar n-ai numărul meu!

— Atunci dă-mi-l.

Bertrand clătină din cap:

— Aş prefera să-ţi telefonez eu.

Elizabeth gândi: „Îi e frică să nu dau peste nevastă-sa la telefon”.

— Nu-ţi cer numărul de acasă, spuse ea cu ironie; cel de la birou îmi va fi de ajuns.

Ca şi cum n-ar fi auzit, el rosti:

— Te voi suna mâine seară pe la ora nouă.

Urcă nemulţumită de ea însăşi, de timpul pierdut, de oboseala care-i stricase machiajul, şi închise uşa cu hotărâre pentru tot ce-i ameninţa riguroasa şi liniştita singurătate.

A doua zi la prânz, când se înapoie de la magazin, portăreasa o opri pentru o clipă: cineva adusese flori pentru ea, în lipsă. O hârtie transparentă acoperea un buchet uriaş de trandafiri roşii. Un plic era prins cu un ac de buchet. Elizabeth îl desfăcu în lift: „Bertrand Lesaulnier, strada Pontini nr. 14” şi, apoi, aceste câteva cuvinte: „Nu încetez să mă gândesc la tine”. Trandafirii ilustrau această afirmaţie desfăcându-se catifelaţi, superbi, într-o vază prea mică pentru ei. Elizabeth mâncă admirându-i cu o plăcere care nu era pur estetică. Se lupta anevoie contra acceptării feminine, contra obişnuitei şi facilei înduioşări pe care i le inspirau aceste flori, dedicate frumuseţii ei de un bărbat care avea gust şi era perseverent. După-masă, între două discuri vândute, mai visa încă, pe furiş, la buchet ca la o persoană vie. Spre sfârşitul zilei, trandafirii o întâmpinară la fel de proaspeţi, în încăperea impregnată de parfumul lor. Fără curajul de a-şi găti ceva, se mulţumi cu o cină frugală, constând din brânză şi fructe.

La ora nouă un telefon o scoase din baie. Nicio îndoială, era Bertrand. Îi spusese doar că avea s-o sune, neapărat, seara. La început fu ispitită să-i răspundă, dar se crispă într-o atitudine neîncrezătoare. „Evident, eu ar trebui să-i mulţumesc pentru flori, el o să vrea să mă revadă, iar eu n-am niciun chef; ar trebui să înţeleagă”… Telefonul suna.la intervale egale, dar ea stătea nemişcată în mijlocul încăperii, fulgerându-l cu privirea pe intrusul care se ascundea în cutia neagră a aparatului. În cele din urmă sunetul încetă. Asediatorul bătea în retragere. Zece secunde mai târziu, sună din nou. Stăpânindu-şi emoţia, Elizabeth rezistă zgomotului imperativ care tulbura decorul din jur. „O dată, de două ori, de trei ori…

de şase ori… de opt ori…” Tăcerea restabilită fu o odihnă pentru nervii ei. Se urcă în pat şi luă o carte, un roman de Vicki Baum; n-avea să-l termine niciodată. Din când în când se uita la telefon, parcă cerându-i socoteală. El îşi făcu iar datoria la nouă şi jumătate, apoi la zece fără un sfert; a fost ultima încercare. Liniştită, Elizabeth reluă lectura, dar tot avea impresia neplăcută că îi intrase cineva în casă.

Ar fi trebuit să se aştepte la aşa ceva: a doua zi de dimineaţă Bertrand se prezentă la magazin; părea obosit şi nervos. Salutat de către domnişoara Pologne cu un răsunător „Dumneavoastră ce doriţi, domnule?”, el se precipită spre ea, fără s-o vadă, ameninţând s-o strivească. Ea se dădu repede la o parte pentru a-i face loc să se încline în faţa Elizabethei.

— Ţi-am telefonat aseară la ora nouă, murmură el.

Domnişoara Pologne se aşeză în spatele tejghelei ca într-o lojă, la teatru.

— Am cinat în oraş şi m-am înapoiat foarte târziu, zise Elizabeth.

Intuind deja o chestiune sentimentală complicată, domnişoara Pologne tresări cu febrilitate; doi clienţi intrau în magazin. Îi întâmpină în silă. Servindu-i, n-auzea ce-şi spuneau în fundul sălii. Elizabeth mulţumi şi-l dojeni pe Bertrand pentru trandafiri.

— Mi-a făcut multă plăcere să ţi-i trimit, zise el, dar n-am avut naivitatea să cred că au fost de ajuns pentru a repara greşelile mele faţă de tine.

— Ce greşeli?

— Nu ştiu precis. Seara noastră, care începuse atât de bine, s-a terminat aşa de ciudat, „aşa de rece”, din vina mea, fără îndoială…

— Ba nu, zise ea. Doar că eu eram puţin obosită.

Se ridică şi ochii îi străluciră de o bucurie încrezătoare:

— Aveam nevoie să toaud spunând asta, Elizabeth. Plec chiar azi la Londra. Până la înapoierea mea

gândeşte-te la mine fără amărăciune; e tot ce-ţi cer!

Această veste, care ar fi trebuit s-o liniştească, îi stârni mirarea ca şi cum toate proiectele ei ar fi fost compromise într-o secundă.

— Vei lipsi multă vreme? zise ea.

— Vreo cincisprezece zile. Trebuie neapărat să mă înapoiez la Paris înainte de 20 iulie.

Ea îi surâse. Între timp, poate că el avea să înţeleagă că, dacă ea era gata să-i acorde prietenia, n-ar ceda niciodată unui sentiment echivoc.

— Călătoria asta de afaceri mă agasează, reluă el, dar n-am putut s-o amân. În orice caz, de cum mă înapoiez la Paris, îţi voi telefona. Vom ieşi împreună?”

— Da, zise ea.

— Pe curând, Elizabeth!

Ea îi întinse mâna.

Plecase deja, dar ea rămăsese mută, gânditoare, cuprinsă de-o amintire mai plăcută decât prezenţa lui reală. Domnişoara Pologne îi conduse spre ieşire pe cei doi clienţi ai săi, care nu cumpăraseră nimic, şi reveni spre Elizabeth cu un aer de complicitate. Fără îndoială, presupunea că tânăra ei patroană făcea cucerire după cucerire, sfărâmând inimi, călcând în picioare trandafiri şi bând şampanie, în fiecare seară, cu un alt admirator. Această falsă imagine despre ea o amuza pe Elizabeth ca un fel de travesti.

— Nu domnul acesta mi-a telefonat ieri la magazin? întrebă domnişoara Pologne. Cum nu eraţi aici, mi-am îngăduit să-i dau numărul dumneavoastră de acasă. Am făcut rău?

— Deloc, zise Elizabeth pe un ton tăios.

Domnişoara Pologne înţelese că nu va putea afla mai mult şi că trebuia să se bazeze numai pe perspicacitatea sa pentru a întrevedea urmarea romanului.

Se scurseră câteva zile într-o monotonie călduţă, marcate de mici vânzări, o ieşire cu Arlette Crespin şi un telefon de la Megfeve. Amelie se plângea că n-a mai

primit nicio scrisoare de o săptămână. Elizabeth îi dădu asigurări despre comerţul său şi despre ea însăşi. Tatăl veni şi el la aparat: amenajarea holului era terminată, erau deja clienţi la „Două capre sălbatice”, începând cu data de 15, hotelul va fi plin.

— Tu n-ai putea trage o goană până aici pentru a vedea cum arată hotelul? întrebă el. Ai petrece câteva clipe cu noi…

Elizabeth refuză, îi era imposibil să lase magazinul, măcar acum, în primele luni ale preluării lui. O auzi pe mama sa care, de departe, protesta:

— Ba da, Pierre! N-ar fi deloc rezonabil. Ce crezi tu oare?

Ecoul înăbuşit al disputei lor îi aminti ambianţa familială pe care o părăsise şi surâse înduioşată. Puse receptorul în furcă cu regret.

Sfârşitul săptămânii se anunţa instabil şi posomorât.

Arlette Crespin o invită pe Elizabeth să ia ceaiul la ea, duminica următoare. Locuia împreună cu mama sa într-un mic apartament drăguţ, în strada La Tour, cu perdele mari, albe, la ferestre, câteva piese de mobilă veche, acuarele fine pe pereţi, iar pe pianul din salon, câteva fotografii ale tatălui ei, ofiţer de carieră, ucis în timpul războiului, la Rif. Spre deosebire de fiica sa, plină de sănătate şi bună dispoziţie, doamna Crespin era o făptură micuţă, fragilă şi plăcută, speriindu-se din orice. Suferea de tulburări cardiace şi, în mod vizibil, lua din curajul Arlettei puţina forţă necesară pentru a subzista. Arlette conducea casa, ştia locul fiecărui lucru din gospodărie şi veghea cu competenţa unei infirmiere intransigente asupra liniştii sufleteşti şi fizice a bolnavei sale.

— Picăturile tale? Le-ai lăsat în baie, mamă… ţi le aduc… dar nu, n-ai nevoie de şal, e foarte cald… aşază-te aici, ţine-i companie Elizabethei, eu pregătesc ceaiul.

Văzându-le pe cele două femei, Elizabeth înţelese mai bine pentru ce Arlette nu se măritase încă. Ceaiul şi

biscuiţii sosiră pe o masă rulantă şi doamna Crespin se învioră: îi plăceau la nebunie dulciurile. Mâncând mereu, cu distincţie, e întrebă pe Elizabeth despre viaţa ei la Paris, despre părinţii ei.

— Sunt aşa de fericită că sunteţi prietenă cu fiica mea. Ar trebui să veniţi mai des.

După ceai, se retrase pentru a se lungi în camera sa, din care reveni după o oră, căutându-şi geanta, canavaua şi ochelarii. Arlette o instală cu lucrul ei într-un fotoliu, apoi se înapoie lângă Elizabeth, care frunzărea un album cu fotografii şi o întrebă pe neaşteptate dacă i-ar plăcea să asiste cu ea la manifestaţia de 14 iulie.

— Ferestrele birourilor noastre dau înspre Champs-Élysées. Patronul mi-a permis să aduc prieteni. M-am gândit la tine şi la verişoara mea Madeleine. E încântătoare. Din nefericire, soţul ci n-o va putea însoţi; a fost operat de apendicită şi e încă în spital. Vom fi deci noi trei. Se pare că va fi cea mai fastuoasă ceremonie de la Victorie. Cincizeci de mii de militari, îţi dai seama?

Elizabeth surâse de acest entuziasm, în care se evidenţia atavismul fiicei de ofiţer. În ce o privea, nu prea gusta paradele militare, dar acceptă invitaţia din lipsă de altceva.

A doua zi poştaşul îi aduse o scrisoare din Londra. Deschizând-o, încercă o bucurie naivă, comparabilă cu cea pe care o simţise când primise trandafirii. Două pagini cu o caligrafie simplă şi regulată. Se repezi sus. Bertrand o informa că era foarte ocupat, că nu vedea decât oameni de afaceri şi că aştepta ca o recompensă clipa când se va urca în avion. Complimentele pe care i le adresase odinioară o impresionau mai puţin decât veştile simple pe care i le dădea azi. Relaţindu-i despre treburile şi tracasările sale, îi trezea mai multă încredere. Tocmai faptul că omitea să-i scrie ca unei femei frumoase o flata cel mai mult, sigur, pentru că ea avea nevoie de prietenie; se abţinu să-i răspundă.

La 14 iulie, Elizabeth se sculă foarte devreme,

deschise obloanele, îmbrăţişată de soare. Ariette îi recomandase să fie la birou înainte de ora nouă. Era ora opt şi jumătate când ieşi din casă. Un zgomot surd cuprinsese oraşul. Înspre Champs-Élysées, Elizabeth se pomeni prinsă într-o mulţime îmbrăcată sărbătoreşte, pe care o supravegheau în mod penibil, înapoia barierelor albe, agenţi de poliţie şi gărzi mobile. În toată îmbulzeala aceea, vânzători ambulanţi vindeau periscoape de carton, cocarde tricolore şi fotografiile suveranilor englezi, a căror vizită era aşteptată pentru săptămâna următoare. Toate faţadele erau pavoazate cu culorile naţionale britanice şi franceze. Fântânile din Rond-Point împrăştiau stropii lor scânteietori în faţa uriaşelor drapele şi a piramidelor de sticlă. La capătul bulevardului, Arcul de Triumf era şi el împodobit de o mulţime de fâlfâiri albastre, albe, roşii. Pe şosea, maşini stropitoare împroşcau cu apă pavajul. După retragerea lor, şoseaua păru mai largă între cei câţiva gură-cască. Elizabeth înainta greu, ajutându-se de coate şi umeri. O cocardă îi fusese prinsă de corsaj. Biroul în care lucra prietena ei era la al patrulea etaj al unui imobil sever, în care treizeci şi şase de firme îşi etalau plăcile de aramă gravată şi ştergătoarele cu iniţiale. Liftul se opri în faţa unei uşi de lemn masiv, pe care o înveselea următoarea inscripţie cu litere de aur pe fond negru: „Stabilimentele Buffelin import-export. Intraţi fără a suna”. Elizabeth intră. Arleul o primi în anticameră şi o prezentă verişoarei sale Madeleine, care-şi aranja părul în faţa unei oglinzi. Madeleine era blondă şi vizibil însărcinată. Nefiind prevenită de starea ei, Elizabeth simţi o jenă subită la vederea acelui pântec mare, pe care o mică vestă cu nişte pliuri vagi abia îl ascundea. Alte persoane se îngrămădeau în birouri, printre maşinile de scris acoperite cu husele lor negre. Ariette le duse, pe Elizabeth şi pe Madeleine, în mica încăpere în care lucra ea de obicei.

— Aici nu vom fi deranjate. Vrei să te aşezi,

Madeleine? Nu eşti cumva obosită? Nu ţi-o prea cald?

Madeleine protestă: era sănătoasă tun. Elizabeth află că această tânără femeie era deja mama unui băiat de patru ani – în prezent la ţară, la bunicii săi – că soţul ci, André, îşi revenea foarte bine după „şocul operatoriu” şi că spera să-l aducă acasă înainte de sfârşitul plămânii. Acordurile *Marseillaise*-ei întrerupseră aceste confidenţe de soţie fericită şi la care totul era bine chibzuit.

— Gata, strigă Ariette. Soseşte preşedintele Republicii! Tribuna oficială e foarte aproape, între strada Presbourg şi strada Galilée. Veniţi repede pe balcon!

Se îndreptară împreună spre uşa-fereastră. Oraşul fremăta sub picioarele lor. Sprijinită în coate pe balustradă, Elizabeth descoperea, jos, o mare de oameni pe trotuare şi şoseaua goală şi lucitoare care aştepta. Deodată, mulţimea se năpusti în valuri mari înspre bariere. Primele rânduri se înghesuiră. Copiii erau cocoţaţi pe spinările taţilor. Pe şosea, în sunetul strident al trompetelor, gărzile republicane călare înaintau în rânduri strânse, cu căştile scânteind. În urmă veneau politehnicienii, ascunzându-şi ştiinţa sub impunătoarele lor bicornuri, apoi cursanţii de la Saint-Cyr, iar în grupuri compacte, cu penajul roşu şi alb în fruntea chipielor, avansau alţi elevi ai marilor şcoli militare… Arlette cunoştea toate uniformele. În hărmălaia muzicii şi a aclamaţiilor, arunca informaţii fără drept la replică: „Asta-i Saint-Maixent! Asta-i Poitiers! Nu, e Vincennes… Ah, echipajele flotei…”

Din mulţime se ridicau ovaţii înspre pompoanele roşii. Apoi se iviră, cu un pas sprinten, vânătorii de munte, cu bereta pe sprânceană, batalioane întregi, cu pioletul în mână şi cu schiurile pe umăr, zuavii, trupele de fortăreaţă, regimente de infanterie în ţinută kaki… Arcul de Triumf lăsă să curgă înaintea lui un fluviu mare de oameni, arme şi drapele. Muzicile militare se schimbau, feţele, toate identice, luau locul una alteia, braţele se mişcau în cadenţă, inflexibilul Ian de puşti se

ondula imperceptibil.

— E splendid! Splendid, repeta Arlette, roşie de entuziasm şi cu mâinile crispate pe bara de sprijin.

Până şi Elizabeth era impresionată de acest spectacol de forţă şi disciplină.

— Da, murmură ea, nu m-aşteptam la asta!

Inima îi bătea în ritmul sacadat al alămurilor şi al tobelor. Un sentiment de mândrie îi învăluia toată fiinţa, de parcă niciodată până acuma nu bănuise grandoarea ţării ei. Franţa era frumoasă, puternică, invincibilă.

— Există, cu siguranţă, observatori germani cam peste tot, zise Arlette. Văzând 14 iulie al nostru nu se simt în apele lor…

— Spahiii! strigă Elizabeth eu acelaşi ton cu care salutase răsăritul soarelui.

Ei erau, într-adevăr, spahiii algerieni, cu burnuzuri alb-roşii, spahiii marocani, cu burnuzuri alb-negre. O hoardă de războinici sălbatici, pe nişte cai mici, înnebuniţi de sunetul strident al fluierelor deşertului.

Ei cedară locul formaţiilor de cavalerie regulată. Mulţimea urla, apoi devenea tăcută, şi rămânea nemişcată, în poziţie de drepţi, salutând drapelele.

După ce oamenii şi caii îşi terminară defilarea, sosiră cu un zgomot teribil maşinile. Poduri întregi montate pe roţi, maşini grele blindate, de culoarea ierbii şi a pământului fertil, pline de soldaţi cu puşca la mână. Camioane în toate nuanţele toamnei, maşini blindate grele, tunuri tractate, cu ţevi lungi lucitoare, piese de D.C.A. cu gurile ascuţite către cer. După o scurtă pauză, şoseaua vibră, gata să se disloce, şi o coloană de tancuri îşi făcu apariţia. Mai întâi cele mici, oarbe, ermetice, apoi cele mari, purtând pe flancuri nume de oraşe sau de provincii. Fortăreţe în marş, ele înaintau încet, zgomotos, zguduind pământul şi emanând vapori albăstrui de benzină, care se ridicau tremurător în aer, stânjenind rândurile. Un coleg al Arlettei intră pe neaşteptate în birou:

— Aţi văzut astea? Ce maşinăriei cu linia Maginot în faţă şi aceşti câini de pază în spate, nu ne temem de nimic! Hitler nu-i, totuşi, nebun!

O vâjâială asurzitoare îi acoperi vocea. Escadrile de avioane survolau Champs-Élysées la joasă altitudine. Oamenii îşi dădeau capul pe spate. Tot trotuarul era înţesat cu chipuri prelungi, asemenea unui arbore care-şi arată dosul frunzelor când îl bate vântul. Elizabeth radia de bucurie. Madeleine îşi astupă urechile.

— Formidabil, exclamă Ariette, sucindu-şi gâtul ca să privească în sus.

Când ultimele avioane dispărură la orizont, iar ultimele tancuri trecură îndreptându-se către Place de la Concorde, zumzetul oraşului părea tot atât de plăcut, ca tăcerea unei mări liniştite.

Ultima atracţie a sărbătorii, Renaultul negru al preşedintelui Lebrun coborî în Champs-Élysées, escortat de gărzi republicane în mare ţinută. Aclamaţii fură adresate personajului solemn, cu mustăţi, care saluta cu un gest moale al mâinii. Mulţimea începu să se împrăştie, aspirată de baruri şi de gurile de metrou.

— Să aşteptăm puţin, zise Ariette. Când va fi mai puţină lume, vom merge să bem un pahar.

În zadar avură răbdare; când coborâră în stradă, toate cafenelele erau încă înţesate de consumatori. Cu mare greutate găsiră o masă liberă în fundul sălii Triumf. În jurul lor, într-un decor de stuc, de stofe roşii şi de oglinzi poleite, stăteau aşezate cot la cot, farfurioară lângă farfurioară, familii întregi, pe care tumultul marşurilor militare le năuciseră. Oamenii sorbeau berea spumoasă cu o lăcomie soldăţească. Femeile, obosite, transpirate, cu nasul lucind, îşi făceau vânt cu un ziar – în care cu litere groase era scris titlul: „Franţa, puternică prin armata sa şi liniştită în sufletul său”. Madeleine căzu lată pe canapca şi-şi recupera forţele sorbind un ceai de mentă. Elizabeth o socoti excesiv de animalică în maternitatea sa.

— Dacă am prânzi aici toate trei? propuse Ariette.

Madeleine acceptă numaidecât. Soţul ei având nevoie de odihnă, era liberă până la ora trei. În ciuda puţinei simpatii pe care i-o inspira această fiinţă voluminoasă, Elizabeth acceptă şi.ca Şeful de sală le însoţi până la o altă masă, ascunsă într-un intrând de ipsos şi fier forjat. Alături de ele, nişte gurmanzi corpolenţi vorbeau germana şi devorau un homar „à l'américaine".

— E o nebunie ce se-ntâmplă la Paris, în ultimul timp, şopti Elizabeth. De ce vin şi ce vor să facă în Franţa? Să ne spioneze?

— Sau să-şi potolească foamea, zise Madeleine, acasă la ei sunt teribil de cumpătaţi.

— În tot cazul, dacă au văzut defilarea, au înţeles că n-avem nevoie să ne lipsim de unt ca să avem tunuri, zise Ariette.

Cât mâncară, Elizabeth fu obsedată de vocile aspre ale vecinilor de masă şi de manierele afectate ale Madeleinei, care, în mod categoric, o agasa. De la avort suporta greu fandoseala unor.

mame de familie, mândre de plodurile lor prezente şi de cele de pe drum. Cum de putea oare această femeie să se arate în public când sarcina ei sărea în ochi? „Dacă aş fi fost în starea ei, nu m-aş fi arătat în lume, îşi zise ea. Aş fi rămas închisă în casă. Până şi propriului soţ m-aş fi jenat să-i ofer vederea pântecului meu, roţunjit". De îndată ce se substitui, doar cu gândul, Madeleinei, o copleşi un regret dureros. Nu-i mai era foame. Masa se prelungea. Cu efort, luă parte la discuţie.

— André ar vrea încă un băiat, zicea Madeleine, dar eu aş vrea o fată. O fată e mult mai dulce şi are mai multe calităţi, e mult mai ataşată de mama sa…

— Fată sau băiat, oricum va fi bine venit, zise Arlette, tăindu-şi puiul. Dacă ai şti cât te invidiez că ai copii!

— Într-o zi vei avea şi tu, zise Madeleine, cu aerul

unei specialiste.

— Dacă s-ar putea să ai copii fără să te măriţi, îţi jur că nu m-aş jena! spuse Arlette. Ce vrei? îmi place foarte mult să ţin un copil în braţe, dar pentru o celibatară e dificil. Dar tu, Elizabeth?

Elizabeth tresări, ca pusă sub acuzaţie, şi îngăimă:

— Poftim?

— Iubeşti copiii?

— Absolut deloc, zise ea cu un ton agresiv.

Şi îndată îşi reproşă ieşirea.

Madeleine încremeni, buzele i se strânseră, ca o cicatrice; se considera ofensată. O atmosferă de gheaţă se instală la masă. Chelnerul aduse ananas cu cireşe. Arlette se forţă să salveze situaţia, murmurând cu un surâs indulgent:

— Asta o spui acum, Elizabeth, dar o să vezi, mai târziu, îţi vei schimba părerea.

Totuşi, Madeleine nu se putea mulţumi cu această slabă concesie făcută maternităţii. După ce-şi hăpăi ananasul cu cireşe, din patru înghiţituri, pretinse că era târziu, că soţul ei o aştepta la spital, mulţumi Arlettei pentru acest „încântător prânz” şi plecă, jignită, cu obrazul împurpurat, cu dosul ei plat, cu burta împinsă înainte. Rămânând ca între femei fără obligaţii, Elizabeth şi Arlette comandară cafea.

— De fapt nu ţi-a plăcut că mi-am invitat verişoara, zise Arlette.

— Ba nu! murmură Elizabeth. E plăcută!…

Arlette aprinse o ţigară, lansă un jet de fum şi suspină:

— Nu te forţa să fii amabilă. Cu mine asta n-are importanţă. Azi eşti prost dispusă?

— Nici vorbă.

— Ba da! încep să te cunosc. Am impresia că nu eşti prea fericită.

— Ce idee! replică Elizabeth. De ce?

— Pentru că tu nu eşti făcută să trăieşti singură.

— Dar tu?

— Cu mine-i altceva. Eu sunt o fată bătrână tipică în toată splendoarea ei. Eu mi-am organizat existenţa în aşa fel ca să îl> rămân niciodată fără ocupaţie. Mai întâi, o am pe mama, care are nevoie de atenţia mea, de duioşia mea. Şi pe urmă mi nea, sportul, prietenii, bridge-ul, lectura… niciun minut liber

— Eu sunt aproape în aceeaşi situaţie ca tine, zise Elizabeth.

— Ia să vedem! Priveşte-te pe tine şi priveşte-mă şi pe mine. Am eu un cap care să stârnească pasiuni? Dar tu, Elizabeth, cu ochii ăştia, cu surâsul tău, eşti din alt soi, cel al femeilor care sunt făcute pentru dragoste, pentru viaţa în doi. Se degajă din tine un farmec aşa de învăluitor, încât actuala ta singurătate nu e decât un accident! Eu ştiu că ai avut un trist început, că divorţul te-a marcat. Fără îndoială că te-ai măritat cu un om care era incapabil să te înţeleagă…

— Ba nu, Arlette… soţul meu era un bărbat minunat.

— Nu putea fi un bărbat minunat, dacă n-a ştiut să te păstreze. În sfârşit, să admitem că vina a fost de ambele părţi. Oricum va fi fost, nu e un motiv ca, înşelată o dată, să nu mai crezi în nimic, sau în nimeni. Sunt convinsă că într-una din zilele următoare mă vei căuta să-mi spui că eşti îndrăgostită şi că te vei mărita.

Elizabeth izbucni în râs:

— Draga mea Arlette, dac-aş fi vrut să mă mărit, aş fi avut ocazia s-o fac de mai mult de doi ani.

— De asta nu sunt aşa sigură… ţie ţi-ar trebui un bărbat excepţional!

— Căruia-i plac papucii şi copiii…

— Papucii, nu, copiii, da… un bărbat care să te domine şi să te protejeze…

— Dacă-l descoperi, ţi-l las ţie, replică Elizabeth.

— Ochii tăi îmi spun contrariul, murmură Arlette, punându-şi mâna pe cea a prietenei sale.

Sub privirea ei întrebătoare, se închise din nou, de

teamă să nu fie antrenată în confidenţe mai ample. Nu mai voia să vorbească despre ea însăşi şi, totuşi, afecţiunea Arlettei îi făcea bine. Alături de această fată cumsecade şi sănătoasă, tristeţea era o consolare. Rămaseră mult timp aşa, discutând despre ele, într-o plăcută şi pudică solidaritate feminină. Nemţii se ridicară de la masă, lăsând în urmă un miros acru de trabuc.

— Uf! zise Arlette. Suntem din nou singure! Şi cafeaua s-a răcit!

Îşi bău ceaşca dintr-o înghiţitură şi-şi. aprinse o altă ţigară.

— Fumezi prea mult! zise Elizabeth.

— Şi ce? E singurul viciu pe care mi-l permit. Am să-ţi fac o propunere: cum tu eşti pariziană numai de două luni, aş vrea să-ţi arăt Parisul, de 14 iulie.

— Dar l-am văzut, draga mea.

— Nu-i vorba de defilarea militară. O să ne plimbăm pe străzi, să ne-am estecăm în mulţime, să privim balurile de cartier…

— Ca să-mi găseşti un soţ? întrebă Elizabeth.

Avea un aer atât de hazliu formulând această întrebare, încât Arlette pufni în râs, o trată drept o caraghioasă şi strigă:

— La urma urmei, de ce nu? Ce te atrage mai mult? Montparnasse, Montmartre?

— Montmartre, zise Elizabeth.

Îşi împărţiră costul prânzului – două treimi pentru Arlette, o treime pentru Elizabeth – şi luară metroul până la staţia Pigalle.

Fură brusc şocate de vacarmul sărbătorii populare. Pe toată întinderea bulevardului, între casele cenuşii şi pavoazate, se întindea şirul interminabil al loteriilor, biliardului japonez, tirului cu carabine, manejelor, barăcilor cu monştri şi scrâncioburilor. „Muzicile se revărsau asupra unei mulţimi surescitate de zgomot, căldură şi îmbulzeală. Femeile scoteau ţipete,

tamponându-şi între ele maşinuţele. Porci roz plimbau cupluri vesele, fete cu pulpele goale şi cu priviri pierdute aiurea. Un tată de familie, numai în cămaşă, boxa un negru de ghips, cu pântecul din piele elastică, iar soţia, copiii, uimiţi, urmăreau pe un cadran acul indicator care măsura forţa herculeană a şefului de trib!

— E extraordinar, sunt încântată, am doisprezece ani! îngăimă Arlette.

— Şi eu la fel, surâse Elizabeth.

Se revedea, copil, în faţa aceloraşi pânze pictate, şi a aceloraşi oameni ce făceau reclamă cu glasuri răguşite. Totul i se părea mai mic, mai sărac, mai şters decât altă dată. Rozul porcilor era murdar, ceştile chinezeşti expuse la loterie erau prea de curând aurite, clovnul de la toba mare părea bătrân şi fără haz. Spre deosebire de Arlette, care zburda de entuziasm, ea îşi stăpânea emoţia şi înainta cu un pas prudent, ca într-un vis, neîndrăznind să trăiască prezentul, de teama de a nu distruge trecutul. Atraşi de aceste două tinere care hoinăreau cu nasu-n vânt, nişte bărbaţi le acostară cu zâmbete provocatoare:

— Nu vă plictisiţi singure, domnişoarelor? N-are rost să umblaţi singure când sunteţi aşa de drăguţe!… Veniţi să faceţi un tur la bal cu tovarăşul meu şi cu mine…

Se adresaseră unor surde, îşi dădură seama îndată, şi le lăsară să plece ridicând din umeri. Atunci Elizabeth şi Arlette îşi confruntară părerile pe un ton serios: „Cel mare, mai ţigănos, n-arăta rău deloc l”.

— Ce oroare – avea nişte urechi ca foile de varză şi dinţii galbeni!

— Ah, n-am observat.

Şi-au încercat norocul la tragerea la ţintă, au aruncat inele asupra sticlelor de şampanie, fără a atinge măcar una, şi. au dat greş în faţa unui aparat care, pentru cincizeci de centime, prezicea viitorul. În schimbul sumei, Arictte primi, într-un taler mic de lemn, un bileţel albastru, care o sfătuia să-şi menajeze ficatul şi să se ferească de o anumită femeie blondă cu gânduri

rele, şi Elizabeth, un mic bilet roz, care o avertiza despre apropiata sa fericire cu un domn brun şi despre o moştenire neaşteptată. M îi plătiră o dată şi de data asta moştenirea şi domnul brun fu a pentru Arlette, în timp ce Elizabeth se vedea ameninţată de femeia blondă şi de boala de ficat. Râdeau aşa de tare, încât nişte capete din mulţime se întoarseră spre ele. Fără să-şi dea seama, coborâseră pe bulevard până la staţia de metrou Anvers. Elizabeth îşi ridică ochii şi citi firma unei cafenele, pe partea opusă: „Cristal”. Un nor de amintiri îi revenea în minte. Cafeneaua părinţilor săi! Şi deasupra, o fereastră deschisă – cea a camerei sale. Cine o locuia acum? Cu un pas rapid, ea traversă strada. Arlette alergă după ea:

— Unde te duci?

— Nu ţi-e sete? Hai să bem ceva!

— În bistroul ăsta? Am putea găsi ceva mai bun!

— Nu, Arlette, n-am putea găsi ceva mai bun, murmură Elizabeth.

De cum intră în sală, o cuprinse o emoţie foarte plăcuia. Nimic nu se schimbase din decorul copilăriei ei. Recunoştea canapelele cu muşama maro, fierbătorul cu filtru pentru cafea, globurile albe ale becurilor, oglinzile cu cadru ornamentat, reclamele, cutiile cu ţigări de pe rafturi, mirosul de apetitive şi de rumeguş. Ghirlande subţiri de hârtie colorată atârnau de tavan. N-ar fi fost deloc surprinsă să-l vadă pe tatăl său la tejghea şi pe mama la casă, dar cei care erau în locul lor erau nişte necunoscuţi: un bărbat gras, cu bărbie triplă şi o femeie palidă, cu ochelari şi cu o faţă posacă. Elizabeth puse ochii pe o masă liberă, îi făcu semn Arlettei şi se aşezară, în timp ce băiatul alerga şchiopătând să ia comanda.

— Două halbe.

Acum Elizabeth privea scara turnantă care ducea spre sala de biliard şi spre camere. Acolo sus – ea era sigură de asta – era o fetiţă palidă, cu ochi negri care, aplecată la fereastră, contempla sărbătoarea bâlciului şi regreta că n-avea decât zece ani. Dintr-un minut în altul,

avea să coboare pe furiş. Pe rampă avea să apară o mână mică, albă. Două pupile uimite aveau să se deschidă asupra lumii zgomotoase a celor mari.

Chelnerul puse halbele pe masă. Elizabeth nu-şi lua ochii de la scară. Fiecare treaptă îi era cunoscută ca o parte din ea însăşi, învârtind paharul în palme, se lăsă în voia unui sentiment nostalgic de privare, de deposedare arbitrară. Intră o femeie grasă, urmată de un mic ştrengar care sugea un cornet de îngheţată. îl cumpărasc, probabil, de la *Glacier suisse*, de alături. Fistic şi vanilie.

— Acestea erau aromele mele preferate.

— Ce ai? întrebă Arlette. Eşti atât de gânditoare.

— Dac-ai şti unde suntem!

— Într-o cafenea oarecare.

— Nu. Aceasta a aparţinut părinţilor mei. Au vândut-o acum opt ani, ca să ia hotelul „Două capre sălbatice” la Megeve.

— Nu e posibil! strigă Arlette. Te credeam savoiardă.

— Nu, sunt poate mai pariziancă decât tine.

— Atunci balurile, bâlciurile, ţie nu-ţi e nimic necunoscut din toate astea, se-nţelege. Şi eu care voiam să te uimesc… Ah! Că deşteaptă mai sunt! Reflectă un moment şi adăugă: Ciudat, eu nu te văd, copilă fiind, în mediul acesta!

Elizabeth sorbi din berea rece şi amară:

— Totul era aşa de simplu, zise ea. Eu nu-mi închipuiam c-ar fi pe lume un loc mai frumos, mai amuzant, mai elegant decât acesta. Părinţii mei ţineau cafeneaua. Unchiul meu Denis, fratele mai mic al mamei mele, muncea cu ei. Eu îl adoram…

— Asta-i bună! Ce surpriză! strigă Denis.

Împinse un ţap pe tejghea, în faţa unui client şi-şi şterse mâinile cu o cârpă. Mânecile cămăşii îi erau suflecate. Deasupra papionului, faţa îi radia de bucurie. Elizabeth şi Ariette se îndreptară spre el, sub bolta de

hârtie imprimată, de lampioane tricolore şi mici drapele. Clémentine apăru la rându-i într-o rochie verde vaporoasă, care părea împrumutată de la decorarea pereţilor.

— Elizabeth! Ce bine l-ai venit! Chiar ieri îi spuneam lui Denis: ne-a uitat! Şi iată-te!

Elizabeth făcu prezentările, povesti ce-a făcut toată ziua şi promise să rămână cu prietena sa pentru bal, care trebuia să reînceapă la ora nouă. Denis îi mulţumi cu un sărut pe obraz. Se dansase deja toată după-amiaza, cu chef. Pentru moment, muzicanţii se odihneau în odaia din spate.

— Ne pregăteam tocmai să luăm o gustare, zise Denis, o să mâncaţi cu noi. Ba da, ba da. Veniţi repede. Va fi linişte încă vreo jumătate de oră…

Ariette onoră din plin plăcinta de ţară şi un vin de Bordeaux, special, căruia Denis îi lăuda calităţile. Era pretutindeni în largul, ei, găsind pe loc manierele şi tonul care conveneau anturajului. Insistase ca Elizabeth s-o ducă la cafeneaua din strada Lépic. Acûm, ea flecărea cu Clémentine şi cu Denis, ca şi cum erau vechi cunoştinţe.

Ajunseră la brânză, când sala şi terasa începură să se umple. Orchestra se instală pe o estradă aproape de uşă. Ea se compunea dintr-un acordeonist voinic, în veston din stofă lucioasă şi dintr-un baterist, un tip având pe cap o şepcuţă. Chelnerul şi ajutorul său îşi reluară serviciul, târşindu-şi picioarele. Abia îşi înghiţiseră mâncarea; oboseala se vedea pe feţele lor palide. Chemată de datorie, Clémentine se pudră din nou, îşi schimbă rochia şi se prezentă bine dispusă la casă. Dénis „la rându-i, se postă în dosul tejghelei, lăsându-le pe Elizabeth şi pe Ariette la masă. Sunetele unui fox-trot izbucniră cu violenţă. Era deschiderea balului. Se dansa în sală şi pe trotuar. Chipurile oamenilor erau grave. Cei mai sprinteni îşi strângeau partenera în braţe mişcându-şi picioarele cu repeziciune, cu o privire concentrată, cu umerii ţepeni, cu un surâs

trufaş pe buze. Alţii dansau zbânţuindu-se, în faţa vreunei femei fardate, pe care o strângeau pantofii. Un sfrijit avea ca parteneră de dans o matroană durdulie. Un cuplu mai vârstnic se legăna, ochi în ochi, lăsându-se în voia amintirilor unor zile de 14 iulie de odinioară. Nişte puşti se fugăreau în zigzag printre oamenii mari. Două fetiţe, ca de vreo zece ani, una în rochie roşie, cealaltă în rochie albă, se învârteau ţinându-se de mâini printre mulţimea de pantaloni şi de ciorapi de mătase. Portăresele ieşeau în pragul uşilor. Nişte menajere cu capetele descoperite coborâră din bucătăriile lor în stradă. Un sat lua naştere în plin centrul Parisului. Chelnerii transportau coroane de rubine şi topaze pe tăvile lor. Denis întoarse un comutator şi o ghirlandă de becuri multicolore se aprinse pe frontonul cafenelei. Consumatorii scoaseră un „Aa!...” admirativ. Cerul era albastru şi cald. Din când în când, câte o maşină claxona vrând să treacă prin adunarea care blocase strada.

— Aş avea chef să dansez şi eu! suspină Arlette.

— Aşteaptă puţin, zise Elizabeth ridicându-se.

Se duse spre unchiul său şi întrebă:

— Ne inviţi?

El clipi din ochi:

— Chiar acum. Mai întâi tu, prietena ta pe urmă!

Şi, aplecându-se spre un client rezemat în coate pe tejghea, îl anunţă cu mândrie:

— Vedeţi, domnule Richelet, aceasta e nepoata mea!

Domnul Richelet se înclină cam prea adânc, ca un om care băuse ceva mai mult, dar care ţine să păstreze aparenţele echilibrului şi curtoaziei. Denis îşi aranjă nodul papionului şi intră cu nepoata sa în înghesuială. Orchestra cânta un vals vesel, punctat cu clinchete de aramă şi cu răpăieli de tobă. Denis dansa uşor, vioi şi învârtindu-se mult, după tradiţia balurilor câmpeneşti. Toba mare strănuta ritmic. Acordeonistul îşi luă o pauză şi-şi strânse instrumental, cu cureaua de gât, cântând cu o voce răguşită:

Fericiţi ca peştii-n apă, Pe podeaua vacilor!…

Elizabeth pufni în râs:

— Opreşte-te sau cad!

— Aşa crezi tu? strigă el; cu mine nu rişti nimic! O atrase în stradă.

O să dansăm în toate crâşmele Pe podeaua vacilor!…

Lăsându-şi capul pe spate, ea văzu ferestrele luminate, iar deasupra acoperişurilor negre, o stea.

Drapelele rămaseră arborate pentru primirea suveranilor britanici. La 19 iulie Parisul se trezea într-o atmosferă monarhică. Faţade decorate cu culorile lui Union Jack, motive heraldice luminoase, în vitrine, portrete ale maiestăţilor… Ziarele celebra cu emfază alianţa celor două mari popoare, reafirmată la momentul oportun prin vizita regelui George al VI-lea şi a reginei Elizabeth în Franţa. După plecarea lor, drapelele dispărură, iar Bertrand Lesaulnier sosi. Reîntâlnindu-l, Elizabeth înţelese ce mult îi lipsise. Ieşiră din nou împreună: restaurant, teatru, concert… îi împrumută Elizabethei cărţile lui favorite. Le citea cu pasiune, discutau despre ele, iar el era întotdeauna de acord cu observaţiile ei. Susţinea că avea un spirit critic foarte dezvoltat.

Cum să nu fi fost încântată că un bărbat de vârsta lui şi atât de important îi căuta compania şi ţinea seama de părerile ei! Cu toate că el se străduia mereu să schimbe decorul şi pretextul întâlnirilor lor, ea nu simţea că i-ar fi obligată cu ceva, atât părea el de fericit să-i consacre timpul său liber. Acum avea doi prieteni: Arlette şi Bertrand. Amândoi meritau afecţiunea ei. Făcu planul să aranjeze o întâlnire între ei. Într-o duminică după masă, cum Arlette venea s-o ia la cinema, ea îi vorbi întâmplător despre Bertrand Lesaulnier.

— Trebuie neapărat să ţi-l prezint, într-o zi. Sunt sigură că-ţi va plăcea! E un om remarcabil! Un bun prieten! Un sfătuitor preţios.

— Un frate, nu? zise Arlette.

Avea un surâs aşa de ambiguu, încât Elizabeth se supără.

— Evident, nu mă crezi! strigă ea.

— Ba da, ba da! Eu văd chiar foarte bine cuplul de buni prieteni pe care-l formaţi amândoi.

— Dar, Arlette, îţi jur că nu e nimic între mine şi acest om, ştii ce înseamnă nimic!…

— N-am susţinut nicio clipă contrariul! zise Arlette.

Continua să surâdă. Decepţionată de neînţelegerea celei mai bune prietene, Elizabeth renunţă de a o mai convinge şi schimbă subiectul. În seara următoare, Arlette îi telefonă, tocmai când ea îl aştepta pe Bertrand. Trebuiau să cineze într-un restaurant din Bois de Boulogne. De obicei, îşi dădeau întâlnire într-un bar. Asta era prima dată când el avea să intre în casa ei. În vederea acestei vizite îşi lustruise mobila, şi-şi umpluse vazele cu flori, în timp ce Arlette îi vorbea despre apropiatul ei concediu, Elizabeth inspecta apartamentul cu o privire mulţumită.

— Nişte prieteni îmi propun să mergem să ne petrecem concediul la Aveyron, zicea Arlette, dar eu prefer să plec singură în Tyrol…

Se auzi soneria şi Elizabeth o rugă:

— Mă scuzi, sună cineva la uşă, mă duc să deschid…

Era Bertrand. îl primi, rugându-l să ia loc, în timp ce ca reluă convorbirea. Dar Bertrand preferă să stea în picioare.

— Alo, Arlette?… spuneai că… da, Tyrol, ar fi foarte bine.

El admira mobilele, stampele şi se făcea că nu ascultă conversaţia.

— Sigur că da, mă va costa mai mult, continuă Arlette, dar, cu atât mai rău! O dată ajunsă acolo, mă voi descurca. Eu nu cunosc Tyrol-ul. Dar tu?

— Nici eu, zise Elizabeth.

Bertrand se întoarse spre ea şi clătină din cap cu un aer admirativ, pentru a o face să înţeleagă că aprecia

felul în care se instalase. Elizabeth îi răspunse printr-un surâs. Vocea Arlettei se auzea în receptor:

— Am căpătat toate informaţiile printr-o agenţie de voiaj; o să şi „le arăt.

— Da, da, zise Elizabeth. Acum, scuză-mă, trebuie să te las…

— Vai de mine! Te-am deranjat! îşi exprimă temerea Arlette. Acea sonerie n-a fost cumva o vizită?

— Ba da.

— Oh, trebuia să-mi fi spus imediat. Aş fi închis. Pariez că se află acolo amicul tău, Bertrand…

— Da, zise Elizabeth, aruncând o privire spre Bertrand, care se apropiase de fereastră şi se uita în stradă.

— Atunci nu-i nevoie să-ţi urez o seară plăcută. Sunt sigură că nu te vei plictisi. O să te chem din nou, mâine…

— Da, la aceeaşi oră.

— Vei fi singură?

— Sigur că da, zise Elizabeth, cu un râs înăbuşit. geţi închipui?

Închizând telefonul, se simţi jenată, ca şi cum Bertrand ar fi auzit cuvintele ironice ale Arlettei, dar el avea o faţă perfect destinsă.

— Tot ceea ce văd aici îmi place, zise el. Te recunosc în cele mai mici detalii. Acum, chiar când vei fi departe de mine, nu-mi va fi greu să te imaginez…

Ea socoti această reflecţie foarte stranie. Şi dacă Ariette avea dreptate?

— Unde mergem? întrebă ea.

— Păi… Unde vrei… eu îţi propusesem să cinăm în Bois de Boulogne…

— Într-adevăr, uitasem.

Se grăbea să se vadă afară cu el, într-un loc impersonal, într-o mulţime de necunoscuţi. La plecare, portăreasa ridică perdeaua de tul pentru a-i vedea mai bine.

— Vrei să fii şoferul meu azi? întrebă Bertrand,

deschizând uşa maşinii.

— Cu plăcere, dacă nu te deranjează.

— Să mă deranjeze? De ce? Te descurci de minune!

Înainte de a fi aflat că ştia să conducă, îi cedase uneori volanul, în timpul plimbărilor lor. Intrară pe Champs-Élysées către Étoile şi se angajară în Bois de Boulogne. Sub cerul posomorât şi cald, castanii îşi legănau frunzele.

Ameninţa furtuna. Elizabeth se gândea cu tristeţe că Ariette avea să plece foarte curând spre Tyrol. I-ar fi plăcut şi ei să petreacă măcar câteva zile la munte, alături de părinţii săi, dar nu putea să-şi acorde acest concediu câtă vreme domnişoara Pologne renunţase cu foarte mare amabilitate la al său, pentru a o pune pe ea la curent cu afacerile. Mulţi parizieni părăsiseră deja capitala. Turişti, ciudat îmbrăcaţi, le luaseră locul pe străzi, pe terasele cafenelelor. La 15 august n-aveau să mai fie decât ei pe Champs-Élysées. Fără îndoială, Bertrand avea să-şi ia şi el concediu. Elizabeth îl întrebă cu un ton firesc:

— Nu, zise el, anul acesta nu mă voi mişca de aici.

Ea-şi ascunse cu greu satisfacţia pe care i-o pricinuia această veste. Încă o întrebare îi mai veni pe buze, pe care, după o ezitare, o puse:

— Şi copiii tăi?

— Ei sunt la Saint-Jean de Luz, cu soţia mea.

Promptitudinea răspunsului îi plăcu Elizabethei. Hotărât lucru, Ariette greşea neliniştindu-se. „În fond e un pic geloasă pe prietenia pe care cu o am pentru Bertrand”, îşi zise ea. Această idee o amuză. El o ghida:

— La dreapta, acum la stânga şi, iată-ne ajunşi…

Ea execută un viraj lin şi opri maşina în faţa restaurantului, în aceeaşi clipă picături de ploaie se auziră pe capotă. Un servitor, desfăcând o umbrelă mare roşie, se repezi pentru a-şi apăra clienţii de ploaie. Aleseră o masă înăuntru, aproape de o uşă cu geamuri. Elizabeth era foarte bine dispusă, dar Bertrand părea

îngrijorat. În mai multe rânduri, contrar obiceiului său, lăsă conversaţia să lâncezească. Către sfârşitul mesei, Elizabeth îi vorbi despre cea mai bună prietenă a sa.

— Da, zise el, va trebui neapărat să ne-ntâlnim. Când va voi.

Dar tonul lui era lipsit de căldură.

— Îmi pari ciudat, Bertrand, zise Elizabeth. Eşti obosit? Ai necazuri?

Chelnerul aduse nişte prăjituri cu fructe glasate şi frişcă…

— Necazuri? oftă Bertrand. Nu, dar am destule pe cap la Paris, cu afacerile mele, telefoanele pe care le primesc, figurile pe care le văd în fiecare zi în birou…

— Tu nu vrei să-ţi iei concediu? Ai avea, totuşi, mare nevoie de el, zise ea.

El ridică linguriţa, o puse la loc şi o licărire apăru în lentilele ochelarilor săi.

— Singurul concediu pe care mi-ar plăcea să-l iau, ar fi cu tine, Elizabeth, zise el.

Ea îl privi surprinsă:

— Cu mine? Nici să nu te gândeşti!

— Desigur, zise el, tu ai magazinul, dar ai putea să te-nţelegi cu vânzătoarea. Noi am picca în week-cnd, tu şi cu mine, pe malul mării. La Deauville, de exemplu. Nu-i departe!

Îl lăsă să vorbească, cuprinsă de-o nervozitate confuză, de o mânie nedefinită, care nu ştia pe ce anume să se descarce. Aceasta explicaţie, pe care raţiunea sa o refuza, toată acea parte invizibilă din ea însăşi se afla aici, de mult timp pregătită. Era oare imposibil să-i arăţi afecţiune unui bărbat, fără ca el să-ţi ceară imediat să depăşeşti acest sentiment? Erau aşezaţi faţă-n faţă. Bertrand fixa asupra ei o privire plină de afecţiune, rugătoare. Ploaia se prelingea pe geamul întunecat.

— Vrei, Elizabeth?

— Nu, Bertrand, zise ea.

— De ce?

Îşi cântări cu grijă răspunsul. În cele din urmă şopti:

— Ţin prea mult la prietenia noastră.

— Ce prietenie? izbucni el cu violenţă. Eu nu-ţi sunt prieten, Elizabeth, eu te iubesc.

Ea primi şocul printr-o imperceptibilă crispare a feţei.

— E absurd! îngăimă. Nu vreau să te aud spunând asta… Niciodată, niciodată!

El respiră adânc, ca un înotător după o scufundare.

— Iartă-mă, zise el în sfârşit. Am fost stupid. Vrei să plecăm?

— Da.

Nu-i mai propuse să conducă. Instalată alături se el, în maşină, îi vedea de foarte aproape profilul dur, încordat, luminat de farurile maşinilor, în noaptea în care se legănau fantomatic arbori răvăşiţi de ploaie. Ştergătoarele bâzâiau spălând geamul. Bertrand era un monument de tăcere, o statuie. El nu-şi descleştă maxilarele, până ce maşina nu se opri în faţa casei. Ploaia se oprise, când coborâră pe trotuar. În lumina care venea de la barul din faţă, Elizabeth descoperi o faţă încruntată, care se pleca asupra mâinii ei:

— La revedere, Elizabeth.

— La revedere, răspunse ea.

Închizând poarta grea de la intrare, alungă imaginea siluetei bărbatului înalt, slab, cu braţele atârnând.

O dată ajunsă în camera sa, se crezu salvată de indispoziţia care nu-i dădea pace încă de la sfârşitul cinei. Dar singurătatea, departe de a-i calma gândurile, le-nfierbânta mai mult. Gândul revenea mereu în acelaşi punct, ca un cal mânat peste obstacol de către un cavaler încăpăţânat. Cum a putut să-şi închipuie că raporturile cu Bertrand Lesaulnier se vor mărgini mereu doar la încredere şi simpatic? Era oare sigură că a reuşit să-i inspire exact sentimentul pe care îl aştepta de la el? Nu-l stârnise, fără să vrea, pe acest bărbat, îngăduindu-i să ocupe în viaţa ei un loc important, aşa cum el era în

drept s-o spere? Nu-l condamna. Accepta să se recunoască, în parte, vinovată şi, totuşi, refuza să admită că ar fi trebuit să procedeze altfel. Nu-l iubea îndeajuns pentru a i se dărui. Niciodată, ori de câte ori s-au întâlnit, nu simţise dorinţa, fie chiar nemărturisită, ca el să o ia în braţe. Niciodată nu simţise nici cea mai slabă complicitate senzuală între ei. De altfel, dacă ar fi cedat unui asemenea imbold, decepţia ei ar fi fost înspăimântătoare. „El era căsătorit, avea copii. N-ar fi suportat să-l întâlnească acasă la ea, în taină, în timp ce soţia lui legitimă s-ar fi bucurat de consideraţia cuvenită. Ar fi mai bine ca aventura lor să se termine aşa, brutal, dintr-o lovitură clară şi sănătoasă. Nu l-ar mai revedea, l-ar uita. Trăise foarte fericită înainte de a-l fi cunoscut. La rece, ea rezumă situaţia: „Am pierdut un prieten, asta-i tot”. Aceste cuvinte răsunară în ea ca într-o biserică goală. Cum? Cu mai puţin de trei ore în urmă el era aici, vorbind, surâzând, privind mobilele, stampele, şi, în acest moment, totul era deja aşa de aproape de sfârşit. Pe noptieră se afla o carte pe care el i-o dăduse în ajun. Luă volumul, îl frunzări, îl puse la loc. Un val de tristeţe îi invadă sufletul. „Oare ce gândeşte despre mine acum? Am fost prea dură cu el, dar era necesar...” Se duse în bucătărie, reveni în salon, deplasă un scaun. Îşi plimba privirea în dreapta şi-n stânga, mâinile nu ştiau ce-ar putea face. Pentru prima oară de la sosirea la Paris, era cu adevărat singură. Brusc, atenţia i se încordă. Liftul se oprea la palier cu zgomot de maxilare metalice. Se aude soneria: Elizabeth merse spre uşă, o deschise şi se dădu înapoi.

— Te rog să mă primeşti, murmură Bertrand.

Voia să fie foarte calmă, dar o bucurie dezordonată îi accelera bătăile inimii. Incapabilă de a vorbi, îl invită pe Bertrand în salon şi împietri, nehotărâtă, în mijlocul încăperii. Era tras la faţă, răvăşit, cu o privire năucă.

— Elizabeth, zise el, despărţirea noastră a fost atât de brutală, de stupidă. Nu puteam să plec aşa, spre

nicăieri. Trebuia să te revăd, să-ţi explic…

— Nu-i nimic de explicat!

— Ba da, şi o ştii şi tu foarte bine. Susţii că n-ai decât prietenie pentru mine. Nu-i adevărat, Elizabeth. Te înşeli asupra propriilor tale sentimente. Eu n-aş fi îndrăznit niciodată să-ţi vorbesc cum am făcut-o dacă n-aş fi intuit că tu ai putea să mă înţelegi! Când eşti cu mine, faţa ta radiază. De ce? Pentru că, pur şi simplu, ieşirile noastre te amuză? Nu! Tu nu eşti o cochetă. Dă-i numele pe care-l vrei plăcerii pe care o încercăm de a fi împreună, dar admite că această plăcere există, şi că e mai puternică, mai profundă, mai impetuoasă decât o banală simpatie!

— Nu o neg, zise ea, dar ce schimbă asta?…

— Ah, Elizabeth, cum poţi să te îndoieşti atât de tare de tine însăţi şi de mine? Ce schimbă asta? Dar schimbă totul, totul. Dacă mă iubeşti, fie cât de puţin, nu mai sunt probleme, nu mai sunt obstacole…

— Ba da, Bertrand.

— Care?

— Tu le cunoşti tot atât de bine ca şi mine.

Ochii lui Bertrand căpătaseră o strălucire intensă înapoia ochelarilor.

— Te gândeşti la soţia şi la copiii mei? zise el.

— Da.

— Soţia mea nu mai există pentru mine de mult timp…

Elizabeth se tulbură, schimbă tonul fericită de a fi abordat cea mai penibilă etapă a discuţiei lor:

— Ar fi prea simplu să fie numai asta. Ea te stânjeneşte, dar tu poţi face abstracţie de ea. Eu însă ştiu că ea e acolo, în umbra ta, că ea locuieşte cu tine, că ea se ocupă de fiii tăi…

— Asta n-are nicio legătură cu dragostea noastră, zise el ridicând din umeri.

Această contraofensivă masculină, pe cât de logică, pe atât de comodă, o revoltă:

— Te înşeli, Bertrand. Iată! tu ai şi început să-ţi împarţi viaţa în compartimente: familia, biroul, Elizabeth!… Eu nu mă pot mulţumi cu acest partaj. Tu nu eşti liber!

— Voi deveni! strigă el. Pentru tine, pentru tine, Elizabeth. Voi divorţa, îţi jur.

Ea avu un surâs crispat. Nobleţea i se oferea ca o supremă tentaţie.

— Şi tu crezi că voi accepta această soluţie lamentabilă? zise ea. Tu ai rămas ani de zile, alături de soţia ta, din cauza copiilor tăi, şi acum te-ai separa de ei pentru a-mi face mie plăcere? Ar fi nedemn de mine să pretind un asemenea sacrificiu, nedemn de tine să consimţi la el. Acum, desigur, totul ţi-ar părea simplu, dar, mai târziu, m-ai detesta pentru responsabilitatea ce mi-am asumat-o…

Bertrand îşi plecă fruntea. Ea îşi dădu seama că, de un minut, nu mai nega dragostea pe care o avea pentru el, ci posibilitatea ca această dragoste să supravieţuiască. Cum oare se făcea că discuţia lor ajunsese în acest punct pe care în sinea ei nu-l formulase niciodată?

— Atunci, Elizabeth, ce-o să se întâmple cu noi? reluă el. Eu nu mă pot lipsi de tine. Este de asemenea imposibil ca viaţa mea, ca viaţa noastră să fie distrusă din cauza unei căsătorii care nu mai contează pentru mine. şi căreia, totuşi, tu nu viei să-i pun capăt.

Ea se aşeză. El rămânea în faţa ei, cu chipul răvăşit de suferinţă şi nedumerire.

— Nu. există ieşire, zise ea.

— Ba da, Elizabeth. Te iubesc prea mult pentru a mă resemna. Voi apăra această dragoste, cum îşi apără fiecare pielea! îi voi îndepărta pe cei ce ne stingheresc! Să ne trăim fericirea noastră, în loc de a ne pierde în discuţii! Să plecăm împreună şi să fie această călătorie o bucurie pentru noi şi în acelaşi timp o sfidare faţă de ceilalţi!

Un surâs neîncrezător flutură pe buzele Elizabethei. Ardoarea lui Bertrand răspundea în ea unei misterioase nevoi de a sfida prudenţa. Întotdeauna fusese dispusă să-şi joace viitorul pe un capriciu, fără să reflecteze la consecinţele faptelor sale. După atâtea hotărâri înţelepte, regăsea deodată gustul nebuniei. Într-o tresărire eroică, încercă să mai prelungească armistiţiul. O Elizabeth scrupuloasă, stăpână pe dorinţele sale, murmură dintr-o suflare:

— Nu trebuie, Bertrand… ar fi păcat!

— Preferi să nu mă mai vezi niciodată? întrebă el.

Ea înţelese că n-ar suporta privaţiunea cu care el o ameninţa. La gândul de a-l pierde, viaţa părea să-şi piardă culoarea, se destrăma într-un şir de zile monotone, într-o ceaţă de cuvinte serbede şi de deprinderi zilnice. Totuşi, n-avea pentru el decât duioşie, stimă. Era sigură de asta. Nu exista nici măcar un dram de iubire în sentimentele ei.

— Elizabeth, draga mea…

Se cutremură, mişcată de această chemare atât de tandră. Ce se petrecea? Era prea de tot. O reţea de nervi tremura sub pielea sa. El se aplecă înspre Elizabeth căutându-i buzele. Ea îi primi sărutul cu răceală, apoi se înfioră toată, şi veni în întâmpinarea sărutului lui cu buzele întredeschise. El o legăna, îi şoptea la ureche, iar ca savura amara plăcere de a fi comis o greşeală de care avea să se căiască multă vreme. În cele din urmă îl îndepărtă, fără bruscheţe, se ridică şi zise:

— Acum, pleacă!

— Voi face ce vei vrea, Elizabeth, murmură el. Te iubesc! Sunt fericit! Mâine, ne vedem, nu-i aşa?

— Da, zise ea.

— Şi poimâine, vineri, o să plecăm împreună?

— Da.

— Mă iubeşti?

Îi surâse ca unui copil:

— Desigur, Bertrand.

— O să mă gândesc la tine toată noaptea, zise el. N-am să te mai las singură niciun minut!

Se aplecă pentru a o mai îmbrăţişa. „E prea înalt pentru mine”, gândi ca Bertrand slăbi strânsoarea. Elizabeth văzu coborând o mână uscată şi lungă, pe care strălucea cercul aurit al unei verighete.

— Pe mâine, Elizabeth, zise el.

— Pe mâine.

Ea îi deschide uşa, îl privi coborând scara şi se întoarse la fereastră pentru a vedea maşina demarând.

Se însera. Un miros de ierburi calde năvălea în trombă în maşina cu geamurile lăsate. Cu toate că Bertrand conducea foarte repede, alături de el, Elizabeth nu încercanici o teamă. Pe cadranul tabloului de bord, un mic indicator oscila între, reperele de o sută şi o sută zece kilometri. El nu voise să-şi ia Citroën-ul în călătorie şi venise s-o ia pe Elizabeth într-o Delahaye. Era o maşină pe care el o păstra pentru drum, cealaltă servindu-i doar pentru deplasări în oraş. Elizabeth admira forţa silenţioasă a motorului. Goneau abia de o oră şi Parisul era undeva la capătul lumii, dincolo de imensele întinderi de păşuni, de vâlcele, de păduri… Ea lăsase în urmă o vânzătoare pătrunsă de devotament şi o confidentă care-i surâdea aprobator. Arlette se prezentase la prăvălie, după birou, la ora şase, şi Elizabeth, care nu-şi pregătise încă bagajele, o luase la ea. Acolo, îi explicase spontan motivele grabei sale:

— Aveam un chef nebun să văd marea. Bertrand mi-a propus să mă ia la Deauville, în week-end.

— Ai făcut foarte bine că ai acceptat! se entuziasmase Arlette. Sunt sigură că regiunea te va încânta. Poate nu Deauville, propriu-zis, cât Normandia!

Conversaţia se deşfăşurase astfel, cu multă simplitate. Elizabeth era surprinsă că nu constata nici cea mai mică aluzie ironică în cuvintele prietenei sale. Renunţând s-o mai tachineze, Arlette o lăsa să înţeleagă că lua în serios o afacere sentimentală, de care se

amuzase la început. Poate chiar, neştiind că Bertrand e însurat, ea imagina finalul oficial al acestei escapade. Oricum, era convinsă acum că văzuse corect şi gândul acesta o agasa pe Elizabeth. În acelaşi timp, confuză şi surescitată, se forţa zadarnic să pară naturală, aranjându-şi obiectele de toaletă în valiză. În timp ce ea se îndeletnicea astfel, Arlette, aşezată pe marginea divanului, picior peste picior, cu o ţigară în gură, o observa cu un aer plin de bunăvoinţă. Şi una şi cealaltă, fără a vorbi deschis despre asta, se gândeau la semnificaţia secretă a acestor pregătiri. Bertrand îşi anunţase sosirea pentru ora şapte. La şapte fără un sfert, din discreţie, Arlette se ridică să plece, dar Elizabeth o reţinu:

— Vreau neapărat să-l cunoşti.

Mişcată de această dovadă de încredere, Arlette îşi aranjase părul în faţa oglinzii. Trecându-şi pieptenele prin păr, o privea mai degrabă pe Elizabeth:

— Ce frumoasă eşti! Dacă aş fi bărbat, nu te-aş duce la Deauville, ci pe o insulă pustie!

Când Bertrand sună la uşă, ele schimbară un surâs. Intrase semeţ şi sigur pe el, avantajat de un costum gri, o cravată deschisă şi cu un aer fericit. Elizabeth făcu prezentările. Schimbară doar câteva cuvinte şi coborâră scările împreună. Limuzina aştepta în stradă, sub ochiul sever al portăresei. În momentul în care demara, Elizabeth se întoarse pentru a o mai vedea o dală pe Arlette, care le făcea semne cu mâna. Această imagine îi revenea acum, ca o foarte îndepărtată amintire.

Ea se aplecă înspre Bertrand şi-l întrebă:

— Cum ţi se pare prietena mea?

— E greu să apreciezi pe cineva în cinci minute, dar oricum, o găsesc plăcută. În tot cazul, am impresia că te iubeşte mult.

— Şi cu o iubesc mult. E o fată drăguţă. Foarte deschisă şi în acelaşi timp foarte sensibilă. Ne înţelegem aşa de bine!…

— Cine nu s-ar înţelege bine cu tine, Elizabeth? zise el, aruncându-i o privire veselă.

Apoi din nou îşi îndreptă privirea pe şosea, care se năpustea asupra lor ca o cataractă. Curentul de aer îi deranjase cravata, care îi flutura acum pe umăr. Nu mai era nimic nefiresc în acest om, în întregime posedat de ideea fixă a dragostei. Gonind cu o sută de kilometri pe oră, el era un cuceritor care ducea, în acel asfinţit al zilei, prada mult timp dorită. Mâna dreaptă se desprinse de pe volan şi se aşeză pe genunchiul Elizabethei; şopti:

— Scumpa mea, te ating pentru a fi sigur că nu visez.

Un camion ieşi de pe un drum lateral. Maşina făcu o deviere bruscă. Bertrand o redresă, aproape fără a micşora viteza.

— Ţi-a fost frică? întrebă el.

— Nu.

— Mie da. Alaltăieri, după cina noastră în Bois de Boulogne, mi-ar fi fost indiferent să mor într-un accident. Acum, din toată fiinţa mea, vreau să trăiesc pentru tine, cu tine.

Elizabeth primi această confesiune cu un sentiment de mândrie. Se minuna la gândul că în ochii lui Bertrand ea întruchipa toate plăcerile lumii”. Totuşi, între ei nu fusese până acum decât un schimb de săruturi, de mărturisiri duioase. Nimic definitiv nu-l legase încă pe unul de celălalt. Se înnopta. Din loc în loc, se zărea, înapoia tufişurilor înalte, câte o fereastră luminată. Farurile maşinii făceau vizibile câte o pancartă, un pieton, un câine speriat pe o pantă.

— Vrei să conduci, Elizabeth?

— Nu, zise ea, nu cunosc maşina şi tu o conduci aşa de bine!… Cât e ceasul?

— Puţin trecut de opt. La doi paşi se află un excelent han. Dacă ne-am opri acolo să cinăm, şi pe urmă am relua drumul?…

— Deauville e încă departe? întrebă ea.

— Nu, la numai şaptezeci şi cinci de kilometri.

El se angajă pe o alee întunecoasă, sinuoasă, traversă un pod şi, deodată, dintr-o mare de frunzişuri întunecate, se ivi o clădire destul de mare şi joasă. Un enorm acoperiş de ardezic, cu horn pătrat, ocrotea zidurile albe, pe care se înscria desenul geometric al grinzilor. Două lampadare de fier forjat încadrau intrarea. Capotele unor maşini cu boturi lungi luceau în jurul peronului luminat. În sala de mese, cu grinzi aparente, chelneri, în haine de un alb imaculat, se strecurau printre clienţi. Toate locurile erau deja ocupate, dar şeful restaurantului dădu dispoziţie să se instaleze o masă suplimentară pentru noii sosiţi, aproape de impunătorul cămin de piatră, cu hota împodobită cu gravuri în aramă şi cu farfurii vechi. Dintre toate restaurantele în care Bertrand o dusese pe Elizabeth, acesta o surprinse cel mai mult prin aspectul său confortabil şi desuet. I se părea că tovarăşul ei de călătorie avea geniul de a oferi unei femei frumoase decoruri care să-i facă plăcere şi să-i pună şi mai mult în valoare strălucirea. Ea îi aruncă o privire recunoscătoare, în timp ce chelnerul le turna şampania în pahare. Băură privindu-se în ochi, sufleteşte atât de apropiaţi, încât Elizabeth se simţi nespus de înduioşată. Peşte, o solă normandă căzută parcă din cer, apoi o raţă de Rouen. Bertrand vorbea, dar Elizabeth abia îl asculta, atentă la mişcarea buzelor lui. Oare vinul rece şi aţâţător o făcea Vulnerabilă la farmecul acestui om? Aşezată pe scaunul ei, se simţea plutind, fiind sigură că nu i s-ar putea întâmpla nimic trist în viaţă. După desert, Bertrand o conduse într-o grădină din spatele hanului. Proiectoare mascate printre crengile copacilor ţineau locul clarului de lună, luminând un puţ acoperit de muşchi verde şi câteva mese metalice. Cupluri flecăreau în separeuri de frunziş lucitor. Ici şi colo se mişca câte un braţ gol; cu un surâs discret, Elizabeth se întinse pe un şezlong. Cu capul pe spate, privea bolta imensă, fără

nicio stea. Sufletul i se avânta acolo, sus, vaporos şi uşor ca un fum. Chelnerul aduse două cafele. Bertrand îşi goli ceaşca, îşi consultă ceasul şi zise:

— Cred că e timpul să pornim la drum.

— Atât de repede? suspină ea ridicându-se toropită de mulţumire. E aşa de bine aici!

El întoarse spre ea un chip de umbră albastră:

— Vrei să petrecem noaptea aici? Ne-am continua drumul spre Deauville mâine dimineaţă…

— S-ar putea?

— De ce nu? Cu condiţia să le fi rămas camere; mă duc să văd…

În timp ce el se îndepărta pe pietrişul scârţâitor al drumului, Elizabeth se lăsă în voia neliniştii voluptuoase a aşteptării.

Bertrand se întoarse foarte curând cu capul în jos:

— Nu se poate; n-au decât o singură cameră liberă.

Deconcertată, ea îK învălui într-o privire rapidă, ezită, apoi spuse calm:

— Ei bine, du-te repede şi reţine-o…

El surâse vinovat, se aplecă spre ea pentru a-i săruta mâna şi murmură:

— Bine, Elizabeth.

— Cât de frumoasă e marea asta clocotitoare năvălind pe plajă! rosti Elizabeth, aplecată pe fereastră, cu braţul întins spre orizont.

În faţa ei se întindea un tăpşan de iarbă verde, cu meri piperniciţi. Erau două zile de când se afla cu Bertrand la han, nepărăsind camera decât pentru mese lungi la restaurant şi pentru scurte plimbări pe câmp. Un râs se auzi în spatele ei:

— Da, zise Bertrand, vederea noastră spre largul mării e superbă. N-ai auzit pescăruşii în zori în curtea păsărilor? Dac-am mai rămâne o zi aici? Nu e decât luni. Ne-am înapoia la Paris marţi dimineaţă.

— Ar trebui s-o anunţ pe domnişoara Pologne, zise ea.

— Şi eu pe secretara mea.

Era în cămaşă şi-şi înnoda cravata în faţa oglinzii. Fericirea îi pusese pe chip o expresie de şcolar în vacanţă.

— Atunci, s-a făcut? reluă el.

Cum ea înclină capul consimţind, el ridică receptorul şi ceru Parisul. Zece minute de aşteptare. Când sună telefonul, Elizabeth ridică receptorul telefonului de pe noptieră şi distanţele se risipiră. Fantoma domnişoarei Pologne se insinuă în cameră, descoperindu-şi patroana în cămaşă de noapte, roz, transparentă, cu patul nefăcut, tava cu micul dejun pe jos şi un bărbat care-şi încheia nasturii de la haină; se bâlbâi:

— Nu vă faceţi griji, doamnă! Aici totul e foarte bine. Vă puteţi înapoia când doriţi. Din moment ce mi-aţi spus…

Conversaţia lui Bertrand cu secretara sa a fost mai lungă. El vorbea sec, ţintuind peretele cu privirea, cu o cută vizibilă între sprâncene.

— Precizaţi-i clar lui Maxwell că preţul a fost calculat pentru o cutie, fără ornamente de aur! Dacă vrea şi ornamente de aur, să respecte primul deviz… Spuneţi-i lui Augustin să nu uite livrarea din 25… sau mai degrabă, nu, daţi-mi-l mie… Alo! Augustin!… da, am fost reţinut… pentru 25, vă gândiţi la asta?… dacă Laborderie telefonează din nou, îi veţi confirma comanda de carton ondulat… dă-mi-o din nou pe domnişoara Colette…

Îmbrăcându-se, Elizabeth se uita cu satisfacţie la acest bărbat important, hotărât şi calm, a cărui voce lansa ordine în spaţiu, şi care, cu o oră înainte, gemea de plăcere în braţele ei. Singurul detaliu al acestei fizionomii, care îi rămânea indescifrabil, era gura cărnoasă, pe care două cute voluntare o strângeau la colţuri. „Să aibă el într-adevăr atâta caracter cât pare?”, gândea ea cu tandreţe. În tot cazul, dragostea cu el era

plăcută. El o mângâia, o alinta în întunericul camerei; cu capul aplecat într-o parte, pupilele sale se opriră maliţios spre colţul ochilor lui. Bertrand, mereu ocupat cu telefonul, surprinse privirea Elizabethei şi-i răspunse printr-un surâs de om satisfăcut. Ea trecu în baie pentru a-şi îmbrăca rochia. Când ieşi, Bertrand terminase convorbirea.

— Liber! strigă el, apucând-o de talie.

Îi săruta chipul răsturnat, tinereţea şi prospeţimea, dorind-o pătimaş.

De cum sosi la Paris, Elizabeth îi telefona Arlettei, care trebuia să plece peste trei zile în Tyrol. Se întâlniră în aceeaşi seară, şi, aşezate pe divanul din salon, începură să vorbească cu naturaleţe despre Bertrand. Arlette decretă că avea mult farmec, că părea foarte îndrăgostit, şi că vârsta lui, departe de a o nelinişti, o asigura de lealitatea intenţiilor sale. Elogiile pe care ea i le adresa vădeau o speranţă aşa de naivă, încât Elizabeth se simţi moralmente obligată s-o lămurească. Auzind că Bertrand era căsătorit, Arlette se schimbă la faţă şi izbucni:

— Dar eşti nebună, Elizabeth, e groaznic!

— Da, destul…

— A hotărât să divorţeze?

— Nu ştiu nimic de asta… în orice caz eu nu vreau s-o facă.

— De ce? Din moment ce nu-şi mai iubeşte soţia…

— Are doi copii.

— Ah!… numai asta mai lipsea! bombăni Arlette. Îşi stinse ţigara, aprinse alta şi întrebă: Ce-o să faceţi?

— Nimic.

— Cum nimic? Vă daţi seama de viitorul lamentabil pe care vi-l pregătiţi? Eu te cunosc. Nu vei suporta împărţeala!

— Nu există împărţeală! declară Elizabeth, pe un ton de superioritate.

Şi îndată înţelese că nega evidenţa, cu o reacredinţă

de care chiar ea se jena cea dintâi.

— Chiar dacă acest om îţi e sincer ataşat, vei suferi din cauza situaţiei tale falşe! zise Arlette. Îţi va fi necaz pe el că nu-ţi aparţine în întregime.

— Dacă relaţia devine insuportabilă, îl voi părăsi.

— Acum ar trebui să-l părăseşti, Elizabeth… Eşti prea tânără ca să-ţi strici viaţa.

Elizabeth surâse trist:

— Asta nu-i posibil.

— De ce?

— Pentru că eu cred că îl iubesc, Arlette.

Dintr-o săritură, Arlette fu în picioare. Cu ţigara-n gură, cu privirea cruntă, bombănea:

— Nu m-aşteptam la aşa ceva! Ai luat-o razna!… Ce încurcătură!…

— Nu te supăra, Arlette. Deocamdată sunt fericită. Asta-i principalul. Dacă ne-am opri la fiecare obstacol, n-ar mai fi niciodată nimic. Nu vreau să mă gândesc la mine. Poate toată istoria se va termina repede. Poate, când vei reveni din concediu, nu-ţi voi mai vorbi despre Bertrand.

— Ţi-o urez din suflet, dar mă îndoiesc, suspină Arlette.

— Îţi fac griji! zise Elizabeth râzând. Nu te mai gândi la asta. Povesteşte-mi despre planurile tale. Tu ştii cu un e prea indicat de mers acum în Tyrol? Se pare că în Austria unii s-au făcut mai naziști decât cei din Germania…

Cu toată afecţiunea pe care o avea pentru Arlette, Elizabeth îi suportă plecarea cu o seninătate de care n-ar fi fost capabilă cu o săptămână înainte. Un interes superior îi dirija existenţa. Bertrand îi telefona foarte des, trecea în fiecare scară liberă pe la ea, şi nu pleca decât către două sau trei dimineaţa. Aici, spunea el, gusta cele mai plăcute clipe din viaţa sa. Fericită să constate că se simţea bine în locuinţa ei, Elizabeth se străduia să-i înfrumuseţeze şi mai mult aspectul.

Schimbă perdelele gri, din material ieftin, cu nişte splendide perdele de tafta roşie, care măreau şi luminau încăperea. Bertrand aprobă această transformare. Într-o zi, pe când o privea, pregătind cina, în bucătărie, se auzi soneria şi apăru un om aplecat sub greutatea unui covor făcui sul. Crezând că e vorba de un vânzător ambulant, Elizabeth voi să-l expedieze, dar Bertrand interveni:

— Lasă-l să intre! Vei protesta după aceea!

Omul deznodă sforile şi întinse pe parchet un covor oriental cu motive atât de frumoase, încât Elizabeth scoase o exclamaţie de surpriză.

— L-am văzut într-o vitrină, azi-dimineaţă, şi m-am gândit că i-ar sta bine în salonul tău, zise Bertrand.

— L-ai cumpărat? întrebă ea cu o voce pierită.

— Bineînţeles!

După plecarea omului, rămase nemişcată, neputând scoate un cuvânt. Privea acele bogate arabescuri multicolore, pe un fond verde-smarald şi se simţea mai săracă decât fusese vreodată. Obrajii i se împurpurară de jenă.

— Ce ai, Elizabeth? întrebă el. Nu-ţi place covorul?

— Ba da, Bertrand. E splendid!

— Te-am supărat oferindu-ţi-l?

Ea lăsă capul în jos. Ochii i se umplură de lacrimi. El îi luă mâinile într-ale sale şi îngăimă:

— Asta este, Elizabeth? Asta-i? O, Doamne! Am fost un prost… n-ar fi trebuit… dar te iubesc atât de mult… vreau ca toate lucrurile care te-nconjoară să fie frumoase!

Încet, ca ridică fruntea şi surâse:

— Da, Bertrand, dar acest cadou mă jenează… te rog să nu mai faci asemenea gesturi niciodată… e de ajuns.

O îmbrăţişă şi o rugă să-l ierte, iar ea murmura, sleită de puteri:

— Să nu mai vorbim despre asta… fii mai rezonabil… acum trebuie să mă ocup de cina noastră.

În timpul mesei, ea îşi recăpătă încet, încet buna dispoziţie. Bertrand adusese o sticlă de şampanie. Elizabeth bea şi contempla covorul:

— E extraordinar, are toate culorile în el, în ansamblu e aşa de plăcut să-l priveşti!

— Nu-i aşa? strigă el, cu faţa luminată de bucurie.

Umplu din nou cupele. În mod vădit, nu ştia cum să-i mulţumească pentru că devenise mai conciliantă, după mica discuţie. Atent, îşi studia cele mai neînsemnate cuvinte, cea mai mică privire, cu mutra unui vinovat grăbit să-şi răscumpere greşeala. Elizabeth îi ghicea adoraţia şi o emoţiona. Şampania recc îi înţepa limba. Se simţi ameţită. Când se ridică să aducă salata de fructe din bucătărie, Bertrand veni după ea şi o prinse în braţe. Ea îi oferi buzele cu o frenezie amestecată cu tristeţe.

Se ridică într-un cot şi o privi dormind în lumina voalată a veiozei, pe care uitaseră s-o stingă. Cu pleoapele închise, cu obrazul neted şi cu buza răsfrântă, avea un somn liniştit de copil. „Douăzeci şi trei de ani, iar eu, foarte curând, patruzeci! Mă iubeşte! E de necrezut!” Ochii îi alunecară pe rotunjimea şoldului, ca Te era acoperit cu cearşaful, şi, deodată, se simţi atât de fericit că-i venea să strigă de uimire. De câteva zile, convingerea că avea noroc era nelipsită din gândurile sale. Îşi aminti de incidentul cu covorul, şi simţi şi mai mult respect pentru Elizabeth, Rănită în orgoliul ei, reacţionase cu atâta spontaneitate, cu atâta nobleţe. În ea nu era nici urmă din acea afectare mondenă, din acea scânteietoare şi inutilă cochetărie, care îi displăcea la cea mai mare parte dintre femei. Era cu siguranţă inteligentă, dar inteligenţa ci era condusă de instinct şi nu de cultură. Tot ce spunea ea, tot ce făcea, venea din inimă. Aprecia felul în care se îmbrăca, cum vorbea, cum râdea. împreună cu ea, fugea din oraş, pentru a se regăsi în plină natură. Imperceptibil suferea o transformare, ale cărei consecinţe nu reuşise să le măsoare. Trăind în căldura acestei fiinţe tinere se descoperise şi el mai

tânăr; şi, în acelaşi timp, mai profund decât odinioară. Ar fi vrut să uite tot ce ştia, pentru a descoperi lumea cu ea împreună, folosindu-se de experienţa lui, de forţa sa de bărbat, pentru a o proteja de cea mai mică grijă. Ce minunat! Când închidea ochii, se simţea asemenea unui fluviu ale cărui ape curgeau năvalnic. „Ah! Rămân cu ea toată viaţa!” Inima i se strânse de ciudă. Imagini pline de tristeţe îl asaltară. Brigitte, copiii, familia soţiei, de care depindea situaţia sa. Putea el să prevadă, atunci când ceruse mâna Brigittei, că aceea fiinţă tânără, palidă şi blondă, cu trăsături masculine şi cu privire melancolică, avea să devină, încetul cu încetul, irascibilă, distantă, ascunsă, o fiinţă de care el încerca astăzi să fugă? Desigur, promisiunea de a fi asociat la beneficiile unei afaceri importante nu fusese străină d. e hotărârea sa de a o lua de soţie pe fiica unică a lui Marcel Thivet. Bertrand tocmai îşi obţinuse doctoratul în drept şi nu ştia cum să-şi folosească diplomele. Părinţii săi aveau multe relaţii, dar o stare materială precară. Le urmase sfaturile. De altfel, Brigitte nu-i displăcea. În perioada logodnei lor, fusese chiar sincer îndrăgostit. După al doilea copil ea se schimbase. Foarte marcată de naştere, se refugiase într-un misticism maladiv şi arţăgos. Nu mai voia ca soţul ei să se apropie de ea. Întreaga dragoste şi duioşie le rezervase copiilor, sufocaţi de rugăciuni, de sfaturi şi de grijă excesivă. El avusese câteva legături banale. Ea aflase şi se îndepărtase şi mai mult de el. Acum locuiau ca doi străini, sub acelaşi acoperiş. S-o părăsească? Câteodată se gândea şi el la aşa ceva, cu un amestec de cutezanţă şi înţelegere, dar ea n-ar fi acceptat niciodată ideea unui divorţ şi ar fi folosit toate mijloacele pentru a împiedica un eventual proces. De altfel, nici Elizabeth nu era pentru această soluţie extremă. Se surprinse că-i este recunoscător pentru asta. Recăpătându-şi libertatea, el ar fi renunţat la conducerea unei mari întreprinderi şi la avantajele unei afaceri care nu-i aparţinea. Imediat clătină din cap, furios de a fi

avut, o clipă, un gând aşa de josnic. „Nu, nu, nu teama este aceea care mă împiedică să o rup cu Brigitte. O anume situaţie, bani, se mai găsesc! Dar nu poţi dispune de nişte fiinţe după profta inimii. Ei există acolo, fiecare cu firea sa. O reţea de voinţe care o încătuşează pe a mea şi o anihilează. Şi apoi sunt copiii. Aş putea cu trăi departe de fiii mei, cu ideea că mama lor îi stârneşte contra mea? Iar ei mă reţin, mă încarcerează…”

Această impresie de încătuşare, de sechestrare, îi smulse un oftat, ca şi cum cineva ar fi apăsat din toate puterile pe rana sa cea mai dureroasă. Prospeţimea, veselia Elizabethei, în loc de a-i atenua suferinţa, nu făceau decât să i-o reamintească mereu. Un profil abandonat în somn, o mână mică, moale, la marginea cearşafului, un parfum cald şi uşor de ambră. O contempla minunându-se şi se acuza că n-o poate face pe deplin fericită. „Eu sunt un nemernic, ba nu, pentru că o iubesc! Ah, ce mult o iubesc! Niciodată n-am iubit aşa!” Oboseala îi îngreuna capul.

Cu precauţie, se aplecă asupra Elizabethei şi-i sărulă umărul gol. Ea se înfioră şi-şi întoarse faţa fără a deschide ochii.

— Stinge lumina, şopti.

El întinse mâna, atinse uşor comutatorul şi noaptea se lăsă peste ei.

Bertrand n-o părăsi pe Elizabeth decât la ora zece dimineaţa. Intrând în cabinetul său de lucru, avu o reacţie de surpriză. Socrul său îl aştepta, înfundat într-un fotojiu de piele. Pe genunchii lui era deschis un ziar, la pagina de cursuri ale Bursei. De când îi lăsase ginerelui său conducerea afacerii, Marcel Thivet nu mai venea decât o dată pe săptămână la birou, doar aşa, întâmplător, cum zicea el, pentru că, în realitate, nicio afacere importantă nu se trata fără a se ţine seama de părerea lui. Era un om influent, perseverent, abil. Vizitele lui aveau loc întotdeauna vinerea. Era joi. Bertrand strânse mâna moale care i se întinse şi se aşeză

la biroul său.

— Am telefonat adineauri la voi acasă, zise Marcel Thivet. Nu erai acolo.

— Aşa este, zise Bertrand.

Pentru a-şi ascunde stinghereala, luă un dosar şi întoarse mecanic câteva pagini. Marcel Thivet aprinse o ţigară, trase două fumuri şi o stinse în scrumieră, în timp ce o tuse sâcâitoare de astmatic îi zgâlţâia umerii. Un flux roz îi coloră instantaneu bătrânii săi obraji fleşcăiţi şi pielea craniului chel. Ochii i se umplură de lacrimi. Îşi apăsă coşul pieptului cu pumnul, recăpătându-şi respiraţia şi şopti:

— Afacerile, vom vorbi despre ele mâine, ca de obicei, azi am venit pentru alt lucru. Am primit o scrisoare de la Brigitte; e mâhnită că n-o vizitezi la Saint-Jean de Luz!

— Şi eu sunt la fel de mâhnit ca ea, zise Bertrand cu un ton tăios.

Se gândea la Elizabeth, la fericirea nopţii, şi se simţea foarte puternic în faţa acestui om care, în ochii săi, încarna toate falscie obligaţii ale existenţei sale.

— Totuşi acest lucru fusese convenit între voi, zise Marcel Thivet.

— Da, dar în momentul acela nu puteam să prevăd…

— Ce? întrebă Marcel Thivet cu bruscheţe. Ce te-mpiedică să te duci acolo?

Bertrand ridică din umeri:

— Dumneata ştii foarte bine. Afacerile…

— În luna septembrie, întotdeauna te înlocuiesc cu.

— Avem greutăţi cu Maxwell. Eu am început tratativele, tot cu trebuie să le închei.

— Crezi că tratativele voastre vor dura până la sfârşitul vacanţei?

— Nu m-aş mira.

Marcel Thivet îi aruncă o privire neîncrezătoare printre pleoapele sale obosite mormăind:

— Şi dacă s-ar termina foarte repede?

Bertrand nu auzi întrebarea. „De ce a venit să-mi vorbească despre fiică-sa?”, gândi el. „Careva trebuie să mă fi văzut – cu Elizabeth şi i-a spus. El îşi bate joc de asta. A avut şi el aventuri. Ştie, de mult timp, că nu mai e nimic între Brigitte şi mine, dar vrea ca menajul nostru să fie în afara oricăror bănuieli. Ca al lui. Pentru ochii lumii! E grotesc!”

Mareei Thivet se ridică, se sprijini cu ambele mâini de birou şi repetă:

— Dacă tratativele s-ar termina foarte repede, vei pleca?

— Sigur.

— Bine, oftă Marcel Thivet.

Chipul i se însenină. Această conversaţie îi era desigur penibilă. Poate că se hotărâse s-o deschidă, silit de nevastă-sa şi de fiică-sa.

— Contez pe tine pentru a urgenta lucrurile, reluă el. Brigitte nu trebuie lăsată prea mult timp singură. Se plictiseşte acolo. Devine neurastenică.

— Are mulţi prieteni la Saint-Jean de Luz, replică Bertrand.

Marcel Thivet clătină din cap:

— E adevărat! Mie mi-ar plăcea ca aceşti prieteni să te vadă măcar puţin alături de ea. Asta ar fi mai… mai normal, tu nu găseşti?

Bertrand îşi încleşta maxilarele. Se aştepta la aceste reproşuri şi nu ştia cum să răspundă la ele fără a provoca o ruptură definitivă.

— Părerea altora mi-e indiferentă, zise el.

— Da, da, bombăni Marcel Thivet. Eu te înţeleg. Afacerile voastre personale nu privesc pe nimeni. Nici pe mine, bineînţeles. Eşti liber să trăieşti cu soţia ta cum gândeşti. Dar, Bertrand, la mijloc sunt copiii! Ei cresc, îşi pun întrebări, nu înţeleg…

Această voce monotonă potoli mânia lui Bertrand. Obişnuinţele se strângeau în juru-i ca nişte tentacule. „Desigur, copiii! Ca atunci în discuţia cu Brigitte…”

Murmură:

— După câte ştiu, copiii mei nu sunt nefericiţi!

— Ar fi mai fericiţi, dacă te-ai afla din când în când alături de mama lor şi de ei. O femeie nu poate, doar ea singură, crea. acea atmosferă caldă a căminului, e nevoie de prezenţa soţului, a tatălui… Eu raţionez, fără îndoială, ca un bătrân sentimental, dar eu cred că în lipsa dragostei e necesar să pui delicateţea, indulgenţa, bunătatea într-o căsnicie. Sacrificiul e destul de mic când e vorba de a salva coeziunea unei familii… Clipi din ochii mici şi răutăcioşi adăugând vesel: Mă întreb de ce-ţi spun toate astea. De fapt eu predic unui convertit. Te consacri prea mult afacerilor, Bertrand. Ia-ţi concediu! Cu prima ocazie! E un sfat prietenesc. Iată, dragul meu, te părăsesc. Pe mâine!

— Pe mâine, răspunse Bertrand.

Se ridică pentru a-şi conduce socrul până la uşă. Marcel Thivet mergea îndoindu-şi genunchii. Bertrand avea impresia că scoate afară din birou o mobilă inutilă. Din prag, Marcel Thivet se întoarse şi articulă bu o voce tărăgănată:

— Ascultă, înainte de a trece să te văd, i-am telefonat lui Maxwell azi-dimineaţă. Mi-a spus că e de acord cu ultimele tale condiţii. Cred deci că vei putea semna pe săptămâna viitoare şi pleca îndată după aceea…

9.

La.5 septembrie, către ora şase seara, Elizabeth văzu intrând în magazin o Arlette cu înfăţişare strălucitoare şi cu privire tragică. Se înapoia din Austria, iar şederea în acea ţară îi făcuse o impresie neplăcută. Terminând repede cu îmbrăţişările şi exclamaţiile revederii, o trase pe Elizabeth în fundul prăvăliei pentru a-i povesti. Domnişoara Pologne, deşi puţin ofensată că nu vorbeau în prezenţa ei, o înlocui pe patroana sa servind o clientă nehotărâtă, care întârzia în faţa unei mese cu discuri.

— În micul sat în care mă găseam, zise Arlette, viaţa era încă destul de agreabilă. În aparenţă, nimic nu se schimbase, dar într-o zi, coborând în Innsbruck, am rămas perplexă. Cămăşi brune şi zvastici pretutindeni, pe străzi, la cafenea, la teatre. Portretele lui Hitler, Göring, Goebbels în vitrinele magazinelor. Ziarele pline de o propagandă deşănţată contra guvernului cehoslovac, care îi persecuta pe bieţii germani din Sudeţi!

— Şi la Paris se vorbeşte mult despre germanii sudeţi. Mă întreb dacă sunt aşa de numeroşi cum se spune, zise Elizabeth.

— Puţin peste trei milioane de oameni. Dar nimeni acolo nu se gândeşte să-i oprime. Sunt agitatorii hitlerişti cei care îi aţâţă.

— Eu sunt sigură că asta o să se aranjeze într-un fel sau altul. Am citit în ziar că Austria sfătuieşte Cehoslovacia să acorde mari concesii germanilor care locuiesc pe teritoriul său.

— Oricare ar fi aceste concesii, replică Arlette, mi-e tare teamă că Hitler le va socoti insuficiente. Toţi oamenii pe care i-am întâlnit în Austria cred că congresul de la Nürnberg va marca în istoria lumii o dată de referinţă; Führerul o să rostească pare-se, în faţa poporului său, cuvinte categorice. În câteva zile ne vom lămuri. Eu sper pur şi simplu ca toate acestea să fie o gogoriţă…

Sunete plăcute inundară magazinul. Clienta, înduioşată, asculta discul: *Micuţule, e timpul să faci nani*!

— Da, murmură Elizabeth, trăim, ne ocupăm de afacerile noastre personale şi nu ne dăm seama că, de pe o zi pe alta, tot ce am realizat poate fi făcut praf din cauza unui nebun. Presupun că respiri uşurată, aflându-te la Paris.

— Da şi nu. Am impresia că aici oamenii sunt inconştienţi de pericolul ce-i pândeşte. Îmi va trebui ceva

timp să mă obişnuiesc din nou. * Şi tu, Elizabeth, tot fericită?

— Tot, zise Elizabeth roşind.

Ea credea că prietena sa avea să-i pună alte întrebări, dar Arlette se mulţumi să surâdă, cu un aer melancolic şi resemnat.

— Cu atât mai bine! Cu atât mai bine! zise ea. În tot cazul, eşti mai frumoasă decât oricând! Când ieşim împreună?

— Astă-seară sunt ocupată, zise Elizabeth.

Aştepta vizita lui Bertrand. Asta se citea pe faţa ei. După o clipă de gândire adăugă:

— Vrei să ne vedem mâine seară?

— De acord, zise Arlette. O să trec să te iau de la magazin!

După ce-şi servi clienta, domnişoara Pologne se apropie cu atâta curiozitate de cele două tinere femei, încât vârful nasului său părea, din cauza aceasta, anormal de ascuţit. Sosise însă prea târziu: Arlette pleca.

După închiderea prăvăliei, Elizabeth se grăbi să se înapoieze acasă; zece minute mai târziu îi deschidea uşa lui Bertrand. El o îmbrăţişă îndelung, cu duioşie, sărutându-i obrajii, tâmplele şi pleoapele.

— Ce bine mă simt la tine, scumpa mea! Aici e casa mea, refugiul meu…

Se îndepărtă de el întristată de tonul mohorât al vocii lui. Avea aerul unui om sâcâit, cu faţa obosită.

— Ai necazuri? întrebă ea.

— Trebuie să plec câteva zile.

Ea nu-şi putu reţine o tresărire de surpriză:

— Unde pleci?

Nu răspunse imediat. Câteva cute îi încreţiră fruntea. Mâinile îi erau strânse una peste alta, ca un ghem compact şi osos. Elizabeth se sprijini cu vârfurile degetelor de spătarul unui fotoliu şi, deodată, o cuprinse o teamă al cărei motiv o ofensa profund, aşa încât murmură:

— La Saint-Jean de Luz?

Bertrand ridică din umeri. Înapoia ochelarilor, ochii păreau trişti.

— Da, zise el; sunt obligat la asta. Avem o proprietate acolo… Sunt o mulţime de chestiuni ce nu pot fi rezolvate decât acolo… De-asta…

— Taci, zise ea cu voce schimbată.

Şi îndată, se miră de acel calm care puse stăpânire pe ea, după primul acces de mânie. Parcă toate fibrele trupului amorţiseră în acelaşi timp. Gândurile i se îndreptau spre un spaţiu clar şi distant.

— Dac-ai şti cât mi-e de penibilă această călătorie! reluă el. Mă resemnez pentru că realmente nu pot să fac altfel, tu însă eşti singura mea raţiune de a trăi, Elizabeth. Ai încredere în mine, te rog…

Din nou se apropie de ea cu o expresie rugătoare. îl opri categoric cu o privire de gheaţă. O tăcere se lăsă între el. În cele din urmă, Elizabetir îşi stăpâni dezamăgirea şi anunţă pe un ton imperturbabil:

— În seara asta, Bertrand, aş vrea să cinăm în oraş!

El îşi înclină capul. Speranţa lui se năruia, nu mai ştia ce să spună în apărarea sa.

— Unde ţi-ar plăcea să mergem?

— În micul bar din faţă… Acolo ne vom simţi foarte bine!

— Da, Elizabeth.

Ea îşi aranja din nou părul, îşi puse pălăria în faţa oglinzii şi-l întrebă fără să se întoarcă:

— Când pleci la Saint-Jean de Luz?

— Mâine.

— Şi cât timp vei sta acolo?

— Două săptămâni, cred…

Ea se roti încet, pe tocuri:

— Hai, eu sunt gata.

În micul bar, mesele goale lâncezeau sub o lumină portocalie, un radio cânta în surdină, iar patronul îşi citea ziarul. Elizabeth şi Bertrand se aşezară în fundul

sălii. Cu un aer conspirativ, chelnerul le şopti că rinichii prăjiţi erau specialitatea casei. Ei aprobară meniul propus, cum l-ar fi aprobat pe oricare altul, atât de departe le era gândul de mâncare. Cina fu penibilă. Pentru a-l împiedica pe Bertrand să reînceapă cu scuzele şi înflăcăratele-i proteste, Elizabeth îi vorbi despre călătoria Arlettci în Austria. Fu curios un moment, mărturisi că era şi el îngrijorat de pretenţiile hitleriste, cită opinia câtorva diplomaţi asupra echilibrului de forţe în prezent, dar, orice spunea, încordarea pe care o trăda chipul său avea alte cauze decât cele politice. Nu Germania dorea el s-o dezarmeze pe loc, ci pe Elizabeth.

Ieşind din restaurant, o luă de braţ pentru a traversa strada. De la începutul cinei aştepta să se întoarcă în apartament împreună cu ea. O dată ajunşi acolo, ar avea şanse mai mari – i se părea lui – s-o convingă. În faţa intrării imobilului, Elizabeth zise:

— Nu, Bertrand, aş vrea să rămân singură. Călătorie bună, scrie-mi…

Îi scrise în fiecare zi. Scrisorile lui erau lungi şi înduioşătoare, dar ea le citea fără emoţie. Nu putea crede în sinceritatea acestui om care se plângea că-i simţea lipsa, gustând la Saint-Jean de Luz bucuriile vieţii de familie. Viaţa nu se putea tăia ca o stofă: de o parte dragostea, şi de cealaltă obligaţiile conjugale şi părinteşti. Legături subtile ţineau la un loc aceste două aspecte ale aceluiaşi destin. Bertrand nu va fi niciodată o entitate simplă uşor de despărţit de ai săi, plăcerile şi grijile sale ar trece în mod invariabil prin Elizabeth. Trebuia să şi-l dispute cu nişte forţe pe care nu le cunoştea decât după nume. Pentru ea, căreia-i plăcea lupta deschisă, acest amestec de ipocrizie, de concesii şi compromisuri, era o încercare care-i repugna. Ar fi preferat să nu mai aibă veşti de la el, să fie ca mort, în intervalul de timp pe care îl consacra soţiei şi copiilor săi. Scrisorile se îngrămădeau într-un sertar. Bertrand o ruga să-i răspundă, dar ea nu putea. Şi-l imagina într-o

altă existenţă. Pe plajă, în baruri, la golf, împreună cu soţia sa, radiind; el regăsea alături de ea obişnuinţa mesei şi a aşternutului comun, poate făcea şi dragoste cu ea? Elizabeth avea motive să a presupună. „Iar eu, eu îl aştept, îl accept!...”, într-o seară el îi telefonă, ros de nelinişti, dar ea îi răspunse atât de rece, încât nu-i mai telefonă. Din ce în ce mai mult, ea se gândea la necesitatea unei rupturi. Dar, cum nu voia să aibă o discuţie stânjenitoare cu Arlette, îi spuse că Bertrand plecase într-o călătorie de afaceri.

Arlette veni să cineze cu ea, pe 12 septembrie. În seara aceea, Hitler urma să ţină marele discurs dr închidere a congresului de la Nürnberg. Cu câteva zile înainte, declarase că nazismul era invulnerabil, că unitatea germană avea să se înfăptuiască, oricât ar costa şi că era scandalos pentru un german să continue să stea separat de fraţii săi etnici de o frontieră fără semnificaţie reală. La ora şapte şi jumătate, Elizabeth deschise radioul. Răsuci un buton şi traversă diferitele ţări ale lumii, purtată prin valuri de muzică, de hârâituri în limbi străine şi de lungi întreruperi şuierătoare. Deodată, toate aceste zgomote fură anihilate de un răcnet teribil. O mulţime obscură urla în aparat.

— Cu siguranţă el e, zise Arlette.

Urletele se potoliră şi se auzi o voce de bărbat. Vorbea apăsat, lătrând cuvinte de neînţeles. Fiecare silabă stropea asemenea unui scuipat pe un perele. Această serie de schelălăituri ar fi fost comică, dacă oratorul n-ar fi personificat în el puterea distructivă a Germaniei. Elizabeth văzuse în ziare câteva fotografii ale primelor parade din Nürnberg. Nişte spaţii imense, o grămadă de capete, mii de braţe ridicate pentru a-l saluta pe zeul renaşterii teutone, păduri de drapele cu zvastică. Ea îşi imagina acum acest popor la picioarele conducătorului cu mustaţă mică, neagră, cu o şuviţă de păr uns şi cu o gură de căpcăun. Din când în când, ca la comandă, auditoriul scotea un „Heil!” răguşit, apoi tăcea

pentru a asculta urmarea discursului.

— Ce spune? şopti Elizabeth.

Arlette, care învăţase germana în liceu, îşi încrunta sprâncenele şi întredeschidea buzele cu grimasa celui care e surd:

— Nu mai reuşesc să-nţeleg! mormăi ea. Ba da, acum el vorbeşte despre sudeţi, îi deplânge din adâncul inimii… Ce cabotin! După părerea mea, prea face pe nebunul pentru a fi sincer!

Îşi întinse degetele spre butonul aparatului. îl întoarse doar pe jumătate spre stânga şi Hitler, întrerupt, îşi înghiţi furia. Mult timp, cele două prietene rămaseră nemişcate, gustând plăcerea liniştii după furtună. În faţa lor se întindea covorul cu bogate culori orientale. Arlette se prefăcu a nu-l fi observat, la precedentele sale vizite. Fără îndoială, ghicise de la prima aruncătură de ochi de unde provenea. De dată aceasta, totuşi, ieşi din rezerva-i şi murmură:

— Într-adevăr, e foarte frumos!

— Da, suspină Elizabeth şi simţind că-i creşte indispoziţia, reveni la discuţia despre Hitler: Aş vrea totuşi să ştiu ce a spus!

Află a doua zi dimineaţă, din ziare. Oameni grăbiţi luau cu asalt chioşcurile, desfăceau foile proaspăt imprimate şi le citeau, mergând încet, ca duşi de o corabie cu pânze. Elizabeth obţinu de la vânzătoare ultimul *Figaro* din teanc şi-şi aruncă ochii pe pagina ocupată de titluri cu caractere groase. Cuvintele pe care Hitler le rostise în ajun într-adevăr te speriau: „Eu am spus deja că nu voi mai suporta ca trei milioane şi jumătate de germani să continue să fie oprimaţi şi rog pe oamenii de stat străini să ia cunoştinţă că acestea nu-s vorbe goale…” Un alt pasaj al discursului părea în schimb destinat să asigure opinia franceză: „Statul naţional-socialist n-a cultivat ideea de revanşă, dimpotrivă. Noi am renunţat la drepturile noastre asupra Alsaciei şi Lorenei pentru a pune capăt o dată pentru

totdeauna eternelor hărţuieli cu Franţa...” La pagina următoare, Elizabeth descoperi nişte informaţii care o întăreau în speranţa sa: „nu vom avea mâine război”, asta e reacţia poporului englez... Ea conchise că părerea Arlettei era justificată; se vorbea despre un mare efort al propagandei hitleriste. Diplomaţii francezi şi englezi nu se înşelau în privinţa aceasta. În cele din urmă, totul avea să se aranjeze la masa verde. Îşi chemă unchiul la telefon. Denis judeca afacerea foarte de sus:

— Nu crede tot ce citeşti în ziarele de senzaţie! Ele ameţesc publicul ca să le crească vânzarea. Nimeni nu vrea război – cu nimic mai mult nemţii, decât francezii...

Cu toate aceste previziuni optimiste, zilele următoare fură marcate de o recrudescenţă a neliniştii în lume: indignarea cehilor după discursul de la Nürnberg, tulburări grave în teritoriile sudete, brusca hotărâre a lui Chamberlain care ia avionul să-l întâlnească pe Hitler la Berchtesgaden, vizita lui Daladier şi a lui Georges Bonnet la Londra, cuvântarea belicoasă a lui Mussolini, comunicarea planului franco-britanic la Praga... totul mergea rău: miniştrii nu mai dormeau, capii de familie îşi consultau fila de mobilizare din livretul militar: pe prima pagină a gazetelor nu vedeai decât oameni de stat cu figura îngrijorată, hărţi ale Cehoslovaciei cu haşurări pe bucăţile promise lăcomiei germane şi aspecte din mulţime, din care unii îl aclamau pe Hitler, iar alţii pe Bencă. Aproape nu se mai vindeau discuri. Chiar papetăria nu atrăgea decât rari clienţi. Domnişoara Pologne era foarte nervoasă:

— Cum credeţi dumneavoastră că cehii o să-i lase să facă ce vor? Lor le e totuna că ne vor târî şi pe noi în învălmăşeală. Vor spune nu, şi noi vom fi obligaţi să punem mâna pe arme! Să-ţi verşi sângele pentru Alsacia şi Lorena de acord, dar pentru sudeţi nu, mulţumesc! Până acum cincisprezece zile, nimeni în

Franţa n-a auzit vorbindu-se de sudeţi, şi acum se duc toţi să-şi dea viaţa pentru ei. E logic aşa ceva?

Seara, Elizabeth primi un telefon de la părinţi. Şi ei erau foarte neliniştiţi. Câţiva clienţi, înspăimântaţi de evenimente, părăseau deja hotelul, întorcându-se acasă.

— Dacă izbucneşte războiul, trebuie neapărat să vii aici, lângă noi, zicea Amélie. Se pare că nemţii vor începe cu bombardarea Parisului. La Megève se riscă mai puţin. Evident, frontiera italiană e alături, dar, cum zice tata, Mussolini nu e Hitler. Cu italienii te poţi oricând înţelege…

Elizabeth potoli temerile mamei sale, spunându-i că nimeni în jurul ei nu credea într-o iminentă catastrofă.

— Te asigur, mamă, cei ce afirmă asta sunt oameni foarte bine informaţi…

Spunând aceste cuvinte, se gândea la Bertrand. În ultima lui scrisoare, el o îndemna să fie calmă: „Presupun, scumpa mea, că şi tu eşti, ca şi cea mai mare parte a oamenilor, obsedată de teama de mai rău. În acest moment, nici eu nu sunt pe deplin liniştit, dar, când reiau punct cu punct datele problemei, puterea de distrugere a armelor moderne, departe de a mă înspăimânta, îmi dă siguranţă. Ştiind că se va răspunde lovitură la loviniră la atacurile lor şi că exterminarea totală cu care el îşi ameninţă adversarii va ameninţa în acelaşi timp propriul său popor, niciun om de stat, fie el nazist, nu va îndrăzni să se lanseze într-o asemenea aventură nimicitoare. Îţi voi explica toate astea prin viu grai foarte curând…”

Evenimentele păreau să-i dea dreptate: după patruzeci şi opt de ore de reflecţie, guvernul de la Praga accepta, deznădăjduit şi demn, împărţirea teritoriului său: „Cehoslovacia s-a sacrificat pentru salvarea umanităţii”, se putea citi în ziare. Polonia şi Ungaria reclamau pentru minoritatea poloneză şi maghiară din Cehoslovacia un tratament asemănător celui al germanilor sudeţi, la Praga fusese format un nou minister, sub conducerea şefului armatei, generalul Sirovy, iar Chamberlain, neobosit, cu mustaţa pleoştită şi

umbrela sub braţ, se urca într-un avion care trebuia să-l ducă la Godesberg, unde-l aştepta cancelarul Hitler.

Arlette petrecu seara de 23 septembrie la Elizabeth. Fără vreo înţelegere prealabilă, ele evitară, în timpul cinei, subiecte penibile de conversaţie: războiul şi Bertrand, dar, după desert, Arlette vru să afle informaţii de la radio; erau o sumedenie de veşti proaste: pretenţii germane suplimentare întârziau încheierea acordului, Chamberlain discuta chiar în acel moment, „într-o atmosferă foarte tensionată” cu Hitler şi, la Praga, Bencă, determinat de manifestările patriotice ale poporului său, semnase ordinul de mobilizare pentru toţi oamenii sub vârsta de patruzeci de ani şi pentru specialişti. Vocea crainicului tremura de emoţie, anunţând proclamaţia Cehoslovaciei: „Fiţi bravi şi credincioşi, lupta noastră e o luptă pentru dreptate şi libertate!” Elizabeth avea impresia că un castel de cartonaşe, construit cu răbdare, tocmai se năruia pe masă. Mobilizarea cehă însemna, în mod sigur, războiul. Zece zile de tocmeli pentru a se ajunge aici. Crainicul continuă să vorbească, dar Elizabeth nu-l mai asculta. Ea aruncă o privire imploratoare către prietena sa. Arlette încercă să surâdă.

— Asta încă nu înseamnă nimic, zise ea. Jocul continuă. Chamberlain e o vulpe şi jumătate. Dacă obţine câştig de cauză, va avea recunoştinţa lumii întregi. Nu găseşti oare remarcabil faptul că acest bătrân domn englez, duşman al călătoriilor, se urcă repede în avion şi merge să vorbească cu Hitler?...

— Da, zise Elizabeth, ridicându-se să ducă vasele în bucătărie. Dar dacă el e atât de îngrijorat, înseamnă că situaţia e cu mult mai gravă decât credeam noi!

În acel moment, ca un semnal de alarmă, sună telefonul. Surprinsă, Elizabeth puse la loc pe masă mormanul de farfurii şi ridică receptorul:

— Elizabeth, scumpa mea, mi-era teamă că nu eşti acasă!

Era atât de puţin pregătită să-l audă pe Bertrand, încât simţi mai întâi un elan de inconştientă bucurie.

— De unde îmi telefonezi? întrebă ea.

— Din Paris. Tocmai am sosit. Am călătorit cu maşina…

Redevenise stăpână pe ea şi gândea iarăşi cu ranchiună şi suspiciune: „A trebuit să se înapoieze cu întreaga familie!”

— Aceste cincisprezece zile mi-au părut interminabile, continuă el.

Şi-n sinea ei: „De ce spune cincisprezece zile, când de fapt sunt exact optsprezece”. Le numărase? Ea se tulbură. Bătăile inimii o ameţiră. Ariette o privea, o judeca. Vocea lui Bertrand era tristă, dar tandră:

— Doresc atât de mult să te văd, Elizabeth. Scrisorile mele au rămas fără răspuns. Nu mai ştiu nimic despre tine. Poţi să mă primeşti imediat?

— Imediat? se bâlbâi ea. E imposibil.

— De ce? Nu eşti singură?

— Nu.

— Cine-i la tine? Ariette?

— Da.

— N-o să plece foarte curând?

— Nu.

Ea răspundea monosilabic, dar prietena sa ghicea oarecum sensul conversaţiei. După un moment, Ariette se ridică şi arătă cu mâna în direcţia uşii.

— Eu plec.

Elizabeth îi transmise printr-o privire ordinul de a se aşeza din nou. Bertrand insista:

— Te-ar deranja, dacă aş trece să te văd în timp ce ea e acolo? Numai cinci minute. Am atâtea lucruri să-ţi spun.

— Mi le spui în altă zi. Mâine, dacă vrei, la ora şase, în micul bar din strada François I.

El îşi exprimă decepţia printr-un răstimp de tăcere şi reluă pe un ton încurcat:

— N-ai vrea să ne vedem la tine acasă?

— Nu.

— Atunci, am înţeles: te voi aştepta acolo la ora şase. Te iubesc, Elizabeth! Te iubesc ca un nebun.

Ea îl expedie cu câteva vorbe şi întoarse spre Arlette o faţă liniştită.

— N-ar fi trebuit să-l refuzi din cauza mea, zise Arlette. Oricum eu eram pe punctul de a pleca. E târziu.

— O, nu, rămâi, Arlette. Îţi jur că nu tu eşti cauza hotărârii mele!

Arlette o privi până-n adâncul ochilor, îşi aprinse o ţigară, închise bricheta, luă cu vârful unghiei un fir de tutun care i se lipise de buză şi zise:

— Poate că am greşit punându-te în gardă. Oricum, sigur am fost nechibzuită.

— Absolut deloc.

— Ba da, Elizabeth. Nechibzuinţă din exces de prietenie! Am vrut să-ţi arăt pericolele pe care o asemenea aventură le-ar reprezenta pentru o fată ca tine. Ceea ce-ţi spuneam era cuminte, dar trebuie să ştii câteodată să uiţi de raţiune şi să te laşi dusă de viaţă. Se-ntâmplă uneori, ca, dintr-o înlănţuire de împrejurări nenorocite, să se nască, deodată, fericirea.

— De asta mă-ndoiesc, zise Elizabeth.

— Vezi? sări Arlette râzând. Rolurile s-au inversat: acum tu eşti neîncrezătoare şi eu cea care vrea să fie încrezătoare cu orice preţ. Ce se întâmplă?

— Nimic, Arlette; sunt prost dispusă.

— Fără motiv?

Elizabeth se opri în clipa confidenţei.

— Fără motiv, răspunse ea.

A doua zi dimineaţă, ieşind de acasă, portăreasa o opri cu întrebarea:

— Ştiţi noutatea, doamnă Mazalaique?

— Ce noutate?

Portăreasa îşi roti ochii de viţel şi şopti:

— Mobilizarea!

— În Cehoslovacia, zise Elizabeth.

— Nu, doamnă, în Franţa. Au pus afişele în noaptea asta.

— Ce tot spuneţi? murmură Elizabeth. Nu e posibil! Unde-s afişele alea?

— Oh! Nu veţi avea de mers prea mult ca să le vedeţi. În strada C16 ment-Marot. Deocamdată pleacă numai eşaloanele 2; asta înseamnă deja multă lume. Soţul meu a depăşit vârsta, din fericire, dar portarul de la 14 pleacă în după-amiaza asta. Au venit nişte jandarmi să-l anunţe pe tânărul Champieux, de la al doilea; l-am văzut trecând mai adineauri în uniforma de ofiţer. Nu credeţi că asta-i regretabil, biata mea doamnă? Lumea-i nebună, v-o spus eu. O să ne-aducem aminte de sudeţi!...

Elizabeth alergă până în strada C16 ment-Marot. Portăreasa nu minţise. O grămadă de oameni se înghesuiau în faţa unui afiş alb. „Chemarea imediată a anumitor categorii de rezervişti. Din ordinul Ministrului Apărării Naţionale şi de Război şi al Ministrului Aerului, ofiţerii, subofiţerii şi oamenii de trupă rezervişti... „Citea şi nu înţelegea ce însemnau aceste eşaloane 2, care trebuiau să plece „imediat fără. Întârziere”. Dând peste un tânăr care se desprindea din înghesuială, îndrăzni să-i ceară explicaţii.

— Păi, cum? Noi avem fiecare contingentul nostru trecut în livretul militar. Eşaloanele 2 şi 3 eu am idee că-s mai degrabă specialişti.

— Specialişti în ce?

— A asta numai ei ştiu. În orice caz, dacă pleacă ei primii, noi ăştilalţi n-o să pierdem nimic aşteptând.

— Şi până la ce vârstă poate fi cineva mobilizat?

— Până la patruzeci şi nouă de ani, cred; cei mai bătrâni vor fi chemaţi în ultimul moment!

Ea se gândi la tatăl său; era reformat, deci el nu risca nimic. Dar Denis, Bertrand?

— Asta înseamnă război, reluă tânărul. Nu l-am căutat, dar îl vom avea!

El apăsă pe pedală, îşi puse vehiculul în mişcare şi se îndepărtă. Un om bine făcut, de circa treizeci de ani, sosi gâfâind. Ţinea în mână livretul militar pentru a-i compara numărul cu col de pe afiş. O privire pe perete. Fruntea i se încreţea sub picăturile de sudoare. O femeie în rochie imprimată i se alătură:

— E-aşa, Albert?

El înclină capul, părând doborât. Elizabeth se grăbi să urce strada C16 ment-Marot către strada Marbeuf. Trecătorii aveau chipuri grave. Cerul era albastru. Câteva prăvălii rămăseseră închise. Fiecare uşă închisă, fiecare perdea lăsată ascundea o dramă de familie. Elizabeth intră în magazinul său şi, indiferentă la văicărelile domnişoarei Pologne, se repezi la telefon. Denis, mai întâi. La el totul era bine; vorbea pe un ton zeflemitor, exagerându-şi nepăsarea, pentru că, fără îndoială, Clementine se afla alături de el:

— Nu, nu-s mobilizat. De altfel, şi cei care sunt se vor înapoia foarte curând. Le-am spus-o şi camarazilor. Se vor pune în marş două sute de mii de răcani de partea franceză, două sute de mii de partea nemţească, şi, în timp ce ei se vor privi până-n albul ochilor, miniştrii vor semna niscai hârţoage.

După ce închise telefonul, se gândi la Bertrand. Nu putea s-aştepte până (la ora şase pentru a şti dacă era sau nu afectat de ordinul de mobilizare. În împrejurări atât de dramatice, amorul propriu era o noţiune lipsită de sens. Uitându-şi reproşurile din ajun, telefonă la birou. Îi răspunse secretara cu un ton jalnic:

— Domnul Lesaulnier a plecat deja!

Simţi ca şi cum ar fi primit o lovitură violentă, picioarele i se muiară.

— Plecat? murmură ea. Cum plecat? E mobilizat?

— Nu, doamnă, domnul Lesaulnier a plecat la uzină. Aţi dori să-i vorbiţi personal?

— Da!

— Va fi cu siguranţă acolo azi după-amiază, către

orele trei. Dar cine-l caută…?

— Mulţumesc, nu te deranja… bâigui ElâSabeth.

Se aşeză, epuizată de această bruscă trecere de la teamă la uşurare. Apoi, revenind la grijile sale, telefonă la Meg & ve. Aşteptă legătura foarte mult, şi-n fine vocea mamei:

— Elizabeth, draga mea. Tocmai voiam să te sun. E înspăimântător! Ai veşti de la Denis?

Elizabeth o linişti în această privinţă şi-o întrebă ce se petrecea la Megève.

— Nu-mi vorbi de asta, strigă Amélie. E o debandadă!…

Acolo, la fel, în timpul nopţii, afişele albe umpluseră pereţii, semănând panică în clientelă. Trenurile erau luate cu asalt. Plecau maşini supraîncărcate.

— Tatăl tău e într-o stare! se văicărea Amélie. În zadar i-am repetat că totul poate fi salvat încă, el nu vrea să mă-nţeleagă. îl cunoşti. Amintirile lui din ’14 îi revin în minte. Are impresia că totul reîncepe. Aseară a plâns ascultând radioul.

— Dă-mi-l, mamă.

— Nu-i aici, s-a dus la primărie după veşti. Ah, ar trebui să vii…

— Voi veni, cum ţi-am spus, dacă se declară război.

— N-aştepta ultimul moment, n-ai să mai poţi pleca.

— Nu te nelinişti pentru mine, mamă… Mă voi descurca eu oricum…

— Tu nu ştii cum e, Elizabeth! Dar eu, care am trăit asta cândva…

Vocea ei se pierdea. O telefonistă interveni:

— Terminat?

Nişte corespondenţi reclamau linia.

— Nu întrerupeţi! ţipă Elizabeth.

Voci străine bâzâiau în depărtare. Dintr-un capăt la altul al Franţei mii de apeluri neliniştite îşi încrucişau traiectoriile.

— Închide! zise Amélie. Te voi suna mâine.

— Terminat? repetă telefonista.

— Aşteaptă puţin, mamă… Voiam să-ţi spun… mamă, mamă!

O întrerupere stupidă. Tăcere.

— I-aţi prins pe părinţii dumneavoastră? întrebă domnişoara Pologne.

— Da.

— Atunci? Ei nu sunt prea îngrijoraţi? Ah! Am uitat să vă spun. Domnişoara Crespin v-a sunat de dimineaţă. I-am promis că-i veţi telefona când veţi veni.

Mecanic, Elizabeth formă un număr. Primele cuvinte ale Arlettei – voia să afle dacă Bertrand fusese mobilizat.

— Nu, zise Elizabeth, cu o mulţumire ciudată, aproape conjugală…

— Şi unchiul tău?

— Nici el.

— Cu atât mai bine. Aici, la birou, totul e un haos. Patru dintre colegii mei sunt pe punctul de a pleca. Aş fi vrut să te văd la ora şase, dar cred că eşti ocupată astă-seară…

— Da, zise Elizabeth.

Imediat ce termină de vorbit, domnişoara Pologne o acapară pentru a-i arăta ziarele de dimineaţă:

— Am luat lot ce-am putut: Le Figaro, Le Petit Parisien, Le Populaire…

Elizabfeth se aplecă asupra acestor pagini cu titluri de doliu, încă nu anunţau mobilizarea. Ordinul trebuie să fi parvenit prea târziu în tipografii, dar toată presa publica declaraţia lui Daladier la grupul radical-socialist: „În cazul în care Cehoslovacia ar fi victima unei agresiuni neprovocate, Franţa va lua imediat măsurile necesare de asistenţă”. Alte veşti, nu mai puţin alarmante, se etalau în coloanele ziarului: „Anglia nu-şi va renega promisiunile, dacă Franţa este antrenată într-un conflict armat…” „Praga, mândră şi puternică, aşteaptă, dintr-un moment în altul, şocul invaziei germane…” „Cardinalul Verdier, arhiepiscop de Paris, va

adresa astă seară la radio un mesaj de încredere în viitorul patriei…”

Domnişoara Pologne oftă:

— Douăzeci de ani de pace; asta-i tot ce am putut avea. Faceţi şi dumneavoastră socoteala: 1918 – 193S. Şi încă eu nu numesc asta cu adevărat pace. Mereu hărţuieli, ciocniri la frontiere! Dacă ne-am ocupa mai puţin de ceea ce se petrece la vecini, aşa ceva n-ar mai fi. Ce ne interesează pe noi că-n Germania nu sunt agreaţi evreii? Ce ne interesează că Hitler. vrea să adune toate ţinuturile în care sunt germani? El n-a spus niciodată că se atinge de Franţa. Ah, zău, mă întreb ce au deputaţii noştri în capetele lor!

Uşa era deschisă, dar nimeni nu intra în magazin. Elizabeth privea strada prin geamul vitrinei. Trecură trei tineri, purtând mica valiză de carton în mâini. Se duceau la locul de convocare, cum era indicat pe afişe? Nu erau în uniforme; li se vor da acolo. Un domn bătrân se opri în faţa vitrinei. Avea o decoraţie la butonieră. Cu siguranţă, n-avea să fie chemat. Şi celălalt, care mergea pe trotuarul din faţă? La prima vedere avea cincizeci de ani, „vârsta lui tata”. Universul se împărţea în indivizi mobilizabili şi nemobilizabili. De-a lungul anilor, femeile nu prea dăduseră atenţie regimentelor în care bărbaţii pe care îi iubeau îşi satisfăcuseră serviciul militar. Se glumea pe chestia asta câteodată în familie. Corvezi la cartofi, muştruluielile subofiţerilor, manevre pe ploaie, inspecţii, toate astea lăsaseră amintiri hazlii. Erau vremuri bune, care nu se vor mai întoarce niciodată. Şi deodată soţiile, logodnicele, mamele descopereau că ele trăiseră, fără s-o ştie, alături de un artilerist, de un infanterist, de un genist sau de un pontonier, veselele poveşti din cazarmă se sfârşeau într-un marş posomorât spre gările de Est sau de Nord. Cărei arme aparţinea Bertrand? Ce grad avea? Unde-ar putea fi trimis, dacă ar fi decretată mobilizarea generală? Rolul femeilor era aşa de şters în război. Prin tradiţie ele trebuiau să rămână

pasive, să păzească vatra casei, să-i plângă pe luptători şi să spere eu înţelepciune că se vor întoarce.

Domnişoara Pologne ieşi la prânz pentru a cumpăra alte ziare. Ele confirmau vestea mobilizării parţiale şi anunţau că Chamberlain se pregătea să se înapoieze la Londra, având la el un memorandum german, destinat guvernului de la Praga. Elizabeth luă prânzul acasă, ascultând radioul, şi se înapoie la magazin, unde domnişoara Pologne o primi într-o criză de suspine. Tocmai vânduse un stilou unei cliente, al cărei fiu pleca la regimentul său, chiar în seara aceea, la Nancy. Elizabeth o privea pe vânzătoarea sa cu o milă dispreţuitoare. Singură pe lume, neavând nimic de pierdut şi pe nimeni de iubit, bătrâna fată se zbătea în gol şi se văita de nenorocul altora. „Nu sunt şi eu, puţin, în aceeaşi situaţie?”, se întreba Elizabeth. „Nici soţ, nici copii, o libertate totală. Bărbatul pe care-l iubesc nu este chiar al meu!… „Se duse în spatele prăvăliei. Încă patru ore până să-l revadă pe Bertrand. Nu voia să se aventureze cu gândul dincolo de această întâlnire. Viitorul îi era neclar, se fărâmiţa în bucăţi mărunte. Fără a cunoaşte războiul, învăţase deja – să-şi măsoare cu zgârcenie etapele speranţei.

Bertrand sosi mai înainte, la ora şase fără zece. Ea nu era acolo. Chelnerul îi servi un whisky. îl bău dintr-o înghiţitură „şi-şi şterse faţa cu batista. Obosise rezolvând ziua întreagă multiplele probleme pe care mobilizarea le crea în întreprinderea sa. Înlocuirea muncitorilor chemaţi sub arme, dublarea stocurilor de materii prime, cerere de termene la bănci, discuţii cu socrul său, conversaţii telefonice interminabile cu uzina din Marsilia. Acasă, Brigitte afişa o faţă eroică; războiul era o încercare trimisă de Dumnezeu. Bertrand comandă încă un whisky şi un sfert de Périer. Îşi invidia soţia, care-şi găsea consolare în rugăciune. La radioul barului se auzea o melodie mexicană. Patronul citea *Paris-Soir*. În penumbră, perechi ce-şi apropiau obrajii. Bărbaţii

vorbeau despre politică şi strategie unor femei îndrăgostite, care nu-i înţelegeau. „Numai de n-ar întârzia Elizabeth prea mult!”, gândi el. De şase sau opt ani el intuia venirea catastrofei. Ori de câte ori evoca o amintire fericită, ameninţarea războiului părea înscrisă pe ea în filigran., şi acum, iată a sosit!”, îşi spuse el, strângând paharul în mână. O furie rece îl cuprinse la gândul că aceste ultime două săptămâni de pace le consacrase soţiei sale. Câte ore pierdute cu politeţuri, cu reuniuni mondene, cu jocuri stupide pe nisip! Copiii săi n-aveau nevoie de el ca să se distreze. Cât despre Brigitte, ea afişase, în tot timpul şederii lui acolo, o figură acră. Simţea că acordul lor ajungea la limita extremă, că soţul ei rămânea lângă ea din datorie, că suferea irosindu-şi cu ea un timp pe care i-ar fi plăcut să-l petreacă cu alta. Totuşi, convinsă că e înşelată, se crampona încă de rolul de soţie. Ah, acele posomorâte seri în grădina întunecoasă, înăbuşitoare, toate acele aluzii, înţepături, suspine… Niciun cuvânt mai bun decât altul, niciun licăr. Brigitte s-ar feri cu străşnicie de aşa ceva. Să ştii totul şi să te prefaci că nu ştii nimic. Asta era tactica ei. Iar la Paris, Elizabeth aştepta. Elizabeth, pe care el n-ar fi trebuit s-o părăsească niciodată, Elizabeth, pe care el o pierduse, poate, mărturisindu-i motivul călătoriei sale. Asemenea unui om înconjurat de flăcări şi care apuca din instinct cel mai preţios obiect, pentru a-l salva din incendiu, aşa descoperea el, după primele semne ale furtunii, că era gata să sacrifice totul pentru a-şi trăi din plin dragostea. Dacă ar fi putut să prevadă că războiul era aproape, nicio rugăminte, nicio ameninţare nu l-ar fi hotărât să părăsească Parisul. Ar fi rămas lângă Elizabeth, s-ar fi bucurat cu ea de fiecare clipă pe care destinul le-o acorda, înainte de a-l smulge pe unul de lângă celălalt. Şi dacă, deodată, măsurile de mobilizare ar fi revocate, dacă lumea s-ar trezi din coşmarul său? „Oh, atunci, aş şti eu ce am de făcut! Aş renunţa la toate legăturile mele! Aş lua-o de soţie pe

Elizabeth. Şi aş fi fericit, fericit!...” Radioul cânta, patronul citea, cuplurile vorbeau. Şi Bertrand stătea cu ochii la uşă, ca şi cum ar fi depins de voinţa lui ca Elizabeth să apară în prag. Deodată, tresări. Ea tocmai intrase şi se-ndrepta surâzând spre el.

— Ah! zise el ridicându-se, credeam că nu mai vine clipa asta!

Elizabeth se aşeză aproape de Bertrand şi îi întinse mâinile. El le duse timid la buze. Elizabeth nu-şi ascundea tulburarea, iar el era mişcat la gândul că era neliniştită din cauza lui. îl întrebase din prima clipă, cu voce scăzută. Aflând că era locotenent de infanterie şi că nu trebuia să plece decât în a doua zi după mobilizarea generală, păru mai liniştită; ofiţerii erau mai puţin expuşi decât trupeţii. De altfel, războiul nu era încă declarat. Elizabeth citise într-un ziar că timpul lucra pentru pace. Bertrand era de altă părere.

— Ţi-am scris să-ţi spun că aveam o speranţă, dar m-am înşelat. Oamenii sunt mai nebuni decât am presupus eu. Chiar dacă Hitler obţine tot ceea ce pretinde, nu se va potoli. Ceea ce râvneşte el nu e nici Praga, nici Danzig, nici Varşovia, nici Budapesta, ci Europa întreagă. Trebuie terminat cu acest turbat, pentru că el nu înţelege alt limbaj decât pe cel al violenţei, aşa că, la treabă... Oricum, afacerea va fi repede rezolvată.

— Crezi?

— Sunt sigur de asta. Mijloacele moderne impun un război dur şi rapid. Noi suntem foarte bine înarmaţi, şi, cum dictatorii nu-şi ţin puterea decât prin popularitate, la primul eşec Hitler va fi măturat de pe scenă. Unde vei pleca, Elizabeth, dacă izbucneşte războiul?

— Nu ştiu... rămân la Paris.

— Parisul va fi probabil bombardat.

— În acest caz voi lua trenul spre Megfeve.

— Trenurile vor fi ticsite!... Nu, Elizabeth, pleci cu maşina, îţi voi lăsa Citroën-ul meu... Ba da, ba da. Eu n-o să am nevoie de el, pentru că voi fi mobilizat!”

— Şi familia ta? întrebă ea deodată.

— Soţia şi copiii se vor înapoia la Saint-Jean de Luz. Ei vor avea Delahaye-ul.

Elizabeth surâse amar. Bertrand se gândise la toate; o maşină pentru soţie, o alta pentru iubită. împărţeala era echitabilă. Dacă în viaţa de până acum, se putuse amăgi asupra rolului său, evenimentele din ultima noapte o aruncaseră brutal la locul cuvenit, în aceste ore de mare teamă, în care se strângeau din nou legăturile de familie, înţelegea mai bine mizerabila falsitate a situaţiei sale. O anexă în existenţa unui om căsătorit. Ea n-ar reprezenta niciodată pentru el căminul lui, numele lui, descendenţa lui, viitorul lui. De când ajunsese la vârsta majoratului, nimic nu-i reuşise; se măritase din ciudă, divorţase din cauza unei nesăbuinţe, renunţase s-aducă pe lume un copil, cum fac toate femeile, iar războiul o găsea fără un soţ alături de ea…

— Situaţia e de plâns, murmură ea, ca vorbindu-şi sieşi.

— Da, Elizabeth, zise el, şi eu sufăr din cauza asta tot atât cât şi tine, dar, mai târziu, când se va reinstaura pacea, voi aranja altfel viaţa noastră. Vei vedea! Această călătorie la Saint-Jean de Luz a fost pentru mine un chin. Am stat acolo două săptămâni din cauza copiilor mei, dar am ajuns să-mi detest soţia pentru obstacolul pe care îl constituie între tine şi mine. I-am suportat prezenţa ca pe o pedeapsă…

— Destul, Bertrand, zise ea cu o voce scăzută.

O pudoare, pe care n-o încercase până acum, o îngheţa în faţa acestui om care ardea de dorinţa de a o recuceri. Cu cât îşi dădea seama cât e de îndrăgostit, cu atât regreta mai mult că nu-i estedecât iubită, Pentru o clipă, coborî pleoapele şi i se păru că vede negru în faţa ochilor, ca şi cum ar fi fost legată la ochi. Se întrebă, cu bună credinţă, după ce legi se conducea destinul ei? De ce accepta ca anumite lucruri şi-şi refuza altele? Neavând răspunsul, deschise ochii şi citi pe trăsăturile

lui Bertrand că el era la capătul puterilor.

— Devenisem rău, arţăgos, reluă el. Eram supărat pe toată lumea. Singurul meu sprijin! era să-mi spun că aveam să te reîntâlnesc curând. Te revăd, în sfârşit, şi iată războiul!...

— Nu-i încă război!

— E inevitabil. Ultimele mele ore de libertate sunt compromise. La birou sunt copleşit de muncă. Nu ştiu nici dacă le voi putea vedea mâine. În seara asta, după ce plec de aici, va trebui să merg la uzină unde o maşină – e în pană. Avem aşa de puţin timp să fim împreună! Elizabeth, ce căutăm noi în barul ăsta sinistru? Să mergem la tine!

Fără puterea de a mai opune rezistenţă, ea înclină capul în semn de consimţământ.

„Aici Radio-Paris. Rămâneţi pe post. Peste câteva clipe vom transmite traducerea franceză principalelor pasaje din discursul pe care cancelarul Hitler l-a rostit aseară, 26 septembrie la orele 20, în sala Palatului Sporturilor din Berlin”.

Elizabeth îşi apropie fotoliul de aparatul de radio. În locul cuvintelor profetice ale Führerului, se transmitea o melodie de dans. Nerăbdării ascultătorilor, li se ofereau miorlăituri de chitare havaiene. În ajun Bertrand venise iarăşi la Elizabeth. Dispunea numai de o oră între două întâlniri de afaceri. Dorinţa îi dădea un aer confuz. O îmbrăţişare brutală, nişte cuvinte de dragoste şoptite în grabă, o privire la ceas, din nou îmbrăcarea, ultimul sărut în pragul uşii. Pleca, plin de o naivă recunoştinţă. Cu toate acestea, ea nu simţea decât dezamăgire. Azi, s-a dus să-l întâlnească, la ora şase şi jumătate, în barul din strada François I. Era dezolat că nu putea petrece seara cu ea.

— Îmi primesc socrii la cină. E absurd, Elizabeth, în împrejurări aşa de dramatice, dar sunt anumite chestiuni pe care trebuie să le dezbatem în familie.

Ea îl linişti, înţelegea foarte bine. Se simţea chiar

uşurată, la gândul distanţei care se săpa între ei. Aşezaţi alături pe banchetă, vorbiseră despre evenimentele politice. Miniştrii francezi erau din nou la Londra, preşedintele Roosevelt adresa un mesaj personal lui Hitler, flota britanică se pregătea de plecare într-o direcţia necunoscută, rezerviştii din eşaloanele 2 şi 3 se înghesuiau în gările pariziene. Prefectura Poliţiei preciza că era interzis automobiliştilor care aveau ordin de rechiziţie să părăsească departamentul Senei, pe anumite străzi din Paris iluminatul era camuflat, exodul familiilor spre provinciile liniştite creştea. „Rămâneţi pe post. Peste câteva clipe vom transmite…” încă un disc de muzică uşoară. Bertrand asculta şi el. La ce se gândea? Cum arăta el în mijlocul alor săi? Muzica se opri. Un om începu să vorbească. Hitler se exprima într-o franceză corectă, nuanţată cu un uşor accent burgund: „I-am dat domnului Chamberlain asigurarea că o dată problema sudetă rezolvată, nu vor mai fi alte probleme teritoriale. Domnul Benei are acum în mâna sa pacea sau războiul. Dacă el nu va da libertate germanilor din Sudeţi, vom merge noi să căutăm această libertate…”

Între pereţii roz ai salonului, Elizabeth asculta cu o extremă atenţie.

„Noi vrem să dăm garanţii Cehiei, dar, în ce priveşte problema Sudeţilor, răbdarea mea a ajuns la capăt”.

O sonerie se auzi în aparat; nu, era în antreu. Imediat Elizabeth se gândi: „Bertrand!” Alergă la uşă, o deschise şi înlemni; destinul îi juca o farsă.

— Bună scara, Elizabeth.

Era Christian. Ea se dădu încet înapoi, zăpăcită, la vederea acelor ochi verzi şi a dinţilor albi. Radioul transmitea cu o voce cavernoasă:

„Astăzi, mărşăluiesc în fruntea poporului meu, ca primul lui soldat. Şi, în urma mea, s-o ştiţi bine, mărşăluieşte un popor care nu mai e cel din 1918…”

— Tu, la Paris? se bâlbâi ea.

— Păi, da, vezi bine!

— De ce nu mi-ai telefonat înainte de a veni?

— Cu telefonul, am înţeles! se răsti el. Iar ai fi refuzat să mă primeşti! Prietena ta nu-i aici?

Ea uitase pretextul pe care îl invocase altă dată pentru a evita să uree la ea. După o secundă de ezitare, îşi reveni.

— Nu, zise ea.

— Dar tot mai locuieşte cu tine?

— Da.

El aruncă o privire spre divan şi întrebă ironic:

— Dormiţi în acelaşi pat?

— Asta nu te priveşte.

— Ai dreptate. În tot cazul, eşti instalată încântător. Aceste stampe sunt superbe. De unde le-ai cumpărat?

Ea nu răspunse.

— Ei bine, uite, zise el, am venit val-vârtej să-mi aranjez situaţia militară. Serveşte la ceva să ştii să vorbeşti germana! Trei zile de dejunuri mai mult sau mai puţin oficiale, vizite prin nişte birouri şi am fost repartizat Ministerului Informaţiei. îl asculţi pe Hitler? Eu l-am ascultat în germană, adineauri, la hotel. Se repetă. Recită *Mcin Kainpf*. Dar, linişteşte-te, nu vom avea război! Cel puţin nu acum. Noi n-avem nici avioane, nici tancuri, nici artilerie, şi englezii sunt şi mai dezarmaţi decât noi. O să li se acorde deci politicos germanilor tot ce cer, şi, în timp ce ei îşi vor digera cuceririle, vom încerca să ne sporim armamentul. Cu grevele şi cu schimbările din ministere, asta poate dura ani!… El ne sâcâie… îmi dai voie?

Întoarse butonul radioului şi vocea tăcu. Apoi, fără ca Elizabeth să-l fi invitat să se aşeze, se lăsă într-un fotoliu:

— Sunt frânt de oboseală. Parisul e infernal!…

— Christian, zise ea cu hotărâre, nu poţi rămâne aici.

— De ce? Aştepţi pe cineva?

— Nu.

— Atunci? Plec poimâine, tu ştii. De vreme ce am o scară liberă…

El întinse mâna şi luă o carte de pe masă: *Mănăstirea din Parma*, frumos legată în piele albastră.

— Citeşti asta?

Ea roşi. Cartea aparţinea lui Bertrand.

— Încă n-am început-o, zise ea.

Christian frunzări volumul, îl întoarse, şi zâmbi. Pe cotorul legăturii, în partea inferioară, două mici iniţiale erau gravate în aur: B.L.

— Vezi tu, copila mea, zise el, mulţi bărbaţi vor putea trece prin viaţa ta, multe femei printr-a mea, dar ei nu vor fi altceva decât nişte umbre, nişte figuranţi, nişte necesităţi. Între două aventuri, ne vom regăsi mereu, tu şi eu, mereu cu aceeaşi plăcere.

Deodată, el se ridică în picioare. Tot trecutul stătea acum înaintea ei. Dar aceste amintiri, care o încântaseră cândva, acum îi făceau silă. Refuza cu indignare să se recunoască în ele.

Privindu-l şi ascultându-l pe acest om, înţelegea mai bine locul pe care un altul îl avea acum în existenţa sa. „De ce am fost aşa de distantă cu Bertrand? E vina lui că s-a însurat înainte de a mă cunoaşte, că azi e obligat să ducă o viaţă dublă? Aşa cum e, valorează de o sută de ori mai mult decât Christian. El e singura fiinţă în care am încredere”.

— La ce te gândeşti, întrebă Christian. La război? La dragoste? Sau la amândouă deodată?

Degete vibrante atinseră umerii Elizabethei. Christian abia o atinsese, şi. totuşi, ea se simţi trasă cu forţa. Apucă furioasă cele două mâini care încercau să o cuprindă şi le dădu la o parte. Braţele lui Christian căzură în jos. În ochi i se citea mirarea. Ea îl ţinea la respect, cu o privire încruntată, plină de repulsie.

— Pleacă! zise ea cu o voce sacadată.

El izbucni în râs:

— Ce te-a apucat?

— Nimic, Christian. Nu vreau să te mai văd, asta-i tot… pleacă!

Jignit, Christian îşi arătă un chip aspru. O strâmbătură îi deformă gura. Ochii îi scăpărau cu răutate.

— Micuţa mea, zise el, te crezi foarte puternică, dar sunt bine informat. Eu n-am nevoie să te-ntreb ca să ştiu ce mocneşte în capul tău. Te-ai lăsat prinsă. Tu ai iluzia că trăieşti o mare iubire, dar nu vei putea să te minţi mereu. Distrează-te cu Lesaulnier, dacă asta te-ajută să-ţi treacă timpul…

Ea îl fixa mută de ură. El îşi pocni degetele, cu nepăsare, şi urmă:

— Are aerul unui tip cumsecade, dar, fără a vrea să te jignesc, e tot atât de mult făcut să-ţi fie amant, pe cât sunt eu făcut să fiu soţul soţiei lui. Îi cunoşti soţia? O fată frumoasă, înaltă, blondă, foarte cultivată, foarte elegantă, mondenă. Ei îi datorează situaţia, relaţiile sale, şi de asemenea, copiii, care sunt adorabili!

Furia Elizabethei ajunsese la culme. Capul îi era plin de strigăte furioase, din care niciunul nu căpăta glas.

— Un tată de familie! reluă Christian cu o voce batjocoritoare. Ce-ai căutat acolo? Pe vremea mea mai aveai ceva principii! Te plâng…

Se îndreptă spre vestibul, se întoarse şi mai zise, cu violenţă:

— Te plâng!…

Ea avu energia să repete:

— Pleacă!

— Da, zise el, plec. Biată proastă! Adio!

După ieşirea lui, Elizabeth se propti de uşă. Inima-i bătea puternic, cu mari lovituri rapide şi surde. Aşteptă să se liniştească, apoi reintră în salon şi dădu din nou drumul la radio. Discursul se terminase. O melodie de jazz plutea în încăperea goală. Elizabeth avu o nestăvilită dorinţă să-i vorbească lui Bertrand, să-l asculte, Nu-l putea deranja acasă. Mâine dimineaţă avea să-l cheme la

birou. Până atunci mai era timp. Se dezbrăcă, se culcă, luă *Mănăstirea din Parma*, începu să citească. La miezul nopţii, telefonul sună. Mai întâi crezu că era Christian care revenea iarăşi, dar, de îndată ce puse receptorul la ureche, o voce plăcută, binefăcătoare, îi pătrunse în suflet:

— Nu te trezesc, Elizabeth? Tocmai mi-am dus socrii acasă cu maşina. La înapoiere am trecut prin faţa casei tale, am văzut lumina în dosul obloanelor şi n-am putut să mă-mpotrivesc dorinţei de a te chema înainte de a mă duce acasă. Cum te simţi, ce faci?

Înduioşată, ea murmură:

— M-am culcat, citesc, am ascultat discursul lui Hitler până mai adineauri…

— Şi eu, dar n-a adus nimic nou. Fiecare rămâne pe poziţii. Chamberlain o să încerce cu siguranţă un ultim demers. Ce epocă stranie! Noi ne iubim şi conversaţia noastră e incomodată de nume de oameni politici! Atât aş vrea să uit toate astea, privindu-ţi chipul.

— De unde-mi vorbeşti? întrebă ea.

— Din micul bar care e în faţa casei tale.

Urmă o lungă tăcere. Elizabeth făcea eforturi să-şi adune gândurile. Un rest de mândrie se opunea setei ei de a Q fericită, în sfârşit, sleită de emoţie, suspină:

— Sunt aşa de singură, Bertrand! Nu mai pot! Vino repede!

Un titlu enorm ocupa prima pagină a ziarului: „Pacea e salvată! Un acord a fost semnat în dimineaţa aceasta, 30 septembrie, la ora unu şi treizeci şi cinci, între cancelarul Hitler, domnul Chamberlain, domnul Daladier şi domnul Mussolini”. Elizabeth ridică ochii şi întâlni expresia de uşurare cosmică pe faţa domnişoarei Pologne. Fata bătrână se învârtea prin magazin şi plângea de bucurie.

— Mi-a fost aşa teamă să nu mă înşel, încât am cumpărat patru ziare în dimineaţa asta, ca să văd dacă spuneau acelaşi lucru! gângăvea ea.

Vestea, într-adevăr, era de nesperat, după trei zile de negocieri la limita rupturii. De la 27 septembrie, mobilizarea germană nu mai era decât o chestiune de ore. La Paris, muncitorii municipali săpau tranşee de apărare pasivă pe spaţiile verzi, marile bulevarde lipsite de reclamele lor luminoase deveneau, noaptea, nişte văi adânci de umbră albastră, saci cu nisip se îngrămădeau în faţa răsu Tlătorilor imobilelor, ziarele cereau distribuirea imediată a măştilor de gaze. Daladier, Chamberlain, Mussolini se duceau în grabă la München pentru a încerca totuşi să-l convingă pe Hitler. Şi iată, au reuşit! în ultimul minut Cehoslovacia a fost sfârtecată, ca astfel să se satisfacă pofta germanilor. Acum riscurile războiului erau definitiv înlăturate.

Elizabeth se lăsă pe spătarul scaunului şi inspiră adânc. Veselia îi dădea o senzaţie ireală de uşurare. Gândul îi zburda ca un pârâiaş, pe pietricele.

— Aţi văzut harta? reluă domnişoara Pologne. Până la urmă nu i se ia mare lucru Cehoslovaciei. O mică bucată de pământ ici, alta dincolo! Şi încă germanii nu vor ocupa aceste spaţii decât puţin câte puţin, pe etape. Îmi închipui că Chamberlain şi

Daladier trebuie să fie mulţumiţi de ei. Şi când te gândeşti că ei făceau asta în timp ce. noi dormeam!

Acest detaliu părea mai ales să-i placă, şi-l repeta, împreunându-şi mâinile: – în timp ce noi dormeam!

Elizabeth ridică receptorul şi-l chemă pe Bertrand la birou. El tocmai sosise; aflase deja şi nu mai putea de bucurie.

— Întâlnire la ora şase la Fouguet’s. Sunt aşa de fericit, Elizabeth! Te iubesc! Nu pot să vorbesc mai mult acum, anticamera mea e plină de lume…

Ea îi mai chemă pe Denis şi pe Arlette, pentru plăcerea de a împărţi cu ei bucuria. Apoi, ceru prin interurban hotelul „Două capre sălbatice”, de la Megeve. Mama sa răspunse cu o voce de zile mari.

— Ah, draga mea, în două minute, tatăl tău şi cu

mine am întinerit cu zece ani în dimineaţa aceasta. Acum o să închidem hotelul şi-o să plecăm la Chapelle-au-Bois, unde vom petrece cincisprezece zile la bunicul, apoi vom veni la Paris.

— La ce dată, mamă?

— Către 15 sau 20 octombrie, cred, şi vom rămâne o lună bună, poate chiar mai mult.

— Grozav, atunci! strigă Elizabeth.

După ce închise aparatul, tăcerea însăşi părea plăcută. Toate tentaţiile înfloreau din nou deodată: avea poftă să se plimbe prin păduri, să meargă la teatru, să privească cerul, să supeze cu şampanie, să râdă cu Arlette şi să fie îndrăgostită de Bertrand. Totuşi, ştia bine că acordul de la München nu aducea nicio soluţie problemei sale personale. Înapoia veseliei ei de moment, o grijă constantă rămânea furişată în umbră, aşteptând să-şi reia lenta-i acţiune de distrugere. Mâine, poimâine, totul avea să reînceapă: ruşinea, gelozia, plăcerea, resemnarea… întoarse spatele acestui şir de fantome. Voia să fie fericită, asţăzi cel puţin, dispusă să-şi piardă capul de fericire.

De la începutul crizei internaţionale, vânzarea de discuri se oprise. Prima rândunică anunţând primăvara, o tânără fată intră în magazin, către ora trei, pentru a cumpăra *J'attendrai* şi *Vous qui passez sans me voir*. Apoi au mai apărut şi alţi clienţi, iar Elizabeth îi servi cu o atenţie deosebită, ca şi cum ar fi fost nişte convalescenţi care surâdeau vieţii, după ce trecuseră pe lângă moarte.

La ora şase, în fine, o zbughi la Fouguet's. Artera Champs-Elysbes era înţesată de lume. Sub bolta Arcului de Triumf, flutura un imens voal tricolor. Ferestrele unor case erau pavoazate. Primit la coborârea din avion de către o populaţie în delir, Daladier, salvatorul păcii, trebuia, în acea seară, la ora şase şi jumătate, să reaprindă flacăra pe mormântul soldatului necunoscut. În colţul arterei George V, un grup de vechi luptători îl

aştepta pe preşedintele consiliului. Figuri grave, piepturi înstelate de medalii, mâini puternice, ferme, strânse pe cozile drapelelor: Elizabeth îl căută pe Bertrand şi-l descoperi înăuntrul cafenelei. Reuşise să găsească o masă aproape de uşa cu geamuri. Toate locurile erau ocupate de oameni veseli, care aveau pacea în buzunarul lor. Chelnerii se mişcau cu aerul unor arhangheli victorioşi. Bertrand apucă mâna Elizabethei şi şi-o duse la buze!

— Aşază-te; vorbeşte-mi! spune-mi că eşti fericită!

O Imensă larmă se ridică din stradă: „Trăiască Daladier! Trăiască Daladier!”

Apoi izbucni *La Marseillaise*, cu o violenţă care lovea timpanele. Toţi consumatorii se ridicară. În picioare, lângă Bertrand, Elizabeth îl privea cu emoţie. Chipul lui era energic şi liniştit. Când alămurile se potoliră, voci omeneşti, discordante, reluară imnul naţional. Unii cântau, alţii urlau de bucurie. Cortegiul se puse în mişcare. „Trăiască Daladier! Trăiască pacea! Trăiască Franţa! Trăiască Anglia! Trăiască Italia!”

— De ce strigă „Trăiască Italia!”, întrebă Elizabeth.

— Pentru că sunt g & ribaldieni din Argonne în coloana de defilare. Sunt cei cu cămăşi roşii. Priveşte…

Întoarsă spre fereastră, Elizabeth nu vedea decât masa nedesluşită a mulţimii şi, deasupra capetelor descoperite, o pădure de drapele în marş. Se aşeză din nou.

— Iată, deci! zise el luând loc alături de ea. În 1934, după 6 februarie, Daladier era tratat ca asasin. În 1938 vedem în el apostolul păcii universale. Ce sinistră amăgeală!

— Totuşi, datorită lui n-avem război!

— Da, da, poate…

— Nu pari convins!

El ridică din umeri, surâse şi murmură:

— Nu că nu par convins, Elizabeth… dar, cum să-ţi spun? Mi-e un pic ruşine!…

— De ce?

— De acest entuziasm. Nu există decât un singur popor care ar avea dreptul să se bucure astăzi – cel german. Fără să mişte un deget, el sporeşte cu trei milioane şi jumătate de locuitori, care niciodată, în nicio epocă, n-au aparţinut Reichului. Noi am cedat, ca întotdeauna, în faţa intimidării şi a vicleniei. Cehoslovacia, disciplinată, puternic înarmată, era pentru noi o aliată preţioasă. Noi am lăsat să fie sfârtecată. Mâine, trupele germane vor intra în pas legănat la prietenii noştri, faţă de care noi ne-am dovedit lipsiţi de cuvânt. La ei e doliu, umilire, furie, iar noi, aici, celebrăm o falsă victorie!

— Atunci, tu ai fi preferat războiul?

— Nu, evident… Totuşi, am impresia că satisfacţia noastră ar trebui să fie mai rezervată, mai pudică. München nu e decât cel mai prost caz. Nu se sărbătoreşte un avort ca o naştere!… Şi, de altfel, cine ne asigură că Hitler se va opri aici? Lui i-ar fi aşa de uşor să pună la cale o altă criză pentru a încerca să-şi însuşească restul Cehoslovaciei, România, Polonia!… Poate mă înşel…

— În mod sigur, Bertrand!

— Ştii tu că un consilier municipal a sugerat deja, ca pentru 11 noiembrie, purtători de torţe să plece din Berlin, din Londra şi din Roma, şi să fie primiţi de vechii luptători francezi din 1914 – 1918 în faţa Arcului de Triumf? Ăsta da optimism!

Un chelner se apropie pentru a lua comanda. Era transpirat de fericire:

— D-apăi, asta e! Am scăpat ieftin! Ce serviţi domnule, doamnă?

După plecarea lui, Elizabeth oftă:

— Cu atât mai rău pentru tine, Bertrand! Eu sunt cu adevărat liniştită!

— Dar şi eu, Elizabeth! replică el. Şi, în mod egoist, mă simt uşurat. Când mă gândesc însă la ansamblul

problemei…

— Nu te mai gândi. Există specialişti pentru aşa ceva. Rolul tău, în ce te priveşte, e terminat. Îţi vei relua viaţa de acolo de unde ai lăsat-o în momentul în care au fost lipite afişele.

— Nu-i chiar aşa, Elizabeth. De când cu această alarmă, mă simt şi mai aproape de tine. Eu mă gândesc la pace nu când citesc ziarele, ci când te văd pe tine. Eşti aşa de frumoasă! E atât de bine să poţi face din nou – proiecte! Unde mergem astă-seară?

— Eşti liber? întrebă ea.

— Bineînţeles!

Elizabeth se gândi cu tristeţe: „el ar trebui să-şi prevină soţia că n-o să vină la cină. Ea aşa e obişnuită. E îngrozitor!”

— Mi-ar plăcea să te duc într-un restaurant din împrejurimile Parisului! reluă el.

— Sigur, Bertrand.

— Apoi vom merge la tine.

— Nu va fi prea târziu?

— Pentru tine? întrebă el.

— Nu, pentru tine, Bertrand.

El surâse în dosul ochelarilor:

— N-am oră. Întreaga mea noapte îţi aparţine, numai să vrei!

Ea înclină capul. Era stupid, dar îi venea să plângă.

Se auziră aclamaţii. Ceremonia se terminase. Daladier parcurgea drumul înapoi pe Champs-Élysées, în maşină.

Se înnopta când Elizabeth şi Bertrand ieşiră de la Fouguet’s. Proiectoare luminau Arcul de Triumf şi uriaşul său drapel tricolor. Pe un cer gri, întunecat, monumentul părea o construcţie imaterială şi strălucitoare, un recif fosforescent, din străfundul mării. Bertrand parcase Citroën-ul în strada Vernet.

El apucă volanul. Elizabeth se ghemui lângă umărul lui. În apropiere de Place de l’Étoile, fură opriţi de o

coloană de maşini, dar maşinile, imobilizate, nu claxonau totuşi. Cum aşteptarea se prelungea, Bertrand deschise portiera şi coborî pe carosabil, pentru a vedea mai bine. Elizabeth făcu acelaşi lucru, coborând în partea sa. Bastonul alb al unui agent de poliţie ţinea la respect coloana de maşini. Arcul iluminat era foarte aproape, cu basoreliefurile lui, cu cele trei culori şi cu nimbul său de ceaţă aurie, într-o tăcere religioasă, o mulţime întunecată şi lentă traversa piaţa pentru a defila prin faţa mormântului soldatului necunoscut.

PARTEA A DOUA

l.

La 17 iunie 1940, trupele germane trecuseră Loara; cu toate acestea, pentru liniştita staţiune balneară din Cap-Ferret, de pe malul golfului Arcanchon, războiul părea încă departe, ireal. Elizabeth ieşi pe peronul vilei şi trase în piept aerul plăcut, cu miros de răşină, al pădurii de pini. Umbra ei cădea pe solul nisipos, plin de acele roşcate ale copacilor. Liniştea era tulburată doar de zgomotul unei bărci cu motor, aflată la marginea debarcaderului.

— Trebuie să-mi încep cursele, spuse Elizabeth. Vii cu mine?

Arlette, care ştergea mobila din sufragerie, se-ntoarse spre ea cu o cârpă în mână şi cu ţigara aprinsă în colţul gurii:

— Eu aş prefera să mă ocup de treburile casei.

— Mama ta a adormit?

— Da, aş vrea să rămână în pat toată dimineaţa. A avut o noapte destul de chinuită, în ciuda picăturilor luate! Se va trezi pe la amiază. Ah! dac-ai găsi nişte lapte praf!…

— Contează pe mine, îl voi vrăji pe domnul Duclay, spuse Elizabeth.

Cap-Ferret era atât de prost aprovizionat, încât domnul şi doamna Duclay, refugiaţi din Belfort, deschiseseră în casa lor o băcănie. Plecau în fiecare

dimineaţă la Bordeaux, să caute alimente. Graţie energiei şi priceperii lor în afaceri, deveniseră stăpânii aprovizionării micuţei aşezări.

Elizabeth îşi luă coşul, coborî cele două trepte şi o porni pe o cărare însorită. Espadrilele i se înfundau în praf. Pe braţi se legăna coşul gol. Nu făcuse decât vreo zece paşi, când Arlette strigă în urma ei:

— Nu uita de ţigările mele! Nu mai am decât două. Dacă poţi, ia-mi câteva pachete!...

— N-ar trebui să-ţi cumpăr! zise Elizabeth. Fumezi din ce în ce mai mult!

Pe prag, Arlette îşi împreună mâinile, implorând-o. Vila aparţinea mătuşii sale, doamna Traviez, care ocupa, împreună cu pechinezii săi, întregul etaj. Mică şi cochetă, construcţia cu greu putea fi privită în prezent doar ca loc de refugiu împotriva tristeţii. La ferestre, muşcate înflorite. Elizabeth îşi continuă drumul. Se simţea tracasată de acest război, care totuşi n-o făcuse să sufere. Era imposibil să te mai gândeşti la altceva, doar veşti, aprovizionare, aprovizionare, veşti. Cum de izbucnise atâta violenţă în lume, după acea lungă perioadă de expectativă şi nehotărâre? Decretând mobilizare generală, oamenii de stat ignorau, oare, că Wehrmachtul avea faţă de trupele aliate o teribilă superioritate, în efective şi material? La începutul lunii septembrie 1939, când, după întâlnirea cu Stalin, Hitler revendicase coridorul Danzig şi ordonase soldaţilor săi să invadeze Polonia, jurnalele susţineau că îşi va regreta cât de curând cutezanţa. Polonia însă fusese invadată, iar „războiul ciudat” se instalase pe front. În timpul celor şapte luni, armatele franceze şi germane nu se confruntaseră decât de vreo câteva ori, în teritoriul aflat între linia Maginot şi linia Siegfried. Între timp Parisul căpătase o înfăţişare stranie, cu iluminaţie de alarmă, afişe care indicau cel mai apropiat adăpost, agenţi de poliţie purtând masca de gaz la şold, inutilele urlete ale sirenei, elegantele şi albastrele „Royal Air Force” şi

monumentele înconjurate de o centură cu saci de nisip. Cei „afectaţi „diverselor servicii se îndreptau spre birouri sau uzine. Restaurantele, teatrele, cinematografele, cabaretele erau pline de o clientelă îngrijorată: Henri Bernstein inaugura cu fast „Teatrul Ambasadorilor”; discurile lui Maurice Chevalier se vindeau cu zecile. Cânta *Paris sera toujours Paris*... şi un nou refren: *Et tout ça, ça fait d’excellents Français*... Patriotismul său plin de optimism dădea încredere tuturor celor care sperau în apropiata victorie: Dorin lansa şi el la T.S.F. zeflemitorul refren: *c’est-y pour ce soir*? *c’est-y pour demain*?

Ceea ce se fredona ironic, alţii o spuneau cu voce gravă: „Hitler nu va îndrăzni să ne atace”. „A intimidat însă, prin bluf, iar acum este victima propriei fanfaronade. Caută o cale pentru a ieşi cât mai repede din încurcătură”. Atâta lume susţinea aceste lucruri, încât Elizabeth sfârşi prin a le crede: Franţa câştiga războiul, încetul cu încetul, fără a lupta. Bertrand venea deseori la Paris, în câte o permisie de patruzeci şi opt de ore. Familia sa fiind refugiată, de teama bombardamentelor, la Saint-Jean de Luz, putea să-şi petreacă tot timpul liber cu Elizabeth. Uneori, ea se suia în maşină şi se întâlneau într-un sat apropiat de Vittel, unde un grup numeros de ofiţeri supraveghea antrenarea câtorva regimente debarcate din Africa. Acolo, el îşi împărţea timpul între treburi de birou, plimbări călare, partide de bridge şi discuţii politice cu camarazii. După ce petrecea alături de el, într-un mic bar, clipe plăcute, Elizabeth se întorcea cu sentimentul că, lăsând la o parte uniforma, el parcă se afla în vacanţă. Se vorbea mult de ofensiva crâncenă a sovieticilor în Finlanda şi de eşecul unei expediţii aliate în Norvegia, dar nu erau decât istorii în care onoarea-franceză nu era în mod direct compromisă. Pe toate zidurile Franţei, afişe proclamau: „Noi vom învinge, pentru că suntem cei mai puternici”.

Şi, pe neaşteptate, la 10 mai, se declanşase

avalanşa. Puhoaie de oameni şi de tancuri mărşăluiau dinspre graniţa germană. Imediat, Ariette vru să-şi transporte mama la Cap-Ferret. La rândul său, Bertrand trimise scrisori după scrisori Elizabethei, implorând-o să părăsească Parisul. Avea la dispoziţie Citroën-ul. Trebuia să-şi întâlnească părinţii, care se refugiaseră la Chapelle-au-Bois.

Înspăimântaţi de imprudenţa fiicei lor îi telefonau, zorind-o să fugă, până nu va fi prea târziu. În cele din urmă se decise s-o conducă pe Arlette şi mama sa, cu maşina, la Cap-Ferret, să rămână acolo câteva zile şi să plece pe urmă la Chapelle-au-Bois. Domnişoara Pologne, neştiind unde să se ducă, o rugase pe tânăra ei patroană să-i lase în grijă magazinul. Elizabeth avea prea mare încredere în vânzătoarea ei pentru a-i refuza această favoare. Era un moment potrivit să-i scrie lui Bertrand şi să-i comunice noua sa adresă, apoi să-şi facă valizele, să închidă apartamentul şi să pornească la drum.

În acel moment, nu bănuia că drumul de la Paris la Bordeaux avea să fie atât de greu. Plecând înainte de tăvălugul mulţimii, cele trei femei au fost prinse în acea caravană a şirului de maşini încărcate cu valize, plăpumi, pături, cufere şi baloturi. Căldura, praful, blocajul circulaţiei în jurul unui vehicul în pană, cozi la uşa brutăriei şi la staţiile de benzină, ocolirea pe drumuri mici, lăturalnice, care mai apoi ieşeau în şoseaua naţională ticsită de maşini murdare ce claxonau, cu plânsete de copii, certuri între şoferii în cămaşă, privind dreptul de prioritate, zigzagurile furişate ale cicliştilor printre capotele trepidante, scurte opriri în vreun bistrou oarecare de ţară, unde un aparat T.S.F. Îşi revărsa grămada de ştiri rele deasupra capetelor năucite ale ascultătorilor…

Era de ajuns ca Elizabeth să evoce peripeţiile acestei călătorii, ca să se crispeze la amintirea oboselii şi mizeriei îndurate. Ajunsă la Cap-Ferret, descoperise plăcerea cearşafurilor curate, a apei proaspete, precum

şi a unor chipuri liniştite, fără griji. Dar liniştea el fu de scurtă durată. Războiul venea din urmă. Surprinsă de repeziciunea intrării nemţilor, se afla din nou pe un teritoriu ameninţat. Acum nu-şi mai punea problema să meargă la Chapelle-au-Bois. Chiar şi părinţii ei insistau în scrisori să-şi amâne planul.

Câte dezastre în numai cinci săptămâni! Invazia Olandei şi a Belgiei, capitularea lui Leopold al III-lea, îmbarcarea precipitată a englezilor, a francezilor încolţiţi la Dunkerque, declaraţia de război a Italiei, ocuparea Parisului, străzi pline de refugiaţi mitraliaţi de avioane, care zburau la firul ierbii, regimente întregi încercuite, prizonieri, doliu, confuzie, frică, obsesia hranei! Tot nordul ţării se scurgea spre un sud care se umfla, gata să pocnească. Unii aşteptau încă un miracol, miracolul francez, o Jeanne d'Arc, ce nu venea! Alţii povesteau că spionii – coloana a cincea – pregătiseră catastrofa, transmiţând ordine contradictorii comandanţilor de unităţi, iar că britanicii nu angajaseră în luptă decât o parte a trupelor lor. Apropiata înfrângere nu părea mai puţin inexplicabilă. Unde era acea armată impunătoare, pe care Elizabeth o văzuse coborând pe Champs-Élysées, sub soarele lui 14 iulie – în uniforme noi, ghete albe şi căşti, arme şi turbane roşii, cai nervoşi şi tancuri uriaşe de asalt, muzici marţiale, drapele glorioase – atât de semeaţă şi de puternică? Dispersată, decimată, împrăştiindu-se prin împrejurimi, prin păduri, oprindu-se pentru câteva ore la cotul râurilor... Ce se întâmplase oare cu Bertrand? Primise, la Cap-Ferret, două scrisori de la el. În ultima, datată 5 iunie, scria, fără teamă de cenzură, că se găsea în apropiere de Noyon, un sector extrem de agitat! De atunci nicio veste! Noyon capitulase la 7 iunie. Dar Denis? Şi el, la fel, după câteva rânduri scrise în grabă cu creionul, n-a mai dat niciun semn de viaţă. Toţi bărbaţii valizi se pierduseră în spaţiu. Trebuia să încerci să le ghiceşti destinul citind pe hartă numele oraşelor părăsite şi al numeroaselor drumuri distruse de

bombe. „Bertrand se afla la Noyon la 5 iunie, iar acum trebuia să fie pe undeva, aproape de Châteauroux sau Montluçon…” Refuza să-l creadă mort, rănit sau prizonier. Gândindu-se mereu la el, suferind din cauza absenţei, a tăcerii lui, încetul cu încetul căpătase convingerea că-l ocrotea prin dragostea ei.

Între timp, blindatele inamice pătrundeau în toate direcţiile, într-o zi, două aveau să ajungă la estuarul Gironde. Guvernul se retrăsese la Bordeaux. Preşedintele Paul Reynard demisionase în ajun, iar mareşalul Pétain tocmai formase un nou guvern. Putea oare un singur om, numai prin prestigiul său, să stăvilească deruta unui popor întreg? Elizabeth nu-şi făcea iluzii. Se grăbi înspre păduricea însorită, cu atâtea gânduri triste şi un roi de musculiţe aurii în ochi. Răspândite prin parc, alte căsuţe, roz şi galbene, ale căror geamuri străluceau printre ramuri. În vecinătatea unei vile impozante, vădind bunăstarea, se afla un teren de tenis. Tineri în costume albe, rachete lovind mingea, vocea în schimbare a unui băieţandru, râsul strident al unei fete. „Avantaj!… Avantaj pierdut!… Te asigur!… Era *out*, la douăzeci de centimetri!…”

„Să joci. tenis într-un asemenea moment, câtă inconştienţă!”, gândi Elizabeth. Apoi, îşi spuse că la vârsta lor ar fi făcut la fel. Pierdută în gânduri, se trezi dintr-odată printre zecile de femei care aşteptau, la rândul lor, să fie servite de soţii Duclay. Coşurile pentru alimente se-ngrămădeau la intrarea în vilă. Garajul se transformase în magazie de alimente. Doamna Duclay făcea monetarul, în spatele unei mese din lemn alb. Soţul ei lăuda calitatea dovleceilor, a salatelor şi a cartofilor aduşi de la Bordeaux:

— Nu ezitaţi să vă faceţi provizii! Dacă nemţii vor continua să înainteze, n-o să se mai găsească nimic de pus în gură! Nu se ştie deloc ce va face generalul Pătain. Unii cred că va cere armistiţiul, alţii spun că va lupta până la capăt. Şi, mai mult ca sigur, asta se va-ntâmpla!

Clienţii îl ascultau cu respect şi îngrijorare pe acest om care mergea în fiecare zi la Bordeaux, sediul guvernului, de unde se întorcea cu alimente şi ştiri de ultimă oră. Pretindea că afla, graţie relaţiilor sale, unele lucruri despre care ziarele nu scriau nimic. Fruntea îngusă, privirea mioapă, mustaţa blondă, pleoştită, îi dădeau un aer cu adevărat misterios.

— Atunci credeţi, cumva, că mareşalul nu va opri războiul? se interesă o bătrânică, cu o pălărie albă din pânză.

— De ce vreţi să-l oprească, doamnă Chavigny? întrebă domnul Duclay punându-i un kilogram de cartofi într-o hârtie de ziar. Gândiţi-vă la învingătorii de la Verdun! L-aţi vedea îngenunchind în faţa nemţilor pe cel care i-a înfrânt în ’14—18? O clipă şi vă fac nota de plată… iar Weigand, dacă n-ar fi avut planul său, n-ar fi acceptat niciodată să fie numit generalisim, în plină încăierare! De altfel, Churchill este ţinut la curent, oră de oră, cu situaţia! Aviaţia engleză aşteaptă clipa!… Bordeaux va fi, probabil, bastionul renaşterii franceze!… Asta nu înseamnă, bineînţeles, că aprovizionarea se va rezolva de la sine. Va trebui să strângem cureaua! Ah, mizeria! Aş vrea să mă văd peste două săptămâni!… Cu ce să vă servesc, doamnă Mazalaique? Am iahnie de fasole cu afumătură, la cutie. E excelentă!

Elizabeth luă o cutie cu iahnie, dovlecei şi obţinu, ca o favoare, două cutii de lapte praf, cu recomandarea şoptită la ureche:

— Luaţi-le. Sunt ultimele!…

Cumpără şi două pachete de „Gauloises” pentru Arlette şi ziarul: o mică foaie de hârtie, prost imprimată, cu titluri mari, care repetau ceea ce auzise deja, chiar de dimineaţă, la radio: „Apelul domnului Paul Reynaud către Roosevelt… Curajul trupelor noastre… retrageri strategice… tactica de absorbţie, luptă înverşunată… sprijinul american va veni la timp?…” Alături de aceste informaţii descurajatoare vestea cea mare-şi fericită era

formarea unui guvern puternic, prezidat de mareşalul Potain: generalul Weygand la Apărarea Naţională, amiralul Darlan la Marină, domnul Boudain la Ministerul de Externe, domnul Bouthillier la Finanţe, domnul Chichery la Aprovizionare… Câteva din aceste nume îi erau necunoscute, dar Elizabeth voia să creadă că ele aparţineau celor mai inteligenţi şi curajoşi bărbaţi ai Franţei. „Preşedintele Republicii i-a mulţumit mareşalului Potain, care, asumându-şi cea mai grea responsabilitate ce a apăsat vreodată asupra unui om de stat francez, manifesta o dată în plus devotamentul său faţă de patrie”. Pe o pancartă publicitară, se putea citi: „Ce le trebuie? Tancuri, tancuri, tancuri! subscrieţi la Bonurile pentru armament!” Elizabeth împături ziarul şi-l puse în coşul cu provizii.

Când se întoarse acasă, Arlette terminase cu treburile gospodăreşti. Se duseră, ca în fiecare dimineaţă, să se scalde. Cărarea trecea prin păduricea de pini şi ieşea brusc într-un peisaj golaş: cerul, soarele arzător, deşertul cu dune ondulate, şi, mai departe, oceanul, verde şi violet, aducând spre coastă spuma albă a valurilor.

Valurile agitate îţi arătau că nu trebuie să te aventurezi în larg. Elizabeth şi Arlette îşi scoaseră rochiile de stambă, puse peste costumele de baie şi intrară aproape până la genunchi în valurile înspumate de la ţărm. De trei ori, de zece ori, se ţineau de mână, se lăsau acoperite de valurile furioase, care, lovindu-se de ele, se spărgeau. Pe urmă, bălăcindu-se cu picioarele prin apă, cu urechile asurzite de vuietul mării, se-ntindeau pe nisip.

— Mă-ntreb ce ne vor mai comunica la radio, la douăsprezece şi jumătate! rosti cu voce scăzută Arlette.

— Fără îndoială… nimic important. Miniştrii abia au fost numiţi. Le trebuie timp să se instaleze, să se pună la curent cu problemele…

— Nu, Elizabeth. Lucrurile merg prost. Nu pot să

mai aştept. Nu m-ar surprinde dacă mareşalul Potain va lansa un mesaj prin T.S.F.

— Jupân Duclay este sigur că războiul va continua cu înverşunare.

— Ce ştie el? Pentru asta ar trebui adunate armatele aflate în derută, imobilizate pe linia de rezistenţă, ar trebui găsite tancuri, avioane, muniţii.

— Atunci, după tine, guvernul va cere armistiţiul?

— Probabil, răspunse Arlette.

Degetele sale se încleştară în nisip. Adăugă dintr-o suflare:

— Ar fi îngrozitor!

Elizabeth se gândea că întreaga Franţă trăia o dezbinare. Printre cei care doreau în mod deschis armistiţiul, câţi n-ar fi fost decepţionaţi aflând că fusese semnat şi câţi, printre cei care reclamau prelungirea războiului, n-ar fi fost mâhniţi, în secret, că guvernul le împlinise dorinţă? Oricum, era dificil ca femeile să ia parte la o asemenea divergenţă. Puteau oare să fie judecătorii onoarei ele, care nu fuseseră chemate să o apere? Trebuiau să ceară ca bărbaţii să fie mai departe omorâţi, atunci când rămâneau singure, sub acoperişul caselor? Nu, nu, armistiţiul era cu siguranţă soluţia cea mai înţeleaptă; să opreşti masacrul, să laşi soldaţii la vatră, să redai ţării aspectul ei de prosperitate, belşug şi calm. „Arlette nu poate fi de aceeaşi părere cu mine, pentru că n-are niciun iubit. Ea vede lucrurile în mare. Gândeşte raţional”.

— Dacă Potain semnează armistiţiul, Franţa întreagă va fi ocupată de nemţi, spuse Arlette.

Elizabeth se gândea că avea să-l revadă pe Bertrand. Departe de ea, îşi dădea mai bine seama cât de mult se legase de el. Cu toate acestea, nimic nu se modificase în raporturile lor. O iubire ca a lor nu se putea concepe decât refuzând să reflectezi, să încerci să vezi limpede, să te gândeşti la unele şanse de succes ale fericirii viitoare. Lângă Bertrand, ea pierduse

semnificaţia viitorului. Se ridică. Maioul aproape i se uscase; pe pielea fierbinte şi bronzată se lipiseră fire de nisip.

— Zece zile fără nicio veste, într-adevăr foarte mult! murmură ea închizând pe jumătate ochii din cauza soarelui.

— Cu această retragere a trupelor, cum ai vrea ca poşta să sosească regulat? zise Arlette.

Se ridică şi ea, îmbrăcându-se cu gesturi ferme, bărbăteşti.

— Dacă am merge să mâncăm stridii la cumătră Bignac?

Elizabeth acceptă. Nu părea încântată, n-avea chef, avea alături o infirmieră prea raţională pentru a o putea înţelege pe ea. Cabana de scânduri a cumetrei Bignac se afla cam la o sută cincizeci de metri de acolo. Puteai lua stridii proaspete, în orice anotimp şi un vin alb care-ţi crea de îndată bună dispoziţie. Un grup taciturn de pescari stăteau aşezaţi la masă, sub acoperişul de pânză. În mâinile lor roase de saramură, strângeau pahare mari. Din când în când, ochi bănuitori se întorceau spre noile venite, pe Gare furtuna le adusese pe coastă. Ele o chemară pe cumătră Bignac, o făptură deşirată, cu bicepşi şi faţă de bătrân şef indian. Două duzine de stridii şi o carafă cu vin... Stridiile erau mari, aveau o culoare albă, lăptoasă. Într-un fel, ceea ce punea Elizabeth în gură era însăşi carnea oceanului. Pescarii se ridicau unul după altul şi plecau, ducând câte un deget la şapca albastră.

— Trebuie să ne grăbim, zise Arlelte, dacă vrem să nu pierdem ştirile.

Plătiră şi porniră cu paşi mari spre pădurea de pini. Curtea de tenis era pustie. Toate familiile erau deja lângă aparate. Din casă în casă, prin ferestrele deschise, frânturi de muzică le însoţeau pe cele două femei în drumul lor. Parcurseră aproape alergând ultimii metri până la uşă. Muzica încetă. O voce gravă, obosită,

tremurată o întâmpină pe Elizabeth în pragul sufrageriei. Aceeaşi voce bătrânicioasă se instalase în toate casele:

„Nu Voi precupeţi nimic din fiinţa mea Franţei, pentru a-i atenua nefericirea. În aceste ceasuri pline de durere, mă gândesc la năpăstuiţii refugiaţi, care, lipsiţi de cel mai elementar strict necesar, bat drumurile în lung şi-n lat. Le exprim toată compasiunea şi solicitudinea mea. Cu inima strânsă vă aduc la cunoştinţă că astăzi lupta trebuie să înceteze…”

Arlette plecă fruntea şi se sprijini de spatele fotoliului în care era aşezată mama ei, într-o rochie de casă, de culoarea prunei, cu un evantai în mână. În fotoliul vecin se afla sora doamnei Crespin, cu care semăna mult, dar care avea un aer mai înţepat şi mai energic. Doamna Traviez îşi găsise raţiunea de a fi într-o văduvie precoce şi o moştenire substanţială. Se îmbrăcase în negru. Cei doi pechinezi somnolau pe genunchii ei. Mareşalul Pe – tain continuă:

„M-am adresat în timpul nopţii şi adversarului pentru a-l întreba dacă e gata să caute împreună cu noi, ca între soldaţi, după luptă, în mod onorabil mijloacele de a stabili un termen încetării ostilităţilor…”

Elizabeth tresări. „Asta e! S-a terminat! Franţa este ocupată, înfrântă. Dar războiul a încetat!” Privirea i se încrucişă cu cea a prietenei sale. Arlette era foarte palidă, se simţea epuizată ca de o boală neaşteptată. Buza inferioară îi tremura. Vocea continua să vorbească, încărcată de emoţie şi tot mai pierită. „Va avea oare suflul necesar pentru a-şi duce discursul la capăt?”

„Toţi francezii să se adune în jurul guvernului pe care-l prezidez în aceste grele încercări, să-şi înfrângă amărăciunea pentru a nu ţine seama decât de credinţa lor în destinul patriei…”

După aceste cuvinte, *La Marscillaise* izbucni, depărtat, abia auzindu-se. Elizabeth primise parcă o lovitură în plex. Sângele îi împurpura obrajii. Strânse din maxilare. Ochii înotau în lacrimi, îi era ruşine.

— Ah, nu! Asta nu! strigă Arlette.

Şi cu un gest de mânie, întrerupse butonul postului. *La Marscillaise* muri.

— Doamne, Dumnezeul meu! gemu doamna Crespin.

Îşi suflă nasul. Plângea. Era toată lacrimi, riduri şi suspine. Sora ei, din contră, avea înfăţişarea unei marmure reci.

— Mareşalul este un sfânt! El a luat asupra lui greşeala tuturor celorlalţi. S-a sacrificat pe altarul Franţei!

— Ar fi putut să mai aştepte! bombăni Arlette.

— Cum? replică doamna Traviez. Ca ţara întreagă să fie sub flăcări şi însângerată? Uiţi că el nu mai are sub ordin eroii anilor ’14—18? Dacă tatăl tău ar fi fost în viaţă, ţi-ar fi spus ce gândesc soldaţii de astăzi!

— Dacă tatăl meu ar fi trăit, s-ar fi îmbolnăvit de ruşine la gândul că un mareşal al Franţei solicită armistiţiul, chiar a doua zi după ce a fost numit şef al guvernului!

— Numai el avea autoritatea necesară pentru a fi ascultat de toţi!

— Într-adevăr, mătuşă, dar ar fi trebuit să-şi folosească autoritatea pentru continuarea luptei!

— Dar unde, Arlette? întrebă Elizabeth. Unde? Cum? Cu ce armată?

— Francezii s-au îmbarcat sub focul duşmanului, la Dunkerque, zise Arleite. Ar fi putut să reia operaţiunea pe coastele neocupate încă, să treacă în Africa de Nord, în Anglia, să salveze aviaţia, flota…

— Rezultatul? interveni doamna Traviez. Franţa n-ar mai avea guvern pe teritoriul propriu, şi ar fi în întregime dată nemţilor!

— Exact, aşa va fi oricum! oftă Arlette.

Doamna Traviez se tot foia pe scaunul său. Cei doi pechinezi săriră jos de pe genunchii ei.

— Ba nu! Poftim, ce idee!

— În sfârşit, coşmarul s-a terminat! murmură

doamna Crespin.

— Nu încă, mamă, zise Arlette.

— Cum, nu încă?

— Eh! nu. Mareşalul Potain ţi-a explicat destul de bine. El va cere Germaniei condiţiile unui eventual armistiţiu. Numai dacă aceste condiţii sunt acceptabile, convorbirile vor putea începe.

— Convorbirile… Da, bineînţeles… Dar, atunci, în cât timp crezi tu că…?

Arlette ridică din umeri:

— Totul depinde de bunăvoinţa lui Hitler.

— Şi, în timp ce domnii vor discuta, războiul va continua, oamenii se vor ucide?…

— Da, mamă.

Doamna Crespin îşi ascunse faţa în mâinile ei zbârcite, cu pielea ofilită şi pătată.

— Liniştiţi-vă, doamnă, spuse Elizabeth. Se va termina curând. Altfel, mareşalul Potain n-ar fi anunţat intenţiile sale la radio.

Se făcu linişte. Patru femei într-o sufragerie, foarte luminată, decorată cu mobilă din lemn de palmier. Masa era pusă. În carafă, vin. Pâinea tăiată. Franţa învinsă. Elizabeth oftă uşor. Cine era responsabil de toate acestea? Bărbaţii, pretindea doamna Traviez, bărbaţii acelor vremi! „Asta nu-i adevărat, îşi spuse Elizabeth. Ei au făcut ce au putut…” Şi-l închipuia pe tatăl ei aşezat în faţa radioului, ascultând T.S.F. Auzise şi el discursul. Fără îndoială, acum era abătut, deconcertat, furios din cauza neputinţei şi a lacrimilor. Ar fi vrut să ştie exact ce gândea. O chinuia nevoia fizică de a auzi vocea unui bărbat, opinia unui bărbat, după această conversaţie între femei enervate. Doamna Traviez se ridică, tragică, în rochia ei îndoliată, merse spre servantă, luă harta Franţei şi un creion roşu din sertar. În fiecare zi, înainte de prânz nota progresele înaintării germane. Geografia înfrângerii era specialitatea sa. Înainte de a întinde harta pe măsuţă, aplecându-se, lua un aer reprobator: „Lisieux,

Chartres, Orléans, Bar-sur-Aube, Dijon…” Enumera oraşele pierdute şi creionul trasa semnele infamiei pe trupul Franţei. Ciuda sa era atât de mare, încât trişa puţin în favoarea nemţilor, cedându-le, fără luptă, părţi de teren pe care însuşi trădătorul Ferdonnet nu le revendicase încă la radio.

— Ah! Frumos! bombăni ea. Nu mai avem invadatori, avem turişti! Se plimbpe la noi!

— Nu mai spune asta, îmi faci rău! suspina doamna Crespin.

— Mă duc la bucătărie să mă ocup de masă, zise dintr-odată Ariette.

Elizabeth o urmă. Ariette deschise cutia cu iahnie de fasole şi o goli într-un castronaş. Un miros de slănină veni de la maşina de gătit. Muştele zumzăiau în faţa ferestrei deschise. Din casa vecină se auzea plânsul unui copil.

2.

După discursul mareşalului Potain urmară zile de derută şi panică. Hitler şi Mussolini se consultau. Refugiat la Londra, generalul de Gaulle condamna solicitarea armistiţiului şi susţinea necesitatea continuării luptei până la victorie. Blindatele germane se-ndreptau spre sud cu o viteză înfricoşătoare. Prin ordinul comandantului suprem, oraşele cu peste douăzeci de mii de locuitori erau declarate „oraşe deschise”. Creionul roşu al doamnei Traviez le ceda, unul după altul, forţelor învingătorului. Caen, Nevers, Besançon, Brest, Nantes, Nancy, Rennes, Tours, Moulins, Vichy… Franţa, învinsă pretutindeni, se redusese la dimensiunile unei provincii. La 19 iunie, aviaţia inamică bombarda oraşul Bordeaux. Se vorbea despre şaptezeci de morţi şi de vreo sută de răniţi. Cadeţii din Saumur se apărau eroic, cu armele de instrucţie, pentru a salva onoarea şcolii lor. Nemţii pătrunseseră în Lorient, Chitellerault, Cholet, în Lyon, în Viena… Despre tratative nicio veste! în sfârşit, pe 21 iunie, la orele şase şi

jumătate seara, la radio se anunţă că plenipotenţiarii francezi, sub conducerea generalului Huntziger, tocmai fuseseră primiţi de Hitler, la Compiègne, în vagonul istoric în care fusese semnat armistiţiul din 1918. Cruzimea sfidătoare a acestei întâlniri le revoltă pe Elizabeth şi Ariette. Doamna Traviez considera că o meritau. Doamna Crespin, istovindu-se în aşteptarea ştirilor, nu mai ştia ce picături sau pilule să ia pentru a-şi linişti bătăile inimii. A doua zi, T.S.F. difuza traducerea discursului, pe care generalul Keitel îl citise în faţa delegaţilor Franţei:

„11 noiembrie 1918 inaugura în acest vagon începutul suferinţelor poporului german. Tot ce se putea aplica drept pedeapsă unui popor, ca dezonoare, umilinţe, suferinţe morale şi materiale, aici şi-a avut punctul de plecare... 3 septembrie 1939, douăzeci şi cinci de ani după deschiderea ostilităţilor războiului mondial, Franţa şi Anglia, din nou, fără să fi avut cel mai mic motiv, au declarat război Germaniei. Or, armatele tocmai au dat verdictul... După o rezistenţă eroică, după un şir neîntrerupt de lupte sângeroase, Franţa s-a prăbuşit. Germania n-are intenţia de a da condiţiilor armistiţiului un caracter umilitor...”

Care anume erau aceste condiţii, crainicul de la radio nu preciza. El adăugă că încetarea ostilităţilor ar avea loc numai după semnarea unui armistiţiu separat, încheiat între Italia şi Franţa. Astfel, în cazul în care pretenţiile Italiei s-ar fi dovedit exagerate, Franţa trebuia, fie să le accepte ca atare, fie să rupă acordul său cu Germania şi să reia un război disperat pe cele două fronturi.

În seara aceea, puţin după cină, doamna Crespin şi sora ci s-au retras, fiecare în camera sa. Elizabeth se aşeză în faţa mesei din sufragerie pentru a le scrie părinţilor. Primise de la ei cu poşta de dimineaţă o scrisoare plină de afecţiune, dar extrem de tristă. De la Bertrand, încă niciun semn. Ce să le spună? *„Şi eu, dragi*

părinţi, sunt îngrijorată de evenimente. Ca şi voi, aici trăim de la o ştire la alta. Aprovizionarea este din ce în ce mai dificilă, dar lumea se descurcă…” Ariette, aşezată alături de ea, fuma cu privirea ţintă spre tavan. Perdelele albastre, de apărare pasivă, camuflau fereastra şi uşa de sticlă. Era cald. Nemţii se aflau la cinci sute de kilometri de estuarul Gironde. Dar acolo, în pădurea din Compiègne, ce se-ntâmpla? Unde erau negocierile dintre plenipotenţiarii francezi, înfrânţi, umiliţi şi adversarii lor împăunaţi, plini de morgă? Au fost trimişi emisari la Mussolini, care râvnea partea sa de victorie fără să participe la luptă? *„Mă gândesc, dragi părinţi, că acum, sfârşind războiului este destul de aproape. Ne vom revedea cât de curând. Care au fost reacţiile tatii la discursul generalului Pétain? Dar bunicul? Nu-mi scrieţi nimic despre el. Aveţi, în sfârşit, veşti de la Denis? Ce se întâmplă cu Clémentine?…* „Ariette ¡stinse ţigara într-o farfurioară, luă un pachet de „Gauloises” care zăcea pe un colţ al mesei, îl deschise, constată că era gol şi pufni:

— Oh! Nu mai am ţigări! Mă duc să cumpăr de la jupân Duclay. Nu cred să se fi culcat. Vii cu mine?

— Da, răspunse Elizabeth. Numai puţin, să termin scrisoarea…

Adăugă încă trei rânduri în josul paginii şi se ridică:

— O să-l rog pe jupân Duclay s-o trimită cu poşta, la Bordeaux.

Ieşiră. Din umbra copacilor, cărarea abia dacă se zărea. Ferestrele vilei lăsau să se strecoare slaba lumină albăstrie. După bombardamentul din Bordeaux, noaptea, toate casele încetau să strălucească, să respire, să trăiască. Cerul aducea a ploaie. Din pădurea de pini venea mirosul cleiului de răşini. Ariette se împiedică de o creangă uscată:

— Nu se vede nimic!

Aprinse o lanternă de buzunar. Pe terenul de tenis plasa fusese scoasă. „Ce-o să fac acum, dacă nu primesc nici măcar o scrisoare de la Bertrand, se întreba

Elizabeth. De unde să ştiu ce s-a întâmplat cu el, unde se află?” Câteva picături de ploaie căzură pe acele pinilor. O briză uşoară legăna crengile.

— Cred că nu s-au culcat! zise Arlette.

Vila familiei Duclay era camuflată ca şi celelalte, doar o fâşie subţire de lumină încadra uşa. Arlette bătu, îşi spuse numele, ivărul se deschise şi domnul Duclay apăru bine dispus în lumina strălucitoare a becurilor. În sufragerie se aflau vreo zece persoane. Feţele femeilor erau surâzătoare.

— Aţi venit după veşti?

— Nu, spuse Arlette. Aş dori să cumpăr două pachete de „Găuloises”.

— Aţi sosit la ţanc! O să vă dau ţigările şi o veste foarte bună, drept supliment!

— O veste bună?

— Da. Gata!

— Ce anume?

— Armistiţiul! strigă domnul Duclay. A fost semnat, în sfârşit, în această după-amiază, la orele şapte-fără zece.

— Sunteţi sigur? bâigui Elizabeth. La radio nu s-a spus nimic…

— Se va comunica în mod oficial mâine… Unul din furnizorii mei din Bordeaux m-a anunţat prin telefon. Fiul său lucrează la Ministerul Apărării Naţionale. Se pare că plenipotenţiarii au plecat deja la Roma. Cu Italia, lucrurile nu vor tărăgăna. În patruzeci şi opt de ore se va semna încetarea focului pe toate fronturile. De-acuma, chiar Bordeaux este plasat în afara zonei de război! Vă daţi seama…?

În acel moment, Elizabeth observă pe masă două sticle deschise de şampanie. Fiecare invitat ţinea o cupă în mână. Sărbătoreau sfârşitul fricii. Doamna Duclay, puţin jenată, murmură:

— Este un fel de alinare pentru toate familiile!

— Şi condiţiile? întrebă Arlette cu voce scăzută. Se

cunosc condiţiile?

— În mod precis, nu. Dar se crede că nemţii vor ocupa întreg spaţiul cucerit. Franţa va fi tăiată în două.

— Atât timp cât Italia nu va semna, vor mai înainta încă…

— Eh! da, oftă doamna Duclay. Asta e partea groaznică!

— Nu vreţi să beţi cu noi? întrebă doamna Duclay.

— Nu, mulţumesc, răspunse Arlette pe un ton sec.

O linişte apăsătoare se lăsă peste toţi cei de acolo. Doamnele contemplau şampania care scotea un uşor fâsâit pe fundul cupelor. Domnul Duclay deschise dulapul din perete şi scoase de acolo două pachete de „Gauloises”. Arlette plăti fără să scoată un cuvânt.

— Aţi putea să-mi trimiteţi această scrisoare mâine dimineaţă, la Bordeaux? întrebă Elizabeth.

— Fireşte, doamnă.

Se îndreptară spre uşă, însoţite de privirile ofensate ale celor de acolo. Noaptea era plăcută. Lanterna prinsese în raza ei de lumină o veveriţă printre trunchiurile copacilor.

— Ar trebui poate să le trezim pe mama şi pe mătuşa ta, să le spunem şi lor, sugeră Elizabeth.

— La ce bun? Vor afla destul de repede în zori!…

— O să fie atât de fericite! Mama ta, mai ales!

— Da, spuse Arlette. Vor fi fericite. Mulţi oameni vor fi fericiţi. Eu însămi am impresia că un bolnav tocmai şi-a sfârşit agonia. Am suferit împreună cu el… E mort. Îţi tragi sufletul. Nervii se destind. După, îl vom regreta, ne vom ruşina…

O luă pe Elizabeth de braţ. Mergând una lângă alta, ajunseră în faţa casei, cu luminile stinse, tăcută. Erau în faţa uşii, când se porni ploaia.

Domnul Duclay nu se înşelase. Armistiţiul cu Italia a fost semnat la 24 iunie. Între timp, Winston Churchill şi generalul de Gaulle lansaseră, de la Londra, prin radio, anatema lor împotriva guvernului Pétain, care dăduse

duşmanului Franţa, când aliaţii dispuneau de mari resurse umane şi materiale. La toate acestea mareşalul Potain răspundea cu o voce întretăiată de emoţie: „Nu aş fi fost demn să rămân în fruntea guvernului, dacă aş fi acceptat să mai curgă sângele francez, pentru a prelungi visul câtorva francezi prost informaţi cu privire la condiţiile de luptă. N-am dorit să situez în afara pământului Franţei nici persoana mea, nici speranţa mea…” Şi anunţa condiţiile armistiţiului, „în tot nordul şi estul ţării noastre, de la lacul Geneva şi până la Tours, apoi de-a lungul coastei, de la Tours până la Pirinei, Germania îşi va stabili garnizoana. Armatele noastre urmează să fie demobilizate, materialul nostru militar dat adversarului, fortificaţiile noastre distruse, flota noastră din porturi dezarmată”.

26 iunie a fost o zi de doliu naţional în toate oraşele şi satele Franţei. Deasupra oceanului ploua. Doamna Traviez voia să meargă la Arcachon, unde trebuia să se desfăşoare o ceremonie omagială, la orele unsprezece, în faţa monumentului celor căzuţi. Elizabeth şi Arlette se urcară cu ea într-o barcă cu motor, ca-e asigura în mod destul de regulat traversarea golfului. Ajunseră prea târziu, tocmai când momentul de reculegere se încheiase. Hainele cernite şi umbrelele umpleau străzile. Drapelul primăriei era în bernă. Cea mai mare parte a magazinelor îşi închisese porţile. Se întorceau la Cap-Ferret sub picăturile argintii ai ploii torenţiale. Marinarul care conducea barca trăsese o pânză cârpăcită pe deasupra capetelor călătorilor. La întoarcere, motorul trăgea greu. La fiecare mişcare de tangaj aveai senzaţia că cerul e una cu apa. Coama valurilor împroşca cu stropi mari, cenuşii. Doamna Traviez se înverzise, dar îşi păstra demnitatea. Rămase cu maxilarele încleştate până la debarcader. Apropiindu-se de vilă, Elizabeth o zări pe doamna Crespin în capătul peronului. Le aştepta cu un aer buimac, mutându-se de pe un picior pe altul.

— În sfârşit, iată-vă! strigă ea de departe. Factorul a

trecut în absenţa voastră. Elizabeth, ai o scrisoare!

Uluită, surprinsă, Elizabeth se apropie în fugă. Alergă fără să ţină seama de ploaie. Ajunse imediat în sufragerie, gâfâind şi cu părul ud. Doamna Crespin îi întinse un plic galben. îl rupse. Scrisul lui Bertrand îi juca în faţa ochilor. Scrisoarea era datată cu şase zile în urmă.

„Draga mea Elizabeth.

O scrisoare scurtă şi stângace prin care să te liniştesc în măsura posibilităţii. Am fost uşor rănit la branil stâng de schijele unui obuz, în timpul ultimei lupte, pe Cher. Nimic grav, numai că sunt foarte slăbit. În prezent mă aflu sub tratament la spitalul din Perigueuv. Mă gândesc mereu la voi, nu ştiu ce s-a întâmplat pe acolo; trimit această scrisoare fără să ştiu măcar dacă ea va ajunge la tine. Tond este înfiorător, lamentabil! Repede, câteva rânduri, draga mea! Se spune că poşta încă merge. Dacă aş şti că n-aţi avut de suferit, că sunteţi în siguranţă, că nu vă lipseşte nimic, aş fi liniştit. Iartă-mi acest scris tremurat. Fac şi eu ce pot. Te iubesc, din tot sufletul, mult de tot f Bertrand”.

Ridică ochii şi o văzu pe prietena sa care se uita la ea cu o privire fixă şi ciudată. Doamna Crespin şi sora ei dispăruseră. Din bucătărie se auzea zgomot de veselă.

— Ce spune? întrebă Arlette.

— E rănit.

— Grav?

— Nu… Nu cred… îmi scrie din Perigueux…

Îşi recăpătase ritmul normal al respiraţiei. Adăugă:

— Arlette, trebuie să plec.

— Da, te-nţeleg. Sper că în câteva zile se va pu’ea circula din nou liber…

— Nu peste câteva zile, acum trebuie să plec!

— Cum aşa, strigă Arlette. Ah! nu, Elizabeth! Ar fi o nebunie! Lupta a încetat, dar peste tot se află convoaiele nemţeşti. Sunt aproape de Bordeaux. Vor fi aici mâine, poimâine…

— Şi ce-i cu asta?

— Nu te vor lăsa să treci.

— Vom vedea!

— Şi pe urmă, n-ai benzină!

— Ba da. Vreo zece litri în rezervor. Am să-i mai cer lui Duclay, sau altcuiva, n-are importanţă cui, o să aranjez…

Ideea se înfipsese în mintea ei ca un ghimpe; nu-i mai dădea pace. Scoase hârtia din sertarul măsuţei, o desfăcu şi căută cu privirea poziţia exactă a localităţii Perigueux. Doamna Traviez trasase cu creionul albastru limitele zonei supuse ocupaţiei germane. Bordeaux era înăuntrul liniei. Dar dincolo de el se întindea o reţea topografică cu numele unor oraşe pe care războiul nu le atinsese.

— P6 rigueux, Părigueux!… spuse Elizabeth! Ah! Uite! Cam la două sute de kilometri de aici!…

Doamna Crespin şi sora ei reveniră în sufragerie.

— Nu v-aţi aşezat încă la masă? întrebă doamna Crespin.

Arlette o privi cu tristeţe şi spuse:

— Mamă, Elizabeth e nevoită să plece!

3.

Nemţii! Elizabeth ridică piciorul de pe accelerator, iar inima îşi încetini bătăile. Veneau dinspre Bordeaux. Un camion descoperit, prăfuit, cu pneuri enorme, iar în el trei bărbaţi atletici, goi până la brâu şi bronzaţi. Unul din ei, cu un păr atât de blond încât părea mai degrabă o perucă de cânepă, se sprijinea cu indiferenţă de patul puştii-mitralieră. Privi spre Elizabeth. Surâse. Ea îşi întoarse capul. Două camioane veneau legănându-se în urma ei, pline de soldaţi în uniforme verzi-gri. Zgomotul tablei zgâlţâite o asurzi. Nemţii ăştia, până acum nevăzuţi, despre care se vorbea la ştiri, inspirând teama, deveneau dintr-odată fiinţe reale. Nu se mai mulţumeau să înainteze sub forma unor puncte mărunte pe harta Franţei, pătrundeau abuziv prin sate, cu armele şi

cizmele lor, cu vocile lor aspre şi maşinile astea zgomotoase. Ar fi vrut să-i găsească urâţi, dar nu erau. La marginea unui povârniş, două fetişcane coborâseră de pe biciclete şi priveau acea defilare a învingătorilor. Cea mai mare zâmbea cu un amestec de admiraţie şi teamă. Armistiţiul fiind semnat deja, revenea la condiţia ei de femeie. La subsuoară, rochia era udă de transpiraţie. Avea flori prinse de ghidon. Dispăru repede din oglinda retrovizoare. Elizabeth îşi stăpâni cu greu indispoziţia. Se afla pe teritoriul duşman. După pini, urmau culturile de vii. O mare de frunziş verde, atârnând până la pământ. Câteva pălării de pai printre butucii viţei de vie. În depărtare se zărea fum. Nu mai plouase. Regreta că plecase atât de târziu. Dar pierduse atâta timp, căutând benzină. Jupân Duclay nu-i putuse da decât un bidon. Mai dibuise şi la un mic negustor cu articole de fierărie din Ares, cu 20 de franci litrul. După calculele sale, mai avea nevoie de zece litri pentru a ajunge la Perigucux. Îşi dădea seama de riscurile acestei călătorii lungi. Oare n-are să fie obligată să abandoneze maşina pe drum? Case scunde şi murdare, cu carton gudronat drept jaluzele, acel du-te-vino al bicicletelor, tramvaielor, care-şi intersectau liniile în cartierele periferice din Bordeaux! Elizabeth nu mai văzuse oraşul de când venise la Cap-Ferret. Trotuarele erau ticsite de fel de fel de lume: bărbaţii în cămaşă, femeile, în rochii subţiri: toţi oamenii ăştia păreau fără niciun rost, obosiţi şi îngrijoraţi.

— Iertaţi-mă, domnule, drumul spre Perigueux, vă rog? întrebă Elizabeth oprind maşina lângă un trecător solitar.

— Regret. Nu sunt de aici.

Se adresă altuia:

— Drumul spre P6 rigueux, domnule?

Omul avea o privire aiurea:

— Ah! habar n-am, doamnă.

Puţin mai departe, aceeaşi întrebare, acelaşi răspuns. Oare la Bordeaux nu existau decât refugiaţi? în

– sfârşit, un domn mai în vârstă, cu guler tare şi pălărie, îi dădu toate lămuririle, dar cu atâtea amănunte, că îi fu imposibil să le reţină. Conducând cu prudenţă, se aventură într-un mic scuar, cu maşini parcate, o luă pe o străduţă îngustă, ieşi pe o alta plantată cu copaci şi opri în faţa unei benzinării. Tot timpul cât a traversat oraşul nu văzuse nici măcar un neamţ. Ei îl înconjurau. Cu siguranţă, nu vor intra decât după plecarea guvernului. Un tip ieşi din garaj şi se apropie de Elizabeth, ştergându-şi mâinile negre de unsoare. Avea o fată rumenă, părul închis la culoare şi pieptănat cu cărare la mijloc. Elizabeth îşi puse în voce întreaga sa putere de seducţie, pentru a-i cere zece litri de benzină. Omul ridică mâinile spre cer. În pompă nu mai exista nici măcar un strop. Refugiaţii luaseră tot!

— Dacă aţi şti câţi oameni se perindă pe aici pentru a merge la Hendaye! Camioane uriaşe, cu remorci încărcate de bagaje…

În timp ce vorbea, Elizabeth se uita la el cu atâta speranţă, încât acesta se tulbură şi ridică din umeri:

— Am doar un bidon de cinci litri, pe care l-am rezervat unui client ce trebuia să vină să-l ia în dimineaţa asta.

Ea îi mulţumi plină de efuziune. Îi aduse bidonul, îl aşeză în portbagaj, îi puse banii în mână. Cum îi vânduse benzina la preţul normal, Elizabeth vru să-i dea un bacşiş. El refuză:

— Sunt patronul! Şi pe urmă, mi-a făcut plăcere să vă fac acest serviciu. N-aveţi nevoie să vă verific apa, uleiul?

— Nu, mulţumesc. Aş dori să-mi arătaţi însă drumul spre Perigueux!

— Nu-i deloc greu! N-aveţi decât s-o luaţi pe Victor Hugd, până la chei. Numai că, să treci podul e altă mâncare de peşte! Am fost astăzi de dimineaţă. Toate convoaiele vin şi pleacă pe acolo. E o nebunie. N-o să vă dea voie.

— Credeţi? Nu pot să împiedice lumea să părăsească oraşul!

— Haida de! S-ar jena? Ăştia te ţin din scurt. Când trupele lor se vor afla aici, atunci poate îi vor lăsa pe civili să circule în zona ocupată. Dar până atunci ei vor ca francezii să rămână pe loc. Guvernul se află în oraş, însă Wehrmachtul comandă aici. Aşa ceva nu s-a mai văzut.

— Mai există un alt pod peste Garonne? întrebă Elizabeth.

— În Bordeaux, nu! S-ar mai putea şi altfel, să o luaţi spre Portets.

— E departe?

— Cam douăzeci şi cinci de kilometri.

Elizabeth decise că nu putea să-şi permită un ocol: benzina şi timpul erau la fel de preţioase.

— O să-ncerc să trec podul din Bordeaux, spuse ea.

Garajistul zâmbi:

— Se vede că sunteţi femeie! Disciplina, mai cu seamă la nemţi, nu vă impresionează?

— Nu.

— Ei bine, atunci, vă urez mult noroc!

Tocmai când porni, o rază de soare lumină cerul. Norii deveniră alburii şi se risipiră. Mergea încet de-a lungul arterei Victor Hugo, atentă la zgomotul surd, ameninţător ce venea dinspre fluviu. Imediat, înainte chiar de a fi înţeles ce se întâmplă, ajunse într-o piaţă largă, înţesată de tancuri, camioane şi automitraliere. Surprinsă, opri maşina şi se aplecă peste portieră pentru a privi armata germană. Câţiva gură-cască erau înşiraţi pe trotuar. La ferestrele caselor o mulţime de ochi ce priveau. Soldaţi bine echipaţi, cu cizme, căşti, dirijând cu fluierături plecarea unui convoi spre podul larg din piatră, care străjuia fluviul. Motoarele uruiau. Căştile de oţel se puseră în mişcare. O pancartă bătută în cuie pe un stâlp indica: „Spre Angoulême” Alături, doi biciclişti cu puşca în bandulieră, cu un disc roşu în mână. Pierdută

în turma aceea de elefanţi, Elizabeth se-ntreba ce va face? N-ar fi fost mai înţelept să urmeze sfaturile garajistului şi să urce de-a lungul Garonnei până la Portets? Dar podul se afla acolo, înaintea ei, atât de aproape. Numai cinci sute de metri pentru a ajunge la el, evitând un ocol de douăzeci şi cinci de kilometri. Lăsase motorul să meargă. Se auziră vorbe pe care nu le înţelegea; veneau de undeva, din spatele ei. Văzu alergând un ofiţer cu cască, cu figura crispată şi ochelari. În sfârşit înţelese ce-i spunea:

„Nu staţionaţi!... Interzis!...”

În acelaşi timp îi făcea semn să se întoarcă. Ea îi surâse, înclinând capul, ca pentru a se scuza de greşeala făcută, dar în loc să se retragă, înainta încet spre pod. Strigătele se înteţiră cu violenţă:

„Interzis! Interzis!”

Un omuleţ verde tropăia, gesticula în retrovizor. Elizabeth strânse din maxilare. Broboane de transpiraţie îi apărură la rădăcina părului. Văzu un spaţiu liber, între două camioane mari: „Înapoi!”

O mişcare de volan la dreapta şi ea se înseră în şirul vehiculelor grele, care urmau să intre pe pod. Şoferul care venea din urmă frână brusc şi izbucni în înjurături. Nu fusese lovit. Ţipetele şi fluierăturile se-nteţiră. Elizabeth realiză că acum se afla deja pe pod. Un alt convoi venea din partea opusă. Asta o linişti. Nu putea fi obligată să facă acum cale-ntoarsă, fără să oprească întreaga circulaţie. Podul vibra. De acolo de sus, se vedea acel minunat braţ al mării, însorit şi ceţos. În faţa ei, la numai doi metri, un camion nemţesc. Trei soldaţi aşezaţi pe banca din spate. Erau ridicoli cu prelata lăsată cam până în dreptul frunţilor. Cu obrajii arşi de soare, purtând pe cap boneta verzuid, trăgeau cu coada ochiului spre Elizabeth, flecăreau între ei, râdeau. Încerca să nu dea niciun fel de atenţie semnelor şi strâmbăturilor pe care le făceau, dar era obligată să se uite înainte, pentru a ţine coloana. „Numai de nu m-ar

opri la ieşirea de pe pod! De-aş putea continua aşa până ajung la următorul drum!” Harta regiunii se afla lângă ea, pe scaunul din dreapta. Privea cu nelinişte scrisul mărunt pe linia rutelor galbene şi roşii. Un şir de tancuri se încrucişă cu şirul camioanelor. Unele trupe plecau din Bordeaux, altele soseau. Acest du-te-vino era greu de înţeles, dar se desfăşura disciplinat, asemenea activităţii dintr-un furnicar. Soldaţii începură să cânte. Aveau voci aspre dar melodioase. Pe podul ce părea interminabil, roţile se mişcau atât de încet. „Halt!”

Elizabeth frână tocmai la timp, pentru a nu se ciocni de un camion! Soldaţii îşi dădeau coate. Unul din ei exclamă:

— Domnişoara… drăguţ, frumos…

Convoiul se urni din loc. La ieşirea de pe pod, un soldat ca o marionetă, cu gesturi mecanice, îşi mişca braţul cu regularitate de robot, asemenea unei mori, invitându-i pe şoferi să mărească viteza. Zărind-o pe Elizabeth avu o clipă de uluială: deschise gura, dar, fără îndoială, ezita să imobilizeze întreaga caravană şi, cu o privire furibundă, se mulţumi să urle:

— Repede! Repede! Haide!…

Trecu fără să se mai preocupe de el, ca şi cum ar fi fost doar un copac de pe marginea drumului. N-ar fi crezut niciodată ca periferiile oraşului să se întindă dincolo de fluviu. Când oare se vor termina casele? Zgomotul camioanelor răzbătea până la pereţii coşcoviţi ca şi cum ar fi străbătut un defileu muntos. Hornuri de uzine, cârciumi, dughene prăpădite…

Părăsind oraşul, camioanele se-ndreptau, cu vuiet, pe drumul naţional. Un nor de prai se stârnise în faţa privirilor Elizabethei. Cei trei soldaţi păreau nişte fantome caraghioase, ţintuite într-o cutie. La fiecare zdruncinătură, îşi clătinau capetele. Tăbliţa indicatoare apăru atât de repede, încât Elizabeth se temu că o depăşeşte, fără să aibă timpul de a o putea citi. Încetini. Din mers o izbi un nume, Libourne. Era drumul ei.

Aproape, în spatele maşinii, se auzi un scrâşnet de frâne. Cu atât mai rău. Încetini şi mai mult. Trebuia să facă la dreapta în viitoarea intersecţie. În retrovizor văzu un şofer, care o ameninţa cu pumnul. Câteva răcnete. Un zgomot de motocicletă. O semnala, voia să pună mâna pe ea, s-o înhaţe, s-o întoarcă spre Bordeaux! Scoase braţul prin portieră, făcu un viraj, acceleră şi scăpă…

Salvată! Convoiul îşi urma drumul spre Angoulême. Vacarmul camioanelor se îndepărtase deja. Era singură în tot acel spaţiu. Nori inofensivi lunecau pe ei. Două vaci roşcate păşteau pe păşunea în pantă. Istovită, dar fericită, Elizabeth se sprijini de spătarul scaunului.

— Un drum se bifurca în faţa ei. Mai puţin îngrijorată, acum putea să se gândească numai la Bertrand. Şi-l închipuia într-un salon alb, suferind din cauza rănii, sperând să primească o scrisoare. Durerea fizică pe care o îndura departe de ea, în acest moment, i-l făcea şi mai drag. N-ar fi precupeţit niciun efort, niciun sacrificiu pentru a fi alături de el. „După toate cele întâmplate, n-aş zice că a fost prea dificil. Trebuie să-ncerci!” îşi aduse aminte de ceea ce-i mărturisise mama sa. Amélie îi povestise adesea cum se dusese să-şi întâlnească soţul, în zona luptelor, în 1915. Şi, de asemenea, în anul următor, plecase brusc la Orléans, unde Pierre, pe care ea îl credea mort, era internat într-un spital, având un grav traumatism cranian. Fraze întregi i se perindau prin memorie: „Când am intrat în acea încăpere imensă şi l-am văzut pe tatăl tău în pat, atât de palid şi de slăbit, ras în cap, cu ochii închişi, am crezut că era pe moarte. Sora se numea Clothilde sau Hortense, nu mai ştiu – m-a strâns de braţ şi m-a îmbărbătat. Denis rămăsese pe culoar…” Elizabeth lăsă deoparte aceste amintiri. Nu era adevărat că totul se relua, de la o generaţie la alta! Nimeni până la ea nu cunoscuse acea îngrijorare şi afecţiune cu care se grăbea spre bărbatul rănit în război. „Bertrand suferea! Bertrand are nevoie de mine!” Graba se transmise parcă

motorului. Musculiţele se izbeau de parbriz, lăsând mici pete roşii. Mirosul benzinei urca din bidonul care se zgâlţâia înăuntrul portbagajului. Satul se transforma într-un fel de goană a ferestrelor, gardurilor din uluci şi găinilor care cârâiau. Depăşise o şaretă cu fân. Se crispă dintr-odată. „Ah! nu, asta, nu! Nu acum!” Nişte uniforme verzi, la intrarea în cătun. Desluşi mai clar doi bărbaţi înarmaţi cu mitraliere. Sub căştile lor rotunde se zăreau nişte figuri ostile, cu obraji roşii. Se opri, neştiind ce să spună. Unul din ei o salută milităreşte şi i se adresă autoritar:

— Actele dumneavoastră, doamnă!

Accentul era grosolan, tonul dur. Adunându-şi tot curajul, îngăknă:

— Ce acte?

— Actele oficiale. Unde mergeţi? în ce scop?

— Oh! dacă doar asta este, am acte, o grămadă de acte!

Scotoci în geanta sa, scoase un cartonaş gri, permisul de conducere şi i-l întinse prin portieră.

— Eu întorc acasă! continuă ca La Perigucux. Nu departe. Război terminat. Deci, eu întorc acasă… înţeles? …

În timp ce unul din bărbaţi examina actele de identitate, încruntând din sprâncene, ca zâmbea celuilalt, cu o cochetărie şovăielnică.

— Hârtii nu bune! spuse primul, înapoindu-i actele. Nu oficiale!

Avea pupile strălucitoare, asemenea unor bile de oţel. Camaradul său îi spuse ceva în germană. Amândoi izbucniră în râs. Ea luă o mină consternată.

— Cum nu-s oficiale? N-aţi citit bine! Totul este în regulă!

Acum dădeau ocol maşinii, îi examinau pneurile, aruncară o privire în interiorul ei. Dintr-odată, cel căruia Elizabeth îi zâmbise o întrebă:

— Căsătorită?

— Da, răspunse ea.
— Soţul, soldat francez?
— Da.
— Vede pe el acum?
— Da.
— Copii?
— Dă.

Cei doi soldaţi se consultară din priviri. Ea îi observa, cu o mişcare ispititoare a buzelor, dornică să placă, punându-şi întreaga speranţă în puterea ei de seducţie. Mâinile i se odihneau, fără putere, pe genunchi. În cele din urmă, unul din bărbaţi luă poziţia de drepţi, bătând din călcâie:

— Mergeţi! Terminat! Gata control!

Ea se destinse imediat şi le aruncă în silă:

— Mulţumesc!

Plecând, avea sentimentul că depăşise o treabă neplăcută. Rochia i se lipise de corp. Îi era sete. Mai întâlni nişte nemţi, goi până la brâu, care se spălau la o fântână într-un sat, dar niciunul nu-i mai puse întrebări. Doar nişte săteni urmăriră din pragul porţilor cu priviri uluite acea maşină neagră, prăfuită, condusă de o femeie tânără, cu privirea aţintită înainte, atentă şi încordată.

Era ora nouă seara, când ajunse în partea periferică a oraşului P6 rigueux. Toţi dormeau. Pe stradă, niciun pieton. Fiecare loc era un cimitir de maşini. Intră într-un bistrou pentru a se informa despre drum. „O luaţi înainte pe strada Bordeaux, apoi pe cea numită Preşedintele Wilson! Acolo e!” întoarse volanul, dar era atât de emoţionată, încât degetele începură să-i tremure. Ajunsese la capătul călătoriei, se mira încă de reuşita sa. O pană de cauciuc, la doi kilometri de Montpon, o reţinuse din drum. Dar un garajist de pe acolo o ajutase să schimbe roata şi îi vânduse cinci litri de benzină. Acum se liniştise. Nimic n-ar mai putea s-o împiedice să-l vadă pe Bertrand. Culcat în patul său, el habar n-avea că ea trecuse peste toate obstacolele pentru a ajunge la el

şi că în acel moment, în care o credea la Cap-Ferret, ea era pe punctul de a suna la uşa spitalului.

Opri maşina în faţa unei clădiri uriaşe şi întunecate, din piatră, cu lumini albastre la ferestre. Inima era gata să-i spargă pieptul de bucurie şi nerăbdare. Trăia dinainte uluiala şi încântarea lui Bertrand! Dar o s-o lase să intre la acea oră târzie? Bolnavii trebuiau să doarmă. O să insiste, o să-i implore până va obţine încuviinţarea de a-l vedea, măcar zece minute! Oricum era «mai uşor să convingi infirmierele franceze, decât soldaţii germani!

Se găsi dintr-odată în faţa unui portar cu o figură de om cumsecade. Sună, auzi un mers grăbit. Portarul, neputând s-o informeze, o-ndreptă spre biroul aflat în partea cealaltă a curţii mari, dreptunghiulare. Acolo, un funcţionar bătrân şi acru o întrebă pe un ton sec ce anume dorea:

— Aş vrea să-l văd pe locotenentul Bertrand Lesaulnier. Se află internat la dumneavoastră.

— S-ar putea, răspunse acesta. Numai că asta nu-i oră de vizită. Reveniţi mâine, între orele 13 şi 17…

Elizabeth se aşteptase la acest răspuns şi totuşi fu şocată ca de o decizie neprevăzută şi nedreaptă.

— Vin de departe, domnule! bâigui ea. Abia am putut trece din cauza nemţilor. Vă rog, nu mă refuzaţi acum!…

— Regret, doamnă! Am ordine… Le execut. De altfel, nu ştiu dacă locotenentul de care-mi vorbiţi este în stare să vă vadă.

— Cu siguranţă, domnule… A fost rănit la braţ… Mi-a scris… Din motivul ăsta mă aflu aici… Verificaţi în registrul dumneavoastră: locotenentul Bertrand Lesaulnier.

O voce, gravă dar plăcută, de femeie, se auzi în spatele Elizabethei:

— Locotenentul Lesaulnier se simte bine, doamnă. Este în sectorul meu.

Elizabeth se-ntoarse. O soră-călugăriţă tocmai intra

în birou. Purta o rochie neagră şi un voal, de asemenea negru, deasupra unei pânze albe ce-i înfăşură capul şi gâtul. Pe faţa trasă, ochii albaştri radiau o lumină tinerească. Elizabeth îşi aminti în mod. confuz de o imagine ce o reprezenta pe sfânta Bernadette din Lourdes, în aceeaşi ţinută.

— Oh! soră, exclamă ea, pentru că se află sub îngrijirea dumneavoastră, n-aţi putea să mă conduceţi la el?

— În orice caz astă-seară nu, răspunse ea. Regulamentul aşa sună! Mâine, dacă veţi vrea… sunteţi din familie?

Elizabeth se tulbură, se-nroşi şi bâigui:

— Da!

Apoi întrebă cu vioiciune:

— Cel puţin, spuneţi-mi, cum a fost rănit?

— Două schije de obuz în antebraţul stâng. În curând se va vindeca.

— Sunteţi sigură?

— Fireşte.

— A suferit?

— Dacă toţi bolnavii noştri ar suferi la fel de puţin ca el, lucrurile ar fi mult mai simple.

— Şi când s-ar putea să iasă?

— Într-o săptămână, cred.

— Complet vindecat?

Sora înclină capul pe o parte. Un surâs de compasiune anima faţa aceea de ceară:

— Da, doamnă. Aş vrea să-mi spuneţi ceva. V-am auzit spunând că veniţi de departe şi că aţi călătorit destul de greu. V-ar trebui puţină odihnă să vă refaceţi. Cunoaşteţi pe cineva care ar putea să vă găzduiască la P6 rigueux?

— Pe nimeni, soră!

— Ce păcat! Nu mai găseşti nicăieri un loc. Încercaţi, totuşi, la „Hotelul Comerţului şi Poştei”, din strada 4 septembrie. Ştiu că doamna Lesaulnier a putut

obţine o cameră.

Elizabeth avu senzaţia unui şoc. Respiraţia i se tăie. În sfârşit, îşi regăsi stăpânirea de sine şi rosti cu o voce ca de pe altă lume:

— Doamna Lesaulnier este aici?

— De două zile. Dacă ajungeaţi cu câteva ceasuri mai devreme, aţi fi găsit-o la căpătâiul soţului ei. Dar o veţi vedea cu siguranţă curând, la hotel. Ea vă va confirma veştile bune pe care vi le-am dat!

— Da…

— Vreţi să-mi spuneţi numele dumneavoastră, să i-l comunic mâine locotenentului Lesaulnier?

— Nu, nu, îi răspunse şoptit Elizabeth. Nu-i spuneţi nimic.

— Preferaţi să-i faceţi o surpriză?

— Întocmai.

Pereţii biroului se clătinau, se depărtau. În spatele mesei, funcţionarul examina cu atenţie registrul cu scoarţe negre. Elizabeth îşi înăbuşea un hohot de plâns care-i apăsa pieptul.

— Bună seara, soră, murmură ea.

Uşa se închise în urma Elizabethei. Urcă în maşină, se aşeză la volan şi închise ochii. Se gândise la toate eventualităţile, cu excepţia celei mai simple, a celei mai banale. Adevăratul baraj îl constituiau nu nemţii pe care îi întâlnise în cale, ci soţia lui Bertrand. Oare cum de reuşisev să vină atât de repede? O anunţase mai-nainte? Probabil! Trecuse uneori prin situaţii penibile, dar niciodată ca aceea din seara asta, la capătul unei călătorii atât de lungi şi zadarnice. Durerea şi ruşinea se amestecau, se învălmăşeau haotic în capul ei. Cât era de ridicolă, de pierdută şi singură în această noapte, în faţa spitalului în care se odihnea inaccesibilul bărbat! Lacrimile îi curgeau pe obraji, îşi muşcă buzele. Nicio fiinţă pe care să se poată sprijini. Îşi rezemă fruntea de volan. După un moment, ridicându-şi capul, îşi puse mâinile pe faţă, ca şi cum înlătura o mască de praf.

Înţelesese de mai multă vreme că legătura sa cu Bertrand nu putea 11 durabilă. Dar, după fiecare efort, tentată de a fugi de el, constata că se simţea şi mai prinsă. Astăzi, împrejurările îi impuneau în mod surprinzător o ruptură, pe care ea o amânase de vreo douăzeci de ori. Era mai bine aşa. Bertrand se va întoarce la soţia şi la copiii săi. Ea nu va mai încerca să-l vadă. îl va uita. Dar ce să facă, unde să meargă? Nu voia să mai rămână nicio clipă în plus în acest oraş. Înghiţindu-şi lacrimile, luă lanterna şi o aprinse deasupra hărţii: lumina urmărea încet reţeaua încâlcită a drumurilor: la Chapelle-au-Bois! Drumul cel mai simplu era prin Savignac, Excideuil, Pompadour, Uzerche... Calcula, în gând, distanţa: cam în jur de vreo sută de kilometri. Ar fi avut destulă benzină să poată ajunge? Abia dacă mai avea vreo trei-patru litri de benzină în rezervor. Dar nu putea să se atingă de bidonul pe care-l procurase la Montpon. O să meargă cât mai departe posibil, se va odihni la vreun han, iar dimineaţă se va strădui să găsească benzină, pentru a-şi termina călătoria, în mod automat, întoarse cheia de contact. Zgomotul motorului o trezi din năuceală. Conducând la întâmplare, traversă un scuar, urmă o alee largă şi ajunse pe cheiul unui râu. Pe parapet erau aşezaţi doi tineri.

— Drumul spre Excideuil? îi întrebă ea.

Farurile maşinii tăiau un tunel de lumină în noapte. Zgâlţâită din cauza hurducăturilor, Elizabeth regreta că o luase pe drumul de ţară, pentru a câştiga câţiva kilometri pe parcurs. Mărăcinişurile străjuiau drumul sinuos, cu margini abrupte. În jur, beznă, pustiu şi tăcere. În curând o să se termine benzina. Se mira că maşina mai mergea încă. Nici vorbă să ajungă la Treignac! O să se oprească în satul următor: Glanou. Îşi îndreptă umerii, îşi mişcă degetele jilave pe volan, deschise gura pentru a inspira aerul călduţ. Farurile luminară un panou indicator: „Glanou”, vira şi opri în

faţa unui şir de case joase, bine zăvorâte sub acoperişurile lor, ca nişte oale sub capace. Ferestrele şi uşile păreau a nu folosi la nimic. Totuşi, cătunul nu era părăsit. O grămadă de gunoi zăcea în drum. O pisică neagră strecurându-se prin faţa ei. Capete cu ochi fosforescenţi o fixau de pe uluci. O vacă mugea într-un staul. Deci, acolo exista viaţă. Elizabeth opri maşina ceva mai încolo şi o parcă în faţa unei clădiri pătrate, văruite în alb, de unde venea puţină lumină. Şcoala din Glanou. La parter, o fereastră deschisă, prin care se zărea haloul gălbui al unei lămpi cu petrol. Picioarele îi amorţiseră. Coborî din maşină şi se apropie. De la pervazul ferestrei văzu o sală de clasă, băncile îngrămădite într-un colţ. Pe duşumea dormeau bărbaţi, de-a valma, o grămadă de uniforme murdare, cu faţa în sus, cu gurile căscate, bidoane, raniţe şi încălţăminte cazonă. Un concert de sforăituri, care mai de care, urca din toate acele trupuri pe care somnul le biruise. Deasupra lor, pe perete, veghea harta Franţei. Un soldat sta aşezat pe scaunul de la catedră şi scria. Elizabeth îl strigă încetişor, apoi mai tare.

— Domnule, domnule!...

Soldatul înălţă capul, dădu scaunul la o parte şi coborî de pe podium. Păşi printre trupuri, pentru a putea ajunge la fereastră. Elizabeth înţelese că era inutil să-l întrebe dacă în sat există vreo cameră liberă. Acum, putea desluşi mai bine figura bărbatului. Semăna cu o vulpe, cu nasul lung, ochii uşor oblici şi cu un smoc de păr roşu. Pe trupul slăbănog, cămaşa părea prea largă.

— Îmi cer scuze că vă deranjez, spuse ea. Dar sunt cu maşina şi aproape nu mai am benzină. Nu ştiţi unde aş putea găsi benzină pe aici?

Mutra lui de vulpe se schimonosi într-un zâmbet batjocoritor:

— Ah! pentru aşa ceva aţi nimerit-o prost, doamnă! Nu mai avem nici măcar raţia de ţigări! Şi dumneavoastră vă gândiţi la benzină!... De altfel, noi

suntem infanterişti. N-avem treabă cu benzina!

Vorbea puţin afectat. Cu siguranţă, nu era de la ţară. Ar fi putut fi învăţător, poate funcţionar la bancă.

— Atunci să m-adresez, cumva, vreunui ţăran?...

— Chiar dacă ar avea, nu v-ar da! Oamenii de pe aici sunt de o zgârcenie înfiorătoare!

— Le-aş da bani.

— După armistiţiu nu mai au încredere în bani! Câtă benzină vă trebuie?

— Cam zece litri.

— Nu-i prea mult.

— Nu!

Luna alerga printre nori. Sub picioarele Elizabethei pământul devenise asemenea unei plaje presărate cu pulbere argintie. Vulpea clipi şiret din ochi.

— Ascultaţi! Am o idee. Băieţii de la ambulanţa chirurgicală vând benzină. Ar trebui să vă duceţi la ei.

— E departe?

— La doi kilometri. Ieşiţi din Glanou şi o luaţi pe primul drum, la dreapta.

Îl judecase nedrept. Era bun, serviabil, isteţ. Întreaga clasă sforăia, cu gurile căscate. Pe tabla neagră, făcuseră desene obscene cu creta.

— Vă mulţumesc, domnule.

Ea şovăi şi adăugă brusc.

— Pot să vă ofer nişte ţigări?

— Mulţumesc, doamnă.

Elizabeth avea la ea două pachete de „Gauloises”. Îi dădu unul. Omul ieşi până în pragul uşii, petrecând-o cu privirea.

Abia lăsase în urmă căsuţele satului, că obsesia benzinei reveni. Totuşi, de-ar putea să ajungă măcar la drumul următor. Vulpea îi explicase bine. La dreapta, în josul drumului, un şir lung de camioane se întindea sub clarul de lună. Elizabeth coborî din maşină şi se îndreptă grăbită spre ambulanţe. Toate vehiculele de pe pantă, goale. Apropiindu-se, o întâmpină un fel de huruială

înfundată, aceleaşi sforăituri ca la şcoală. Mii de respiraţii întretăiate, horcăitoare, şuierate, sâsâitoare ieşeau de sub prelate, urcând spre cerul liber. Dar nu-i vedea decât pe cei care dormeau. Mai departe, într-o pajişte cu iarba deasă, se ridica un uriaş cort, însemnat cu o cruce roşie. Elizabeth ajunse în faţa primului camion. Partea din spate rămânea ascunsă pe jumătate din cauza unui panou. Puse piciorul pe o bară metalică şi privi înăuntru. În semiîntuneric zăceau câţiva indivizi, pe un pat de paie. Un puternic miros de transpiraţie şi de poşircă aproape o sufocă. Rămase încurcată o clipă, neîndrăznind să-i trezească din acel somn adânc. Erau vreo zece. Brancardieri, fără îndoială. De unde veneau oare? Care fusese războiul lor? Se aplecă şi strigă

— Hei! Hei! E cineva pe-aici? Cineva, vă rog!…

Repetă apelul de şase ori, fără niciun succes. În sfârşit, dintre toţi cei aflaţi acolo, se ridică un tip, o figură hirsută.

— La naiba! O păpuşică! Hei! băieţi… Hopa sus!

Deja făcea temenele în faţa Elizabethei. Năucită, sări jos pe pământ. Omul trecu sprinten peste panou şi se trezi cu el, în picioare, lângă ea.

— Drăguţ din partea dumneavoastră, domnişoară, că aţi venit să ne vedeţi! Chiar vă visam! Ce pot face pentru dumneavoastră?

Era rotofei şi bucălat la faţă. Elizabeth îşi stăpâni teama şi bâigui, privindu-şi interlocutorul drept în ochi:

— Vin din Glanou. Maşina mea e în pană. Mi s-a spus că aţi putea, probabil, să-mi daţi nişte benzină.

— Deci vreţi să plecaţi? Asta nu-i o purtare firească! Unde vă duceţi?

— La Chapelle-au-Bois.

— E departe?

— Vreo cincizeci de kilometri.

Îşi trecu degetele prin păr:

— Numai că benzina nu ţine de noi, alţii răspund de ea. O să trebuiască să vorbesc cu adjunctul. Dacă ne-ar

vedea, cumva, la rezervor…

Din camion se iviră figuri mirate. O voce tărăgănată striga:

— Eh! Loriot, ce vrea puicuţa?

— Benzină!

— Pică tocmai bine, am ceva în brichetă!

Unii încălecaseră marginea camionului şi se lăsară să lunece pe pământ. Câteva chipuri nebărbierite, hlizindu-se, făcură roată în jurul Elizabethei. Toţi ochii aceia străluceau privind-o cu insistenţă. Simţea, dospind în ci o poftă nemăsurată, după felul cum se uitau la ea. Dar de fapt, flăcăii veseli din jurul ei se simţeau la fel de intimidaţi ca şi Elizabeth. Glumele lor sunau a rugăminte:

— Am vrea să rămâneţi cu noi, domnişoară!

— O să vă găsim un locşor!

— Până o să fim demobilizaţi! Nu mai e aşa de mult! …

Elizabeth le surâse şi feţele lor se-nseninară.

— Fac pariu că mergeţi să vă-ntâlniţi logodnicul! zise un sfrijit cu ochi bulbucaţi.

— Nu, merg la părinţi.

— Bun şi asta! Şi noi am vrea. Dar se pare că patria mai are încă nevoie de noi. Cu toate c-am păţit-o pe Loara! A intrat Fritz în Noica-n salată! Ambulanţă sau neambulanţă, ne-au ciuruit de sus!…

— Tacă-ţi fleanca, Olivet! zise Loriot. Domnişoara n-a venit aici să-ţi asculte poveştile! Ceea ce-i trebuie e benzina! Dacă vrei să-i faci o plăcere, fă pe dracu-n patru şi găseşte-i-o!

Se lăsă o tăcere grea. Se gândeau cu toţii. Unul dintre ei, un blond, făcu un pas înainte şi anunţă cu o voce piţigăiată:

— Cappiani a ascuns câţiva litri.

— Eşti sigur? întrebă Loriot.

— Da, i-am văzut bidoanele!

— Atunci, du-te şi trezeşte-l!

— N-o să accepte în ruptul capului, dacă mă duc singur la el!

— Merg cu tine, zise Loriot.

În cele din urmă merseră cu toţii. Elizabeth îi văzu apropiindu-se de camionul următor.

— Cappiani! Cappiani!

Ea se aşezase în maşină aşteptând rezultatul negocierilor. Pierduse orice noţiune despre timp şi spaţiu. De când plecase oare din Cap-Ferret? Trăise oare cu adevărat oribila scenă de la spitalul din Périgueux? Chipul senin al surorii-călugăriţă: „Dacă aţi fi sosit câteva ore mai devreme, aţi fi găsit-o pe doamna Lesaulnier la căpătâiul soţului...” Elizabeth* îşi clătina capul, de la dreapta la stânga, ca pentru a schimba prin această mişcare ordinea gândurilor. „Dacă aceşti soldaţi mi-ar da benzină, aş putea ajunge destul de curând la Chapelle-au-Bois, să-mi văd părinţii.’1 Gândul acesta o făcu să se simtă cuprinsă de o căldură neaşteptată, binefăcătoare, mângâietoare. „Mama şi tata!” Simţea nevoia să fie împreună cu ei, să-şi oblojească suferinţa la căldura afecţiunii lor. Închise pleoapele, apoi le deschise cu o nouă speranţă. Camioanele dormeau mai departe sub clarul de lună. În faţa unuia dintre ele, se agitau în dezordine, siluetele întunecate ale parlamentărilor.

— Pierre! Pierre! şopti Amélie.

Îl zgâlţâi de umăr. Se trezi speriat şi bombăni:

— Ce s-a întâmplat?

— A bătut cineva la uşă!

— E vântul.

— Te asigur că a bătut cineva, Pierre! Ia ascultă! mai bate încă!

Ea se dădu jos din pat şi căută întrerupătorul. Orbit de lumina puternică, Pierre îşi frecă pleoapele, căscă şi se întoarse pe partea cealaltă. În aceeaşi clipă, lovituri surde se auziră din nou în uşă. Camera se afla la primul etaj. Tot restul casei dormea. Era ora două, după miezul nopţii.

— Acum auzi? Du-te să vezi!… Dar fii atent!…

Cu degetele crispate, îşi strângea cămaşa roz de noapte, mototolind-o. Ochii i se măriseră de spaimă, pălise. În aceste vremuri tulburi, în care nemţii bânţuiau pe drumurile Franţei, o vizită nocturnă nu prevestea nimic bun. Pierre sări din pat, îşi aranjă pijamaua şi se îndreptă spre fereastra deschisă. Se aplecă peste pervaz. O clipă numai rămase nemişcat, doar o clipă. Apoi, se-ntoarse spre Amélie, cu o figură copleşită de emoţie. Un surâs larg tremura pe buzele sale. Bâigui:

— Elizabeth!

— Cum…? ţipă Amélie. Nu se poate!

O bucurie frenetică o făcu *să le* repeadă la fereastră. Privind jos, văzu în faţa casei o maşină neagră, o siluetă feminină, micuţă, zveltă, cu o mână ridicată. Pierre ieşise val-vârtej din cameră. Amélie îşi puse un halat şi-şi urmă soţul pe scări. Ajunseră în bucătărie. Pierre trase zăvorul uşii.

— Mamă!

Amélie înaintă un pas şi-şi îmbrăţişă fiica. Pierre le trase înăuntru pe amândouă. După multe îmbrăţişări, ameţită de atâtea întrebări, Elizabeth se prăbuşi pe uâl scaun.

— De necrezut! bâigui Amélie. Cu ce ai venit?

— Cu maşina, mamă… Nişte prieteni mi-au împrumutat maşina.

— Doar tu, singură?

— Da.

— Ai condus singură de la Cap-Ferret până aici?

— Da.

— E o nebunie!

— Nu te-au oprit nemţii? întrebă Pierre.

— Ba da. Dar până la urmă am reuşit să trec!…

— Şi benzina?

— Am mai găsit, ici-colo, pe parcursul drumului. La Glanou nişte soldaţi mi-au dat aproape douăzeci de litri!

— Douăzeci de litri?

— Da… mi-a mai şi rămas… Nişte băieţi foarte drăguţi…

Elizabeth răspundea doar cu jumătate de gură. Oboseala o doborâse. Se scuză:

— Ce zăpăceală! Nu vă faceţi griji! Sunt moartă de oboseală!

— Nu cumva eşti bolnavă?

— Nu. Aş bea un pahar cu apă…

— Ai auzit, Pierre? spuse Amélie. Un pahar cu apă! Repede! Las-o să curgă mai întâi!

— Un pahar de vin bun ţi-ar prinde mai bine!

— Ţi-a cerut un pahar cu apă! zise Amélie pe un ton iritat. Aşa că, adu-i un pahar cu apă.

Pierre se supuse degrabă. Elizabeth o bău pe nerăsuflate. Mâna îi tremura pe pahar. Lângă ea, părinţii o priveau cu un fel de adoraţie, dar şi cu nelinişte.

— Hai, hai! O să fie bine! zise Amélie punându-i o mână pe frunte.

Elizabeth avea impresia că e iarăşi copil, că mama ei o mângâia în miez de noapte, ca-ntr-un coşmar absurd.

— Biata mea fetiţă! exclamă Amélie. Când mă gândesc la tot ce ai riscat venind să ne vezi!… Chiar ieri îi spuneam lui tata: nu cumva să facă vreo imprudenţă, şi poftim!…

Era atâta grijă în ochii ei, se amăgea atât de mult asupra intenţiilor reale ale fiicei sale, încât Elizabeth se simţi cuprinsă de remuşcări. Neputând să-şi contrazică mama, trebuia să suporte, ca un fel de pedeapsă, semnele unei gratitudini pe care ştia că n-o merita. Din complezenţă se silea să surâdă.

— Nu poţi să-ţi dai seama ce plăcere ne-ai făcut! mormăi Pierre cu o voce răguşită. Nici nu m-aş fi gândit! … Prima zi frumoasă de la începutul acestui nenorocit război!…

Amélie îi întări spusele:

— Sunt sigură că ţi-o tare foame, scumpa mea!

— Nu ştiu, mamă… Da, cred…

— Şi noi care tot trăncănim!... Pune repede masa, Pierre! De rest, mă ocup eu!

Elizabeth îi privea agitându-se, prin ceaţa gândurilor sale.

Amélie, într-un halat de culoare stacojie, plină de energie, cu faţa albă şi cu frumoşii ei ochi negri scânteind de bucurie, sub pleoapele ridate. Deschidea un dulap, scotea din el o jimblă, aducea untul pe masă. În pijamaua sa cu dungi, Pierre o încurca ori de câte ori făcea un pas.

— Dar nu, Pierre, paharele nu sunt acolo! Uite, mai bine taie şunca!

Elizabeth găsi că tatăl ei îmbătrânise mult în câteva luni. Părul cărunt sta zbârlit pe tâmple, mustaţa era prost tăiată.

— Hai! Hai! O să fie gata într-un minut! mormăi el.

Şi tot vorbind, se ducea şi venea cu mâinile goale. Elizabeth îl apucă de-o mânecă şi-i aplică un sărut pe obrazul aspru ca o răzătoare. Îi plăcea să fie alintat!

— Uite şunca, exclamă Pierre

— Îţi prăjesc nişte ouă, zise Amélie.

Elizabeth bâiguia:

— Mulţumesc, tată, mulţumesc, mamă.

În timp ce Amélie îi ungea o felie de pâine cu unt, se auzi un pas greoi urcând scara. Elizabeth sări de pe scaun:

— Bunicul!

În pragul uşii apăru Jérôme. Îşi trăsese nişte pantaloni peste cămaşa de noapte. Tocul, alb al uşii îi încadra acum chipul sever, parcă turnat în bronz. Un moment clipi din ochi din cauza luminii becului.

— Am auzit gălăgie! mărturisi el.

Apoi, privirile sale căzură asupra Elizabethei! Era în faţa lui şi el ezita s-o recunoască. În cele din urmă exclamă:

— Dar... dar e chiar ea! şi Elizabeth simţi două braţe puternice strângând-o, ridicând-o, aproape, de la

pământ. Elizabeth!… Cât te-ai schimbat!… Ce frumoasă te-ai făcut!… Dar cum de-ai venit?…

— Îţi va povesti de-ndată, tată, zise Amélie. Acum trebuie să mănânce. Abia se mai ţine pe picioare!

Elizabeth se aşeză. O sticlă aplecată deasupra paharului ei. Orologiul îşi bătea mai departe tic-tac-ul. Apa fierbea pe foc. Îşi imagină că nu ajunsese încă şi conducea grăbită, în noapte, spre întâlnirea cu Bertrand. Pentru el făcuse călătoria, dar el n-avea s-o afle niciodată.

— Ei bine, Elizabeth, nu mănânci?

— Ba da, mamă.

Muşcă din prima felie şi nervii ei încordaţi cedară dintr-odată. Ochii i se umplură de lacrimi.

4.

Elizabeth tresări şi deschise ochii în întunericul camerei. Afară, totul era calm. Zgomotul, agitaţia erau doar în capul ei. De o săptămână, de când venise la Chapelle-au-Bois, se trezea în fiecare noapte, la aceeaşi oră şi cu aceleaşi gânduri. Avea o claritate halucinantă, îşi reamintea peripeţiile călătoriei, circumstanţele hotărârii sale atât de impulsive şi necumpănite! Sigur că ar fi putut rămâne la P6 rigucux, încercând să-l vadă pe Bertrand, cu orice preţ! S-ar fi ascuns, ar fi aşteptat momentul propice, între două vizite ale soţiei lui la spital şi, calea fiind liberă, s-ar fi grăbit să-l anunţe că hotărâse s-o rupă cu el! Dar ar fi găsit ea în faţa lui puterea de a rosti cuvintele necesare? Nu s-ar fi lăsat înduioşată ca în atâtea alte dăţi? Profitase de o ocazie dureroasă, dar favorabilă. Cataclismul care bulversa lumea o ajutase să vadă nişte lucruri pe care ar fi continuat, poate, să le suporte în timp de pace. Bertrand habar n-avea de toată acea odisee prin care trecuse. Fără veşti din partea ei, va înţelege încetul cu încetul că o pierduse. Se va resemna, se va întoarce la soţia sa. Da, e mai bine, mai cinstit! îşi spunea Elizabeth. Simţea nevoia de a se reabilita în propriii săi ochii. Amărăciunile înăspriseră ceva din fiinţa

ei, o maturizaseră. Se închisese în sine, atentă să arate lumii din jur doar acea parte mai puţin sensibilă, tăbăcită de lovituri. „Chiar l-am iubit cu adevărat? N-a fost oare, doar o plăcută, încântătoare obişnuinţă?” Se auzi cântatul unui cocoş. Elizabeth stătea cu ochii deschişi în întuneric. Aici, unde cu doar zece minute mai-nainte nu se vedea nimic, mobilele începeau să-şi precizeze contururile. Şi-n ea, de asemenea, totul se lumina treptat. Asculta înfiorată primele zgomote ale micului burg, care se trezea. Amintiri ale copilăriei i se perindau prin faţa ochilor: paşii de pe stradă, urcarea într-o şaretă, sunetul unui clopot matinal, zgomotul jaluzelelor. Se reîntorcea la temeliile vieţii sale. Răcoarea dimineţii intra prin fereastra deschisă.

Când Elizabeth coborî în bucătărie, mama, tatăl şi bunicul ei erau deja aşezaţi la masă. Luau micul dejun împreună. Pierre hotărâse să meargă dis-de-dimineaţă la pescuit, cu Amélie. Elizabeth prefera să rămână acasă. După plecarea părinţilor, se strecură în atelier. Jérôme, aşezat pe un scăunel, ţinea pe genunchi o bucată de lemn, cioplit cu stângăcie. Postată în spatele lui, Elizabeth îi urmărea cu atenţie lucrul. Sub mâna lui sigură, cu fiecare lovitură a ciocanului de lemn, dalta muşca din bucata de stejar, făcând să sară aşchii. Lemnul căpăta forma unui chip. Jérôme avea şi alte ocupaţii: potcovirea cailor, repararea maşinilor agricole; numai că, de când lângă gară se deschisese o potcovărie modernă, îşi pierduse clientela. De altfel, nu se plângea, era extrem de încântat că se putea consacra, la cei şaptezeci de ani ai săi, sculpturii. Veniturile magazinului, administrat de doamna Pinteau, îi erau suficiente pentru a trăi.

— Ştii că ai talent, bunicule? zise Elizabeth.

— Da, răspunse el cu simplitate, cred că am mână bună pentru lemn. Numai că ştiu prea puţin despre meşteşugul ăsta. Dacă aş fi citit ceva cărţi, aş face totul mult mai bine!

— Sau mai puţin bine. N-ai mai lucra după ideile tale, i-ai imita pe alţii…

— Uneori, trebuie să-i imiţi pe alţii. Pe greci, de exemplu! Am văzut nişte reproduceri cu sculpturi greceşti. Ei bine, n-am să ştiu niciodată să dăltuiesc ca ei. Pentru câteva, nu zic, pot fi mândru…

Şi cu o mişcare a bărbiei făcu semn spre fundul atelierului. O grămadă de statuete erau adunate acolo. Câţiva ţărani în miniatură îşi ascuţeau coasele pe nicovală, duceau la gură gâtul unei sticle, semănau grâu, împingeau la o căruţă. Câteva cumetre guralive tricotau pe piatra rece a căminului. Pe nişte rafturi fixate pe perete se aflau alte câteva statuete – puştani sărind capra. Toate acestea aveau reliefuri nefinisate, membre disproporţionate şi îşi datorau farmecul tocmai aspectului lor naiv.

— Din astea aş face cu sutele! zise Jérôme. Dar, pentru lucruri mai complicate, mi-ar fi plăcut să fi studiat. Dacă aş fi avut dascăli, capul ăsta la care lucrez cu siguranţă că mi-ar fi reuşit. Uite, cred că-l reiau pentru a zecea oară…

— Ce reprezintă? întrebă Elizabeth.

— Un bărbat, răspunse Jérôme aplicând o scurtă lovitură cu ciocanul.

— Dar este ceva ce ţine de imaginaţie sau reprezintă, cu adevărat, un bărbat real?

Întrebarea păru să-l tulbure pe Jérôme. Îşi privi nepoata pe deasupra ochelarilor aburiţi şi surâse, şoptindu-i:

— Cum să-ţi explic? Pentru unii există, pentru alţii nu! Este un Christ i

Răspunsul o miră pe Elizabeth: îl ştia pe bunicul şi un ateu şi un anticlerical convins.

— Cine ţi-a dat ideea de a sculpta un Christ? întrebă ea.

— Cine crezi? zise el râzând. Preotul paroh, zău aşa! Mi-a vorbit despre asta încă acum o jumătate de an! N-

am putut să-l refuz. Nu împărtăşim aceleaşi idei, nu ne vizităm, dar ne stimăm. Este un om de treabă. A citit mult. Discutăm împreună, deseori…

— Cred că acest cap va fi foarte reuşit, zise Elizabeth examinând lemnul rotunjit, atingând trăsăturile chipului îndurerat.

— Aşa spune şi abatele Pelassiez. Numai că el îl vede în felul lui, de la înălţimea sutanei. Pune mai presus de tot şi toate religia. Eu însă fac un om care suferă. Un om, altfel decât ceilalţi, cu mult mai bun decât ei, dar, totuşi om! Cu răbdare, poate voi reuşi!… Ciudat este că atunci când ţin în mână uneltele, uit de toate tracasările, chiar şi de mine!…

— Eşti un norocos! zise Elizabeth. Dacă şi tata ar putea face ceva care să-i distragă atenţia, în loc să se tot gândească la război, la politică!…

— Ei, da, oftă Jérôme. Maică-ta a avut dreptate să-l ia în dimineaţa asta la pescuit, numai că el n-o să se ocupe de păstrăvi, ca să-i prindă, tot la veştile rele, care nu-i dau pace, se va gândi. Victoria nemţilor a fost o grea lovitură pentru el. N-o acceptă, îl macină. Trebuie să spun că, măcar în ultimele zile, discursul mareşalului l-a mai înviorat puţin. Crede că Franţa, cu un şef ca ăsta, în cele din urmă se va ridica…

Elizabeth îl privi pe bunicul ei cu coada ochiului. Părea atât de liniştit, atât de detaşat de tot; după cum se manifesta aparţinea unei epoci revolute, aşa că-l întrebă dacă are vreo părere asupra evenimentelor actuale.

— Dar tu, bunicule, ce crezi?

El ridică din umeri.

— Oh! eu sunt un nătărău bătrân! Judec de-a-ndoaselea pe toată lumea. Evident, sunt nefericit, mi-e ruşine că nemţii ne-au învins! Dar ce să-i faci, roata istoriei! N-au fost munţi de morţi, o întreagă generaţie secerată în 1914? Franţa a mai văzut şi alte grozăvii. Dar, de fiecare dată, şi-a revenit. Câmpiile, copacii, animalele, pietrele vor aduce bucurie oamenilor, cu sau

fără voia lor. Lucrurile vor reintra în matca lor, pământul nu întreabă pe nimeni când să-nverzească şi să rodească. Eu am vrut să-i explic asta tatălui tău. Numai că el nu poate înţelege: e tânăr încă! Uite, dă-mi dalta… Nu, cealaltă, mai mică…

Începu să cioplească.

— Sunt sigură că tata va cumpăra iarăşi ziare, zise Elizabeth.

— Ah! bineînţeles! Şi-o să vezi, o să asculte ştirile de la T.S.F. Merită chiar laude, zău aşa! O adevărată boală! Vezi bine di deocamdată n-are de ce să-şi facă griji.

Într-adevăr, de câteva zile, în lume domnea un calm relativ. Germania, după ce înghiţise trei pătrimi din Franţa, îşi luase un răgaz, înainte de a se arunca asupra Angliei. Conform clauzelor armistiţiului, Wehrmachtul ocupase oraşul Bordeaux şi partea dinspre coasta atlantică, retrăgându-se de pe toate teritoriile situate la sudul liniei de demarcaţie. Guvernul mareşalului se stabilise la Vichy. La rândul său, generalul de Gaulle lansase un nou mesaj la Radio Londra. Jérôme lăsă ciocanul pentru a scobi mult mai delicat o tăietură de ochi cu cuţitul.

— Asta-i o treabă grea, mărturisi el. Pictorii au mai mult noroc! Au la-ndemână culorile. Pot să şi greşească.

Îi admira calmul; cât de mult ar fi vrut să-l aibă şi ca Dar amintirea lui Bertrand mai avea rădăcini încă destul de adânci în sufletul ei. Fie că se gândea la propria-i aventură, sau la situaţia ţării ei, totul i se părea cufundat în ruină, dezgust şi nesiguranţă. Se duse înspre uşă. Factorul tocmai trecea pe strada însorită. Datorită dezorganizării transporturilor, poşta mergea prost, cu întreruperi. Câteva femei ieşiră din case, întrebând cu speranţă timidă:

— Pentru mine, nimic?

— Nimic, răspundea factorul.

Îşi continua drumul. Plecase, oare, din biroul poştei, doar pentru a anunţa, simplu, întregul orăşel că geanta îi

era goală, că cei plecaţi nu scriau? Individul trecea cu totala lui nepăsare şi inutilitate, de-a lungul unui ţinut însetat de ştiri. Fără şapca albastră, chipul său veştejit părea şi mai neplăcut. Elizabeth avu impresia că visează. Brusc, factorul deschise tolba lui mare şi scoase din ea o scrisoare.

— Nu cumva e de la Denis? întrebă Jérôme ridicându-şi capul.

— Nu, bunicule, zise Elizabeth.

Desfăcu plicul cu degete nervoase:

„Draga mea.

Ultimele scrisori pe care ţi le-am trimis la Cap-Ferret rămânând fără răspuns, îţi scriu aici, la Chapelle-au-Bois, gândind că acum poate te afli acolo, cu părinţii tăi. Vor ajunge oare aceste rânduri la tine? Sper, mă las în voia hazardului… Am fost rănit uşor la braţ şi mă aflu în spitalul din Périgueux. Într-o săptămână, cel mai târziu, aş putea – aşa mi s-a spus – să ies. Nu-i decât o zgârietură I Soţia mea a venit să mă vadă aici. A fost anunţată oficial de starea mea, atunci când poşta mai funcţiona încă normal. Îmi voi petrece convalescenţa la Marsilia. Întreaga mea familie s-a refugiat acolo, de acum o lună, de teamă că nemţii ar putea veni la Saint-Jean de Luzi La Marsilia avem o sucursală a noastră şi chiar o uzină, destul de bine utilată, pe care o voi dezvolta pentru a o înlocui pe cea de la Paris, unde totul este haotic. Fără îndoială, voi rămâne destul de mult timp în sud. Şi tu, Elizabeth, scumpa mea, care sunt proiectele tale în acest haos? Sufăr că nu-mi pot imagina locul în care te găseşti, problemele care te frământă! Dacă ai şti cât de mult m-am gândit în toate nopţile mele de insomnie! încercarea pe care o traversez a făcut ca dragostea pentru tine şi nerăbdarea de a te vedea să crească şi mai mult. Fără tine, parcă nu mai sunt eu…!”

Parcurse restul scrisorii, trecând repede peste frazele cele mai emoţionante, reveni la prima pagină şi verifică data: 25 iunie 1940. Ajunul trecerii ei prin

Périgueux! Această precizare o indispuse. Într-o fracţiune de secundă se simţi iar aruncată în toată acea încurcătură amoroasă, pe care o credea definitiv încheiată. Obligată, dintr-odată, să se gândească la cele petrecute, se suspectă de tandreţea şi compasiunea pe care i le trezeau aceste rânduri. Nu, nu se va mai lăsa prinsă în plasa cuvintelor. Rupse scrisoarea, strângând în mână resturile ei. Jérôme o privea întrebător din ochi:

— Nimic grav?

— Nu, răspunse ea cu o vocc calmă.

— Atunci, cu atât mai bine! Ce mă nelinişteşte e că n-am primit încă nicio veste de la Denis! Poate că l-u dus în Germania. Au făcut destui prizonieri!

Băgă de seamă că excludea eventualitatea unei răniri. Îşi închipuia că acest război, atât de repede pierdut, nu făcuse nicio victimă? Din nou, gândul i se-ntoarse la spitalul din Périgueux, acel bastion din piatră, întunecai, punctai doar de lumina albastră a ferestrelor. Voia să dea la o parte această imagine, dar nu putea.

— Ce-ar fi să mergem înaintea părinţilor mei?

— Mergem, răspunse Jérôme. Am lucrat destul pentru dimineaţa asta!

Aşeză blocul de lemn pe pământ şi îşi scoase şorţul de piele. Un Christ, al cărui trup era încă îngropat în bucata de lemn, zăcea în potcovărie pe vatră. Orbi, abia schiţaţi, ochii lui priveau spre lumină, de acolo, de jos.

— Du-te şi spune-i doamnei Pinteau că ieşim, continuă Jérôme. Între timp, o să mă spăl pe mâini.

Elizabeth intră în magazin. Doamna Pinteau, o femeie în vârstă, corpolentă, cu un bust opulent, se afla într-o conversaţie extrem de însufleţită cu două cliente. Sub ameninţarea restricţiilor alimentare, băcănia devenise un loc de întâlniri şi doleanţe pentru gospodinele din Chapelle-au-Bois. Aici, ca şi la Cap-Ferret, Moscau uleiul, zahărul, cafeaua. Ieri încă, ziarul recomandase comercianţilor să limiteze vânzările pentru a împiedica persoanele particulare să facă stocuri. De

două zile, moara Castang nu mai fusese aprovizionată, iar brutarii distribuiau pâine cazonă veche, mucegăită, expediată cu camioanele Intendenţei din Tulle. Elizabeth salută politicos şi-i spuse că o să plece împreună cu bunicul ei; mai întârzie însă în prăvălie, din plăcerea de a se reîntâlni cu unele impresii ale fetiţei de altă dată. Iubea încăperea aceea mare şi joasă, cu penele şi periile atârnând de tavan, cu rafturile cu sticle şi cutii multicolore, cu vase şi tingiri, saci de legume. uscate şi mirosul pătrunzător de cicoare, piper şi ceară.

Gospodinele îşi reluară discuţia. Atmosfera semăna întocmai cu aceea din prăvălia familiei Duclay.

— Sunt sigură că dacă primarul nostru s-ar duce să-l vadă pe intendent, la Tulle, ar obţine tot ce-ar dori!

— În mod sigur! Acolo există rezerve, iar soldaţi de hrănit nu sunt! Totul e să se pună bine cu domnii ăia de la Aprovizionare! mai aveţi încă un kilogram de zahăr, doamnă Pinteau?

Doamna Pinteau aruncă o privire spre uşă, luă un pachet de zahăr de sub tejghea, îl înveli într-o hârtie de ziar şi-l întinse clientei sale, cu atâta precauţie, de parcă ar fi fost vorba de o bombă.

— Să nu cumva să vă vadă cineva cu pachetul ăsta!

— Vii, Elizabeth? strigă Jérôme.

Ieşiră împreună pe stradă. Jérôme păşea încet, cu capul sus, spatele drept, ţinând-o de braţ pe Elizabeth. Mândru de a o avea alături pe nepoata sa de douăzeci şi cinci de ani, îi saluta pe toţi cei pe care-i întâlnea şi se oprea să schimbe câteva cuvinte cu cei pe care-i cunoştea mai bine. Din fericire existau puţini refugiaţi la Chapelle-au-Bois. Noii veniţi aveau toţi familii acolo. Aşa că, oricum, nu erau nişte străini. La fiecare întâlnire, aceleaşi fraze, aceleaşi probleme. Fiecare aştepta veşti de la cel plecat, spera o cât de apropiată demobilizare, se plângea de aprovizionare şi copta pe mareşal pentru a pune ordine în problemele statului. Cum Elizabeth îi văzuse pe nemţi în carne şi oase, o întrebau dacă într-

adevăr erau disciplinaţi şi bine înarmaţi, aşa cum afirmau ziarele. Îi decepţiona pe toţi, pentru că nu-i văzuse de prea multe ori pentru a-şi putea face o părere personală. Puştii părăseau şcoala ţipând, croind aerul cu riglele, câştigând un război, pe care taţii lor îl pierduseră. Jérôme îi îndepărta cu vârful bastonului. Încă zece paşi şi se găsi în faţa domnului Calamisse şi a domnului Barbezac, care se ridicară în faţa Elizabethei. Erau indignaţi de instalarea controlorilor japonezi în Indochina.

— Imperiul nostru se duce! exclamă domnul Calamisse.

— Pe cât pariezi că lovitura vine de la englezi? zise domnul Barbezac. Nu ştiu ce să mai facă acum ca să ne întărâte!

— Dar englezii pu sunt de partea japonezilor!

— Încearcă să vezi mai limpede ce-i cu ei! Iar ruşii care iau România… nu crezi că-i o ruşine? Ei vor să-şi împartă lumea cu nemţii. Aşa le-a fost târgul, să jefuiască.

Apoi vorbiră despre generalul de Gaulle, care tocmai fusese recunoscut de Churchill ca „şef al tuturor francezilor, care continuau să lupte”. Domnul Calamisse era convins că de Gaulle se găsea la Londra din ordinele mareşalului.

— Jucăm la două mese, pricepeţi? Asta este politica…

Jérôme asculta, încuviinţa din cap şi nu spunea nimic. Privi îndelung, cu încântare, un câine care trecea ţanţoş, cu coada în sus. Al său, Drac, murise de bătrâneţe. Dorea să-şi ia altul.

— Scuzaţi-ne, suntem grăbiţi! zise dintr-odată domnului Calamisse.

Şi, lăsându-i acolo pe cei doi prieteni, o luă pe Elizabeth şoptindu-i:

— N-au habar de nimic, nu-s deloc informaţi, dar vorbesc despre tot! Ce-i prea mult e obositor! Hai să-ţi

arăt ceva…

Şi o conduse pe o stradă ce dădea, urcând, spre fostul iarmaroc. Nişte căscioare triste, pe un teren sterp. Jérôme arătă cu vârful bastonului spre ferestre şi rosti cu orgoliu:

— Ai băgat de seamă ce schimbare?

— Ah, da, murmură Elizabeth.

— Observi ce s-a construit în aceşti doi ani? Casa cu jaluzele verzi e a familiei Pastignac, ei şi-au construit-o! Cea cu jaluzele maro este a familiei Roussol, iar aceea cu peron, a familiei Vierjoux!… Să-i fi văzut la treabă!…

— Minunat, exclamă Elizabeth, fără convingere.

— Nu-i aşa? Preţul terenurilor creşte. Cei care au părăsit Chapelle-au-Bois, pentru a face bani, revin şi se stabilesc aici. Există proiecte de înfrumuseţare pentru piaţa unde se află biserica, pentru poştă, pentru drumul care duce la gară…

Elizabeth nu îndrăzni să-i mărturisească teama de a vedea încântătorul Chapelle-au-Bois transformat, încetul cu încetul, într-un mic orăşel provincial, înnoit, dar banal.

— Dacă ar mai fi fost Calamisse la primărie, totul ar fi mers ca pe roate. Dar cu acest biet Journeix, se bate pasul pe loc. N-are pic de cutezanţă, de iniţiativă. După ce-o să se mai construiască pe aici, după ce sala de festivităţi va fi iarăşi zugrăvită, o să arate foarte bine!…

Surâse cu gândul la viitorul acestui mic colţ de ţară şi mormăi satisfăcut, cu simplitate:

— Aş vrea ca tu să-ţi dai seama! Eu zic că în curând turiştii vor veni aici în vacanţă, pentru a se odihni, pentru a pescui…

Se întoarseră spre centru. În trecere Jérôme îi arătă Elizabethei un şantier, rostind cu indiferenţă:

— Lanzac îşi lărgeşte garajul!

Zidurile Jandarmeriei mai aveau încă afişe patriotice „perimate şi decolorate: „Înrolaţi-vă… înrolaţi-vă…” O femeie ceva mai în vârstă spăla nişte rufe într-un

lighean.

— Tot nimic de la Emile? întrebă Jérôme.

— Eh! nu, domnule Aubernat, zise femeia. Dar Denis al dumneavoastră?

— Tot nimic. Aşteptăm!

Chipul ridat al bătrânicii se descreţi pe dată, văzând-o pe Elizabeth.

— Ei! dar e mica noastră Lizu! exclamă ea. Bună ziua, Lizu! îţi merge bine?

— Destul de bine, doamnă, vă mulţumesc, răspunse ea cu un surâs stingher.

După ce mai făcură câţiva paşi, îl întrebă pe bunicul ei, în şoaptă:

— Cine e?

— Cum, n-ai recunoscut-o? izbucni Jérôme. Este doamna Croux, moaşa care te-a adus pe lume! Ai fi putut s-o îmbrăţişezi!

— Ce rău îmi pare! Dacă aş fi ştiut. Gândul îi zbura la acea perioadă îndepărtată, greu imaginabilă, în care ea nu exista, în care lumea exista fără ea. Nişte mâini care o scoteau din pântecul mamei sale. Venirea ei pe lume. Un ţipăt. Un mic boţ de carne roşie, lipicioasă, purtând deja în acea fiinţă plăpândă pe cea care astăzi se plimba pe un drum însorit, frământată de probleme sentimentale. Elizabeth se gândi la toate acele Elizabeth, care o precedau, la cea care fusese, de-a lungul tuturor acestor ani! Avea oare să se mai schimbe?

— Se pune şi problema’ lărgirii podului, zise Jérôme.

Coborâră malul abrupt şi. dădură peste Pierre şi Amélie, care mergeau pe cărarea de lângă râu. Pierre ducea cu el undiţele. O pălărie de pai auriu proteja de soare faţa Améliei.

— Ei, a muşcat? întrebă Jérôme.

— A prins patru păstrăvi frumoşi, zise Amélie cu mândria ei de fiicămai mare. Arată-i, Pierre!

Deschise raniţa. Păstrăvii erau aşezaţi pe nişte smocuri de iarbă umedă. Corpurile lor argintii, suple,

lungi şi subţiri erau marcate de nişte mici pete negre şi roşii. Elizabeth alese unul, luându-l în mână.

— Ce proaspăt e! Şi ce nuanţe strălucitoare are!

— Ăştia sunt pentru prânz, decretă Amélie. Fiecare câte unul!

Luară hotărârea de a ocoli centrul, pentru a se înapoia pe drumul cel mai lung. Cei doi bărbaţi mergeau înainte. Femeile veneau în urma lor doar la cinci paşi. Văzuţi din spate, păreau să fie cam de aceeaşi vârstă. Jérôme se ţinea mai drept decât ginerele său.

— Nu găseşti că tatăl tău are o mină mai bună decât ieri? şopti Amélie. Partida asta de pescuit i-a făcut bine. O să mai venim.

— Da, spuse Elizabeth, îl amuză.

— Nu-i este uşor! Acum e bine că eşti tu aici, dar e îngrijorat pentru Denis! Ca şi mine, de altfel! Această tăcere prelungită nu prevesteşte nimic bun! Doar dacă nu-i prizonier!… Din cauza asta nu dorm nici noaptea!… Iar bunicul e de-un calm!…

— Are dreptate, mamă, zise Elizabeth şi, pentru a schimba conversaţia, continuă pe un ton hazliu: Am fost prin magazin. Doamna Pinteau exagerează importanţa restricţiilor! Lumea o consultă ca pe un oracol!

— Da, spuse Amélie dar, din păcate, ea ţine această prăvălie contrar bunului simţ. Mărfurile sunt îngrămădite, nu contează cum, pe rafturi! Nu afişează preţurile! Nu face comenzi către furnizori! Când mă gândesc cum mergea prăvălia pe timpul mamei!…

Amintirea ordinii şi a abundenţei aluneca parcă prin faţa ochilor săi.

— Dacă ar trebui să rămâi aici cu tata, zise Elizabeth, aş înţelege să-i dai sfaturi doamnei Pinteau. Dar la ce bun să-i schimbi deprinderile, dacă, oricum, în curând vom pleca de aici!

Tot vorbind, încerca să întrevadă cam cum va fi viaţa sa la Paris, fără Bertrand, dar privirile i se pierdură în gol.

— Să plecăm? murmură Amélie. Mă întreb când am putea pleca! De altfel, Megève este în zona neocupată. Tu, la Paris, vei fi în zona ocupată! E absurd!

— O să vedem, mamă! Trebuie să mă întorc la magazinul meu. De când nemţii sunt la Paris, n-am nicio veste de la domnişoara Pologne. Nu ştiu nici măcar dacă a redeschis magazinul, dacă lucrează…

— Ei! da! Câtă nepotrivire! Să nu îndrăzneşti să prevezi nimic, să nu speri nimic! Oare cum arată hotelul nostru? Or mai fi încă oameni care să vină pentru sporturile de iarnă la Megève? Eu îl dojenesc pe tatăl tău că e pesimist dar, fie vorba între noi, e foarte posibil ca lucrurile să fie cum spune el. Uită-te la el! Sunt sigură că iar discută despre ştirile din ziare!…

Aruncă o privire plină de înţelegere spre cei doi bărbaţi, care înaintau cot la cot, pe cărare.

Trecură pe la cimitir pentru a schimba apa florilor din micul vas de fontă, de pe mormântul Mariei. O vizită liniştită şi plăcută, într-un loc în care tumultul lumii nu ajungea. Bunica Elizabethei murise cu foarte mult timp în urmă, aşa încât, chiar şi cei care o cunoscuseră se gândeau la ea ca la o fiinţă dusă de mult dintre cei vii, a cărei amintire se depărta tot mai mult, odată cu anii. Jérôme smulse buruienile din jurul lespezii, mângâie uşor grilajul gardului şi spuse cu o voce posomorâtă:

— Haideţi, copii! Se face târziu!

Abia ajuns acasă, Pierre se instală în bucătărie şi deschise aparatul de radio; Jérôme se aşeză lângă el, pe un scaun de bucătărie. Elizabeth o ajută pe mama sa să cureţe păstrăvii.

Mirosul peştelui proaspăt se amesteca cu mirosul untului care sfârâia în tigaie. O voce puternică se auzea clin cutia aparatului.

„La ieşirea din consiliul restrâns care s-a ţinut ieri, la Vichy, domnul Pierre Laval a remis presei următorul comunicat: Senatul şi Camera vor avea curând scurte şedinţe în cursul cărora va fi votată o rezoluţie de

convocare a Adunării Naţionale. Aceasta va fi informată despre modificările aduse unor instituţii, pe care situaţia le impune, cu scopul ca guvernul să se bucure de autoritatea indispensabilă în reconstrucţia ţării, într-un climat de ordine şi muncă!”

Pierre aprobă acest discurs cu uşoare încuviinţări din cap. Jérôme privea în tavan.

A doua zi o ştire teribilă consternă întregul Chapelle-au-Bois. O escadrilă englezească se apropiase cu luminile stinse de vasele de război franceze, ancorate în micul golf Mers cl-Kébir, de lângă Oran şi, după un ultimatum inacceptabil, atacase şi scufundase cele mai frumoase unităţi ale flotei noastre: *Bretagne* incendiat, *Dunkerque* avariat, scufundat, *Provence* atins în punctele vitale. Numai *Strasbourg* scăpase, ca prin miracol, din radă şi o pornise în larg, însoţit de contra-torpiloare. Ziarele publicau titluri incitante cu privire la vasele agresate de englezi, care costaseră viaţa a peste o mie de marinari fără apărare. Înfierbântat de lectura acestor articole, Pierre îşi spunea că această capcană de la Mers el-Kébir era un afront adus politicii generalului de Gaulle.

— S-a terminat! bombăni el. Imediat după Dunkerque mi-au trezit neîncrederea. Dar acum au întrecut măsura! Englezii ne urăsc. Profită de situaţia în care ne aflăm, pentru a cădea şi ei asupra noastră. Singura şansă de salvare este Pétain!...

Toţi ai casei împărtăşeau punctul lui de vedere. Totuşi, pe parcursul zilelor următoare, indignarea lor începu să aibă rezerve. Pentru liniştea sufletească a fiecăruia era preferabil să crezi că nişte grave consideraţii militare, necunoscute marelui public, îl mânaseră pe Churchill să ordone această canonadă fratricidă.

De altfel, în ciuda ruperii relaţiilor diplomatice, mareşalul Potain nu lua în consideraţie războiul cu această ţară. Ştirea dezarmării flotei franceze la

Alexandria şi în porturile englezeşti, publicată în ziare, îi impresiona pe cititori mai puţin decât anunţul viitoarelor reforme gândite de guvern. La rândul său, Elizabeth era foarte preocupată de puţinele informaţii care veneau din zona ocupată. Parisul era, se pare, intact, dar pe Trei sferturi gol. Metroul nu-şi întrerupsese traficul, serviciile de telefon şi lumina mergeau, gazul funcţiona normal. Martori oculari raportau despre, perfecta „corecţie” aplicată de ocupanţi. Comandamentul german dorea să-i vadă – se spunea – pe toţi parizienii revenind cât mai repede în capitală. Dar trenurile lipseau, multe din podurile de pe Loara fuseseră aruncate în aer, iar benzina era un articol greu de găsit. Într-o declaraţie a presei, ministrul de Interne adresase celor evacuaţi rugămintea de a rămâne pe loc, acolo unde se aflau, până la organizarea oficială a repatrierii lor. Între timp, comisia din Toulouse publica itinerariile care puteau fi parcurse de maşini şi-i sfătuiau pe oameni să-şi ia provizii pentru vreo două zile de drum. Domnul Calamisse pretindea că Intendenţa din Tulle dădea bonuri de benzină refugiaţilor. Bine că nu se dădeau la biroul ce se ocupa cu repartiţia forţelor de muncă, sau la Prefectură! în orice caz, un lucru era sigur: un serviciu de acest gen exista pe lângă şeful departamentului lor. Elizabeth decise să meargă până acolo cu maşina.

Când le aduse la cunoştinţă părinţilor intenţia sa, ei se îngrijorară. N-ar fi fost mai bine să aştepte ca valul de refugiaţi să se-ntoarcă la Paris, pentru a putea parcurge drumul în linişte? Elizabeth îi calmă spunându-le că voia să-şi procure permisul de liberă trecere şi benzina necesară călătoriei şi că n-ar întreprinde nimic înainte de a fi sigură că drumul s-ar putea face în bune condiţii. În realitate se grăbea să-şi recapete independenţa; cu toată dragostea pe care o avea pentru părinţii săi, Elizabeth încerca, alături de ei, un sentiment de constrângere. Obişnuită să trăiască singură, să ţină cont doar de propriile-i dorinţe, nu se mai simţea în largul ci în

conversaţiile afectuoase în care mama sa căuta s-o atragă. Se ferise mereu de aceste conversaţii, temându-se că va fi nevoită să ocolească unele întrebări, să treacă sub tăcere unele răspunsuri.

În ziua plecării la Tulle, întreaga familie se strânse în bucătărie, în faţa farfuriilor de la micul dejun.

— Să nu conduci prea repede. Să nu te oboseşti inutil!

— Da, mamă.

— Eşti sigură că ai destulă benzină şi pentru întoarcere?

— Da, tată.

— Să nu te întorci prea târziu.

— Nu, mamă.

Cu nasul în ceaşca de cafea cu lapte, cu o felie de pâine în mână, era ca un copil lipsit de experienţă şi docil. Îşi regăsi vârsta, abia la volanul maşinii.

5.

În piaţa Champs de Mars, din Tulle, vehicule de toate mărimile şi mărcile îşi aliniau capotele întunecate şi prăfuite. Elizabeth parcă maşina lângă un autobuz de Paris, verde cu alb, care avea în spate o tăbliţă indicatoare a staţiilor: Porte Champerret – Garre Montparnasse. Deturnat de la itinerariul obişnuit, câţi refugiaţi adusese oare până aici? Şi, de fapt, furgonul ăsta mortuar servise transportului unui defunct, sau câtorva funcţionari de pompe funebre şi familiilor lor? Camioane, cufere, lăzi purtând tot felul de reclame dormitau acolo, sub cerul liber: „Librăria Juche din Auxerre”, „Spălătoria Pernette din Nancy”, „Atelierul de instalaţii Cusselin din Angoulême”, „Jupiter (apetitiv tonic), Dijon”. Era istoria unei bătălii pierdute.

Elizabeth se îndreptă spre clădirea lungă şi posomorâtă a cazărmii, care mărginea esplanada pe o parte. Un soldat tinerel, în kaki, somnoros şi hirsut o lămuri: pentru benzină, trebuia să se adreseze la biroul de Administraţie. Acolo, un ofiţer cu ochelari o trimise la

Serviciul de Intendenţă. Urmări săgeata indicatoare, urcă o scară şi intră pe un culoar a cărui pardoseală era plină de paie. Nişte raniţe stăteau aşezate lângă perete. Fără îndoială, noaptea, acel loc era transformat în dormitor comun. Zgomotul unei maşini de scris, ce se auzea de dincolo de perete, o încredinţă că era pe calea cea bună. „Direcţia de Intendenţă a departamentului 13 – Serviciuil Aprovizionării Generale”. Citi tăbliţa, împinse o uşă şi intră într-o cameră bine luminată şi foarte mare, în care lucrau trei ofiţeri şi două dactilografe. Fiecare din aceste personaje dispunea de o masă albă din lemn, şi de un vraf de hârtii, de care tocmai se ocupau.

La intrarea Elizabethei, toate capetele se ridicară. La întâmplare, se-ndreptă spre una din uniforme, dar, brusc, se opri năucită: Patrice o privea stupefiat. Se afla la trei paşi de el şi nu mai cuteza să înainteze. El se ridică în picioare. Două mici frunze argintii, brodate pe gulerul vestonului său, un galon de argint pe mânecă. Se scurseră câteva secunde, interminabile. Nici ea, nici el nu scoteau un cuvânt. El nu se schimbase deloc: aceeaşi figură palidă, acelaşi aer melancolic, aceiaşi ochi mari, visători... în timpul căsătoriei îi spusese că în caz de război va fi mobilizat la serviciul de Intendenţă. Elizabeth îşi amintea acum. Dar ce concurs de împrejurări îl adusese acolo, în acel birou în care intrase ea să caute bonuri de benzină? O forţă superioară o împinsese spre acea ciudată şi inevitabilă întâlnire. Era cea din urmă fiinţă pe care ar fi vrut s-o întâlnească. Încremenise, tulburată de multe amintiri stânjenitoare; blestema ideea absurdă de a fi venit la Tulle, se simţea copleşită de emoţie şi dorea să dispară. Avea convingerea că citeşte în ochii lui nu numai stupefacţie, dar chiar şi o anume teamă. În cele din urmă, trăsăturile lui atât de crispate se destinseră. Pe buze îi înflori un surâs. Şopti:

— Elizabeth! Ce faci aici?

Surâse la rândul ei, fără să pară că-şi depăşise

emoţia.

— Sunt refugiată împreunăeu părinţii mei la Chapelle-au-Bois, zise ea. Dar tu?

— Eu sunt la Tulle de la începutul războiului. Mobilizat la Serviciul de Aprovizionare. Ai nevoie de vreo informaţie?

— Tocmai căutam bonuri de benzină.

— În ce calitate?

— Pentru ca să mă pot întoarce la Paris cu maşina. Mi s-a spus să întreb la Intendenţă…

Această conversaţie între ei părea atât de bizară, încât avea impresia că, din eroare, nu ea”, ci o altă fiinţă vorbea în locul ei. Picioarele i se înmuiaseră. În stomac simţea un gol, care-i stânjenea respiraţia.

— Ai fost greşit informată. Nu dăm bonuri de benzină decât industriaşilor care colaborează cu noi, pentru aprovizionare.

— Atunci cui trebuie să mă adresez?

— Nimănui. Nu s-a prevăzut încă nimic pentru întoarcerea refugiaţilor. Se aşteaptă instrucţiuni de la minister. Dar, oricum, mă îndoiesc să fie urmate de o largă distribuire de carburant!

Uitase scopul vizitei sale. Gândurile îi zburau în urmă cu nişte ani. Imediat redeveni stăpână pe sine şi simulă indignarea:

— Ei bine, în acest caz, ar fi trebuit să rămân la Chapelleau-Bois! Puţina benzină pe care o aveam am consumat-o venind la Tulle!

— Dacă ar fi vorba de câţiva litri s-ar putea aranja, zise el cu voce scăzută. Eşti singură?

— Da.

Aruncă o privire spre cei doi ofiţeri care reîncepuseră să scrie. Dactilografele băteau clapele maşinii de scris cu o înverşunare de maniace.

— Aici nu se poate vorbi în linişte, zise el. Nu vrei să mergem şi să luăm un pahar?

Întrebarea o surprinse într-atât, că o clipă rămase

nehotărâtă. Apoi, privindu-l pe Patrice, răspunse hotărât:

— Da!...

— Vino... Te conduc...

Cum ca se-ndrepta spre uşă, Patrice se apropie de unul din colegii săi:

— Notează-mi comunicările pentru mâine!

O găsi pe culoar. Ieşind din cazarmă, fu amuzată de gestul soldatului de planton, care se ridică şi duse moale mâna la chipiu. Nu se obişnuia cu gândul că Patrice era locotenent. Uniforma nu-l avantaja deloc. Postavul kaki stătea încreţit pe trupul lui firav. Urechile păreau clăpăuge, din cauza chipiului prea strâmt pentru capul lui.

Urcară pe cheiul Correze, în înghesuiala unei mulţimi care ieşise la plimbare: femei în rochii imprimate de vară, bărbaţi în cămăşi desfăcute la gât şi cu picioarele goale în sandale. O atmosferă de vacanţă. Ai fi zis că Tulle se afla pe marginea mării. Toţi refugiaţii aveau cam acelaşi aer: cu mers nepăsător, cu nasul în vânt, căutau o pistă: unde să găsească benzină, ţigări, zahăr, o cameră cu apă curentă?

Terasa cafenelei era plină de consumatori. Patrice făcu o strâmbătură. Zărindu-l, câţiva dintre ei îl salutară. O trase pe Elizabeth după el în sala aproape goală:

— Aici, ne vom simţi mai bine!

Ea se aşeză lângă el în faţa unei măsuţe de marmură. „A fost soţul meu”. Nu-i venea să creadă. Amintirile din Saint-Germain, vagi şi îndepărtate, deveneau mai clare, ca sub efectul unei lupe. Se vedea pe sine trăind în acel trecut, şi abia se recunoştea: câtă nebunie, câtă duplicitate şi totodată câtă inocenţă! Chelnerul se strecură până la ei. Platoul din mâinile lui lucea ca un scut de apărare. Broboane de sudoare îi alunecau printre cutele frunţii. Patrice o întrebă pe Elizabeth ce doreşte şi comandă:

— Un ceai de mentă şi o halbă de bere.

Se revăzu cu el, într-o seară, pe terasa de la „Café

de la Paix”. Era prima oară când ieşeau împreună la Paris. Erau atât de îndrăgostiţi, atât de tineri şi atât de convinşi că fericirea lor nu se va sfârşi niciodată! Singura lor grijă era să nu le supere pe mama şi pe bunica lui Patrice, care îi aşteptau acasă. Elizabeth le pricinuise mul, te necazuri celor două femei, încât ezită să-ntrebe de ele. În cele din urmă, trecând peste alte considerente, spuse încet:

— Ce mai face mama ta?

— Foarte bine. Este la nişte veri, în Dordogne.

— Şi Mazi?

— Ea a murit.

O tristeţe sfâşietoare puse stăpânire pe ea: bătrâna doamnă din Saint-Germain, cu faţa sa albă, autoritară şi o perucă numai bucle, cu baston şi cu şalul înnodat peste piept, doamna a cărei rochie avea corsajul plin de paiete negre, nu mai exista.

O imagine a trecutului năruindu-se ca un zid.

— De mult s-a întâmplat asta? bâigui ea.

— În curând se fac trei ani.

Elizabeth îşi întoarse capul. Avea dreptul să fie atât de emoţionată? Oare Patrice nu şi-ar închipui că joacă o comedie, văzând-o atât de tulburată?

— Îngrozitor! rosti ca Biata Mazi! Ţineam atât de mult la ea!

— Şi ea ţinea la tine, răspunse Patrice cu o voce gravă.

Se lăsă tăcere.

— Locuieşti la Megtive cu părinţii?

— Nu, zise ea, singură, la Paris.

— Singură?

— Da, am un magazin de discuri, pe strada Marbeuf.

Chelnerul le aduse consumaţiile. Patrice îşi aprinse o ţigară.

Cu ochii pierduţi în fum, reflecta. Fără îndoială, din puţinele ei cuvinte, încerca să vadă ce devenise Elizabeth departe de el. Ea sorbi o înghiţitură din ceaiul de mentă

şi, cu sentimentul ridicol de a fi comis o indiscreţie, întrebă unde era câinele ei.

— Mama l-a luat cu ea, la verii noştri din Bergerac. Fii liniştită, Friquette e bine îngrijită. S-a ataşat foarte mult de noi.

— Cu atât mai bine! Cu atât mai bine!

Din nou tăcere. Elizabeth ar fi vrut să ştie totul despre Patrice, dar, de fiecare dată când se pregătea să pună o întrebare, teama de a redeschide în el răni vechi o silea să tacă. În situaţia lor, cele mai neînsemnate cuvinte trimiteau la un dureros trecut comun. Trebui să facă un efort pentru a-l întreba, cu un aer firesc, despre munca sa: avea succes, era mulţumit?

— Mai scriu, spuse el. Doar pentru mine, nu pentru a fi jucat.

— N-ai mai compus deloc muzică pentru film?

— Nu. *Herodias* a fost un eşec total! De atunci producătorii s-au dezinteresat de mine, iar eu – închipuie-ţi – n-am încercat să bat la uşa unor birouri sau să intru prin barurile lor!

— N-ai dreptate! exclamă ea. Ai fi reuşit, dar nu rămânând claustrat doar în Saint-Germain! Trebuia să te duci, să te impui!…

Îşi regăsise, fără să-şi dea seama, tonul reproşurilor, dar şi al îmbărbătărilor de altă dată. O privea cu gratitudine şiftristeţe; surâse şi murmură:

— Mereu aceeaşi! Tu vrei lupta, victoria cu orice preţ!

— Da.

— Ştii că nu-i în firea mea!

— Ei bine, domină-te, ascultă de raţiune!

Dar în acelaşi timp se întreba: „Oare în viaţa lui nu exista nicio altă femeie? Posibil să se fi recăsătorit?” Această supoziţie n-o impresiona în niciun fel! Patrice duse la gură halba de bere, înmuindu-şi buzele în ea Mana stângă, rămasă pe masă, nu purta verighetă.

Elizabeth îndrăzni:

— Care a fost viaţa ta, înainte de război?

— O cunoşti: Saint-Germain, vechea grădină, zilele care se scurgeau încet. Mama alergând dintr-o vizită în alta. Eu citeam, visam, zdrăngăneam la pian… Dar totul se va schimba când vom reveni acasă!

— De ce?

— Pentru că am decis să vindem casa!

Elizabeth primi această veste cu neplăcere, ca şi cum, fără să fi fost consultată, fusese jefuită de un bun la care ţinea.

— Ce păcat! oftă ea.

— Ei! da… dar e atât de mare! Noi ne simţim pierduţi, mama şi cu mine, în clădirea aceea, în care totul se clatină. Ar trebui făcute reparaţii foarte costisitoare. În sfârşit, ce să spun, nu mai putem s-o ţinem!…

— Înţeleg, îmi dau seama. Bătrâna Eulalie trebuie să fie disperată de această hotărâre.

— A murit şi ea, în acelaşi an cu Mazi.

Elizabeth lăsă capul în jos. Cele mai frumoase amintiri din Saint-Germain se năruiau, dispăreau.

— Dacă vindem casa în condiţii avantajoase, cumpărăm un apartament la Paris. Dar astea nu-s decât proiecte. În haosul în care suntem, trebuie să trăieşti de la o zi la alta. Fără să mă mişc din Tulle, am asistat la defilarea unei întregi Franţe învinse, înfometate. Erai la Chapelle-au-Bois în momentul exodului?

Ea îi povesti despre şederea sa la Cap-Ferret, sosirea în plină noapte la părinţi, iar imaginea lui Bertrand trecu şi ea o clipă prin gândurile sale. Pe el ar fi vrut să-l vadă, dar cel cu care vorbea era Patrice. Trecutul se afla mai aproape de ca decât prezentul. În comparaţie cu Bertrand, Patrice părea atât de tânăr, de plăpând şi de inconştient! Cum de putuse să se îndrăgostească de băieţandrul ăsta? se mira nu că îl părăsise, ci că timp de aproape un an fusese soţia lui.

— Pe unde ai trecut?

— Prin. Libourne, Perigucux, Savignac, Excideuil…

Înşiră numele acestor oraşe şi deprimarea o copleşi. Rana din ea era încă proaspătă. La cea mai mică evocare a lui Bertrand, îşi simţea inima bătând mai repede. „Nu i-am scris. Nu ştie nimic de mine. A ieşit din spital. E cu soţia sa pe drum… Sau, deja la Marsilia, printre ei săi!” Avu o tresărire a buzelor, ridică uşor din umeri. Patrice o privea insistent, cu privire blândă. O deruta! Nu-i mai purta nicio ranchiună? Uitase circumstanţele mizerabile ale divorţului?

— Când te gândeşti că ai fi putut trece prin Tulle!

— Ne-am fi văzut cu câteva zile mai devreme! Asta-i tot!

— În timpurile astea, câteva zile înseamnă mult!

Goli paharul de bere, se uită la ceas şi o întrebă:

— Luăm masa împreună?

— Cu plăcere.

— Atunci să ne grăbim. Dacă ajungem prea târziu la restaurant, nu mai găsim nimic!

Afară, îi întâmpină soarele, vacarmul oraşului şi cortegiul lent al celor care se plimbau. Restaurantul în care Patrice o conduse pe Elizabeth era o sală mare, cu un aspect provincial, cu mese acoperite cu feţe de masă din hârtie albă. Uşa batantă lăsa să pătrundă mirosul greu al bucătăriei. Erau puţine femei. Voci energice dominau zgomotul furculiţelor şi cuţitelor. Civilii se grupau câte trei-patru, militarii formau o adunare numeroasă, în care străluceau galoanele de aur şi argint. Patrice salută câţiva ofiţeri înainte de a se aşeza la masă. Lângă ei se afla un cuier, pe care erau agăţate o mulţime de chipiuri. Pe lista de meniuri, scrisă cu cerneală violetă şi pictată cu pete de grăsime, cea mai mare parte a mâncărurilor era tăiată cu creionul. Nu mai rămăsese decât iepure în sos de arpagic şi cartofi prăjiţi. O sticlă de vin bun însoţea acest prânz consistent. Elizabeth se obişnuise cu prezenţa lui Patrice lângă ea. Prânzul acesta venea după atâtea alte mese luate în doi; se

regăsea în mod firesc pe ea, cea de odinioară, acum însă în faţa unui sublocotenent, care o privea cu o tandreţe conjugală. Printr-un acord tacit, evitară orice aluzie la trecut. Pentru întreţinerea conversaţiei, Patrice îi povesti despre munca sa la Intendenţă.

— Pe durata operaţiunilor am avut impresia că nu eram deloc de folos. Dar, când am fost asaltaţi de trupe şi civili dezorientaţi, am înţeles că războiul începea şi pentru mine. Un război al pâinii, al cărnii, al vinului. În câteva zile populaţia din Corrăze se dublase, se triplase. Înaintarea germană ne tăia căile către centrele noastre de aprovizionare. Unde să descoperi ceva alimente, mâncare, să hrăneşti cohortele de soldaţi extenuaţi care năpădeau satele? Camarazii mei şi cu mine prospectam toată ţara şi rechiziţionam tot ce ne cădea sub mână. Zi şi noapte la cazarmă se distribuiau: rasol de burtă, paste făinoase, cutii cu dulceţuri… Om cumsecade, căpitanul de la administraţie se întreba cum va justifica, în condiţiile de acum, cumpărarea masivă a acestor produse de lux! Creierul său de contabil se frământa, furios la culme. Noi aşteptam, iar oamenii mâncau cu poftă. Şi continuă la fel! îţi jur că nu şomăm!

Ea se amuza să-l audă vorbind cu însufleţire despre o activitate care nu i se potrivea nicicum.

De ce oare un muzician era silit, pe timp de război, să aibă îndeletniciri de băcan? Secretul încorporărilor militare, hotărât lucru, era impenetrabil spiritului feminin. În timp ce Patrice semna bonuri de pâine, vin, legume uscate, Bertrand îşi risca viaţa! Elizabeth avu conştiinţa dureroasă a unei injustiţii.

— Îţi împui capul cu poveştile mele. Să vorbim de tine. Eşti foarte grăbită să ajungi la Paris? Nu poţi să mai aştepţi două sau trei săptămâni?

— Ba da. De ce?

— M-aş ocupa să fac rost de benzină, puţin câte puţin. În cantităţi mici, ar fi mai uşor…

— Nu vreau să rişti să ai necazuri din cauza mea!

— N-o să am. Câţi litri îţi trebuie?

— Vreo şaizeci!

— Enorm!!!...

— Îmi dau seama! Credeam însă că va fi suficient să mă prezint cu talonul pentru a primi cantitatea necesară. Dacă aş fi ştiut...

O privi cu un amestec de îndrăzneală şi timiditate, dădu farfuria la o parte şi zise direct:

— Călătoreşti singură sau cu părinţii tăi?

— Singură.

— În acest caz îţi cer un serviciu.

— Te rog.

Buzele lui Patrice schiţară un surâs:

— Voi fi, probabil, demobilizat în primele zile ale lui august. Te-ar deranja să mă duci la Paris?

Surpriza o împiedică pe Elizabeth să răspundă imediat. În acelaşi timp figura lui Patrice era atât de sinceră, de deschisă, încât nu îl putea bănui de vreun gând ascuns. Părăsise un soţ; regăsea un camarad.

— Bineînţeles că nu! Plecăm împreună. Ar fi mult mai plăcut!

Îi mulţumi, clipind din ochi emoţionat şi întrebă:

— Aş putea să-ţi scriu la Chapelle-au-Bois, de îndată ce voi fi demobilizat?

— Fireşte.

— Între timp, mă voi ocupa de tot: benzină, bilet de liberă trecere... De altfel în ce priveşte benzina, îţi dau un mic „acont”, chiar acum. Cunosc pe cineva care se află direct la sursă. Un tip fermecător! în mai puţin de o lună ne-am împrietenit, e cel mai bun prieten al meu!

— E militar?

— De ocazie, ca şi mine. Este sublocotenent. În timpul retragerii, unitatea sa a fost dislocată şi aproape desfiinţată. Într-o bună zi a sosit la Tulle cu camioanele sale, cu oamenii şi butoaiele cu benzină. Imediat s-a pus la dispoziţia noastră pentru efectuarea tuturor transporturilor de care am fi avut nevoie la Intendenţă.

În dimineaţa asta a plecat la Uzerche, să livreze pâine. Cred că trebuie să se fi întors până acum. Îi voi telefona la cazarmă să-l invit să ia cafeaua cu noi…

— Crezi că va accepta să mă ajute?

— Evident, dacă-l rog!

Li se aduse desertul: un compot roz şi foarte dulce. Patrice îşi termină porţia, din trei linguri, făcu o strâmbătură şi spuse:

— Îl sun imediat. Dacă vrei între timp să citeşti…

Scoase din buzunar un ziar, îl oferi Elizabethei şi se ridică. Ea îl privea depărtându-se, slab şi stânjenit de uniforma sa lipsită de glorie. „Cât e de amabil”, gândi ea. În sufletul ei, această judecată echivala cu o critică. La masa vecină doi ofiţeri tineri, cu uniforme noi, o fixau insistent, cu impertinenţă. Pentru a-şi da importanţă, deschise ziarul. Prima pagină era în întregime consacrată viitoarei constituţii a Franţei: „Domnul Albert Lebrun se retrage în faţa mareşalului Potain, care devine şef al statului francez şi preşedinte de Consiliu… Discursul istoric al mareşalului… Comandamentele politicii noastre vor fi următoarele: disciplina subordonaţilor va garanta pe viitor autoritatea şefilor; banul, slujitorul minciunii, instrument de dominare, nu va reprezenta decât salariul pentru munca depusă; copilul va fi un subiect de speranţă ce tonifică, şi nu de teamă, ce secătuieşte viaţa; familia, depozitară a unui lung trecut al onoarei, avea să păstreze anticele virtuţi ale marilor popoare…” Elizabeth întoarse pagina şi căzu pe rubrica celor care cereau ştiri: „R. Georges, din Paris, caută pe Maurice Georges, 32 R.D.A., batalion H.R… Copiii lui Paul Blum, refugiaţi la Toulouse, îşi căutau mama… Étienne Demaison roagă ca cine va întâlni pe doamna Demaison şi cei patru copii ai săi să înştiinţeze societatea Milax, la Limoges…” La rubrica diverse: „Doamnă singură, având asupra să nu mai strictul necesar, caută loc cu plată în maşină, pe rula Nice sau Marseille… Domnişoară fără bagaje cere loc maşină

pentru Nogent-le-Rotrou şi participă la cheltuieli… Posed maşină, caut şofer pentru Auxerre… Familie serioasă, cerc loc în camion Paris…” Alături, pe o coloană, se-nşiruiau anunţuri de obiecte pierdute: câini, pisici, valize, hârtii de identitate, bijuterii, haine. Franţa era plină de oameni care-şi presăraseră bunurile de-a lungul drumurilor. Cât timp ar fi oare necesar pentru a reda toate aceste obiecte şi animale proprietarilor lor, pe fiice mamelor lor şi pe bărbaţi soţiilor lor? în acelaşi timp, se anunţa că cinematografele din Tulle nu-şi încetaseră activitatea şi că puteau fi aplaudate în toate zilele: la „Eden”: *Fotoliul 47* şi la „Select”: *Husarul ei*. Elizabeth avu brusc revelaţia că lumea se smintise. Ce însemnau aceste uniforme – când războiul era pierdut, aceste spectacole, când doliul copleşea familiile, aceste proclamaţii solemne ale guvernului, când în brutării nu exista pâine, iar casele de bani erau secătuite?!

— Gata! L-am găsit! Soseşte!

Patrice se afla în faţa ci, strălucind de veselie.

— I-ai spus despre ce e vorba?

— Nu. La telefon trebuie să fii discret.

Conversaţia lor lâncezi până în momentul în care Patrice înălţă deodată capul:

— Iată-l!

Un bărbat înalt, brun şi zvelt, se oprise în prag şi căuta cu privirea prin sală. Apoi, zărindu-i pe Patrice şi Elizabeth, surâse şi se-ndreptă spre masa lor. Patrice făcu prezentările:

— Prietenul meu, Boris Danoff, doamna Elizabeth Mazalaique.

Noul venit se aşeză în faţa Elizabethei. Era tânăr, cu o frunte ce trăda încăpăţânarea, cu maxilare puternice şi o gură bine conturată. În timp ce Patrice îi explica cu jumătate de voce ce voia de la el, acesta o privea pe Elizabeth cu o curiozitate calmă.

Fata care servea le aduse trei cafele.

— Crezi că vei putea să te descurci? întrebă Patrice.

— Bineînţeles. Cincisprezece litri de benzină vă vor fi de ajuns, doamnă?

— E destul, murmură ea. Mă voi putea întoarce-la Chapelle-au-Bois…

— După asta, bătrâne, îţi voi cere mai mult, declară Patrice. Tu ne vei ajuta să strângem o rezervă ca să ne putem întoarce la Paris.

Sprâncenele lui Boris Danofi se ridicară uşor:

— Plecaţi împreună?

— Da, spuse Patrice. Ne-ar trebui vreo şaizeci de litri.

Cifra nu păru să-l intimideze pe sublocotenent…

— Bine, spuse el. În două săptămâni, voi reuşi să le pun deoparte.

„IVŢĂ ia, desigur, drept iubita lui Patrice”, gândi Elizabeth. Ideea nu o jena. Vântul înfrângerii spulberase prejudecăţile de odinioară. Cum puteai să te ruşinezi de tine însuţi, atunci când un popor întreg, învins, înşelat, dezorientat îşi întindea rufele murdare la soare? Boris Danoff îşi bău cafeaua şi se ridică.

— Vă rog să mă scuzaţi. Trebuie să mă retrag. Mă duc să dau instrucţiuni pentru ca să puteţi primi cei cincisprezece litri de benzină, doamnă. Duceţi maşina în spatele cimitirului. Patrice vă va arăta locul. Voi trimite un camion la locul unde vă veţi afla, iar oamenii mei vă vor pune benzina.

Când se-ndepărta deja, Patrice îi zise:

— Nu-i aşa că-i un tip fermecător?

— Da, zise Elizabeth. Să-i mulţumeşti şi din partea mea. Sunt sigură că l-am deranjat.

— Oh! nu. Ăsta e felul lui! Dacă tu ai şti pe câţi i-a ajutat Danoff, de când se află aici!… Numele său, poate, te-a surprins. Este rus de origine, dar naturalizat francez. Părinţii săi au fugit din Rusia, pe când era doar un copil, în momentul revoluţiei bolşevice…

Entuziasmul lui Patrice, evocând personalitatea noului său prieten, îi păru Elizabethei expresia unei

profunde mizerii morale. „Câtă nevoie are să se agaţe de cineva! Ce descumpănit şi singur e în faţa vieţii”. îl compara cu un copil care se întorcea foarte surescitat de la şcoală şi-şi anunţa mama că, în sfârşit, îşi descoperise camaradul ideal de joacă.

— Şi-a făcut studiile în Franţa. În viaţa civilă este inginer. Un băiat remarcabil!... Dar, vezi, ciudat: în mod normal n-ar fi trebuit să-l întâlnesc! Fusese mobilizat ca simplu brigadier, cred, la artilerie. Dar, pe perioada războiului a urmat nişte cursuri de ofiţeri şi a fost repartizat ca sublocotenent chiar înaintea haosului ce a urmat înfrângerii...

Îl asculta plictisită, întristată. Îi era milă de el. În timp ce vorbea, doi căpitani veniră să-şi ia chipiurile din cuierul aflat deasupra capului ei.

Patrice şi Elizabeth se întoarseră pe Champs de Mars, se aşezară în maşina încinsă de soare şi porniră în direcţia cimitirului. Acolo îi aştepta un camion militar, la marginea unui drum ceva mai lăturalnic. Elizabeth execută manevrele pe care i le comanda un soldat în cămaşă. După ce parcă în mod corect maşina, soldatul puse la gură furtunul care ieşea dintr-un butoi. O strâmbătură, scuipă peste umăr şi introduse furtunul în rezervorul Citroën-ului. Operaţiunea fiind terminată, Elizabeth vru să plătească benzina, dar Patrice o reţinu.

— E din carburantul armatei! Nu are dreptul să-l vândă.

El dădu un bacşiş celui ce pusese benzina. Omul scuipă încă o dată şi urcă lângă şofer. Camionul plecă.

— Ei, vezi, zise Patrice. N-a fost aşa greu!

Elizabeth se simţea fără rost, obosită. Făcură câţiva paşi împreună pe un drumeag. Cimitirul se afla în vârful unei coline, dominând oraşul foarte de sus. Într-o vale plină de verdeaţă, se-ngrămădeau nişte acoperişuri coşcovite, triste, străzi mici întortocheate, abrupte, firul argintiu al unui râu...

— Trebuie să merg la Intendenţă, zise Patrice. Dar

voi aranja să fiu eliberat cât mai repede. Ai avea răbdare să m-aştepţi într-o cafenea?

Cu siguranţă, spera să-şi petreacă după-amiaza, seara împreună? Tulburată de insistenţa lui, se gândea că n-ar trebui să accepte. Tot ce se putea spune, fără a se jigni unul pe altul, fusese spus în cursul acestei prime întâlniri. Restul ţinea de domeniul trecutului. Nu trebuia să tulbure cu nimic apele liniştite ale amintirii – nici măcar cu un cuvânt sau o uşoară adiere, pentru a nu răscoli cumva mâlul greu al amintirilor.

— Nu, Patrice, spuse ea. Acum trebuie să plec. Părinţii mei mă aşteaptă.

Avu delicateţea de a nu se impune mai mult. Nu-i promisese ea să revină la Tulle, imediat ce el va fi demobilizat? Sigur că o va revedea, surâse la ideea apropiatei întâlniri. îl duse cu maşina la cazarmă.

— Când am văzut-o, am înţeles imediat că e fosta ta soţie! îi mărturisi Boris.

— Ah! da? murmură Patrice. Cum aşa?

— Graţie descrierii pe care mi-ai făcut-o. E întocmai aşa cum mi-am închipuit-o. Drăguţă, foarte drăguţă, cu un neastâmpăr în priviri…

Patrice roşi şi-şi aprinse o ţigară. Rămăsese singur, cu Boris, în biroul de Intendenţă* după plecarea celor doi colegi şi să-i şi a dactilografelor. Era de serviciu până la miezul nopţii. Fiecare masă părea o insulă de hârţoage administrative. Se lăsă o tăcere apăsătoare. Boris, care se plimba în lungul şi în largul camerei, se opri deodată şi continuă pe un ton de severitate amicală:

— Ai intenţia s-o iei de la capăt cu ea?

— Ce-ţi trece prin cap! se bâlbâi Patrice. Pur şi simplu am rămas în bune relaţii…

Încă de la începutul prieteniei lor, Patrice îi povestise totul: căsătoria sa, fericirea, trădarea, plecarea Elizabethei, divorţul… Astăzi, regreta de a-i fi făcut aceste confesiuni.

— Ai fost încântat s-o revezi? întrebă Boris.

— Da.

— După toate neplăcutele amintiri pe care ţi le-a lăsat?

Patrice ridică din umeri:

— Toate acelea suift atât de departe! Mă gândesc că era foarte tânără, foarte impulsivă, că n-am ştiut s-o înţeleg, s-o domin, că, fără îndoială, se plictisise lângă mine, în casa noastră…

— Pe scurt, îi cauţi scuze!

— Toată lumea are…

— Nu, bătrâne! se repezi Boris. Dacă toată lumea ar avea nişte scuze, nimeni n-ar merita să fie iubit! Tu ai caracter, mândrie! Trebuie să iei atitudine!…

— Contra cui? ripostă Patrice râzând. Nu s-ar spune că sunt pe punctul de a comite o nebunie! Pentru că îţi repet: totul s-a sfârşit…

Boris îl săgetă cu o privire ascuţită, ca un vârf de lance.

— Dacă-i aşa, e bine!…

Se aşeză la o masă, scoase capacul stiloului şi spuse neglijent:

— Îmi permiţi? O scrisoare de terminat…

Patrice ghici imediat cui îi era destinată acea scrisoare: soţia lui Boris şi fiul lor, de zece luni, se refugiaseră la proprietatea soacrei lui, în Touraine. Nu mai primise ştiri de la ei de la declanşarea ofensivei germane pe Loara, dar nu se neliniştea prea tare, ştiind că se aflau departe de drumurile importante şi că nu se dăduse nicio luptă prin împrejurimi. Cu siguranţă că toate misivele sale, trimise din Tulle, nu trecuseră linia de demarcaţie. Continua să serie cu regularitate familiei sale, sperând că-ntr-o zi sau alta legătura între el şi ai săi se va restabili. Patrice îi admira calma siguranţă. În locul lui, îşi spunea Patrice, ar fi fost bolnav de îngrijorare.

Din curte, urca un zgomot metalic; doi soldaţi turteau cu lovituri de ciocan cutii goale de conserve pentru recuperarea metalului. O circulară ministerială

ordonase această măsură care, deşi după înfrângere pierduse principala sa raţiune de a exista, nu fusese decomandată. În ciuda vacarmului, Patrice era gata să fie absorbit de treburile sale: o dare de seamă către Ministerul Agriculturii şi Aprovizionării (Vichy), stocuri destinate populaţiei civile şi Direcţiei Generale a Intendenţei (Clermont-Fenând), stocuri existente pentru aprovizionarea trupei, întocmirea listei cu produse alimentare fabricate în departament, calcularea proviziilor de consum pentru următoarele două săptămâni, avizarea de primire în gara din Tulle a trei sute quintale de cartofi, din Vaucluse, şi de cinci sute de kilograme de legi Tme uscate, din Marsilia… în gara Brive, erau două sute de tone de grâu, care-şi aştepta repartiţia. Patrice împărţise în mod echitabil această cantitate între câteva mori mecanice din regiune şi completa foile de expediţie necesare expedierii mărfurilor. Trecea cifrele pe liste, aplica ştampila, în josul paginilor, semna: „pentru Intendent” şi se gândea la Elizabeth. Trecuseră câteva ore de la întâlnirea lor şi el încă îi mai auzea vocea, mai păstra din căldura prezenţei ei. După divorţ, îi purtase o asemenea ranchiună, încât numai perspectiva de a o întâlni într-o zi, din întâmplare, în calea sa, l-ar fi iritat. În mod absurd, pe parcursul anilor, o condamnase, o ştersese din memoria sa, pentru a se desprinde şi mai bine de ca Când Elizabeth apăruse în acest birou, simţise o temere aproape superstiţioasă. Voise să fugă. Dar îl fermecase de la primele cuvinte. Oare ea se schimbase, sau el? I se părea mai frumoasă ca odinioară, mai misterioasă, mai profundă, mai feminină. Poate, dacă ar fi cunoscut-o acum, căsătoria lor ar fi fost întru totul fericită? Avea sentimentul de a fi pierdut cea mai bună şansă a vieţii sale. Se simţea tulburat de amintiri voluptuoase, prin gânduri se perindau imagini pe care de multă vreme refuza să le evoce, pentru a-şi păstra liniştea: Elizabeth în braţele sale, cu capul dat pe spate, oferindu-i buzele. Se opri din scris şi constată că

greşise adunările, confundând quintalele cu tonele. Era o prostie. Trecuseră cinci ani! La ce bun să se aventureze într-un vis irealizabil. Trebuia să se mulţumească cu prietenia, inteligenţa şi căldura pe care ea era gata să i le ofere. Uşurarea pe care o simţea în această seară n-avea alt motiv decât promisiunea, descoperită în câte o privire, sau surâs şi lipsită de orice echivoc.

Se auzi o sonerie. Telefonul, model vechi, era o cutie fixată pe perete, cu o manivelă. Patrice traversă camera şi ridică receptorul: moara din Curemonte, cantonul Meyssac, nu mai avea grâu:

— Veţi primi mâine, neapărat, spre sfârşitul zilei.

Încă un apel telefonic: pâinea trupei, furnizată săptămâna precedentă la Brive nu fusese consumată (foarte tare pentru civili!), far primarul, furios, refuza să ia cheltuiala în sarcina sa.

— O să raportez asta domnului intendent, zise Patrice. Vi se va telefona mâine la prima oră.

— Şi, de asemenea, ne lipseşte vinul!

— Sunt trei vagoane în gară.

— Negustorii nu-l vor, spun că este de proastă calitate!

— Spuneţi-le că nu vor vedea altul înainte de începutul lunii viitoare.

— Ai fost nemaipomenit! exclamă Boris, după terminarea convorbirii! Ferm în decizii şi clar în exprimare. Meriţi o tresă în plus!

Soldaţii sfârşiseră să ciocăne tinichele. O linişte binefăcătoare se instala în curte. Boris închise scrisoarea în plic şi-i lipi timbrul.

— N-o trimiţi prin poşta militară? întrebă Patrice.

— Nu, probabil pentru că am trimis şi altele prin ea şi niciuna din ele nu a ajuns. Am îndoieli de când cu nemţii! Când mă gândesc că soţia mea nici nu ştie unde mă aflu!... Trebuie să fie într-o stare... Din fericire există copilul, care o distrage!...

Nici n-o să-l recunosc, când mă voi întoarce o să fie

deja un băieţel.

Odată îi arătase fotografia soţiei sale: o fată frumoasă, senină, cu trăsături regulate, cu un surâs plăcut, cu o privire curată, dar inexpresivă. Se numea Odile. Boris luă o a doua foaie de hârtie şi-şi continuă corespondenţa. Trecând prin spatele lui, Patrice zări primele rânduri ale scrisorii. O mulţime de litere de neînţeles. Boris le scria părinţilor săi în rusă. Rămăseseră la Paris. Nici de la ei nu primise veşti. Scria cuvintele cu şovăială. Era vizibil că se exprima cu mai multă uşurinţă în franceză, decât în limba sa natală. Faptul că se născuse la Moscova, îi dădea în ochii lui Patrice, un aer aparte. Cum putea un dezrădăcinat, acum francez, să simtă nenorocirea ţării? Stăteau deseori de vorbă despre acest lucru. Boris pretindea că, înainte de a fi ales Franţa drept patrie, fusese atât de mândru de măreţia acesteia, iar acum atât de nefericit de înfrângerea ei, ca şi cum acesta ar fi fost pământul strămoşilor lui. Rostită de altcineva, această opnie i s-ar fi părut un simplu paradox, dar el cunoştea prea bine temeinicia, francheţea prietenului său, pentru a-i pune la îndoială cuvintele. Lucrară încă o oră, aşezaţi faţă în faţă. Apoi Patrice scoase dintr-un bufet un salam uscat, o cutie cu pateu, o sticlă cu vin roşu şi o jimblă. Deşi, în mod oficial nu avea nicio legătură cu Intendenţa, Boris rămânea întotdeauna lângă prietenul său când acesta IScea de permanenţă la birou. Mâncau cu briceagul în mână, pe un colţ de masă. La orele zece seara, încă un telefon de la brutarul din Ussel. Muncitorul pe care Intendenţa îl trimisese în ajun tocmai se arsese grav. Trebuia neapărat să fie înlocuit a doua zi.

— Bineînţeles, zise Patrice, vă voi trimite un C.O.A.1 care la Tulle există în număr excedentar.

Scoase husa unei maşini de scris şi bătu cu un singur deget nota de serviciu. Becuri simple spânzurau în tavan, lăsând că

ÎCOA – Contraofensiva antiaeriană.

cadă o lumină deasupra biroului. Boris deschisese ziarul „Courrier du Centre” şi citea cu glas tare informaţiile:

— Demobilizaţii vor avea o primă de o mie de franci, dintre care două sute plătibili imediat!... Comunicaţiile telefonice s-au stabilit în zona liberă... Zece miliarde de dolari pentru apărarea Statelor Unite...

Înălţă capul:

— Auzi? Zece miliarde de dolari! Citind asta am impresia că de Gaulle are dreptate: soarta acestui război nu a fost hotărâtă prin bătălia Franţei...

— Va fi hotărâtă de bătălia Angliei, răspunse Patrice. Dacă nemţii reuşesc să debarce pe coastele, engleze, Churchill va face ce-a făcut Potain, va cere armistiţiul indiferent în ce condiţii!

Boris aruncă ziarul în coşul de hârtii:

— N-am ajuns încă acolo! Mi se pare că Hitler ezită mult înainte să se lanseze! Ceea ce ar trebui e ca sovietele să abandoneze Germania!... De la ei vine tot răul!... Mi-e ruşine că prin venele mele curge sânge rusesc, când mă gândesc la duplicitatea lor... Când s-a semnat pactul germano-sovietic, tata mi-a spus: „Acuma francezii vor pricepe că Hitler şi Stalin sunt cele două feţe ale aceluiaşi spirit de violenţă şi minciună”.

Dincolo de perete se auziră paşi, voci confuze, râsete. Ca de obicei, câţiva soldaţi veneau să doarmă pe culoar.

— Crezi, într-adevăr, că vor fi demobilizări la începutul lunii august? întrebă Patrice.

— Cu siguranţă! Guvernul n-are niciun chef să ne ţină prea multă vreme în solda sa! Acasă şi la treabă! îmi voi relua munca în întreprinderile Hopkins, dar tu...

— Eu îmi voi căuta o slujbă.

Tăcu, încruntându-şi sprâncenele. Pentru el, întoarcerea la viaţa civilă echivala cu o bâjbâială în ceaţă. În acest birou se simţea util. Avea munca lui, prieteni... Ce va face oriunde altundeva, cine-l aştepta?

Mama sa! Da, bineînţeles! Dragostea ei era ca o lumină în terna lui existenţă. Mai era poate şi Boris?

Şi Elizabeth? O va revedea la Paris? Credea că renunţase la această idee, dar gândul i se întorcea mereu la ea.

— Este unsprezece şi douăzeci, zise Boris. Am putea ridica ancora! De-acum, nu mai telefonează nimeni!

Patrice preferă să mai aştepte încă zece minute. Apoi stinse lumina, ieşi cu Boris din birou şi închise uşa cu cheia. Un bec ardea tocmai în capătul culoarului. Câţiva soldaţi se întinseseră, cât erau de lungi, pe duşumea, cu picioarele goale, cu centura deschisă şi cu raniţa pusă în chip de pernă. Unii sforăiau deja, alţii abia aţipiseră. Pe pervazul uşilor, bileţele fixate cu piuneze: „Brouton este cantonat la Ladignac...”, „Sunt la Marcillac-la-Croisille, Sergent Lefèvre...”, „Rog să anunţaţi pe Charlot că am fost trimis la Brive...” Mai încolo, o pancartă mare cu o săgeată indicatoare: „Centrul de demobilizare al cantonului Tulle-Nord... Centrul de demobilizare al cantonului Tulle-Sud...”

— În seara asta au pus anunţurile, zise Boris trecând peste un soldat care dormea. Asta în mod sigur!...

La capătul scării, Patrice încredinţa cheia de la birou unui soldat de planton. Afară, o noapte răcoroasă şi liniştită. Câteva siluete mai întârziau încă pe chei. Trei fetişcane rezemate de parapet pufniră în râs la trecerea lor. Boris se-ntoarse şi constată dezamăgit:

— Nici măcar nu-s drăguţe!

— Ştii, îi mărturisi Patrice, acum, că războiul e pierdut, mă simt cam jenat să mă afişez în uniforma asta! Tu nu?

— La asta chiar nu m-am gândit!

— Înainte de înfrângere, continuă Patrice, pentru toţi cei care mă întâlneau la Tulle, în ţinută de sublocotenent, eram cineva, în prezent, sunt un învins. Pe tine, care ai luptat şi pe mine, care m-am ocupat de hârţoage, lumea ne pune în acelaşi sac. Ne reproşează că

n-am ştiut să-i apărăm. Cei în vârstă tot îi dau cu amintirile lor din ’14… Tinerii susţin că ei ar fi procedat cu mult mai bine decât noi. Dar cele mai severe, dintre toţi, presupun că sunt femeile!

— Ce vrei să spui cu asta? Când voi ajunge acasă, îţi jur că soţia mea nu mă va primi ca pe un dezertor!…

— Da, evident… Pentru că te cunoaşte bine, pentru că aveţi un trecut comun…

— Dar fosta ta soţie cum te priveşte? întrebă Boris. N-am avut impresia că te-ar desconsidera.

Patrice tresări de bucurie. N-ar fi îndrăznit să mai aducă vorba de Elizabeth, faţă de prietenul său.

— Cu ea, lucrurile stau altfel! Este deasupra măruntelor reacţii feminine! Farmecul ei, sensibilitatea ei ascund un caracter puternic…

Pândea un semn de interes pe chipul lui Boris, dar se izbi de o mască impenetrabilă. În cele din urmă, descurajat, tăcu:

— De mâine voi începe să strâng benzină pentru voi, zise Boris oprindu-se în faţa prăvăliei unui negustor de vinuri.

Ocupau aceeaşi cameră, la primul etaj al casei.

— Mergem la culcare? întrebă Patrice.

— Ce altceva vrei să facem?

Două paturi de alamă, puse unul lângă altul, o masă de toaletă cu o cană ciobită, un scaun, un fotoliu, iar pe perete, în rame rotunde, fotografia unui bărbat cu o figură spălăcită şi mustăţi, iar alături, a unei femei plinuţe.

Un miros de vin urca din curte, unde stăteau aliniate butoaiele… Boris de dezbrăcă primul, turnă jumătate din cană pentru a se spăla şi se băgă apoi în pat. Patrice sta sprijinit la fereastră. Acoperişurile se-nşiruiau unul după altul până înspre cimitir.

Aici sus, ca şi acolo jos, totul e calm. „Probabil ea doarme”, îşi spuse Patrice. Se simţi invadat de o fericire imensă, pe care ezita s-o definească, dar pe care nu şi-o

putea refuza.

Voci impacientate urcau din capătul scării:

— Elizabeth! Elizabeth! Unde eşti? Vino repede!

Dădu buzna afară din camera sa, coborî repede scările şi intră în bucătărie, unde-i găsi pe ai săi, împreună cu doamna Pinteau. Chipurile lor erau înseninate de bucurie. Fără să spună vreun cuvânt, Amélie întinse fiicei sale o carte poştală, gri, cu hârtie de proastă calitate, pe care erau tipărite câteva propoziţii scurte. Una din acestea, „sunt rănit”, era subliniată. În colţul de sus, Elizabeth citi „Stalag1 XIII B”, iar jos o semnătură: „Denis Aubernat”.

— Ce s-a întâmplat? întrebă ea.

— O veste bună! bâigui Amélie. Denis e prizonier!

Bucuria sa era cu atât mai mare cu cât, tot aşteptând o scrisoare de la fratele ei, îşi pierduse orice speranţă. Elizabeth îşi îmbrăţişă mama.

— Am spus-o mereu! bombăni Jérôme cu un larg surâs.

— Da, recunoscu Pierre, a avut noroc, un noroc providenţial! Sper că nu-l vor reţine foarte mult acolo!

Jérôme ridică din umeri:

— Păi, nu! Nici vorbă! Tu raportezi totul la ’14—18. Suntem în anul 1940: războiul s-a terminat…

— Nu încă!

— E o chestiune de luni!

Amélie şi Elizabeth împărtăşeau opinia lui Jérôme. Hitler tocmai rostise la Berlin un discurs destul de moderat, prin care îi oferea Marii Britanii pacea. Desigur, acum englezii făceau pe surzii şi se umflau în pene în demnitatea lor insulară. Dar încă de la începutul ofensivei germane împotriva ţării lor, vor adopta o atitudine mai conciliantă.

Stalag – lagăr de prizonieri în Germania, în timpul celui de al doilea război mondial, destinat subofiţerilor şi ofiţerilor.

— Cel puţin de-ar fi tratat bine în lagăr, oftă Amélie.

Ar trebui să se intereseze ca să afle dacă poate să-i scrie…

Cu experienţa ei, doamna de la tejgheaua prăvăliei se entuziasmă:

— Să-i trimiteţi pachete! Pachete mari.

Domnul Calamisse sosi chiar atunci. Voinic, roşu-n obraji, jovial, adăugă propria-i bucurie la cea a familiei. Denis era al patrulea prizonier de la care se primeau veşti în Chapelle-au-Bois.

Doamna Pinteau se retrase: era chemată în prăvălie. Graţie ei, fiecare client va fi cât se poate de bine informat. Domnul Calamisse dori să citească şi el cartea poştală de la Denis. Apoi bărbaţii se lansară în politică.

Departe de toată zarva discuţiei, Elizabeth se gândea la apropiata ei plecare. Se ferise să le povestească părinţilor săi întrevederea cu Patrice. Un ofiţer foarte îndatoritor, pe care-l întâlnise la biroul de Intendenţă, îi promisese – mărturisise ea – să-i procure benzina şi actele necesare călătoriei. Aştepta un semn din partea lui pentru a putea pleca la drum. Mulţi refugiaţi părăsiseră regiunea. Ziarele precizau drumurile pe care se putea merge, formalităţile ce trebuiau făcute… Fără să mai fie îngrijoraţi de amploarea acestui exod de populaţie, Pierre şi Amélie înţelegeau acuih de ce se grăbea Elizabeth să plece la Paris. În ceea ce-i privea, deciseră să rămână la Chapelle-au-Bois, până la 1 decembrie. Pe urmă se vor reîntoarce la Megève, vor pune hotelul pe picioare, ca să-l poată deschide de Crăciun. Cine ştie? Poate începutul sezonului de iarnă să coincidă, într-adevăr, cu încetarea ostilităţilor! La prânz, Jérôme desfăcu o sticlă de vin alb. Închinară în sănătatea prizonierului. Amélie avea lacrimi în ochi.

A doua zi primi o scrisoare de la Patrice. Îi fixa întâlnirea pentru 13 august, la orele nouă dimineaţa, în sala de la „Grand Hotel Moderne”. La acea dată urma să fie demobilizat şi să aibă deja rezerva de benzină necesară. Obţinuse pentru maşină un permis de liberă

trecere, vizat şi de autorităţile militare.

Elizabeth care se pregătise, totuşi, în ideea plecării, se indispuse brusc, ca şi cum totul ar fi fost pus la cale fără voia sa. Mai erau trei zile! le spuse părinţilor, iar ei se întristară: acest domn de la Intendenţă fusese atât de amabil să se ocupe de ea, dar nu mai putea aştepta încă o săptămână sau două? Un instinct o avertiza pe Elizabeth că nu trebuie să cedeze compasiunii pe care i-o trezeau ei doi. Ultima sa seară la Chapelle-au-Bois trecu atât de repede, încât la căderea nopţii inima i se strânse de mâhnire. În casă, Amélie se ţinea după fiica ei, pas cu pas, pentru a mai profita de prezenţa ei, căci fiecare minut era numărat. După cină, făcură împreună bagajele. Ea stătea acolo, între dulap şi valiză. Pierre, aşezat pe un scaun, fuma într-un colţ al camerei, cu privirea pierdută, cu spatele gârbovit.

Când totul fu gata, se retraseră lăsând-o pe Elizabeth singură în camera ei: simţea dragoste şi duioşie pentru acele două fiinţe care-i acceptaseră plecarea cu atâta resemnare. Îi minţea iar, pentru a nu le mai tulbura liniştea: dacă ar şti că va călători cu Patrice! Pentru ce întotdeauna trebuia să le asc Mdă o parte a existenţei sale? Se băgă în pat, stinse lumina şi înainte de a adormi, mâhnită şi ruptă de oboseală, înlătură imaginea lui Bertrand.

În acelaşi timp, de cealaltă parte a peretelui, lungiţi în semiîntuneric, Pierre şi Amélie vorbeau despre fiica lor pe şoptite:

— O cunosc eu! murmură Amélie. N-ar fi atât de grăbită să se întoarcă la Paris, dacă n-ar fi aşteptată acolo!

— Cine s-o aştepte?

— Un bărbat, Pierre! N-o să-mi scoţi tu din cap ideea că Elizabeth nu e îndrăgostită! Ezită însă să se recăsătorească. E normal!

— Ar fi putut să ne spună, totuşi!

— Eu i-am spus tatălui meu ceva despre tine înainte

de a mă hotărî?

— Era altceva…

— Ce ştii tu?

Pierre nu răspunse. Respira calm. Ea se apropie de el „cuprinzându-l tandru în braţe.

Era ora nouă dimineaţa, când maşina Elizabethei ajunse în Tulle, pe vechiul drum din Uzerche. Ajungând pe strada Trech, se opri din cauza unei mulţimi adunate. Un grup de gură-cască se strânsese în jurul unei camionete negre cu difuzor, de unde se auzea o voce fonfăită: „Aviz: sunt sfătuiţi israeliţii, oamenii de culoare şi cei cu sânge amestecat să nu se întoarcă în zona ocupată”. Trecătorii se holbau unii la alţii. Oare, ce voia să însemne asta? Se introduseseră legi rasiale în Franţa? Parisul devenea sucursala Berlinului? Camioneta se-ndepărta pentru a repeta informaţia la intersecţia următoare. Elizabeth porni maşina. Mulţimea se dădu la o parte dinaintea ei. Majoritatea celor care ascultaseră anunţul nu erau direct afectaţi, pentru alţii însă, el reprezenta o tragică condamnare. Pedepsiţi nu pentru faptele lor, ci pentru originea lor etnică, vinovaţi aşadar pentru rasa şi religia lor, ei se deosebeau deja prin chipurile lor îngrijorate, de o populaţie care în ajun nu avea noţiunea clară a singularităţii lor. O bătrână plângea, târând după ea un copilaş. Era evreică? Nu părea! Elizabeth o depăşi cu un sentiment de jenă. Chiar în clipa în care opri maşina lângă trotuar, în faţa hotelului, apăru Patrice. Era îmbrăcat civil, într-un costum de postav gri-închis, mult prea gros pentru anotimpul în care se găseau. Elizabeth tocmai se pregătea să-i spună că-i venea mai bine aşa, decât în uniformă, dar se abţinu, mirată de expresia neobişnuită a chipului lui. Se apropie de ea, o salută precipitat cu vocea sugrumată de emoţie:

— Elizabeth, am o mare rugăminte. Aş vrea să-l luăm pe Boris Danoff cu noi. Se poate?

— Fireşte, zise ea.

— Îţi mulţumesc! Alaltăieri, a primit o veste îngrozitoare!

— Ce veste?!…

— Soţia şi fiul său au fost omorâţi chiar înainte de armistiţiu, într-un bombardament aerian.

Înmărmurită, Elizabeth şopti;

— Înfiorător! Dar cum de-a aflat atât de târziu?

— Fără să aibă veşti de la ei, îi credea încă la Touraine, la proprietatea mamei ei. Numai că soacra lui părăsise casa, cu ceva timp mai în urmă, pentru a se refugia la Angoulême. Cât priveşte soţia şi fiul său, plecaseră spre ea, chiar în momentul luptei de pe Loara. Au fost împuşcaţi pe drum. Maşina a luat foc. A fost imposibil să le identifice trupurile.

— Atunci nu-i sigur!

— Ba da. Jandarmeria i-a putut identifica după numărul de maşină a soacrei lui Boris. Biata femeie a fost căutată, găsită, chemată. Au fost exhumate rămăşiţele trupurilor. I-a recunoscut formal după bijuterii, resturi de îmbrăcăminte, care n-o puteau înşela… Demersurile şi formalităţile au durat foarte mult, din cauza dezorganizării serviciilor. Săptămânile au trecut. Boris nu bănuia nimic. Şi, deodată, alaltăieri, această scrisoare cu înfiorătoarele detalii. Am crezut că-şi va pierde minţile. Abia dacă scoate un cuvânt. Are o privire pierdută, de om care suferă. N-am vrut să-l las singur aici. Mă-nţelegi, nu-i aşa?

— Unde se află acum? f

— Înăuntru. S-a pregătit să plece cu noi. Dar te previn, nu va fi un companion prea agreabil pentru drum!

— Hai repede să-l căutăm, zise Elizabeth.

Intrară în hotel şi-l descoperiră pe Boris, stând în mijlocul holului, în picioare, cu valiza alături. Era îmbrăcat tot în civil. Foarte palid la faţă, cu cearcăne în jurul ochilor şi cu o privire tulbure.

— Tocmai am auzit de nenorocirea dumneavoastră,

domnule. Sunt de-a dreptul înmărmurită!…

— Vă mulţumesc, răspunse el cu glasul stins. Sunteţi foarte amabilă, înţeleg că pot abuza de maşina dumneavoastră. În ce priveşte benzina, totul este aranjat. Mergem s-o luăm din acelaşi loc.

Ieşiră împreună. Elizabeth deschise portbagajul. Patrice puse înăuntru valiza sa şi pe cea a prietenului său. Toate aceste pregătiri di ninuau stânjeneala pe care Elizabeth o simţea fală de acest băi bat, pe care abia îl cunoştea şi căruia trebuia, totuşi, să-i înţeleag. i şi să-i respecte suferinţa. Pentru a-l face să se simtă mai în largul său, îl întrebă:

— Vreţi să conduceţi?

Acceptă. Ea se aşeză alături de el. Patrice se instală în spatele lor şi întinse pe genunchi o hartă.

Pe măsură ce se apropiau de Vierzon, numărul vehiculelor creştea, iár îi aintarea se îngreuna. Curând Citroën-ul condus de Boris fu cupr. ns în masa compactă a şirului de maşini, camionete şi camioane, care înaintau sacadat sub soarele arzător. Când staţionarea se prelungea, Elizabeth deschidea uşa maşinii, punea jos piciorul şi privea afară pentru ca să-şi dea mai bine seama unde anume se produsese blocajul circulaţiei. Sus, pe maşini, se vedeau îngrăn adite plăpumi, valize, biciclete, maşini de cusut, exact ca în t mpul refugiului. Numai că toţi aceşti oameni, împovăraţi de bagaje, nu mai fugeau din căminele lor, sub ameninţarea războiului. Acum se întorceau acasă, unde-i aştepta noua ordine nemţească. Claxoanele zbârnâiau. Coloana se mişca. Elizabeth îşi reluă locul. În faţă se legăna o camionetă cu o liotă de copii. Treizeci la oră. Nicio posibilitate de a mări viteza. La volan, Boris părea că doarme cu ochii deschişi. Nu vorbea. Respira greu. Fruntea îi era îmbrobonată de sudoare.

— Vreţi să conduc eu? întrebă Elizabeth. Trebuie să fiţi obosit!

— Nu, mulţumesc. Îmi face foarte bine.

Cu puţin înainte de trecerea liniei de demarcaţie, Patrice întrebă cu oarecare nelinişte:

— Sper ca toate hârtiile noastre să fie în regulă. Dă-mi talonul, Elizabeth, vreau să-l prind cu un ac de permisul de trecere. N-ai nimic special în bagajele tale, sau în geantă? Arme, aur, bani străini?

Ea ridică din umeri:

— Tu ce crezi?…

— Am auzit că sunt foarte severi!…

Opririle se-nmulţeau. La intrarea într-un sat, doi bărbaţi, cu o pensulă în mână, se ofereau să vopsească în albastru geamul farurilor, pentru cincisprezece franci:

— Altfel o să aveţi necazuri la trecerea liniei!

Patrice insistă ca Elizabeth să accepte. Zece kilometri mai încolo, uniformele verzi apărură. Franţa se termina aici. Chalon, Moulins, Bourges, Vierzon, Chatellerault deveniseră oraşe de frontieră, în loc de Metz, Strasbourg, Colmar, Mulhouse. De la un obstacol la altul, drumul căpăta un aspect de lagăr.

— Ei, poftim, acum! oftă Patrice.

Un chip încruntat, purtând caschetă militară, apăru lângă uşa maşinii. O voce întrebă în germană:

— Paris?

— Da, mergem la Paris, spuse Patrice.

Şi îi prezentă documentele. Ofiţerul, fără măcar să le privească, făcu însă semn unui soldat cu o găleată plină cu vopsea albă, aflat între două maşini oprite.

Cu o pensulă omul desenă cu stângăcie litera „P” pe aripile maşinii.

— Gata, plecaţi! exclamă ofiţerul.

— N-a controlat bagajele! sorti Patrice.

Absenţa formalităţilor o făcea pe Elizabeth bănuitoare. Avea senzaţia neplăcută că intra într-o capcană, din care mai târziu 11 va fi imposibil să mai iasă. Peste cât timp o să-şi revadă părinţii, care se hotărâseră să rămână în zona liberă? Odată cu distanţa, dragostea pentru ei devenise mai mare. Îşi amintea

scena din bucătărie, în dimineaţa zilei. Pierre, Jérôme, Amélie, trei chipuri pline de duioşie. Mama sa o trăsese de-o parte pentru a-i da ceva bani. „O să ai nevoie, cel puţin pentru început! Pentru magazin, pentru tine chiar…” Emoţionată, până la lacrimi, Elizabeth n-avusese puterea de a o refuza. Maşina rula mai repede, având înainte acea camionetă, în care aşa, plini de praf, copiii aveau feţe de Pierrot. De o parte şi de alta a drumului se aliniau ziduri ciuruite de gloanţe, acoperişuri prăbuşite, arse, grămezi de fiare. Ici, colo, hârbul unei maşini abandonate pe câte un povârniş. Prădată, dezmembrată, fără să mai aibă roţi, faruri, banchetă. Elizabeth se gândi la maşina în care soţia şi copilaşul lui Boris îşi găsiseră moartea. Se gândea şi el la asta? Figura îi era crispată de durere şi mânie.

La periferiile oraşului Orléans, printre ruine, pancarte în limba germană, cu litere hidoase, negre, pe un fond alb. Cartierul de lângă pod era în întregime distrus. În centrul oraşului se-ntindea un peisaj lunar. Nicio casă. Numai măguri pietroase cu forme stranii. Piaţa Martroi era un vast câmp de pietre, moloz şi grinzi. Scăpată ca prin miracol, statuia Jeannei d’Arc veghea, solitară, peste ruinele oraşului. Patrice bolborosi:

— E înfiorător!

O soldăţime verde mişuna printre ruinele degajate. Două tancuri erau îndreptate spre vitrinele ciuruite ale unui magazin. Toate maşinile civile, urmând acelaşi drum, puteau să vadă, înainte de a se ajunge acasă, faţa rece a războiului”. Mişcarea convoiului se mai învioră puţin, după Orléans. Dar la Étampes dădură peste un nou blocaj de circulaţie. Era şapte şi jumătate seara. Elizabethei îi era foame şi sete. Sticlele cu vin şi cafea aduse de la Chapelle-au-Bois fuseseră consumate pe parcursul drumului. Nu mai rămăsese decât o bucată de jambon, un ou fiert şi un coltuc de pâine. Patrice le propuse să cineze la un han. Găsiră unul, la ieşirea din sat, mai departe de drumul naţional. Zidurile de piatră,

iedera, situarea clădirii în spatele grădinii, îi dădeau aerul unui han de ţară.

Păşind pragul, Elizabeth „àvu un şoc. Hanul era plin de uniforme de ofiţeri superiori. Stingheri, câţiva civili francezi, îngrămădiţi pe scaunele lor, printre militarii nemţi care-şi arborau aroganţa şi vorbeau tare. În timp ce Elizabeth, Patrice şi Boris rămăseseră pironiţi locului, doi ofiţeri S.S. intrară, lovindu-şi călcâiele şi ridicând braţul, salutară:

„Heil Hitler!”

Din fundul sălii, răpăi răspunsul.

Aceşti oameni semănau în mod izbitor cu cei pe care Elizabeth îi văzuse mai înainte ia actualităţi, iar ea rămăsese cu impresia unui spectacol. Dar nu era aşa! Filmul se terminase demult! între timp, vocile aspre ale învingătorilor răsunau mai departe sub acelaşi acoperiş franţuzesc, vinul franţuzesc le umplea paharele, ei făceau semne din ochi, iar fata care servea alerga de-ndată, printre mese, pentru a le lua comanda. Elizabeth se uita pe furiş la Boris. Era alb ca varul. Lacrimi de ură îi străluceau în ochi. Îi avea înaintea lui pe asasinii soţiei şi copilului său. Se aplecă spre Elizabeth şi-i şopti:

— Scuzaţi-mă, doamnă… Nu mă pot abţine… Nu pot rămâne aici!…

— Nici eu, domnule…

Patroana, grăsulie şi cu părul ondulat, se-ndreptă spre cei trei clienţi nehotărâţi:

— Vreţi să cinaţi?

— Da, zise Patrice. Aveţi o altă sală mai liniştită?

— Ah! zise femeia, pariez că veniţi din zona liberă! Noi, cei de aici, ne-am obişnuit. Dar pentru prima dată asta te surprinde. O să vă aşez lângă tejghea, în spatele unui panou. Aşa, nimeni n-o să vă vadă, şi nici dumneavoastră n-o să vedeţi pe nimeni!

Se lăsară convinşi şi se aşezară în colţul despărţit de sală printr-un panou de lemn. Nemţii dominau zgomotoşi, până dincolo de acest mic zid de apărare.

Meniul era mai mult decât modest: o ciorbă, o bucată de carne şi un fruct!

— Mai mult nu vă putem oferi! Ăsta-i regulamentul. Nici sticle cu vin bun nu mai am! Le-au golit ei pe cele mai bune. I-am văzut cum amestecau şampania cu bere! Asta v-o spun aşa, ca pentru dumneavoastră!…

Crispat, Boris abia dacă mânca, bea mult şi tresărea la fiecare hohot de râs pe care-l auzea. Patrice îl privea cu atenţie, îngrijorat. Un vechi orologiu îşi legăna tic-tac-ul. Indica ora Berlinului.

— O să conduc eu, zise Elizabeth. Unde trebuie să te las, Patrice? Te întorci la Saint-Germain?

— Nu, răspunse el. Ce să fac acolo? Casa e închisă. Boris mi-a propus să stau la el până când se va înapoia mama…

Bănui că el îi sugerase această soluţie lui Boris, pentru a nu-l lăsa singur, măcar pentru primele săptămâni de doliu. „Cât de bun, de amabil şi delicat este, gândi Elizabeth. Atâtea femei ar fi fericite să-l aibă ca soţ! Iar eu nu l-am putut iubi!” Fata care-i servea le aduse fructele: câte-o piersică viermănoasă pentru fiecare. Boris surâse cu mâhnire:

— Da, ne vom descurca singuri, ca băieţii. Eu mă voi ocupa de bucătărie, iar Patrice de casă! Privirea îi plutea undeva, în ceaţă. Fără îndoială vedea apartamentul pustiu, rochiile soţiei sale atârnând pe umeraşe, fotoliul în care avea obiceiul să se aşeze, sau vreo sticluţă de parfum, undeva, pe-o poliţă.

— Unde locuiţi? întrebă Elizabeth.

— Strada Oudinot, aproape de Breteuil.

Becurile care spânzurau de tavan se aprinseră. Patroana trase perdelele de camuflaj.

„Heil Hitler!”

Iarăşi! Zgomotul de scaune date la o parte, bătaia militărească din călcâie: vreun personaj important care tocmai intrase în sală. Boris mototoli nervos şervetul de hârtie de pe masă:

— Ajunge! Să plecăm de-aici!

Plăti, în ciuda protestelor lui Patrice, aruncă o privire pe deasupra panoului şi mormăi:

— S-ar părea că de-acum înainte aşa va arăta viaţa noastră!

— Nu pentru multă vreme! şopti Elizabeth. O dată războiul terminat, îşi vor lua tălpăşiţa. Dar acum trebuie să învăţăm sănu-i vedem!

Şi, ocolind panoul, se strecură printre mese. Privea fix, doar înainte, ignorând figurile aprinse la faţă pe lângă care trecea, ţigările pe care le fumau, cizmele care se zăreau de sub scaune. Boris şi Patrice veneau în urma ei.

Afară, o seară albastră se furişa printre crengile copacilor, între două maşini nemţeşti, Citroën-ul se odihnea liniştit: pe aripile negre ale maşinii, litera „P”, cu albul ei, se detaşa ca un semn al infamiei.

Se întorcea din vacanţă. Un aer închis plutea în cameră. Mobilele stăteau la locul lor, indiferente, acoperite de un strat de praf. Covorul era acoperit cu ziare. Elizabeth se aplecă să le adune. Privirea îi alunecă peste câteva titluri bizare.

„Prizonierii germani confirmă spiritul de îngrijorare ce există printre camarazii lor...” „Noi trupe franceze pătrund în pădurea Warndt...” „Revelion vesel în cazematele liniei Maginot...” „Hitler caută un pretext pentru a semna o pace onorabilă...” Ridică unul din ziare şi covorul apăru de-ndată în plăcutele sale culori. Amintirea lui Bertrand o izbi dureros. Îşi aduse aminte de ziua când îi făcuse acest cadou. Atunci ar fi trebuit s-o rupă cu el! Se ridică şi se duse înspre oglindă: avea părul zburlit şi era obosită. Ajungând la Paris, avusese senzaţia că intră într-un oraş mori. Străzi pustii, ici-colo lumini albastre, jaluzelele trase, inscripţii nemţeşti în intersecţii. Patrice şi Boris voiseră s-o însoţească până la intrare, ca apoi să se întoarcă cu metroul, dar ea se opusese categoric şi-i lăsase cu bagajele în strada

Oudinot. De acolo, o luă pe Boulevard des Invalides, traversă Sena, intră pe largul Champs-Élysées, cufundat în tăcere. Dominând vastul bulevard, Arcul de Triumf părea o fortăreaţă întunecată, un portal deschis spre vid. Pe faţada unui hotel atârna o mare cârpă roşie cu un păianjen în mijloc: steagul cu zvastica.

Elizabeth se tulbură, simţi iarăşi repulsie. Trecuse pe strada Marbeuf, pentru a-şi vedea magazinul. În spatele grilajului de fier, vitrina expunea obişnuitele discuri, stilouri. Aici, totul era în ordine, graţie domnişoarei Pologne. Dar apartamentul, oare în ce stare se găsea? Portăreasa o primise cu bucurie şi teamă, ca pe o înviată din morţi:

— Ah! doamna Mazalaique! Ne întrebam ce s-a întâmplat cu dumneavoastră! Staţi liniştită. Sus, toate sunt la locul lor, aşa cum le-aţi lăsat! Vin imediat să vă ajut să duceţi bagajele. Locatarii de la primul etaj s-au reîntors ieri. Al doilea etaj e gol… Şi cu o voce scăzută, adăugase: Ştiţi… evreii…

Elizabeth privi plictisită cele două valize pe care le deschisese. N-avea niciun chef să despacheteze şi să-şi aranjeze lucrurile. Boris şi Patrice se simţeau în acest moment, probabil, ca şi ea, dezorientaţi, într-o locuinţă în care nu-i aştepta nimeni. „În fine, oricum, sunt la mine acasă!” Această constatare nu-i făcu nicio plăcere. Sentimentul singurătăţii o paraliza. Nu ştia ce va face cu viaţa ei. Din stradă se auzi o fluierătură. Tresări. O a doua fluierătură. O voce furioasă:

— Lumina!

Îşi dădu imediat seama şi se grăbi să tragă perdelele. Apoi, privirile i se-ndreptară spre telefon. Zece şi douăzeci. Încă mai putea s-o cheme pe Clémentine. Miracol, aparatul funcţiona. De la un capăt la altul al Parisului se auzea o voce strigând:

— Elizabeth! Ce fericită sunt!… Ce ştii despre Denis?… Sărmanul, îngrozitor!… Dar, într-un fel, sunt liniştită!… Se spune că n-ar dura mult!… Părinţii tăi sunt

bine?… Eu n-am plecat, am închis doar trei zile… Vino să mă vezi, cât mai repede cu putinţă! O să ne povestim atâtea!

Elizabeth promise, îi trimise o sărutare şi formă numărul Arlettei. Soneria telefonului se pierdu în gol. Ariette şi mama sa nu se întorseseră din zona liberă. Altă dată vorbea la telefon cu părinţii, cu vreo prietenă sau cu bărbatul pe care-l iubea. Acum telefonul suna în camere pustii. „Mâine dimineaţă mă voi duce la magazin, mă voi vedea cu domnişoara Pologne. Îmi reiau munca… Singurul mod de a-mi asigura existenţa. M-am întors prea devreme”, reflecta ea. Absentă, îşi scoase lucrurile din valize, atârnă rochiile şi-şi pregăti patul pentru culcare. Lungită în pat, avea impresia că un zgomot înăbuşit umplea casa. Străzile erau într-atât de liniştite, încât pentru prima oară auzi trecând, prin pântecul Parisului, metroul pe şinele sale.

PARTEA A TREIA

Domnişoara Pologne ieşise pe la începutul după-amiezii pentru a încerca să obţină un bon de încălţăminte de la primărie. De la plecarea ei nu intrase în magazin niciun client. Dincolo de geamul aburit al vitrinei, siluete fantomatice se grăbeau, lunecând cu paşi mărunţi pe trotuarul cu zăpadă murdară. Elizabeth se aşeză la casă şi-şi întinse picioarele spre un radiator electric cu filamente de un roşu viu. Gleznele i se coceau, iar restul corpului rămânea îngheţat. În această lună a lui ianuarie 1941, cărbunele şi lemnul dispăruseră brusc de pe piaţă. Ziarele explicau această lipsă prin faptul că îngheţaseră căile de acces, dar adevărul era că nemţii rechiziţionau tot combustibilul pentru nevoile lor. Drept cadou de Crăciun, ca un gest propagandistic, Hitler restituise Franţei rămăşiţele pământeşti ale Vulturaşului1. Circula atunci o vorbă în tot Parisul: „Mai mult ne-ar fi plăcut cărbunele, nu rămăşiţele!” Patrice îi spusese această glumă Elizabethei. Ea. îl întâlnise de mai multe ori, atât singur, cât şi cu Boris Danoff. Veniseră chiar să bea un

pahar, în salonul ei. În seara aceasta era invitată să cineze la ei. Avea să-i vadă, pentru lăc referă la François Charles-Joseph Bonaparte (1811 – 1832), fiiil lui Napoleon Bonaparte, supranumit L'Aiglon – Vulturaşul – mort la Schënbrunn, ale cărui rămăşiţe pământeşti Hitler le-a înapoiat Franţei în 1940.

prima dată, în locuinţa lor de burlaci; abia aştepta, era foarte curioasă. Distracţiile erau atât de rare în tristul Paris sub ocupaţie. Ora trei şi douăzeci. Timpul trecea greu. Elizabeth îşi aminti că are o treabă importantă de făcut. De ce s-o mai amâne? Scoase din geantă o carte poştală interzonală de la Bertrand. El îi trimisese deja vreo patru din astea, destul de asemănătoare una cu alta. Pe o hârtie groasă, gălbuie, câteva cuvinte scrise cu peniţa, în intervalele dintre cuvintele bătute la maşină.

De la un capăt la altul al Franţei, dragostea, îngrijorarea, speranţa nu puteau fi exprimate decât în aceste spaţii albe, lăsate între două formulări generale:

„Sunt sănătos, deloc obosit. Dar destul de îngrijorat, sunt fără veşti de la tine. În ceea ce te priveşte, totul e bine? Muncesc să pun uzina noastră din Marsilia în funcţie. Nu pot încă să merg la Paris. Afacerile mă reţin aici, dar nu contenesc să mă gândesc la tine. Te rog să-mi scrii ca să mă liniştesc".

În partea de jos a cărţii poştale: „*Gânduri bune. Sărutări*" şi semnătura.

Elizabeth nu voia să recurgă la o asemenea modalitate pentru a-l anunţa pe Bertrand că nu mai voia să-l vadă. Din fericire, înapoiată la Paris pe la începutul lunii septembrie, Arlette se oferise să-i înlesnească trimiterea unei scrisori printr-unul din prietenii săi, care pleca a doua zi în zona liberă. Textul scrisorii era pregătit de multă vreme în gândul Elizabethei. Scrisese fără ezitare:

„Dragul meu Bertrand.

Am primit scrisorile şi cărţile tale poştale şi sunt

fericită că te-ai refăcut în urma rănii primite. Desigur „atmosfera din zona liberă e mult mai agreabilă decât cea din Paris. Ai munca ta la Marsilia, e foarte bine aşa! Da, Bertrand, acum sunt absolut convinsă de un lucru: dragostea noastră era condamnată dinainte. Timp de doi ani ne-am amăgit, crezând că ea va rezista vânturilor şi valurilor. Era însă imposibil. Am suferit prea mult din cauza situaţiei mele, totuşi n-aş fi suportat să-ţi părăseşti definitiv căminul pentru a fi alămii de mine. Dacă revii la Paris, ne vom revedea ca prieteni. Să nu-ţi închipui c-o să te uit. Hotărârea mea e dictată de stima pe care o am pentru tine.

Parisul e întunecat, îngheţat şi înfometat. Mi-am regăsit magazinul, pe domnişoara Pologne, pe Arlette… Parizienii se obişnuiesc cu noua lor existenţă. Maşina ta se află în garaj în perfectă stare. Păstrez talonul, aşteptând să ţi-l înapoiez personal…”

Se opri din scris şi încercă să-şi imagineze ce-ar fi putut fi viaţa sa cu Bertrand, în Parisul ocupat. Lipsa de confort, frigul, stingerea, restricţiile alimentare, metrourile ticsite, patrulele germane pe străzi… Dragostea lor, înfiripată pe timp de pace, se bucurase de lumina restaurantelor, de sălile de spectacol, se hrănise cu mii de distracţii încântătoare. Rafinată şi capricioasă, ar fi rezistat ea acestui climat auster? Reciti scrisoarea şi adăugă cu un scris grăbit:

„Aş fi vrut să-ţi spun toate astea prin viu grai, regret că împrejurările m-au împiedicat. Fii fericit, Bertrand, te părăsesc, sigură că mai târziu îmi vei da dreptate. Cu multă dragoste, Elizabeth”.

Tocmai închidea plicul, când domnişoara Pologne intră în magazin, înfrigurată, dar cu flacăra victoriei administrative în pri

— S-a făcut! Voi primi bonul! Dar era o coadă la primărie! zise ea, desiacându-şi fularul violet, ce-o acoperea de la bărbie până la nas.

Aducea şi alte informaţii interesante: consumatorii

erau invitaţi să se înscrie la furnizorul lor, pentru o nouă distribuire de grăsimi. Legumele uscate se vor distribui înainte de sfârşitul lunii, pe baza bonului nr. 6. În schimb, suplimentele de zahăr pentru bătrâni şi copii erau suprimate. Domnişoara Pologne era neîntrecută în materie de aprovizionare cu alimente. Tichetele de alimente se învârteau în capul ei ca nişte confeti multicolore. Gândea firesc în grame şi calorii. Elizabeth îi cedă locul din spatele cassei, ca să-şi încălzească picioarele la radiator.

— Aţi avut clienţi? întrebă ea întinzându-şi tălpile înspre spiralele firelor incandescente.

— Nu, zise Elizabeth.

— Eram sigură de asta. Cu frigul ăsta nu se mai gândeşte nimeni să asculte muzică! De scris scrisori, nici atâta! Ah! Dacă ara avea o mezelărie…

Privirea sa goli rafturile ca în vis şi înlocui discurile de jazz, de bel canto şi de muzică simfonică cu picioare de porc afumate, pateu şi tot felul de cârnaţi. Într-adevăr, vânzarea de muzică înregistrată suferise o vizibilă scădere în ultimele luni. Lipsa de materii prime obliga casele de discuri să limiteze, dacă nu chiar să-şi suspende livrările. La rândul său, Serviciul de Propagandă german rechiziţionase din magazine toate discurile de inspiraţie anglo-saxonă sau israelită: mai ales *Tipperary*, considerată arie subversivă, nu era de găsit. Mendelssohn, ca şi Paul Dukas erau interzişi. Domnişoara Pologne aprecia că nu te puteai opune ocupantului în privinţa acestor măsuri de însănătoşire culturală. Sedusă de corectitudinea, organizarea şi puterea germană, era pentru ideea de colaborare cu învingătorii. Mareşalul Potain nu se dusese la Montoire să strângă mâna lui Hitler? Acest gest, venind de la marele francez de la Verdun, era un exemplu de urmat de către întreaga ţară.

După ce-şi dezgheţă picioarele, domnişoara Pologne scoase din geantă o cărţulie cu coperţi gri, îşi puse

ochelarii şi începu să îngâne încet. Îşi folosea orele libere pentru a învăţa germana dintr-un manual de conversaţie.

„Was wollen Sie kaufen?… Das Wetter ist schön…”

Elizabeth o observa cu o curiozitate ironică.

— Ar trebui şi dumneavoastră să faceţi ca mine! zise domnişoara-Pologne. Vă va fi cu siguranţă foarte util!

— Sper din tot sufletul că nu! spuse Elizabeth.

Buzele domnişoarei Pologne se strânseră ca şi cum ar fi înghiţit o gură de oţet. Suferea din cauza diferendului politic, care o opunea patroanei sale şi nu înţelegea ca Elizabeth să critice argumentările ziarelor.

— V-am adus *Nouveaux temps*, zise ea. E aici, pe prima pagină, un foarte frumos articol, în care mareşalul Pétain e sfătuit să-l aducă înapoi în guvern pe domnul Pierre Laval. Citiţi-l…

Elizabeth desfăcu ziarul ce se afla pe masă, parcurse câteva rânduri, află că luptele continuau în Indochina între trupele franceze şi thailandeze, că mareşalul urma să-i acorde din nou încredere principalului său colaborator, că aviaţia germană distrugea sistematic obiectivele engleze şi că domnul Wilkie declarase Statelor Unite: „Noi trebuie să facem totul pentru a menţine America în afara războiului”.

În magazin intră un domn pentru a cere hârtie de scrisori. Domnişoara Pologne nu mai, avea decât bleu, cu marginile uşor festónate. Domnul, care părea serios, se mulţumi cu aceea, neavând încotro. Zece minute mai târziu, apăru un feldwebel rozaliu, blond şi grosolan. Domnişoara Pologne se repezi înaintea lui cu o amabilitate exagerată.

— Bună ziua, domnule! Dumneavoastră ce doriţi, domnule?

Nu îndrăznea încă să-şi încerce cunoştinţele de germană cu un reprezentant autentic al armatei germane.

— Muzică, zise el. Aveţi: Ms *sera toujóurs Paris*?

— *Natürlich*! zise domnişoara Pologne, roşind

pentru îndrăzneala sa.

În timp ce căuta discul în rafturi, neamţul se plantă în faţa Elizabethei, surâse şi mormăi:

— Mult frig azi, domnişoară.

— Da, e foarte frig, i-o tăie ea scurt şi întoarse capul.

Domnişoara Pologne reveni dezolată:

— Nicht *Paris sera toujours Paris*! Terminat! Epuizat! Wollen Sie: *Paris*, *dans chaqué faubourg*? Foarte frumos de asemenea! Opereta!…

Ea puse discul pe pick-up.

Sergentul major ascultă primele măsuri şi se strâmbă. Elizabeth îşi invidia părinţii, care, cel puţin la Megeve, n-aveau nemţi de servit. Ei redeschiseseră hotelul „Două capre sălbatice” şi, potrivit primei lor cărţi poştale interzonale, toate camerele erau deja. reţinute până la sfârşitul sezonului de iarnă. Zăpada, care arăta atât de urâtja Paris, trebuia să fie aşa de frumoasă la munte! Aici, accentua sărăcia, mizeria oamenilor, acolo aducea puritatea, tihna şi bucuria de a trăi. Discurile se succedau pe pick-up, sergentul major nu se hotăra şi domnişoara Pologne îşi sporea îmbierile. În disperare de cauză îi propuse ceva din Wagner, dar fără îndoială, de Wagner se săturase încă din copilărie; refuză. Sfârşi totuşi prin a-l seduce cu *Clar de lună* de Debussy. După plecarea lui, cu discul sub braţ, ea izbucni:

— Şi se mai zice că aceşti oameni sunt barbari! Eu îi găsesc mai civilizaţi decât mulţi dintre clienţii noştri obişnuiţi. De altfel, sunt o rasă viguroasă. Înalţi, bine făcuţi, rumeni în obraji, cu privirea limpede!…

Se însufleţea. În ochii ei se citea entuziasmul. Elizabeth nu putea decât să râdă.

— Râdeţi mereu, zise domnişoara Pologne. Vedeţi! Ei plătesc bine ceea ce cumpără… Fără ei, nu ne-ar rămâne decât să închidem prăvălia…

De când clienţii se răriseră, ca trăia cu teama că-şi pierde locul. Evident, în magazin nu mai eră de lucru

pentru două persoane, dar Elizabeth nu-şi putea închipui despărţirea de o persoană care-i administrase aşa de bine treburile cât timp ea se aflase în zona liberă. Soluţia era alta: trebuia adăugat şi altceva, pe lângă discuri şi papetărie. Un comerţ care să nu aibă de suferit din cauza lipsei materiei prime. Se gândea la vânzarea unor articole pariziene. Contractul său de închiriere o autoriza clar de acest lucru: clipsuri, cercei, brăţări, fulare imprimate, tot felul de fantezii feminine amuzante şi puţin costisitoare. Dar fabricanţii i-ar da marfa pe credit?

Cu puţin înainte de închiderea magazinului, Arlette veni după scrisoarea destinată lui Bertrand. Elizabeth îşi duse prietena în fundul încăperii pentru a o întreba dacă era sigură că plicul avea să ajungă la destinaţie.

— Absolut sigur! zise Arlette. Băiatul care-şi ia această sarcină are paşaport diplomatic; nu i se va scotoci prin bagaje.

Pusă la curent cu intenţiile Elizabethei, era fericită, s-o ajute să rupă o legătură pe care ea o dezaprobase deseori. Vârî plicul în geantă şi adăugă:

— Acum trebuie s-o şterg acasă, m-aşteaptă mama. Nu uita să prinzi radio Londra astă-seară. Se pare că italienii masează trupe peste trupe în Africa. Ne telefonăm după emisiune?

— Nu, răspunse Elizabeth, azi nu cinez acasă.

Arlette îşi lovi fruntea cu latul palmei:

— Aşa-i! Unde mi-e capul? Doar mi-ai spus şi eu am uitat. Te-ntâlneşti cu fostul soţ!

— Chiar aşa, zise Elizabeth, şi simţi că obrajii i se împurpurau, iar privirea îşi pierdea din siguranţă.

Arlette o ameninţă cu degetul:

— Elizabeth! Elizabeth!

— Ce e? întrebă ea tăios.

— Nu face pe inocenta! Eşti o caraghioasă; mă amuzi, dar în acelaşi timp mă şi-ngrijorezi. O seară plăcută!

„N-a înţeles nimic”, gândi Elizabeth după plecarea

prietenei sale.

Îi deschise uşa Patrice. Intrând în salonul mic, dar plăcut luminat, Elizabeth avu vaga senzaţie că în apartament o pândea o prezenţă feminină. Gustul ei se lovi de la prima aruncătură de ochi de ceea ce un alt gust imprimase acolo. Critica în sinea ei galbenul viu al perdelelor, auriul încărcat ale unei mici pendule *Empire*, sobrietatea unei măsuţe rotunde cu picior, aparţinând aceluiaşi stil. Totul era frumos şi rece, pretenţios şi apăsător.

Pe o masă de bridge, acoperită cu o faţă de masă albă, se aflau tacâmuri pentru trei persoane.

— Boris e la bucătărie, zise Patrice. Vine imediat. Ia loc. Trebuie să fi îngheţat.

Împinse spre ea un radiator electric încins. Elizabeth îşi scoase eşarfa şi se aşeză pe marginea unui scaun, cu atitudinea rezervată a unei vizitatoare. În faţa ei, pe un birou, într-o ramă verde de piele, trona fotografia unei femei. Era drăguţă, apatică şi tristă, cu o coafură cam demodată şi eu un surâs stingher. În braţele ei zâmbea un copilaş cu gropiţe în obraji. Pe un scrin, alte fotografii. Femeia şi copilul, dispăruţi acum, erau martori muţi ai unei vieţi care continua departe de ei. Nu le scăpa niciun gest, niciun cuvânt.

— Te uiţi la fotografii? şopti Patrice. Le-a înşirat peste lot.

— Bietul om! suspină Elizabeth. Să-ţi pierzi astfel soţia, copilul!…

— Oh! pe copil nu prea l-a cunoscut, zise Patrice. Avea doar patru luni când Boris l-a văzut, la ultima sa permisie. Dar soţia lui, da, asta-i teribil!

— E foarte bine că stai cu el! Cu timpul n-o să fie prea neplăcut pentru tine?

— Nicidecum. Boris nu-mi vorbeşte niciodată despre nenorocirea lui. Datorită firii sale, pare chiar liniştit. De altfel, munceşte pe brânci!

— Şi tu?

Patrice ridică din umeri. Obţinuse, în ultimul timp, o slujbă comodă, fără vreo bătaie de cap, într-un comitet de organizaţie profesională.

— Mâzgălesc hârtie, zise el. Nu diferă prea mult de Intendenţă şi, în plus, am colegi de treabă. Eu sunt corect plătit. Mănânc la prânz la cantină. Ce să ceri mai mult?

— Am impresia, zise ea, că nu mai ai niciun chef să te întorci să trăieşti la Saint-Germain!

— Evident! Saint-Germain e imposibil la ora actuală! Cum ai vrea să încălzesc o casă atât de mare? Şi apoi, mă vezi tu luând trenul în fiecare dimineaţă pentru a merge la birou? De altfel, mama se simte aşa de bine la Bergerac, încât nici nu se gândeşte să se întoarcă. Eu o sfătuiesc mereu să stea acolo până a sfârşitul războiului!

În dosul unei uşi, se auzi un zgomot de cratiţe apoi paşi care se apropiau şi Boris apăru, înalt, surâzător şi calm.

— Bună seara, Elizabeth.

— Bună seara, Boris.

— Nu mi-am putut părăsi cuptorul pentru a vă primi. Soarta cinei noastre depindea de vigilenţa mea!

— Pot să v-ajut cu ceva? zise ea. Dar e absurd!... Eu mă aflu aici ca să nu fac nimic?!

— Mai ales nu vă deranjaţi. Totul este gata. Ai servit porto, Patrice?

— Am uitat!

— Eşti imposibil, bătrâne!

— Aveţi porto? întrebă Elizabeth.

— Un fel de porto, zise Patrice. Vin despre care nu se ştie cum şi din ce e făcut!

Se duse după sticlă. Elizabeth gustă o băutură cu gust înţepător, dulceag. Boris o urmări cu atenţie:

— E oribilă, nu-i aşa?

— Ba nu! zise ea din politeţe. Îi întrebă apoi cum se gospodăreau şi află că îşi împărţeau cheltuielile casei, că Patrice ţinea socotelile, iar Boris se ocupa de

aprovizionare şi că o femeie de serviciu se ocupa, de trei ori pe săptămână, de curăţenia apartamentului. Se aşezară la masă.

Boris se făcu nevăzut şi reveni foarte curând cu o tavă cu mici pateuri:

— Piroşti! exclamă Elizabeth.

— Cum? zise Boris, cunoaşteţi aşa ceva?

— Mă omor după ele. Părinţii mei aveau un bucătar-şef rus, la hotel!

— Aşa... şi eu care voiam să vă fac o surpriză. În aceste condiţii, nu mai ezit să vă ofer votcă!

El scoase dopul unei sticle şi umplu paharele. Piroştile erau moi, gustoase, umplute cu varză.

— O minune! zise Elizabeth. Dumneavoastră le-aţi făcut?

— Nu, zise Boris, talentul meu nu merge până-ntr-acolo. Au fost făcute de mama mea. Eu n-a trebuit decât să le încălzesc. Iar votca a fost fabricată de tatăl meu. Are reţetă proprie. Când Patrice şi cu mine suntem strâmtoraţi, ne ducem la părinţii mei. Din te miri ce, ei reuşesc să ne aprovizioneze cât ai clipi.

Patrice se ridică pentru a elibera masa. Elizabeth voi să-l ajute, dar el se opuse cu hotărâre:

— Nu, nu! stai acolo. Bucătăria e într-o dezordine!

Cei doi bărbaţi ieşiră, unul după altul, Patrice ducând farfuriile murdare, Boris tava goală, pe care zăngăneau tacâmurile. Elizabeth se amuză văzându-i aşa de gravi, ocupaţi cu aceste treburi de femeie. În bucătărie se auziră voci înăbuşite:

— Asta e, e prea coaptă!

— Ba nu, bătrâne!

— Ba da, priveşte! Apăs, şi nu iese nimic; ar fi trebuit s-o scot de un sfert de oră.

— Nu-ţi face griji! Cu sos o să fie foarte bună! Tu vrei tava mare sau mică?

Şi aşa îşi făcu apariţia pe un platou mare friptura de viţel, un neînsemnat rulou de carne, în mijlocul unui

spaţiu întins, din porţelan alb. Boris era consternat:

— O să mâncaţi carton, Elizabeth!

— Dar nu-mi mai e foame! zise ea. Asta-i nebunie!

Se gândi la sacrificiul pe care această friptură îl reprezenta pentru ei, îşi deschise geanta şi scoase din ea cartela. Cei doi prieteni se indignară în cor:

— Ah, nu! Sunteţi invitata noastră!

Trebui să se încline. Carnea într-adevăr se uscase, era fără gust şi aţoasă. Un platou cu napi însoţea în mod jenant friptura. Tot mestecând acest modest tain, cei trei comeseni schimbau amintiri culinare de pomină.

— Asta-i chiar ciudat! zise Patrice. Înainte de război, nu-mi băteam capul cu ce înghiţeam. Acum, mă gândesc tot timpul la mâncare! îţi aminteşti, Boris, ciorba aceea extraordinară pe care am mâncat-o sâmbăta trecută la părinţii tăi?

— Un borş cu smântână, zise Boris. Da, a fost foarte bun. Şi totuşi, Dumnezeu ştie din ce I-o fi încropit mama!

Cuvântul „mama” în gura acestui bărbat o mişcă pe Elizabeth ca mărturisirea unei slăbiciuni. Fără ca el însuşi să fi spus ceva anume despre sine, ea avansa cu un pas în intimitatea lui. Cina se termină cu un cub de brânză şi trei mere moi. Se ridicară de la masă. Patrice vru să toarne cafeaua, dar Elizabeth se împotrivi:

— Ah, nu. De data asta lasă-mă pe mine!

Turnă un lichid cafeniu şi tulbure în nişte ceşti minuscule, albastre. Pe fundul unui borcănel se aflau patru bucăţi de zahăr şi nişte pastile de zaharină. Elizabeth îşi adusese zahărul său, într-o cutiuţă smălţuită, pe care magazinele din cartierul Saint-Honor6 le lansaseră în acest scop.

— Vă sfătuiesc să vă beţi cafeaua foarte fierbinte, zise Boris; e cel mai bun mijloc de a nu-i simţi gustul.

Patrice scoase din buzunar un aparat de răsucit ţigări. Un pic de tutun între doi cilindri de cauciuc, o foiţă de hârtie de orez vârâtă în spaţiul dintre ei, o mişcare sincronizată a degetelor mari, o umezire cu

limba şi ţigara ieşea, cu mustăţi la capăt. La rându-i, Boris îşi încărcă pipa. Răsturnaţi în fotoliile lor, începură să fumeze. Un miros puternic de iarbă arsă se răspândi în încăpere.

— Ce mizerie! izbucni Elizabeth. Ăsta nu-i tutun adevărat.

— Ba da, zise Patrice. Tutun belgian de contrabandă, dres cu chiştoace şi cu mătase de porumb. Vrei să ne vezi comoara?

El deschise o cutie mare, albă, de tinichea, plină cu chiştoace îngălbenite, zdrobite, morfolite.

— O să vă-mbolnăviţi cu aşa ceva! zise ea râzând.

— Oo… nu! zise Boris, ne-am obişnuit. Se scoate hârtia, se înlătură firicelele arse, se triază, se aeriseşte, se amestecă, se combină noul cu vechiul. Toţi bărbaţii fac la fel!

Pipa îi dădea o figură de simpatic visător. Privirea i se pierdea în fumul albastru, care se ridica din pipă. Deodată, îşi aruncă ochii la ceas, şi strigă:

— Nouă şi un sfert. Puţin să mai fi stat şi pierdeam Londra, îmi daţi voie, Elizabeth? Tocmai am meşterit un dispozitiv pentru anihilarea bruiajului. Aş vrea să-l încerc.

Deja învârtea butoanele aparatului, orienta un cadru cu fire, aplecându-şi urechea, ascultând ţiuiturile pe care le scotea. Lungi hârâieli ieşeau din aparat. Chiar şi aşa, Anglia îşi semnala prezenţa, foarte de departe. În sfârşit, o chemare se făcu auzită pe deasupra crestelor de valuri dezlănţuite:

„Aici Radio Londra. Francezii le vorbesc francezilor…”

— Nu găseşti că-i mult mai clar? şopti Boris.

— Ah, inginerii ăştia, zise Patrice. N-ar ezita să rişte să fim reperaţi, pentru plăcerea de a reuşi o experienţă. Cel puţin dă-l mai încet… Vecinii!

Ei îşi apropiară fotoliile pentru a asculta vocea speranţei. Crainicul afirma că ultimul raid aerian asupra

Londrei se terminase printr-un eşec total al aviaţiei germane.

„Forţa aeriană regală continuă să fie stăpâna cerului… Pierderile duşmane s-au ridicat la…”

Deodată lumina se stinse, vocea tăcu, întreruptă parcă de la punctul de emisie.

— Ia te uită! mormăi Boris. Au sărit siguranţele! Asta din cauza blestematului ăsta de radiator electric! Nu trebuie dat la maximum, când sunt aprinse toate lămpile!

Flacăra unei brichete străpunse întunericul, aprinse o lumânare pe care Boris o ţinea în mână, apoi alta, înfiptă într-un sfeşnic de pe scrin.

— Am s-o repar, reluă Boris.

Se izbi de un scaun şi ieşi. Patrice şi Élisabeth rămaseră singuri în penumbra în care pâlpâia o slabă rază aurită. Această lumină de veghe funebră îi făcea să nu se mişte, să vorbească încet. Elizabeth tremura de frig. Simţea o stânjeneală la fiecare bătaie de inimă. Se afla în vizită la soţia lui Boris. O cuprinse o dorinţă sălbatică, inexplicabilă, să mute din loc toată mobila.

— Nu poţi să ştii ce plăcere mi-ai făcut venind să cinezi aici! murmură Patrice cu emoţie.

— Şi mie mi-a făcut plăcere, Patrice! zise ea, după care tăcu, orbită; becurile se reaprinseră în acelaşi timp. Boris strigă de pe culoar:

— Stingeţi aplicele, că iar o să sară siguranţele!

Se înapoie în salon în sufletele unui marş militar difuzat de radio Londra. După terminarea emisiunii, Patrice şi Boris o comentară cu mare interes. De la înalta politică, alunecară la mici anecdote. Elizabeth îl întrebă pe Boris dacă avea legătură cu nemţii în munca sa.

— Încă nu! zise el. Dar dumneavoastră? îmi închipui că aceşti domni vă vizitează des magazinul. Cumpără măcar unele lucruri?

Ea mărturisi că cifra sa de afaceri rămânea destul de slabă şi că spera să o mărească vânzând suveniruri

pariziene.

— Nu-i o idee rea! zise Patrice. Ai deja furnizori?

— Îi caut, zise ea. Nu e vorba decât de un proiect.

Boris ridică capul, ca în faţa unei revelaţii şi pocni din degete:

— Aşteptaţi un pic, am o idee. Mătuşa mea confecţionează păpuşi, fulare, fleacuri de tot felul. Le face cu gust. Dacă vreţi, vă pun în legătură cu ea.

— Sigur, zise Elizabeth. Vă mulţumesc.

— Atunci, contaţi pe mine. Am să vă telefonez imediat după ce o voi vedea.

Apoi, întorcându-se spre Patrice, Boris adăugă brusc:

— Bătrâne, cadrul meu de antiparaziţi nu-i bun; bobinajul e defectuos!

— Ce spui? Dar se auzea destul de bine, zise Patrice.

— Se va auzi şi mai bine după ce-l voi schimba!

„O să uite cu siguranţă să-i vorbească mătuşă-sii despre afacerea mea”, gândi Elizabeth. Frigul din stradă pătrundea în salon. Un miros de vopsea arsă se ridica din radiatorul electric. Pe scrin, pendula aurită arăta ora unsprezece fără douăzeci.

— E timpul să plec, zise Elizabeth, altfel nu voi prinde ultimul metrou.

Patrice încercă s-o reţină, apoi insistă s-o însoţească până la staţia Sévre-Babylone.

Noaptea era întunecoasă, geroasă. Atârnau ţurţuri la burlane. Din loc în loc, un felinar lăsa pe trotuar câte un con de lumină albăstruie. Strânsă de braţul lui Patrice, Elizabeth tremura de frig şi de oboseală. Un bărbat şi o femeie îi depăşiră alergând.

— Să vezi c-o să pierd legătura de metrou! murmură Elizabeth.

O luară şi ei la fugă. Lanterna pe care Patrice o ţinea în mână proiecta pe jos o lumină rotundă. În faţa intrării la metrou se opriră, în sfârşit, gâfâind.

— Când te mai văd? întrebă Patrice.

— Telefonează-mi spre sfârşitul săptămânii…

Îi apucă amândouă mâinile. Întrezărea, în întuneric, privirea lui arzătoare, buzele dintre care ieşea un abur alb. Un huruit prelungit sub şosea. Mişcată de un elan de duioşie, Elizabeth se ridică pe vârfurile picioarelor şi-l sărută pe obraz:

— Pe curând!

O privi cu un aer fericit şi timid, îi întoarse sărutul murmurând:

— Elizabeth, Elizabeth! Ascultă-mă…

Se îndepărtase deja. Un surâs. Un semn cu mâna şi coborî scara cu paşi mici, răsunători.

Elizabeth pătrunse pe sub porticul unui imobil mare din bulevardul Richard-Lenoir, scoase un carnet din geantă pentru a verifica numele pe care Boris i-l dictase la telefon, bătu în uşa cu geam a portăresei şi întrebă:

— Doamna Maioroff, vă rog!

— Doamna Nina? E la al şaptelea, camerele 11 şi 12. Treceţi prin scara de serviciu, uşa din fund.

Scara de serviciu era abruptă, întunecoasă şi murdară. La fiecare palier aceleaşi zgomote de voci şi de veselă, doar mirosurile de bucătărie difereau de la o familie la alta. O săptămână întreagă Elizabeth a crezut că Boris uitase de promisiune, dar alaltăieri îi telefonase la magazin ca să-i spună că mătuşă-sa ar fi fericită. să o primească duminică pe la orele trei. Încă două etaje. Elizabeth gâfâia. Se opri să-şi tragă sufletul, înainte de a porni în lungul coridorului, flancat de camere de servi toi. O maşină de cusut huruia îndărătul uşii cu nr. 11. Alături de butonul soneriei era fixat un carton alb: „Nina Constantinovna Maioroff. La auzul soneriei, maşina de cusut se opri, uşa se deschise. Elizabeth făcu un pas înainte şi se pomeni ca într-un vis de fetiţă. Pe masă, pe scaune, pe etajere se aflau păpuşi cu ochii rotunzi. Costumate în spaniole, marchize sau ţărănci rusoaice, cu braţe roz şi moi atârnând pe lângă rochiile lor lucioase. În centrul acestei mascarade liliputane, se afla o femeie

brunetă, palidă, obosită, dar cu o privire caldă. Stofele bogate, strasurile, broderiile de aur şi de argint de care era înconjurată scoteau şi mai mult în evidenţă aspectul ei modest. O sărmană păzitoare de comori. Aţe multicolore atârnau de fusta ei gri.

— Doamna Mazalaique, nu-i aşa? zise ea. Nepotul meu m-a prevenit de vizita dumneavoastră. Dar intraţi!

Avea o pronunţie aspră, care pe Elizabeth o surprinse, pentru că Boris vortea franceza fără accent.

— Dumneavoastră faceţi lucruri atât de frumoase, doamnă! zise Elizabeth.

— Chiar aşa? Mi le comandă marile magazine, dar dumneavoastră cred că nu căutaţi păpuşi. Mai degrabă amintiri din Paris; tocmai am pregătit ceva pentru dumneavoastră…

Pe o planşetă, sprijinită de două capre, se aflau nişte eşarfe cu motive de frunze moarte, flori şi pene, câteva feţe de masă de mici dimensiuni, decorate cu frunze de iederă, nişte omuleţi de pluş, burtoşi, bărboşi, caraghioşi, servind drept capace pentru cutiile de bomboane, nişte dansatoare în fustiţe scurte din tul, stând în vârful picioarelor pe un dop de plută… Chiar articolele de un gust îndoielnic purtau marca îndemânării şi a ironiei. Doamna Nina Maioroff avea, fără îndoială, mult talent, dar se acomoda exigenţelor clienţilor săi. Elizabeth se hotărî să ia micile feţe de masă şi fularele, pentru a încerca piaţa.

— Ceea ce în mod deosebit mă interesează, doamnă, zise ea, sunt bijuteriile-fantezi.

— O să vi le arăt imediat. Eu personal nu fac lucruri de acest fel, dar sora mea, mama lui Boris, a avut amabilitatea să se ducă să caute o colecţie la unul dintre prietenii noştri, domnul Kholodetski. E mare specialist. Le va aduce ea aici. Dumneavoastră veţi alege. Sunt foarte frumoase şi nu sunt scumpe. Puteţi aştepta puţin? …

— Desigur, doamnă, zise Elizabeth. N-aveţi nimic

altceva să-mi arătaţi?

— Ba da. Cărţi poştale desenate… Veniţi pe aici… împinse o uşă şi Elizabeth intră în cea de a doua cameră, cea a femeii de serviciu, tot atât de încărcată, dar mai spaţioasă decât prima. Din prag o izbi un miros de naftalină şi de hârtii vechi. Aproape de fereastră se afla un manechin de mărimea unui om, fără cap, în uniformă neagră, cu găitane argintii. O pălărie ciudată, împodobită cu un craniu şi cu două tibii era pusă pe suportul de lemn care se afla în spatele lui. Într-un colţ al încăperii, un fanion negru, cu broderii bătând în cenuşiu, atârna în lungul băţului. Nişte săbii, puşti, scări de şa, revolvere, decoraţii cu panglici decolorate erau aşezate pe două mese şi fiecare obiect îşi avea eticheta sa, caligrafiată cu cerneală roşie. Pereţii erau tapisaţi cu fotografii reprezentând ofiţeri în ţinută de paradă.

— Dar… acesta e un muzeu! zise pentru sine Elizabeth.

— Nu, nu, spuse mătuşa lui Boris. E o cameră cu amintiri. Fratele meu le-a adunat de-a lungul anilor. El a murit. Eu continui. Aici se poate găsi tot ceea ce se referă la regimentul de husari din Alexandria, dar acum ce mai interesează astea? Nimeni nu mai ştie ce sunt husarii din Alexandria!…

Tot vorbind, ea deschidea nişte sertare, muta dintr-o parte în alta nişte teancuri de hârtii:

— Rusia noastră, pentru noi, a devenit praf, cenuşă şi bibelouri de vitrine. Cei care au cunoscut-o sunt bătrâni şi cei care sunt tineri nu vor s-o cunoască. S-a zis, s-a zis cu viaţa noastră. Unde am pus eu cărţile poştale, Dumnezeule? Aa… iată-le! Mă scuzaţi, astea însă sunt subiecte ruseşti: troici, urări de Paşti, imagini din cele mai frumoase biserici ale noastre…

Elizabeth clătină din cap, nu ştia cum să-şi exprime decepţia.

— Dumneavoastră le-aţi desenat, doamnă?

— Da, de multă vreme, ca să mă amuz. Prăvăliile

ruseşti le mai cumpărau uneori. În prezent s-a terminat. Nu cred c-o să vă placă. Nici nu trebuia să vi le arăt. Dumneavoastră vă trebuie ceva franţuzesc, parizian… Boris mi-a spus foarte clar…

Elizabeth nu se mai uita la cărţile poştale. Ea se simţea cuprinsă de indispoziţie în această capelă secretă a regretelor. Un război înspăimântător răscolea lumea şi, aici, relicvele unui alt război, vechi de un sfert de secol, vorbeau încă despre morţi inutile, despre victorii uitate, despre o patrie pierdută. O candelă din sticlă roşie ardea sub icoană. Camera nu era încălzită. Ne aflam în Rusia, în Franţa? în 1941, în 1914? Agăţată de perete, fotografia unui bărbat slab, cu ochi de cărbune, având pe cap o caschetă mare, o privea pe Elizabeth cu o încrâncenare agresivă.

— Fratele meu Akim, zise doamna Maioroff. Să nu mai stăm aici, e-aşa de frig!

Se înapoiară în prima cameră, unde o sobă de lemne dădea ceva căldură. Abia se aşezară că se auzi soneria.

— Ah, iat-o pe soră-mea, zise doamna Maioroff, mergând să deschidă uşa.

Elizabeth se ridică la rândul său şi văzu intrând o femeie înaltă, voinică, frumoasă, cu o faţă senină. Bucle de păr blond, uşor încărunţit, ieşeau de sub toca de mătase neagră. Ochii, înconjuraţi de mici riduri, te-nvăluiau cu o privire caldă.

— Tania, draga mea, o întâmpină doamna Maioroff, ai dus tu pachetul ăsta aşa de greu în metrou! Ce drăguţ din partea ta! Dă-mi-l repede!

Luă cutia pe care sora sa o ţinea sub braţ şi iâcu prezentările:

— Doamna Mazalaique, doamna Danoff, mama lui Boris. Să vedem ce ne-ai adus?!…

— Ştii, Nina, zise doamna Danoff, am ales după gustul meu, dar poate că nu e ce-ar fi trebuit…

Accentul ei rusesc era mai pronunţat decât cel al doamnei Maioroff.

Scoase la iveală din cutie, printre valuri de hârtie şi mătase, o mulţime de fleacuri. Curiozitatea le împinse pe cele trei femei să despacheteze şi să trieze prada. Aplicau pe piepturile lor broşe, îşi puneau cercei, brăţări, inele, le aruncau, le luau din nou, discutau cu severitate despre originalitatea şi distincţia lor. Strălucirea metalului se reflecta în ochii fiecăreia. În această discuţie, pasionantă, aveau toate aceeaşi vârstă. Elizabeth ar fi vrut să ia întreaga cutie, dar se jena să ia atâta marfă pe credit.

— De ce ezitaţi? zise doamna Danoff. Ne sunteţi recomandată de către fiul meu. Avem încredere. Şi domnul Kholodetski, la fel, are încredere. E-aşa de simplu. Detaliile şi preţul sunt pe etichete. Când le vindeţi, plătiţi!

Elizabeth nu mai ştia cum să mulţumească.

— Trebuie totuşi să notez ce iau, zise ea.

— Dacă vreţi, zise doamna Maioroff. Dă-mi mie cutia, Tania. O să fac lista…

În timp ce întocmea lista articolelor, Elizabeth şi-l imagini pe Boris între mama şi mătuşa lui: vorbea ruseşte, devenea un străin, aparţinând unei patrii cu uniforme vechi şi cu fotografii îngălbenite.

— L-aţi văzut pe fiul meu în ultimul timp? întrebă doamna Danoff.

— Acum o săptămână, doamnă, murmură Elizabeth, şi se gândi: „Ce i-o fi spus maică-sii despre mine? M-o fi prezentat ca fosta soţie a celui mai bun prieten al său?” Ochii albaştri ai doamnei Danoff radiau o bunăvoinţă încărcată de tristeţe. Surâsul ei era un fel de omagiu adus tinereţii. Mişcată de acest compliment tăcut, Elizabeth îşi spuse că această femeie fusese cu siguranţă foarte frumoasă. Peniţa scârţâia pe hârtie. Doamna Maioroff, cu spatele încovoiat, nota. Toate păpuşile o priveau cum lucrează.

— Îmi pare rău că v-am dat de lucru, reluă Elizabeth.

— Nu-i nimic, zise doamna Maioroff, şi adresându-se surorii sale o întrebă: Mihail va veni?

— Da, dar abia spre ora şase. A rămas acasă să-şi pună contabilitatea la zi.

Urmă o tăcere. Mama lui Boris luă o broşă-fantezi, o examină de aproape şi adăugă:

— E destul de reuşită pentru o imitaţie. Ai crede că e o lucrătură veche autentică:

— Iată lista, zise doamna Maioroff, punând tocul alături. Aduc fularele, pun hârtia în cutie şi păstrez exemplarul doi pentru domnul Kholodetski.

Cuvintele lor pline de amabilitate o însoţiră pe Elizabeth până în pragul uşii. Se pomeni pe culoar singură, cu pachetul sub braţ, lăsând în urmă Rusia.

Discurile, stilourile şi ascuţiturile se strânseră în vitrină, pentru a face loc eşarfelor şi bijuteriilor-fantezi. Aceste ultime articole îşi găsiră repede clientela: femei elegante, în căutarea unui accesoriu pentru a-şi reînnoi cu puţină cheltuială toaleta, soldaţi germani, dornici de a le trimite soţiilor sau logodnicelor o amintire din Paris. Domnişoara Pologne îşi rezervase relaţiile cu ocupantul. De toţi cei care purtau uniformă, ea se ocupa. Progresele ei în limba lui Goethe păreau uimitoare, Elizabeth era fericită de această împărţire raţională a competenţelor şi simpatiilor. Foarte curând trebui să se aprovizioneze din nou de la doamna Maioroff şi de la domnul Kholodetski. Le comanda chiar modele în exclusivitate. Nu mai era vorba ca ea să se deranjeze pentru aducerea mărfii; domnul Kholodetski, un bătrân mărunt, bâlbâit, cu bărbuţă, aducea la magazin totul într-o valiză şi băga pe loc banii. În buzunar. Cifra de afaceri creştea. Domnişoara Pologne simţea iarăşi că se află pe un teren sigur. Elizabeth se gândea că mamă-sa ar fi fost mândră de felul în care ea îşi restabilise situaţia în câteva săptămâni. Îşi bătea capul să-i explice succesul său comercial în cărţile poştale interzonale pe care le trimitea la Megève. Părinţii săi îi scriau, drept răspuns,

că nu fuseseră nici „ucişi”, nici făcuţi „prizonieri”, că n-aveau „nevoie de bani”, că nu trebuiau „să se reîntoarcă la şcoală”, că ei „nu pierduseră niciun examen”, şi că munceau pe rupte la hotel, unde clienţii erau mereu tot aşa de numeroşi.

La Paris, totuşi, iarna refuza să plece. Era frig, străzile erau înzăpezite, gospodinele îngheţau la cozi în faţa magazinelor alimentare, iarna pătrundea în apartamente în care oameni cu burta goală, înfofoliţi, răciţi, se ascundeau între un aparat de radio şi un amărât de radiator electric. Se ştia că Londra era distrusă de bombele aviaţiei germane, că submarinele germane scufundau nave cam peste tot, că generalul Rommel debarcase în Africa cu trupe proaspete, pentru a-i ajuta pe italieni să-i alunge pe englezi, iar sfârşitul războiului părea din ce în ce mai îndepărtat. Fiecare familie franceză îşi avea prizonierul său, pe care distanţa, gerul, foamea îl transformau în martir. Elizabeth primea veşti despre Denis prin Clémentine. Era sănătos şi-i mulţumea soţiei pentru coletele pe care i le trimitea în mod regulat. Pentru a-l înlocui la tejghea, Clémentine angajase un chelner tânăr, cu un grumaz ca de taur şi cu priviri galeşe. Elizabethei îi fu de ajuns să-i vadă, în bistrou, alături, pentru a intra la bănuieli. Îi părea rău pentru unchiul său şi regreta că e neputincioasă să-l ajute într-o problemă aşa de delicată. În locul ei, Amélie ar fi pretins fără îndoială lămuriri, ar fi provocat scandal. „Într-adevăr nu semăn cu mama”, îşi spunea Elizabeth. Altă dată, avea însă impresia că moştenea în schimb înţelepciunea, voinţa, mândria mamei sale. Viaţa sa personală devenise de o simplitate monotonă. Bertrand nu răspunsese scrisorii de ruptură pe care ea i-o trimisese. Această tăcere îi întărea ideea că avusese dreptate în intransigenţa ei. Îşi înveselea singurătatea prin munca sa şi prin prieteniile pe care le cultiva. Într-o duminică încercase să-i adune pe toţi trei la ea acasă, dar Boris, în ultimul minut, anunţase că nu

poate veni, iar întâlnirea dintre Ariette şi Patrice fusese stânjenitoare şi plicticoasă. Începând din acea zi, Elizabeth se hotărî să-i vadă separat.

Într-o seară de martie, Patrice îi invită la restaurant, pe ea şi pe Boris. Acesta însă se scuză din nou. Patrice şi Elizabeth se întâlniră într-o sală, toată în lambriuri de lemn, ale cărei perdele roşii erau lăsate pentru a se supune consemnelor de apărare pasivă. Cea mai mare parte a meselor erau ocupate de clienţi cu feţe vesele. Cei care nu fuseseră încă serviţi se holbau cu ochi lacomi la mâncărurile de pe mesele vecinilor. Porţiile erau mici. Pe listă, în dreptul fiecărei specialităţi, figura echivalentul său precis în grame de carne şi de grăsimi. Înainte de a se decide, Elizabeth şi Patrice îşi controlară cartelele de alimente. Chelnerul îi asigură: „Vi se va lua minimul”.

Comandară supă-consommé, friptură cu cartofi prăjiţi şi brânză. Chelnerul abia termină de notat comanda, că se şi apropie de ei o tânără servantă cu un aer abil şi grăbit de manichiuristă, având într-o mână un mic coşuleţ, iar în cealaltă o foarfecă. Patrice şi Elizabeth îi întinseră cartelele şi ea începu nişte savante decupaje în zigzaguri.

— Vedeţi, zise ea la urmă, am fost destul de rezonabilă.

— Ce păcat că Boris n-a putut veni! zise Elizabeth punându-şi la loc cartela în geantă.

— Da, zise Patrice. Dar n-am vrut să insist. De câtva timp iese des…

— Cu alţi prieteni?

Un surâs misterios lumină ochii lui Patrice.

— Cu o femeie, zise el.

Elizabeth făcu o mină atât de mirată, încât chelnerul care aducea ceşti cu supă întrebă:

— Nu asta aţi comandat, doamnă?

— Ba da, ba da, se bâlbâi Elizabeth.

Boris pierdea vertiginos din stima ei. Ce va mai

rămâne? Incapabilă să-şi stăpânească indignarea, întrebă cu o voce agresivă:

— A uitat-o deja?

— Niciodată n-a încetat să se gândească la soţia sa, zise Patrice.

— Asta nu-l împiedică să alerge după alta!

— Ca să se distreze, să treacă timpul.

— Tu o cunoşti? întrebă Elizabeth.

— Nu.

Supa-consomm6 fusese bună, biftecul însă, negru şi mic. Cei şase cartofi prăjiţi încercau în zadar să-i ofere oarecare fast. Elizabethei îi era foame. Mirosul de carne aproape o ameţea. Mânca în tăcere, cu poftă. Aşezat în faţa ei, Patrice lua cu furculiţa bucăţi mici pentru a prelungi ospăţul. Până la ultima îmbucătură, respectară liniştea din timpul mesei, după care Elizabeth murmură ca în vis:

— Totuşi, păcat! N-aş fi crezut asta despre el!

— Un bărbat nu se poate lipsi de femeie, zise Patrice.

Ea îi aruncă o privire violentă:

— Dar tu, Patrice, nici tu nu te lipseşti?

Aruncase aceste cuvinte stupide, pe care le regretă imediat.

— Cu mine lucrurile stau altfel, zise Patrice cu sfială. Eu sunt îndrăgostit.

Elizabeth îşi mască neplăcerea. De mult presimţea că, într-o zi sau alta, va trebui să înfrunte încercarea unei explicaţii sentimentale. Începând din acea secundă, fiecare cuvânt, fiecare suspin avea să-şi aibă importanţa sa. Patrice îi atinse Elizabethei mâna de pe masă.

= – M-am îndrăgostit, reluă el, şi-tu ştii asta. Acum, că te-am regăsit, n-am decât un singur gând: să ne reconstruim fericirea.

— Fericirea noastră? zise ea hotărâtă să spună lucrurilor pe nume. Noi n-am fost fericiţi, Patrice.

— Ba da, la început. Apoi, încet, încet, tu te-ai

desprins de mine, te-ai întors iar la bărbatul acela. Ştiu că nu te mai vezi cu el, ştiu că n-ai avut copilul despre care mi-ai povestit în scrisoarea de ruptură…

Elizabeth se înroşi până la rădăcina părului.

— Ştiu, continuă Patrice, că eşti singură, că n-ai niciun ţel în existenţă şi ştiu, mai ales, că am nevoie de tine!…

— Şi eu am nevoie de tine, Patrice, şopti ea cu prudenţă. Afecţiunea ta mi-e foarte preţioasă…

— Cine-ţi spune de afecţiune? Eu te iubesc, Elizabeth. Eu te iubesc ca înainte, mai mult decât înainte! Să ştergem totul! S-o luăm de la capăt!

Ea clătină trist capul:

— Asta ar fi o greşeală, Patrice!

— De ce?

— Tu eşti prea bun! zise ea. Prea bun pentru mine.

— Nu te înţeleg. Niciodată nu eşti prea bun.

— Ba da. Tu eşti ceea ce alţii fac din tine. Tu nu reziști la şocuri. Caracterele noastre nu se vor împăca niciodată. Te iubesc sincer, dar cu toate acestea nu voi reveni la tine…

Tot vorbind, sufocată de emoţie, urmărea reacţia pe faţa interlocutorului său. El avea privirea unui naufragiat, care se uită după barca ce se îndepărtează în loc să-l salveze.

— Nici tu nu crezi cu adevărat ce spui! strigă el.

Aşa supărat cum era, îi venea să-l îmbrăţişeze; să-l strângă la pieptul ei. Murmură:

— Nu te mai agăţa de amintiri. Nu sunt singura femeie de pe lume…

El zâmbi amar:

— De fapt, ceea ce-i reproşai lui Boris, adineauri, mă sfătuieşti pe mine acum să fac. După ce l-ai criticat, mă-ndemni să-i urme z exemplul.

Ea surâse, cu gravitate:

— Ca-ul lui Boris este diferit. Soţia lui e moartă abia de câteva Iuri.

— A mea e de asemenea moartă de şase ani, replică el cu o voce aspră.

— Erau foarte apropiaţi când a pierdut-o!

— Şi noi eram la fel, în ajunul zilei în care m-ai părăsit…

Elizabeth începea să nu se mai poată apăra de revărsarea acelei nemăsurate generozităţi. Ceea ce o durea cel mai mult era constatarea neputinţei, a absurdităţii lui. Lovea un om dezarmat. Dădea gata un învins.

— Nu te juca cu vorbele, zise ea. Ai curajul să priveşti adevărul în faţă. Totul a fost amăgire în dragostea noastră, dar în prietenie totul se va lumina.

Tăcu, mulţumită că a exprimat esenţialul a ceea ce gândea, în faţa ei, Patrice era ca năucit de o palmă. Cu obrajii palizi, cu privirea goală, îşi revenea încet din şoc. În cele din urmă, păru că-i revine puterea de înţelegere şi se bâlbâi:

— Da, da, Elizabeth!… Sigur că da!… Numai, din nenorocire, vezi tu, eu nu pot să mă mulţumesc cu această prietenie… fără îndoială, ar fi mai bine să nu ne mai vedem…!

Privirea lui imploratoare îi dezminţea cuvintele. Cu cât el se agăţa mai mult de Elizabeth, cu atât se simţea ea mai departe de el.

— Vei face cum doreşti, zise cu duioşie, dar ai greşi dac-ai refuza ce-ţi ofer. Nu e vorba de cel mai rău lucru. Prietenia e ceva deosebit, mai rar, mai durabil poate decât dragostea.

El ridică din umeri:

— …Cu condiţia ca unul dintre cei doi parteneri să nu fie îndrăgostit… Am aflat ce voiam să aflu… îţi mulţumesc pentru sinceritate…

Masa se termină în tăcere. După o cafea detestabilă, Patrice scoase din buzunar micul aparat de făcut ţigări.

— Tot mizeria asta fumezi? zise Elizabeth.

Oftă:

— Ce te deranjează?

— Iată un răspuns, zise ea, încercând să râdă. Te-ai supărat?

— Nu, Elizabeth, aş vrea să mă supăr, dar nu pot. Sunt oare prea bun, cum pretinzi tu, sau prea prost? Mă-ntreb câteodată câte parale fac. Am uitat să-ţi spun cât de frumoasă eşti în seara asta. Cu adevărat foarte frumoasă!…

Vocea îi slăbise. Un abur îi învălui privirea. Aprinse o ţigară, trase din ea trei fumuri, tuşind de greaţă şi ceru nota de plată.

Îmbrăcat, Patrice se prăvălise pe pat. Înălţă capul la auzul unui pas pe culoar. Când aprinse veioza, Boris tocmai intra în cameră.

— Ia te uită! Ai şi venit? zise el. Credeam c-o să-ţi petreci seara cu Elizabeth.

— Am văzut-o, dar m-am înapoiat degrabă, mormăi Patrice.

Boris încruntă sprâncenele:

— De ce?

— Eh, nimic… o idee…

— Pari ciudat. Nu merge treaba?

— Sunt prost dispus. Mi-e silă de mine!

— Ghicesc eu cam despre ce-i vorba, zise Boris printre dinţi. Ţi-a făcut vânt puicuţa. Se amuză punându-te pe foc, şi pe urmă, când te simte bine înfierbântat, o şterge. Când vei înţelege o dată că-ţi pierzi timpul cu ea?

— Este exact ceea ce mi-a explicat şi ea.

— Şi tu n-ai crezut-o?

— Ba da, bătrâne, de data asta am crezut-o, dar asta nu schimbă nimic.

Boris deschise braţele.

— Mă tot întreb ce găseşti tu la ea aşa de extraordinar; singura ei calitate e că e frumoasă!

— Boris, tu n-o cunoşti…

— O cunosc mai bine decât tine, pentru că cel puţin eu nu sunt orb. E cochetă, voluntară, egoistă…

Patrice sări jos din pat, cu pumnii strânşi. Mânia îi crispa faţa.

— Îţi interzic! se bâlbâi el. Las-o-n pace! Lasă-mă şi pe mine-n pace. Tu eşti incapabil să înţelegi… N-ai nimic în inimă… prima fustă care trece… tu, fuga după ea… Nu-i nici anul de când a murit nevastă-ta şi deja…

Tăcu îngrozit de ce spusese.

— Biet idiot! i-o aruncă Boris din vârful buzelor.

Privirea lui avu efectul unui jet de apă rece. Venindu-şi în fire, se aşeză din nou tulburat.

— Îţi cer iertare, şopti el. Sunt atât de nenorocit!

— Şi ai să fii atâta timp cât nu vei şti să te debarasezi de ea, încearcă să n-o mai vezi.

— N-aş putea.

— Te voi ajuta. Vom ieşi amândoi, ca nişte camarazi, ca înainte…

— Nu.

— Atunci, ce speri?

— Despre asta, nici eu nu ştiu nimic. Lasă-mă să fierb în sosul meu. Poate în cele din urmă mă scufund în el şi aşa, măcar, îmi găsesc hrana.

El surâse compătimitor şi mai zise:

— Ai petrecut o seară frumoasă cu fata aceea?

— N-am fost cu ea, răspunse Boris.

— Totuşi îmi spuseseşi…

— Da, credeam că aşa ar fi mai bine… şi pe urmă, nu!… Aceste ascunzişuri între noi sunt stupide… Prefer să ştii adevărul… M-am dus să văd un maistru de la uzină…

— Unde anume?

— La el acasă.

— Iată o idee! se entuziasmă Patrice. Şi de ce?

— Construieşte un post emiţător pentru a transmite mesaje cifrate la Londra. Nişte prieteni i-au cerut acest serviciu. El a subtilizat toate piesele recondiţionate pe care le-a putut dibui în depozitul nostru de accesorii şi s-a apucat imediat de treabă, dar are o schemă prea

complicată. Nu va reuşi niciodată singur aşa că mă duc la el seara, din când în când. Meşterim împreună…

— Asta-i foarte periculos! se bâlbâi Patrice. Riscaţi să fiţi prinşi.

— Nu, zise Boris. El locuieşte pe o străduţă liniştită din Saint-Ouen cu maică-sa. Un imobil izolat, fără vecini stingheritori. Cei ce vor folosi mai târziu postul vor rişca desigur să fie reperaţi. Dar, acolo, luând anumite precauţii, schimbând adesea sectorul, netransmiţând decât mesaje foarte scurte…

— Şi dacă ei ar fi arestaţi, totuşi… Dacă v-ar da numele!

— Nu ni le cunosc, zise Boris surâzând. Vezi, n-am de ce să mă tem…

Patrice era îngrozit. Cum de putuse Boris să ia o asemenea hotărâre, fără a-l fi consultat pe el mai întâi?

— Acest maistru, zise el… mi-ai vorbit parcă despre el. Nu e Paul Desmourets?

— Ba da, zise Boris.

— Ai cu adevărat încredere în el?

— Ca în mine însumi. Sunt douăzeci de ani de când e în uzină.

Îşi aprinse pipa. Văzându-l aşa de calm, Patrice încercă o oarecare nelinişte.

— Fii atent, dragul meu! zise el. Deocamdată, îmi place să cred că nu te expui prea mult, dar, totuşi, asta înseamnă că ţi-ai vârât un deget în angrenaj. Vei fi târât mai departe.

— Şi ce? zise Boris. Eu sunt singur. Nimeni nu are nevoie de mine. Nemţii mi-au omorât soţia şi fiul. Nu e normal ca eu să mă alătur, în măsura mijloacelor mele, celor care nu acceptă înfrângerea? Fii liniştit, nu simt deloc că sunt prin asta un erou, dar îmi fac mica mea treabă în umbră, atâta tot.

Palrice plecă fruntea. Mai putea el vorbi despre Elizabeth unui om angajat într-o afacere aşa de gravă? în locul lui Boris, el descoperea un necunoscut, ale cărui

cuvinte îl dezorientau şi-l făceau să se ruşineze de slăbiciunea sa.

— Dacă ai nevoie de mine… zise el încet. La urma urmei şi eu sunt singur, n-am pe nimeni…

— Îţi mulţumesc, dar nu văd cum ai putea să ne ajuţi. Tot ce-ţi cer e să fii discret…

— Evident!

— Şi cu asta, noapte bună, bătrâne, zise Boris. Mă duc să mă culc. Pic de somn!

Intră în camera sa, despărţită prin baie de cea a lui Patrice şi începu să se dezbrace în linişte. Dacă Paul Desmourets ar putea să-şi procure cele câteva piese care-i mai lipseau, postul ar putea fi terminat în două săptămâni, neocupând mai mult loc decât un geamantan mare. Muncă frumoasă de artizan. Boris reflectă la acest lucru cu bucuria omului de formaţie ştiinţifică, fără nicio legătură cu problemele războiului, apoi, pe când se băgă în pat, se întoarse cu gândul la Patrice şi se-ntrebă dacă nu se arătase prea brutal sfătuindu-l pe prietenul său să n-o mai vadă pe Elizabeth. Era ea aşa de uşuratică, de frivolă, de perfidă cum şi-o imagina el? îi era greu să judece corect. De la moartea Odilei nicio femeie nu-i părea demnă de iubit. Îi era ciudă pe toate. Graţia lor, eleganţa, machiajul, coafura, parfumul lor îl iritau ca tot atâtea ofense aduse disperării sale. Încercase serios să reacţioneze contra acestei obsesii, ieşind cu o fată fără prejudecăţi, pe care o întâlnise la nişte prieteni. Se numea Muriel. Fără îndoială că era întreţinută cu largheţe, căci locuia singură, într-un mic apartament din strada Washington. După o seară la teatru, acceptase ca Boris s-o însoţească la ea acasă şi, de la primul sărut, se şi întinsese pe pat. Amintindu-şi ce urmase, Boris încerca un sentiment de nemulţumire asemănător celui pe care i l-ar fi provocat o faptă josnică, chiar respingătoare oarecum. Fără sentimente, dragostea era ceva animalic, trist şi degradant, se gândea el. Ajunsese s-o deteste pe această femeie pentru scurta plăcere pe care i-o dăruise.

Dar cu ea, cel puţin, nu-şi trăda amintirile. Se supunea unei nevoi fizice, tot atât de elementare ca şi foamea şi setea. În starea în care se afla, n-ar fi suportat să-şi preţuiască partenera. Nu era ciudat să se plimbe astfel printre oameni, să se supună legilor lor, să se amestece în treburile lor, să stea de vorbă cu ei, să le accepte prietenia, apropierea şi toate dorinţele sale să fie răsfrânte asupra unei femei moarte? îi era de ajuns să închidă ochii pentru a o vedea pe Odile. E drept, de câtva timp, acea imagine era mai puţin clară. Odile lua din ce în ce mai des expresia şi tonalităţile închise ale fotografiilor sale. Micul Michel, pe care tatăl său abia îl cunoscuse, îi adresa la rândul lui, invariabil, acelaşi surâs. „Ce fac eu în această lume? Principala mea raţiune de a trăi a dispărut? gândi Boris. Evident, există părinţii mei. Fratele meu Serghei i-a părăsit. De fapt, n-am veşti despre el, de când s-a angajat în legiunea străină. Eu n-am dreptul să-i părăsesc. Asta-i tot. Fiecare individ speră la ceva în viaţă... Eu, nimic!...” Această idee îl tulbură aşa de puternic, încât era cât pe-aci s-o admită fără discuţie, apoi, deodată, îşi reveni: „Eu nu sper nimic, poate, dar nu sunt disperat!”, îşi zise el. Cum ar putea explica această expectativă fericită, în faţa unui viitor de la care nu aştepta nimic bun? Cândva reducea totul la sine, fericirea, nenorocirea, victoriile, înfrângerile? jum, nemaiavând ambiţie personală, se simţea legat de o mulţime de necunoscuţi. El era o parte din conştiinţa lor. Era antrenat de valul lor în mişcare. El trăia timpul altora. Aplecat cu Paul Desmourets asupra carcasei postului emiţător, încerca să prindă o voce la radio Londra pentru întreaga ţară. În camera vecină, Patrice făcu să scârţâie lemnul parchetului, zbuciumându-se plin de gânduri. „E mai singur decât mine”, conchise Boris. Atenţia lui se opri asupra acestui gând, ca limba unui ceas la capătul drumului. Totul se linişti în el şi în afara lui. Adormi uşurat.

Se scurseră săptămâni fără ca Patrice să-i fi dat

Elizabethei vreun semn de viaţă, şi ea se convinse că el se hotărâse de-a binelea să n-o mai revadă. Această fermitate era surprinzătoare din partea unei fiinţe înclinate în mod obişnuit spre conciliere. Găsise, oare, în el însuşi voinţa necesară pentru o ruptură, sau urmaşe sfaturile prietenului său? Elizabeth prefera să admită prima ipoteză, astfel, cel puţin, tristeţea pe care o încerca din cauza acestei despărţiri căpăta o nuanţă de satisfacţie la gândul că Patrice îşi preciza caracterul odată cu vârsta. Avea pentru el gânduri materne.

În toată Franţa, venirea zilelor frumoase dezmorţea, puţin câte puţin, o populaţie pe care frigul şi raţionalizarea o constrânseseră la o viaţă vegetală în timpul lungilor luni de iarnă, în soarele de mai, Parisul, chiar ocupat, avea un aer de nobleţe şi de eleganţă. Absenţa aproape totală a maşinilor făcea ca străzile să pară mai largi, casele mai înalte, reliefând perspective arhitecturale ascunse parcă până acum privirii. Pretutindeni se vedea pavajul, eliberat de zăpada iernii, la intersecţia marilor artere de circulaţie se deschideau ochilor privelişti maiestuoase, verdele îşi făcea apariţia într-un aer purificat de vaporii de benzină. Vehicule militare germane şi rare autoturisme franceze, având câte o autorizaţie specială, mai circulau încă în oraş, dar carosabilul aparţinea în principal valului strălucitor al bicicletelor. Oameni de toate vârstele, de toate condiţiile sociale, încălecau pe şa, se aplecau asupra ghidonului. Capitala se reîntorcea la copilărie. Oameni de afaceri gravi se îndreptau pedalând spre birourile lor. Amatorii de viteză depăşeau un grup de bătrâni, care pedalau gâfâind. Călugăriţe pioase, cu scufii fluturate de vânt, pedalau spre vreo întâlnire caritabilă. Menajerele îşi vizitau furnizorii, sacoşa goală freca uşor apărătoarea roţii de bicicletă. Mamele îşi aşezau progeniturile pe portbagaj. Mondenele, câinii. La intrarea restaurantelor, a cafenelelor, a cinematografelor, a marilor magazine, erau locuri de parcare pentru biciclete. Erau foarte

căutaţi vulcanizatorii şi magazinele cu piese de schimb. Elizabeth şi Ariette îşi cumpărară două biciclete de ocazie, care păreau noi. După lucru, mergeau să se plimbe în Bois de Boulogne. Pedalând alături, pe alei, cu fusta fluturând, cu geanta de-a curmezişul şi cu părul în vânt, trăiau iluzia că se află în vacanţă, într-o ţară liberă şi fericită. Jocul consta în a nu-i vedea pe nemţi, care hoinăreau, cu *Gretchenele* lor în taioare gri, pe sub umbrare. Aici se pierdeau în verdeaţă. În schimb, era greu să le ignori prezenţa în centrul Parisului. Pe marile hoteluri rechiziţionate atârna drapelul roşu cu crucea neagră, răsucită, înapoia barierelor albe, santinele, inuman de ţepene, aşteptau trecerea vreunui ofiţer pentru a-şi pocni călcâiele răsunător. Dar ocupanţii nu se limitau numai la aceste bastioane ale puterii militare germane. Turişti în uniforme, ei tropăiau cu cizmele în jurul catedralei Notredame, se îngrămădeau la intrarea Luvrului, îşi înălţau ochii spre Turnul Eiffel, fotografiau Arcul de Triumf, pozau în grupuri, pentru posteritate, în faţa Obeliscului din Place de la Concorde sau pe treptele bazilicii Sacré-Cœur. Terasele „Café de la Paix”, „Wepler” şi „Marignon” luau, la ora apetitivului, culoarea ternă a mucegaiului. Soldaţi scăpaţi de corvoadă mărşăluiau, cu încălţămintea lor grosolană, pe Champs-Élysées. Parfumeriile şi prăvăliile cu rufăric feminină îi atrăgeau cum atrage zahărul muştele. Cumpărau orice şi la orice preţ. Elizabeth continua să le primească vizita şi regreta că gustul lor pentru jucării contribuia la succesul afacerii. Pentru a fi în rând cu ceilalţi comercianţi, trebuise să aşeze un portret al mareşalului Pétain în vitrină. Bătrânul, cu mustăţi albe şi cu privire paternă, trona peste grămada de clipsuri şi de cercei, aşa cum în alte părţi veghea perechi de încălţăminte, sticle cu vin, produse farmaceutice, mezeluri, mobile şi sutiene. În metrou, afişe mari, colorate, arătau un baston de mareşal pus pe o nicovală, sau pe mareşal în persoană strângând mâna unui muncitor. „Eu îndeplinesc toate

promisiunile, chiar şi pe ale altora”. Totuşi, peroanele, culoarele staţiilor erau pline cu bilete de metrou decupate în forma literei V, iniţială cuvântului Victorie şi deviză a francezilor din Londra. Aceeaşi literă V apărea, făcută cu creta, pe pereţii caselor, în imediata vecinătate a administraţiilor germane. Se trăia sub Potain, se spera în de Gaulle. Politica stomacului şi politica spiritului îşi împărţeau răgazurile fiecăruia. Cu toate proclamaţiile puterii publice, măcelarii, lăptarii nu mai aveau cu ce să acopere slabele raţii alocate consumatorilor. Când Elizabethei îi era prea foame, se adresa portăresei sale. Ghereta acestei persoane amabile şi întreprinzătoare se transformase în depozit de alimente. Cutii de conserve şi pachete cu ţigări stăteau rânduite sub pat, saci cu făină aşteptau vizita gângăniilor în fundul unui dulap, salamuri cu usturoi înmiresmau teancuri de rufe, într-un încăpător şifonier cu uşi sculptate. La căderea serii, nişte fantomatici negustori ambulanţi, dotaţi cu valize, băteau timid în gemuleţul ei. Cursul „pieţei negre” nu era afişat nicăieri, dar era cunoscut de toţi. Organizaţia ocultă şi prosperă a traficanţilor controla hrana, lanternele, pielea, tutunul, hârtia descrisori, nasturii şi maşinile-unelte. Cele mai bune chiftele pe care Elizabeth le gustase vreodată îi fură vândute de către coaforul său, iar un instalator îi procură cei trei metri de material albastru de care avea nevoie pentru o rochie. Pe lângă această aprovizionare clandestină cu alimente, cea oficială făcea o jalnică figură. Pentru a ridica moralul familiilor, ziarele din 9 mai publicară un anunţ senzaţional: „Cu ocazia zilei mamelor, copiii vor primi o sută de grame de legume uscate”. Zilele următoare le aduseră francezilor alte motive de bucurie: rând pe rând se află că şeful partidului nazist, Rudolf Hess, fusese paraşutat în Scoţia, pentru a-l îndemna pe Churchill să încheie pace, înaintea distrugerii totale a Marii Britanii, că amiralul Darlan! convinsese pe Hitler să reducă indemnizaţia de ocupaţie la trei sute de milioane de

franci pe zi, că pentru zona liberă, în caz de deces sau de boală gravă, ar putea fi acordate permise de trecere şi cănoile cărţi poştale interzonale ar rezerva şapte rânduri în loc de două, pentru corespondenţă! Dar era adevărat că, în schimbul acestor măsuri mărinimoase, guvernul de la Vichy autoriza aviaţia germană să se servească de aerodromurile din Siria, contra Angliei, şi promulga un nou statut al israeliţilor. La Paris, toţi evreii înregistraţi erau convocaţi la comisariate. Într-o scară, Arlette sosi la magazin, palidă de mânie. Ea se plimbase prin cartierul Saint Paul şi asistase, întâmplător, la o razie.

— Nişte poliţişti împingeau oamenii în autocare. Femeile se agăţau de soţii lor. Puştii plângeau în hohote. Ah! Bieţii oameni. Am încercat să aflu unde îi duceau, dar agenţii s-au comportat foarte urât. A trebuit să rămân pe trotuar şi să văd cum plecau camioanele. Dacă germanii îşi închipuie că vor câştiga războiul cu asemenea metode…

Domnişoara Pologne auzi ultima frază şi zise:

— Cred că ei au dat de» alte dovezi ale vitejiei lor. Afară de Napoleon, nu văd pe nimeni care să fie comparabil cu Hitler. A fost de-ajuns ca Rommel să sosească în Africa şi englezii au şi şters-o. Eu n-am idei preconcepute, chiar n-am nicio simpatie specială pentru germani, dar trebuie să recunoaştem că sunt războinici de rasă. Foarte curând, jumătate din Europa le va aparţine şi Anglia va cădea în mâna lor, că un măr copt…

Era greu s-o contrazici în această privinţă. De îndată ce trupele germane puneau piciorul pe un teritoriu, adversarii lor erau biruiţi. Iugoslavia, Grecia tocmai constataseră acest lucru pe spinarea lor. Drapelul cu crucea încârligată flutura deja la Belgrad, pe Acropole şi în insula Creta. Rommel mărşăluia spre Canalul de Suez, prin deşertul Libiei. Londra nu mai era decât o grămadă de moloz fumegând. Preşedintele Roosevelt se mulţumea să-i ajute pe britanici vânzându-le armament şi pronunţând discursuri, iar Stalin, după un nou acord cu

Hitler, organiza nestingherit provinciile pe care führerul le lăsa pradă lăcomiei sovietice.

— Veţi vedea, totul se va sfârşi foarte repede, zise domnişoara Pologne pe un ton cutezător. Şi trebuie, de altfel, căci dacă asta va continua, nu vom mai avea nimic de mâncat iarna viitoare. Ah! Cred că e ora închiderii.

Elizabeth şi Arlette ieşiră în stradă, în timp ce domnişoara Pologne trăgea grilajul peste vitrină.

— E cu adevărat exasperantă câteodată, zise Elizabeth.

— Asta nu-i nimic, zise Arlette. Aş vrea să-l auzi pe patronul meu, a devenit mai germanofil decât Doriot, Deal şi Philippe Henriot la un loc. Îi vizitează pe nemţi şi-i tratează cu şampanie în marile restaurante. Dacă vreodată o să vrei să ceri ceva acestor domni…

— Mă-ndoiesc, zise Elizabeth, dar, pentru orice eventualitate, reţin informaţia.

Domnişoara Pologne se despărţi de cele două tinere femei şi se depărtă cu o enormă plasă de pânză ceruită sub braţ şi cu o foarte mică pălărie de pai pe cap.

Arlette propuse Elizabethei să meargă la cinematograf. Nimeriră într-o sală întunecată, în care publicul se lăsa amăgit de un film dinainte de război, lipsit de dramatism, sentimental şi gălăgios. Pe ecran, vedeta purta un taior încântător, dar demodat. Parisul mişuna de maşini, un domn grăbit opri un taxi pocnind din degete, luminile străluceau de-a lungul marilor bulevarde. Murmure admirative se ridicară din sală când junele prim, în smoking, iar partenera sa, în rochie de seară, se întâlniră într-un restaurant luxos. Nimeni nu se mai uita la actori. Principalele obiective ale povestirii deveniră o cutie de icre negre, un pui, o prăjitură, brânzeturi, o sticlă de şampanie într-o frapieră, „într-adevăr, gândea Elizabeth, toate astea altă dată existau. Viaţa era uşoară, liberă, excitantă”. Aruncă o privire înspre Arlette, care era hipnotizată de imaginile de pe ecran şi se simţi dezamăgită, nenorocită. „Asta-i o

prostie, două femei singure!”, mai gândi ea. Patrice îi lipsea. Se obişnuise cu amabilitatea lui inofensivă. De ce nu voia el să-i fie doar prieten? îi părea rău că nu-l mai vedea nici pe Boris, al cărui aer aspru şi voluntar ascundea cu siguranţă o puternică sensibilitate. Defectele şi calităţile acestor doi oameni se completau aşa de bine, încât Elizabethei îi era greu să-l separe pe unul de celălalt în amintirea sa. Se gândi la cei doi cât dură filmul. „Totuşi nu le pot telefona ca să aflu veşti despre ei”. După o scurtă pauză, actualităţile aruncară din nou, în mod brutal, publicul în oroarea unei epoci pe care acesta încercase s-o uite privind marele film: trupe germane în marş, explozii de obuze, coloane de prizonieri greci zdrenţăroşi, decolări de bombardiere Luftwaffe, cu destinaţia Anglia, o navă britanică torpilată, pierind în valuri, Hitler încruntat, în faţa unui microfon, Hitler vorbindu-i uriaşului Göring, plin de decoraţii, Hitler întâlnindu-l pe Mussolini, la 2 iunie, la Brenner. Sala tăcea. Un comunicat al autorităţilor germane anunţase că toate cinematografele pariziene aveau să fie închise în caz de manifestări subversive.

— Dacă am pleca? şopti Ariette. De astea-s sătulă; tu nu?

Mergeau pe bulevardul Champs-Élysées, tăcut şi întunecat. Ariette era grăbită să se înapoieze acasă; căci mama sa, suferind de angoasă nocturnă, nu adormea niciodată înainte de a o vedea acasă, sănătoasă şi întreagă. Cele două prietene se despărţiră în faţa staţiei de metrou Marbeuf, a cărui lumină albăstruie cădea pe trepte.

Mai trecură câteva zile, marcate de lamentabilele veşti despre luptele pe care corpul expediţionar englez şi trupele franceze, care trecuseră de partea lui de Gaulle, le purtau în Siria cu trupele franceze fidele lui Pétain. De data aceasta, nu mai era posibil să crezi că guvernul de la Vichy făcea un joc dublu. Colaborarea, lăudată pe prima pagină a ziarelor pariziene, se afirma în mod

tragic pe câmpurile de luptă. Într-o seară, în timp ce Elizabeth asculta comunicatul de la Radio-Paris, mâncând nişte tăiţei reîncălziţi, sună telefonul. Ridică receptorul şi, reţinându-şi un strigăt de bucurie, zise cu tonul său cel mai natural:

— Cum?! Patrice? Ce bine-mi pare că te aud…

Îi spuse că fusese ocupat. În ultimul timp.

— Dar totul e bine? întrebă ea, insistând asupra acestui ultim cuvânt.

— Foarte bine.

Accentul hotărât al răspunsului o linişti. Apoi o întrebare îi veni pe buze:

— Şi Boris?

— E în plină formă! Te-aş putea vedea într-una din zilele astea?

Îşi dădură întâlnire pentru duminica următoare, la ora unsprezece dimineaţa.

— Trec să te iau, zise el. Vom merge să bem un pahar pe Champs-Élysées.

Cunoştea aşa de bine caracterul lui Patrice, încât doar după inflexiunile vocii îi ghicea gândul. Incapabil de a fi fericit fără ea, îi accepta condiţiile: întâlnirea lor avea să fie amicală şi calmă, cum o dorea ea.

El se prezentă duminică la ora amintită şi, deschizându-i uşa, Elizabeth fu mirată de aerul lui de tainică satisfacţie. Fără a ezita ca altă dată, ea îi atinse uşor obrazul cu un sărut. El o sărută la rându-i, o privi fix, duios pentru a-i mulţumi şi, deodată, schimbând tonul, izbucni.

— Ai aflat noutatea? Germania tocmai a atacat Rusia!

Era uluită, pe jumătate înspăimântată, pe jumătate bucuroasă de enormitatea dezvăluirii.

— Eşti sigur? murmură ea în cele din urmă.

— Absolut. Părinţii lui Boris ne-au anunţat evenimentul la telefon. Numaidecât am prins la radio toate posturile. În dimineaţa aceasta, la ora patru

treizeci, primele tancuri germane au pătruns pe teritoriul sovietic…

— Dar de ce? Ruşii erau în foarte bune relaţii cu germanii!

— Atâta vreme cât interesele lor erau aceleaşi. Acum, Hitler pretinde că Stalin se pregătea să invadeze Germania pentru a instaura acolo comunismul. Ribbentrop tocmai a făcut o declaraţie presei. Evident, e vorba de un pretext. Naziştii vor să cucerească toată Europa. Iată adevărul! Dar sunt nebuni, nebuni de legat! îţi dai seama în ce aventură se lansează? Rusia are teritorii imense, resurse incalculabile, o sută şaizeci de divizii sub arme. Chiar dacă germanii ar învinge, vor sfârşi această campanie într-o asemenea stare de epuizare, încât aliaţii vor putea pe urmă să le dea lovitura decisivă. Încă vreo câteva luni de răbdare şi nu vor mai exista Uniforme verzi în Paris!

— Boris probabil e încântat, zise Elizabeth. El, care le reproşa Sovietelor alianţa cu naziştii!…

— Îţi poţi închipui! Nu-şi mai găseşte locul. La fiecare cinci minute se repede la radio.

— Parcă-l văd, zise Elizabeth surâzând, dar afară de asta ce face el? Tot cu fata aceea?…

Patrice ezită, apoi spuse evaziv:

— Nu ştiu… da, fără îndoială!…

Surpriza Elizabethei nu se manifestă decât printr-o rapidă bătaie de pleoape.

— Ce faci în după-amiaza asta? reluă el. Vrei să luăm masa împreună?

— Cu plăcere, zise ea, fără să se gândească la plăcerea pe care i-o făcea cu acest răspuns.

Apoi, ca trezindu-se dintr-un vis, strigă:

— Germania atacând Rusia! E de necrezut. Trebuie să-i telefonez Arlettei, imediat.

— Fii atentă la ce-i vei spune. Se pare că germanii au instalat posturi de ascultare.

După sfatul lui Patrice, Elizabeth comunică prietenei

sale vestea pe un ton dezolat, dar Arlette auzise deja informaţiile şi, acceptând jocul, se arătă disperată la celălalt capăt al firului:

— Este înspăimântător! Se sperăm că germanii nu vor întâmpina prea mare rezistenţă. În tot căzui, ar face bine să termine cu ei înaintea marilor geruri ale iernii… Aminteşte-ţi ce i s-a întâmplat lui Napoleon!… E o coincidenţă ciudată: şi el a atacat Rusia la 22 iunie!…

Elizabeth se abţinea să nu râdă. Cu receptorul la ureche, îl vedea pe Patrice uitându-se la ea neliniştit. După ce închise telefonul, el răsuflă uşurat.

— Uf! am crezut că aveai de gând s-o inviţi să ia masa cu noi!

— Tu n-o găseşti simpatică? întrebă ea.

— Foarte simpatică, dar prefer să fiu singur cu tine.

— Şi eu la fel, zise ea cu veselie, luându-l de braţ.

Decepţia fu cu atât mai rapidă, cu cât speranţa fusese mai mare. Trupele germane pătrundeau în Rusia tot atât de uşor, se părea, pe cât pătrunseseră în Franţa. Pretutindeni, regimentele sovietice dădeau înapoi, se destrămau, surprinse de violenţa primelor atacuri. Sub loviturile repetate ale aviaţiei, avioanele cu stea roşie cădeau asemenea unor frunze moarte. Fiecare zi îi aducea lui Hitler kilometri de ţinuturi cucerite, liste de oraşe ocupate, cantităţi mari de arme şi muniţii, mulţi morţi, turme de captivi. Grodno, Brest-Litovsk, Kovno, Vilna, Dvinsk, Lvov, Riga căzuseră. Autostrada de la Moscova la Minsk era întreruptă, înaltul Comandament rus ordonă retragerea. În timp ce Churchill promitea Uniunii Sovietice întregul ajutor al Marii Britanii, mareşalul Potain hotăra să rupă relaţiile diplomatice cu această ţară şi să autorizeze crearea unei legiuni de voluntari francezi contra bolşevismului. Presa pariziană comenta această veste cu entuziasm: „Germanii şi francezii îşi vor vărsa sângele cot la cot. Conducătorul Germaniei victorioase din 1940 acceptă ca cei mai puri şi mai generoşi fii ai Franţei, învinşii din 1940, să devină, la

treizeci de luni după înfrângerea ţării lor, aliaţii poporului german contra otrăvii bolşevice!” Cu tot acest apel vibrant şi cu toate circularele distribuite prin poştă („Voluntari francezi contra bolşevismului, solda, 20 de franci, indemnizaţia de luptă 24 de franci”), înrolările, se spunea, erau rare. Copiind sfidarea lui „V” britanic, germanii lipeau pe pereţii Parisului un afiş cu un „V” german: „Victoria”. Şi, pentru a întări popularitatea guvernului de la Vichy, ziarele organizară un concurs pentru cea mai frumoasă scrisoare a unui copil către mareşal.

Elizabeth îl vedea adesea pe Patrice şi se felicita pentru atmosfera potolită care se restabilise între ei. Cu toate acestea, de câtva timp, el arăta rău: o culoare nesănătoasă, ochii încercănaţi, vocea răguşită, temperatură. Nu fu surprinsă când îi telefonă, într-o dimineaţă, că se afla în pat, avea un abces în gât: „Mă întreb cum a dat peste mine aşa ceva, în plină lună august! E grotesc!”

Ea se hotărî să-l viziteze după închiderea magazinului. O primi Boris în salon. Acolo se afla un bărbat în vârstă, cu umeri largi, căzuţi, mustaţă căruntă şi cu o servietă de piele sub braţ. Elizabeth crezu că e medicul, dar Boris o lămuri: „Tatăl meu, doamna Mazalaique”.

Tatăl lui Boris se aplecă şi sărută mâna Elizabetliei. Avea ochi negri, privirea caldă şi pătrunzătoare.

— Cum îi e lui Patrice? întrebă ea.

— La fel, zise Boris cu un ton sec.

O ostilitate reţinută îi crispa trăsăturile feţei. În mod vădit, sosirea Elizabethei nu-i convenea. De ce?

— Sper că nu vă deranjez, zise ea.

— Deloc, replică el. Eu cinez la părinţii mei în seara asta.

— Da, zise domnul Danoff. Am trecut să-mi iau fiul. Cumnata mea lucrează, cred, pentru dumneavoastră, doamnă…

Graseia, rostogolind apăsat „r”-urile. Boris îi moştenise sprâncenele groase, fruntea bombată şi gropiţa din bărbie.

— Într-adevăr, zise Elizabeth. Şi trebuie să adaug că reuşeşte să facă adevărate minuni!

— Minuni, asta-i cam mult. În orice caz ştiu că ea e foarte mulţumită. Are atât de mult nevoie să fie încurajată!…

Tăcu un timp şi zise:

— Mergem, Boris?

El pronunţa Bariss.

— O secundă tată, zise Boris. Elizabeth, vreţi să mă urmaţi? Patrice v-aşteaptă.

Elizabeth se despărţi de domnul Danoff şi se duse cu Boris în cameră. Patrice se odihnea, alb şi slab, în patul său, cu pijamaua încheiată până la gât.

— Oh, Elizabeth, ce bine c-ai venit! Aşază-te lângă mine…

Boris îi cuprinse pe amândoi într-o privire de gheaţă şi se retrase. După ce el se depărtă, Patrice se ridică brusc de pe pernă.

— Ştii, mi-e mai bine, murmură el: 38, 7°, dar sunt îndopat cu Dagenan, iar asta îmi încurcă puţin gândurile. L-ai văzut pe tatăl lui Boris? E un om încântător! Fără el, n-am avea ce mânca. Ţine un mic magazin de ţesături în strada Provence. Când aprovizionarea cu alimente merge prost, face câte un troc: un cupon de pânză contra carne. Ciudate vremuri!

Se înflăcărase, avea buzele uscate, ochii măriţi. În jurul lui, un decor cu pereţi de un albastru pal, mobile cu oglinzi şi fotolii cu huse de creton. Un singur pat. Boris dormea, desigur, în camera vecină.

— Nu vorbi prea mult, zise Elizabeth, linişteşte-te!

— Dac-ai şti tu cât de bine-mi face să vorbesc!… Ai aflat ştirile înainte de a veni aici? E îngrozitor! Ruşii se bat, nu glumă!… Foarte curând nemţii vor fi la Leningrad, la Moscova… Dar nu se vor opri acolo!…

Masacrul va continua!... Oamenii vor mai suferi încă!... Şi de ce?... Pentru că nişte şefi de state au hotărât aşa!... Nişte şefi de state care nu-şi riscă pielea în aventură! Cel mult situaţia lor! Poate ar fi de ajuns ca Hitler să fie înlăturat, pentru a opri măcelul în lume...

— Eu am impresia, zise Elizabeth, că moartea lui Hitler n-ar schimba nimic.

— Urâtă treabă să fii om! suspină Patrice.

— De ce spui asta?

— Pentru că o gândesc. La ce bun să trăieşti? La ce bun să munceşti, să iubeşti, să câştigi bani, să ai griji, să îmbătrâneşti? Care e rostul trecerii noastre pe pământ? Evident, există speranţa oferită de creştinism. Am crezut în el de când eram un copil, dar e un vis, o utopie. Cum poţi să crezi fără dovezi? Adevărul e mai simplu. Planeta noastră e un furnicar, milioane de fiinţe se agaţă de el, târăsc boabe de nisip, sapă galerii, îşi dau importanţă, procreează conform legilor naturii şi crapă, lăsând locul altei generaţii, care se va socoti superioară celei precedente şi va viermui şi ea o clipă, înainte de a dispărea la rândul său. În aceste condiţii, un singur lucru contează: să nu te prea plictiseşti, să nu-ţi baţi prea mult capul în scurtul răgaz al acestei şederi aici, pe pământ. Eu îi invidiez pe cei pe care o pasiune îi împiedică să vadă inutilitatea a tot ce întreprind.

— Tu n-ai o pasiune? întrebă Elizabeth. Dar muzica?

— Am încercat să mă dedic ei, dar nu mă interesează. Boris are noroc. Când se adânceşte în calcule, restul universului dispare, nu se mai gândeşte la soţia şi la copilul său morţi.

— De unde ştii asta?

— El mi-o spus-o.

— Totuşi e mai de plâns decât tine, Patrice.

— De ce?

— Din cauza a tot ce a pierdut. Gândeşte-te la trecutul lui.

— Nici al meu nu e prea strălucit, zise Patrice cu un

zâmbet amar. Cât despre viitor, de el să nu vorbim. Aş vrea să descopăr un scop vieţii mele, ceva care să-mi atragă în întregime spiritul…

— Şi prietenia, zise ea deodată, nu e ceva admirabil?

— Ba da, bineînţeles, dar un prieten nu-ţi aparţine niciodată în întregime. Tu ai destinul tău, Boris pe al său, numai eu n-am nimic, nu sunt nimic… Voi alergaţi departe de mine, iar eu aştept cu fruntea la perete, ca voi să vă ascundeţi, pentru ca apoi să mă lansez în căutarea voastră. Voi număra: unu, doi, trei… e prea mult, să-ţi petreci toată existenţa cu asta!

Picături de transpiraţie îi curgeau pe obraji.

— Eşti stupid! zise Elizabeth. Febra te face să aiurezi.

— Nu, nu, sunt lucid. Extraordinar de lucid. Totul se luminează. Trebuie neapărat să găsesc ceva de făcut, după ce mă voi vindeca, ceva care să mă scoată din mine însumi, care să mă justifice în propriii mei ochi… Zâmbeşti… Oh, Elizabeth!… Nu pleca încă!… Rămâi până la înapoierea lui Boris. Ce trebuie pentru cină e în frigider. Te vei instala la măsuţa asta, iar eu te voi privi…

Ea puse mâna pe fruntea fierbinte a lui Patrice. El închise ochii şi întoarse capul şoptind:

— Cât e de bine, Elizabeth! Iată, în sfârşit, adevărata muzică!

— Încă puţină cafea, Boris?

Ridică ochii la maică-sa, ca şi cum n-ar fi înţeles ce-i spusese, surâse şi întinse ceaşca. În faţa lui, tatăl său îşi strângea şervetul şi se rezema oftând de spătarul scaunului. În timpul mesei, conversaţia se purtase asupra ultimelor veşti despre război. Boris vorbea întotdeauna ruseşte cu părinţii săi. Trecând pragul apartamentului lor, se reîntorcea în sânul familiei. O icoană veghea într-un colţ al încăperii. Stampe din vechea Moscovă împodobeau pereţii. Un samovar de aramă, cumpărat recent, de la un anticar, trona nepotrivit pe un scrin breton.

— Şi tu, Mihail, vrei cafea?

Tatăl lui Boris negă din cap:

— Nu, mulţumesc, Tania. Băutura asta e cu adevărat prea rea. Vezi, tu, Boris, cu cât citesc ziarele, cu atât am impresia că pentru noi a venit momentul să facem proiecte.

Boris întoarse către tatăl său o privire neliniştită şi zise cu jumătate de voce, apăsând pe fiecare cuvânt:

— Ce proiecte? înţeleg că le poţi bucura de succesele armatei germane, tată. În zadar deteşti regimul sovietic, trebuie să-ţi dai seama că cei care cad cu miile pentru apărarea ţării lor, a ţării tale, sunt soldaţi ruşi…

— Îi plâng şi îi admir ca şi tine, zise Mihail. Mi-e ruşine, mă doare când văd, la actualităţi, mulţimi de prizonieri defilând pe drumuri, dar noi am pierdut totul din cauza revoluţiei bolşevice: averea noastră, cei mai frumoşi ani ai noştri, chiar şi dreptul de a trăi acasă. Şi iată că cei care ne-au prădat, ne-au alungat, sunt pe punctul de a fi nimiciţi! Dacă Germania câştigă războiul, Stalin şi acoliţii săi vor fi înlocuiţi cu un guvern favorabil înapoierii emigranţilor. Ne vom putea întoarce în Rusia…

— Pentru a găsi acolo ce? strigă Boris. Vă închipuiţi că vi se va înapoia Ce vi s-a luat: banii, casele, bijuteriile, pământurile?…

— Chiar dacă nu ni se va înapoia nimic, zise Tania, vom fi în ţara noastră, sub cerul nostru, laolaltă cu cei care vorbesc limba noastră…

— Şi, acolo, vă veţi simţi mai străini decât la Paris!

— Nicidecum, Boris, nicidecum, copilul meu, şopti ea cu un surâs.

Ea duse farfuriile goale la bucătărie şi se înapoie să se aşeze, frumoasă, plăcută şi liniştită, între soţul şi fiul său.

— Gândeşte-te, mamă, reluă Boris, că, vrei sau nu, Rusia în care vă veţi înapoia nu va fi cea pe care aţi părăsit-o. Obiceiurile s-au schimbat în douăzeci de ani.

Acolo s-a ridicat o nouă generaţie, cu idei, gusturi şi deprinderi care nu mai sunt cele ale voastre. Vă var considera ca pe nişte locuitori ai unei alte planete, nişte fiinţe ciudate, supravieţuitori inutili ai epocii 1900. Ei nu numai că nu vă vor înţelege, dar nici nu vor avea încredere în voi. Poate, chiar, veţi constitui pentru ei un subiect de ură!

Mihail tresări şi ochii-i scăpărară de indignare:

— Mă întreb de ce!

— Pentru că vă veţi înapoia în furgoanele duşmanului, zise Boris. Pentru că reuşita voastră se va clădi pe nenorocirea acestei ţări distruse până la temelii! Nu v-aţi gândit la asta?

— Ba da, zise Mihail. Eu m-am gândit la asta. Şi chiar mai des decât tine, dar tu raţionezi ca un tânăr care n-are patrie. Tu nu poţi să înţelegi atracţia pe care o exercită asupra unui om pământul pe care s-a născut şi pe care a trăit toată familia sa…

Tania dădu din cap:

— Aşa e, copilul meu. Tu erai prea mic atunci când am fugit din Rusia. Ea nu reprezintă prea mult pentru tine. Câteva amintiri de copil, povestirile noastre, lecturile tale… Pentru noi e altfel… Noi încercăm zadarnic să fim fericiţi aici, de fapt, ne lipseşte aerul natal… Tu ai rămâne în Franţa dacă noi am putea să ne întoarcem în Rusia?

Boris tresări. Răspunsese de vreo douăzeci de ori invariabil, la această întrebare. De ce i se punea din nou? Spre a-l încerca? Spre a-l pune în încurcătură? îi era ciudă pe părinţii lui pentru acea insistenţă:

— Da, zise el, aş rămân aici.

— Ai greşi, zise Mihail. Ei au nevoie de tehnicieni. Cu meseria ta de inginer, ai putea obţine la Moscova o situaţie strălucită.

— Pentru mine e prea târziu, tată.

— N-ai decât treizeci de ani.

— Treizeci de ani, da, dintre care douăzeci şi doi de

viaţă în Franţa, studii franceze, prietenii franceze…

— Pe scurt, tu eşti mai mult francez decât rus? întrebă Tania.

Boris se posomorî:

— Ce să-ţi răspund, mamă? Totul e mai complicat decât îţi închipui…

Având rareori ocazia să vorbească ruseşte, îşi căuta cuvintele pentru a le adapta la ceea ce gândea, de obicei, în franceză.

— Eu nu pot să separ în mine zestrea din ţara mea de origine, de cea dobândită în ţara mea adoptivă, dar, cu cât trece timpul, cu atât mă simt integrat Franţei, iar tot ce e rusesc în mine mi se pare că ţine de domeniul visului. Iubesc acest vis rusesc, dar trăiesc şi muncesc pe pământ francez. Dacă ar trebui să merg în Rusia, acolo aş fi tot atât de dezorientat, pe cât sunteţi voi în Franţa! …

Se opri pentru a-şi umple şi aprinde o pipă.

— Regret că fratele tău nu e aici, zise Tania; ar şti să ti convingă mai bine decât noi.

Ca de fiecare dată când venea vorba de fiul mai mare al familiei Danoff, conversaţia se stingea. Tinereţea furtunoasă a lui Serghei, fuga sa, angajarea în Legiunea Străină rămâneau un mister pentru părinţii lui. Puţin după armistiţiu, le trimisese o carte poştală din Sidi-bel-Abbâs, unde se afla în cantonament, pentru a le spune că era sănătos, şi că avea gradul de sergent-major. De atunci, nicio veste. Fusese demobilizat? Lucra în vreun birou? se gândea să revină cât de curând în capitală? Boris reacţionă imediat împotriva acelor gânduri obsesive, ale căror semne le vedea pe fruntea îngândurată a tatălui său şi în ochii înlăcrimaţi ai mamei sale.

— Serghei, zise el, ar fi cu siguranţă de părerea mea. În zadar, n-avem aceeaşi fire, dar el e din generaţia mea, are aceeaşi opinie cu a mea. Dacă iubeşti cu adevărat Rusia, tată, trebuie să-ţi sacrifici dorinţele

pentru cele ale unui întreg popor, să aşezi interesul naţional deasupra interesului tău personal, să speri în victoria rusească, uitând culoarea drapelului pentru a nu te gândi decât la măreţia şi la integritatea teritoriului…

Tăcu deodată, contrariat de egoismul inconştient al discursului său. Părinţii lui nu ştiau despre activitatea clandestină căreia de puţin timp el îi consacra orele libere. Putea el să le spună că, dorind triumful lui Hitler, îşi condamnau fiul, care într-o Europă aservită n-ar scăpa cercetărilor Gestapoului? De altfel, presupunând chiar că nimeni nu s-ar atinge de el, ar trebui să renunţe la a trăi liniştit în Franţa, cu tatăl şi mama sa, dacă Rusia şi-ar deschide frontierele pentru emigraţia albă. Ei ar vrea să se întoarcă acasă şi n-ar înţelege refuzul lui de a-i urma. Fericirea la care visau ei ar avea drept temelie nefericirea lui. Astăzi, încăpăţânându-se să-i contrazică, să le smulgă vălul iluziilor, îşi apăra propria cauză, propria şansă de rus naturalizat francez. Tatăl său îl examină cu o atenţie ciudată. Mama sa nu mai surâdea. Pe o etajeră era o fotografie a lui Serghei şi a lui Boris, copii, ţinându-se de mână. Fusese făcută la Moscova în 1916. „N-am să le mai vorbesc niciodată părinţilor mei aşa cum le-am vorbit acum, gândi Boris. Ei şi it in vârstă, obosiţi, orbiţi de amintiri. Trebuie să le respect grei Ille, mai ales pe cele care îi ţin în viaţă…” Pipa i se stinsese. O oprinse din nou. Tăcerea continua. În cele din urmă Mihail ies lin muţenia sa:

— Ah, Boris, Boris! mormăi el. Tu ni predici o generozitate mai uşor de exprimat decât de aplicat, oaie”.orii o zi în care voi gândi ca tine, dar, în aşteptare, ca.id citesc în comunicat: Staraia-Roussa, Riga, Smolensk, toate aceste nume de oraşe eliberate…

— Ocupate, tată!

— Ocupate, dacă vrei tu, pentru un timp! Când citesc toate aceste nume familiare îmi zic: ce facem noi aici? Când vom putea noi, la rându-ne, să punem piciorul pe pământul patriei?

Tania îl apucă pe Mihail de mână. Se temea de discuţiile politice dintre soţul şi fiul ei. Boris devenise aşa de nervos de la moartea soţiei şi a fiului său.

— Te înţeleg, tată, murmură el, dar încearcă să mă înţelegi şi tu şi, cu timpul, încetul cu încetul, îmi vei da dreptate.

— Oricum, zise Tania, evenimentele vor decide în locul nostru. Să-l rugăm pe Dumnezeu să ne păstreze viaţa în această înspăimântătoare aventură…

Privirea ei se ridică spre icoană, coborî spre fiul ei şi adaugă cu un aer grijuliu:

— Tu ai mâncare pentru mâine?

— Nu mare lucru, zise Boris.

— Ce pacoste. N-am nici eu aproape nimic. Totuşi, trebuie să mâncaţi… Mi se pare, Mihail, că de câtva timp furnizorii tăi te neglijează!

— E foarte normal, zise Mihail. Practic, nu mai am marfă să le dau în schimb. Comerţul devine imposibil. Uzinele lucrează cu chiu cu vai, şi puţinele ţesături care se fac îşi iau zborul către piaţa neagră. Dacă asta continuă, va trebui să închid prăvălia sau să accept şi eu să lucrez fraudulos. Tu mă vezi dublându-mi preţurile, vânzând postav pe furiş, tremurând la gândul unui denunţ?

— Nu, zise Tania, râzând.

Se ridică, voinică şi vioaie, trecu în bucătărie şi reveni cu un mic pachet înfăşurat în hârtie de ziar.

— Ia, Boris, zise ea, un borcan de castraveţi muraţi, un pachet de paste şi carne tocată. Ai să ştii s-o pregăteşti?

— Cum să nu, mamă!

— Într-o zi, zise Mihail, să ne inviţi să-ţi gustăm bucatele.

Furtuna se îndepărtase. Boris oftă, dar indispoziţia continua să-l apese, un amestec de mânie contra lui însuşi şi de milă pentru părinţii săi.

Deschise uşa cu precauţie, intră în camera lui

Patrice şi, uluit, înlemni: Elizabeth era aşezată lângă capul patului, într-un fotoliu, cu profilul luminat de un mic bec cu abajur din pergament gălbui.

— Iartă-mă, bătrâne, te credeam singur, mormăi el, închizând uşa.

— Elizabeth a cinat lângă mine, ca să-mi ţină de urât, zise Patrice. Părinţii tăi sunt bine?

— Foarte bine, zise Boris şi, ostentativ, se uită la mână pentru a vedea cât arată ceasul.

Elizabeth observă şi se ridică cu o mişcare Suplă.

— Plec.

— Nu vrei să mai rămâi puţin? întrebă Patrice.

Boris interveni cu o voce tăioasă:

— E târziu!

Elizabeth accentuă cu un surâs:

— Desigur, e târziu, chiar foarte târziu, Patrice, iar tu trebuie să dormi…

Îl sărută pe frunte, îi luă pulsul, dădu. din cap şi mai zise:

— Am să telefonez mâine să aflu ce e nou, şi ieşi urmată de Boris.

Traversând salonul, Elizabeth se opri şi se întoarse aşa de brusc, încât el fu cât pe-aci să se lovească de ea:

— Sunt neliniştită pentru Patrice. L-am găsit tulburat, nenorocit, plin de idei ciudate…

El o privi insistent şi rosti:

— Ce vă pasă de asta?

Această replică ciudată o surprinse pe Elizabeth, fără însă a o supăra. Hotărât lucru, Boris ţinea să fie grosolan cu ea.

— V-aş răspunde cu uşurinţă, zise ea, dacă aţi fi în stare să mă înţelegeţi.

Boris ridică din umeri. Conversaţia pe care o avusese cu părinţii săi îi pusese nervii la grea încercare. Nu putea suporta grija ipocrită a acestei femei, care dădea fuga la capul pai. ui unui bolnav şi arunca priviri languroase, surâsuri dulcege. cuvinte încurajatoare

pentru a aţâţa în el o dorinţă pe care ca pe urmă, refuza să i-o satisfacă.

— Sunt în stare să înţeleg tot, în afară de reaua-cred mă, zise el.

Ea ridică sprâncenele. Fineţea trăsăturilor ei, prospeţimea pielii ei erau exasperante pentru resentimentul lui Boris, ca şi cum el ar fi socotit-o de două ori vinovată pentru că întrunea atâta frumuseţe cu atâta perfidie.

— Aşa, zise ea, după dumneavoastră eu sunt de rea-credinţă?

— Exact! Dumneavoastră nu vedeţi că el e îndrăgostit, că speră, că suferă? Lăsaţi-l în pace, dacă nu mai vreţi nimic de la el. Nu vă mai amuzaţi ţinându-l în stare de surescitare, din cochetărie!

Era conştient că întrece măsura.

— Eu n-am nimic a-mi reproşa faţă de Patrice, zise ea.

— Dumneavoastră i-aţi fost soţie! reluă el cu violenţă, şi acum ce încercaţi să-i fiţi?

t Prietenă.

— Asta-i de necrezut! Prietena lui! El moare când nu sunteţi lângă el, leşină când apăreţi, iar dumneavoastră vreţi să-i fiţi prietenă?

— Numai cu această condiţie am acceptat să-l mai văd.

— Dumneavoastră ştiaţi bine că el ar consimţi la orice din teamă de a vă pierde!

— Şi totuşi el a stat săptămâni întregi fără a da vreun semn de viaţă, zise ea.

— Pentru că l-am împiedicat eu.

— Atunci fiţi măcar de acord că n-am făcut nimic pentru a-l readuce la mine.

Urmă o pauză. Boris medita. Pentru o clipă, îşi ascultară amândoi respiraţiile în tăcere.

— Este exact, zise el, în sfârşit; dar iată rezultatele. Nu m-a ascultat şi v-a reîntâlnit…

— Şi e mai de plâns acum decât înainte?

— Nu, zise Boris. Suferă altfel. Asta-i tot.

Se linişti. Privindu-l cu atenţie, Elizabeth descoperi în el ardoare, aroganţă. „E exaltat, deloc abil, îşi zise ea. Întâi sparge totul şi pe urmă se gândeşte”. Îi venea să deschidă ca pe o cutie capul acestui băiat, să vadă ce-i înăuntru.

— Boris, zise ca încet.

— Da.

— De ce nu vreţi să-mi acordaţi încredere? Afecţiunea mea pentru Patrice a tot atât de sinceră ca şi a dumneavoastră. Sunt convinsă că voi ajunge, cu timpul, să-l văd fericit cu simpla prietenie pe care i-o ofer. În loc să mă criticaţi, să mă detestaţi…

— Eu nu vă detest, mormăi el.

— În loc să mă criticaţi, reluă ea cu un mic surâs, ar trebui să mă ajutaţi să-l vindec de aleanul său. Are atâta tandreţe pentru dumneavoastră! Vă preţuieşte atât de mult. Îmi vorbeşte despre dumneavoastră ca despre un frate mai mare.

— Şi eu, la fel, ţin mult la el, zise Boris cu o voce răguşită.

Se simţea stupid şi nu ştia cum să termine convorbirea. Abia avusese în faţa părinţilor săi o ieşire de neiertat. Nu cumva, dominat de patima adevărului, era incapabil să-şi controleze cuvintele, gesturile?

Elizabeth îi întinse mâna:

— La revedere, Boris.

El ezită un moment şi zise, fără a pleca pleoapele:

— La revedere, Elizabeth… regret… am fost cam pornit mai adineauri…

— Asta ne-a îngăduit, să ne explicăm în mod deschis.

Din nou el îşi consultă ceasul:

— Unsprezece fără douăzeci. Îngrozitor! Aţi pierdut legătura.

— Am venit cu bicicleta.

— Şi plecaţi, aşa, noaptea?

— De ce nu? Voi fi acasă tocmai la ora stingerii.

El o privi mişcat. Nu mai zise nimic şi o conduse până la poartă.

Toamna veni iarăşi cu frigul şi ploile sale, cu cozile gospodinelor în faţa magazinelor şi cu veştile ei proaste de fiecare zi La 23 octombrie, nemţii pretindeau că se află la şaizeci şi cinci de kilometri de Moscova şi că au făcut trei milioane de prizonieri. Dar ruşii, nedeclarându-se învinşi, treceau la contraatac pentru a-şi elibera capitala. Plecate pentru o campanie de vară de trei luni, trupele lui Hitler au fost surprinse de zăpadă în câmpiile pustii. Gerul încetinea transporturile, bloca diviziile motorizate, dădea gata răniţii, demoraliza şi imobiliza regimente insuficient echipate, pe care le hărţuia cavaleria rusească. Duminică, 7 decembrie, o lovitură de tunet zgudui lumea. Aviaţia japoneză bombardase, fără avertisment, flota americană staţionată în rada de la Pearl Harbor, bază navală a insulelor Hawaii. Indignarea cuprinse Statele Unite, care s-au implicat imediat în conflict, cu formidabila lor capacitate industrială. Patrice îi anunţă evenimentul Elizabethei. Îi trebuise mult timp până să scape de abcesul său din gât şi acum, cu toate că se pretindea perfect sănătos, era palid, se resimţea la cea mai mică oboseală. Pe Elizabeth, care îl vedea deseori, o mâhnea pasiunea lui pentru teorii filosofice demoralizatoare. Părea că are o plăcere maladivă de a trăi fără speranţă, purtat asemenea unui dop de plută pe valurile timpului. Câteodată era cuprins de mânie profundă la citirea ziarelor. Apoi, după o criză de efervescenţă politică, recădea în apatia sa.

Începutul lunii decembrie fu marcat de o serie de atentate contra membrilor Wehrmachtului. Ca represalii, generalul von Stulpnagel fixă ora de stingere la şase seara. Mai bine de o săptămână, parizienii trăiră pe jumătate retraşi în cochilia lor. În sfârşit, la 14 decembrie, ziarele au anunţat ridicarea măsurilor excepţionale, dar, în acelaşi timp, un anunţ al

autorităţilor germane de ocupaţie preciza că evreii vor fi amendaţi cu un miliard de franci, că un mare număr dintre ei aveau să fie deportaţi şi că o sută de ostatici aveau să fie împuşcaţi ca exemplu pentru ceilalţi. Anul se termină într-o atmosferă îndoliată şi de nelinişte, agravată de eşecurile englezilor, care capitulau la Hong-Kong, şi ale americanilor, care pierdeau Manila şi bazele din Wake, din Guam şi din Midway. O singură consolare între atâtea dezastre: hotărârea lui Hitler, care, în faţa violenţei reacţiilor militare ruseşti, îl destituie pe generalisimul von Brauchitsch şi preia personal comanda Wehrmachtului.

La 16 februarie, Boris fu numit şeful unui grup de studii la întreprinderile Hopkins. Pentru a sărbători această avansare, cei doi prieteni o invitară pe Elizabeth la cină, pentru vinerea următoare. Ea ajunse pe la ora opt, găsi salonul luminat, tacâmurile aşezate pe masa de bridge şi câţiva trandafiri prea deschişi într-o vază. Masa nefiind încă gata, Boris servi nişte cocteiluri reci. Părea într-o dispoziţie excelentă, purta o cravată cu dungi gri şi albastre, care-i modifica culoarea ochilor. Elizabeth observă că se arăta deosebit de amabil cu ea. Îi devenise simpatică, sau făcea eforturi în acest sens pentru a cruţa nervozitatea lui Patrice? Un parfum plăcut se răspândea în încăpere.

— Numai dumneavoastră vă ocupaţi de bucătărie? întrebă Elizabeth.

— Numai eu! răspunse Boris cu mândrie.

Deodată, înspăimântat, îşi lovi fruntea cu palma, exclamând:

— Puiul meu! şi dispăru în culoar.

— Un pui? zise Elizabeth. De unde l-aţi procurat?

— L-a adus Boris de la uzină, zise Patrice. Cunoaşte un muncitor care creşte păsări în cameră. La prima vedere, am avut impresia că era vorba de o rasă foarte robustă, de carne, dar dacă ne-ai fi văzut când am jumulit această nenorocită zburătoare!

Elizabeth încă mai râdea, când sună telefonul. Patrice ridică receptorul şi strigă, plin de nelinişte:

— Boris! E pentru tine!

Boris alergă şi smulse receptorul din mâna prietenului său. Elizabeth urmărea scena cu curiozitate. Încordat, cu sprâncenele încruntate, Boris nu rostea decât cuvinte scurte, întretăiate de pauze lungi:

— Da… da… ah!… e sigur?… când?… înţeleg, înţeleg… vin imediat… nu vă mişcaţi…

Puse receptorul în furcă, se întoarse spre Elizabeth şi zise cu calm:

— Vă rog să mă scuzaţi, trebuie să plec. Aşezaţi-vă la masă, fără mine. Sper că n-o să-ntârzii mult.

Apoi, cum ea tăcea, se îndreptă spre uşă. Patrice îl ajunse din urmă în anticameră şi-l întrebă cu voce joasă:

— E ceva grav?

— Da, zise Boris, doi operatori din reţea au fost surprinşi în plină emisie. Cred că ei cunoşteau adresa atelierului nostru. Dacă nemţii îi fac să vorbească, suntem pierduţi! Mă duc la Desmourets să-l ajut să mute materialul…

— Vrei să te-nsoţesc?

— Eşti nebun? Rămâi cu Elizabeth. Totul o să fie bine.

Îşi luă canadiana, îşi prinse manşetele pantalonilor cu agrafe şi o luă la fugă pe scară.

Patrice reveni în salon cu capul plecat, de-abia ţinându-se pe picioare.

— Ce se petrece? întrebă Elizabeth, uitându-se la el cu teamă.

— Nimic, nimic, oftă el, şi se prăbuşi într-un fotoliu.

— Cum nimic? Există, desigur, un motiv pentru care Boris ne-a părăsit aşa deodată! Tu pari năucit! A primit o veste rea?

— Da.

— Părinţii?

Patrice dădu din cap de la stânga la dreapta.

Reflectă şi întrebă mai puţin îngrijorată:
— Femeia aceea despre care mi-ai vorbit?
— Nu.
— O afacere de speculă pe piaţa neagră?
— Nu-l cunoşti, mormăi Patrice.
Se uita la franjurile covorului, iar chipul exprima atâta dezolare, încât Elizabeth nu-şi mai putu stăpâni neliniştea.
— Măcar nu-l pândeşte vreun pericol? şopti ea.
— Ba da, răspunse Patrice.
Ea tresări:
— Ce fel de pericol? Hai, vorbeşte! Tu ştii bine că poţi avea încredere în mine!
Patrice ridică spre ea o privire de îndrăgostit disperat şi pleoapele-i tremurau nervos. Gata să mărturisească, îşi strânse mâinile una-ntr-alta:
— Jură-mi că totul va rămâne între noi!
— Se-nţelege.
— Dacă el ar bănui că ţi-am spus…
— Nu va bănui nimic. Ţi-o promit. Hai, spune-mi!
Ea tremura de nerăbdare.
— Iată, şopti Patrice. Totul a început la uzină…
— E încă departe? întrebă Boris.
— Vreo cinci sute de metri, zise Paul Desmourets gâfâind.
Ducea o valiză mare şi se chinuia fel şi chip să n-o târâie pe pământ. Boris ducea al doilea post emiţător într-un cufăr mic, cu aspect inofensiv, al cărui mâner îi tăia podul palmei prin mănuşă. Cu cealaltă mână îşi împingea bicicleta, cu lanterna stinsă. Din fericire nu erau decât două aparate în reparaţie la atelier. Un singur transport avea să fie de-ajuns pentru a-i pune la adăpost, dar va trebui apoi să revină acasă şi să ridice piesele izolate. „Azilul” cel mai apropiat se găsea la proprietarul unui garaj din Saint-Ouen, în dosul Talciocului. Noaptea era rece, neagră, ceţoasă. Mergeau de-a lungul unui gard de scânduri cu afişe zdrenţuite. Cealaltă parte a

străzii era mărginită de case joase şi bine zăvorâte. Nicio siluetă omenească. Niciun zgomot. Nicio lumină. Boris se gândea la cei doi operatori care fuseseră prinşi în acea după-amiază. Unul fusese doborât de o rafală de pistol-mitralieră, când încerca să fugă. Celălalt, chiar în momentul acela, trebuie că era supus la tortură de către agenţii Gestapoului. Oare avea să vorbească? Ce ştia el, de fapt? Nici Boris, nici Paul Desmourets nu-l cunoşteau. Numele său în clandestinitate: Odilon. Antecedentele: vechi radiotelegrafist pe *Colbert*.

— Eşti sigur că Odilon n-a venit niciodată la dumneata acasă? întrebă Boris.

— Absolut sigur, zise Desmourets, dar ar fi putut să-i vorbească cineva despre noi; asta mă nelinişteşte. O să vedeţi că la moş Tapin va fi la fel de bine ca la mine acasă…

Se opri şi-şi şterse fruntea cu încheietura mâinii.

— Nu mai pot. E aşa de grea! Oare când se vor hotărî să ne trimită posturi portative? Am impresia că ne paraşutează tot stocul de modele vechi! Nu cu drăcovenii ca astea se vor deplasa rapid operatorii pentru’a evita să fie reperaţi.

— Cum au fost dibuiţi Odilon şi tovarăşul lui? întrebă Boris. I-a dat cineva pe mâna nemţilor?

— Nu, mormăi Desmourets. După câte mi s-a spus, o maşină goniometrică le-a descoperit emisiunea. Dacă ar fi plasat urmăritori în stradă, nu s-ar fi întâmplat asta, dar, tânăr cum e, se crede foarte puternic şi nu vede pericolul…

— Să mergem! zise Boris.

Îşi reluară drumul. De câtva timp Funkabwehr-ul îşi intensificase supravegherea în jurul reţelelor claniestine. De îndată ce o emisiune suspectă era captată de către posturile de ascultare germane, camionetele radio-goniometrice, alertate telefonic, ieşeau din garaj şi porneau la vânătoare, înspre cartierul indicat. Circulând cu încetineala unui dric, aveau încredere în aparatele lor

de depistare, pentru a localiza cât mai exact punctul de unde plecau mesajele. Dacă acestea nu erau oprite la timp, grupul de case era repede determinat, împresurat, scotocit, şi operatorii-radio nu scăpau decât printr-o minune de cercetări. Într-adevăr, Boris şi Paul Desmourets nu participau direct la munca de transmisie. După ce construiseră un post emiţător, ei primiseră ordinul să-şi limiteze activitatea la repararea aparatelor deteriorate prin paraşutări sau transporturi. Toate instrucţiunile le erau transmise printr-un fotograf din strada Saint-Andr6-des-Arts, care se numea

Robert Avril. Să fie oare el la Tapin în seara asta? Boris ar fi dorit, căci Robert Avril trebuia să fie mai bine informat decât oricare altul despre consecinţele capturării lui Odilon. Din nou Paul Desmourets se opri zdrobit de oboseală.

— Vreţi să-mi daţi mie valiza? zise Boris. Am să duc câte una în fiecare mână, dumneavoastră veţi împinge bicicleta mea.

— Oh, nu, domnule Danoff! se opuse Paul Desmourets.

Chiar în afara lucrului el nu putea să uite respectul pe care i-l inspira acest tânăr inginer de la întreprinderea Hopkins, unde el nu era decât maistru.

— Sunt şi-aşa destul de necăjit văzându-vă cum vă trambalaţi postul, reluă el. Dac-aş fi putut să mă descurc singur…

El lăsă vorba neterminată şi-l apucă nervos de braţ pe Boris:

— Poliţiştii! Asta ne mai lipsea!

La capătul străzii, în penumbra ceţoasă, apărură doi agenţi pe biciclete, circulând alături, cu o accentuată prudenţă. Boris simţi frica (de parcă ar fi fost curentat.

— Ne întoarcem? şopti Desmourets.

— Nu, zise Boris. Ar fi cel mai bun mijloc de a le trezi bănuieli. Ne continuăm drumul în întâmpinarea lor, liniştiţi. Probabil că şi-au terminat serviciul; n-or să ne-

ntrebe nimicişi reveni şi simţi acea concentrare a spiritului, dorinţa de a depăşi momentul – stare familiară lui atunci când avea de înfruntat un mare risc. Îşi reluă cu hotărâre mersul. Supus, Paul Desmourets îl urmă oftând:

— Dacă nu ne înhaţă, înseamnă c-am avut noroc!

S-ar fi putut într-adevăr, ca agenţii, văzând doi indivizi cărând asemenea poveri, să-i ia drept traficanţi de piaţă neagră, şi să-i oblige să-şi deschidă valizele. Ce s-ar întâmpla atunci? Boris nici nu voia să se gândească la aşa ceva. Se încredea în inspiraţie, sau, mai exact, în noroc, în voinţa lui Dumnezeu. Pelerinele negre se distingeau în pâclă. Boris strânse din dinţi, îşi încordă muşchii, într-un reflex de apărare. Când agenţii fură foarte aproape, lăsă jos valiza şi respiră din adâncul plămânilor. Paul Desmourets îl imită. Astfel cel puţin nu lăsau impresia că se ascund.

Dispreţuitori, agenţii îi depăşiră pedalând cu o seninătate îngerească. După ce se îndepărtară, Paul Desmourets scuipă în rigolă:

— Am crezut că mi se taie picioarele!

Boris exulta în sinea sa.

„Azilul” nu era mai departe de o sută cincizeci de metri. Ajunseră epuizaţi şi fericiţi în faţa garajului. Patru apăsări pe sonerie, la anumite intervale, şi o uşiţă se întredeschise în cortina metalică ce masca intrarea. Tapin îşi primi vizitatorii în mijlocul unui cimitir de caroserii vechi şi de cauciucuri putrede. O faţă trandafirie, rotunjoară, veselă, cu nişte ochi albaştri, care păreau decupaţi din ţesătura salopetei sale. Era acolo şi Robert Avril.

— Totul a mers bine? întrebă el cu un surâs curtenitor.

Era un omuleţ şters, cu aspect provincial şi cu maniere studiate.

— Foarte bine! zise Boris.

— Aţi comis o imprudenţă venind împreună, reluă

Robert Avril. Dacă se-ntâmplă iar ceva, faceţi transporturile separat. V-o spun în interesul nostru, al tuturor.

— Aveţi dreptate, oftă Boris. Chiar la asta nu m-am gândit. Se ştie ceva despre Odilon?

— Nu. Dar el nu va spune nimic, pentru că nu ştie nimic, îl folosim abia de o lună…

Tot vorbind, Robert Avril deschisese valiza lui Boris şi contempla postul emiţător, cu tabloul său de ebonită, cu butoanele sale, cu manetele şi indicaţiile în engleză.

— Când o să terminaţi reparaţia? întrebă el.

— >Peste două zile.

— Şi celălalt?

— Pe la mijlocul săptămânii viitoare.

Tapin scoase o sticlă cu vin alb şi pahare. Un bec electric, camuflat cu ziare vechi, atârna deasupra capetelor. Robert Avril bea cu înghiţituri mici, cu degetul mic depărtat, cu ochii pe jumătate închişi.

— De îndată ce posturile vor fi gata, vă voi trimite un agent de legătură să le ia, zise el la urmă. Pe Cloclo îl cunoaşteţi?

— Da, domnule Avril, zise Tapin.

— Şi cuarţurile pentru încercări? întrebă Boris.

— Le veţi primi la timpul potrivit. La revedere, domnilor.

Robert Avril strânse mâna fiecăruia, îşi încheie nasturii pardesiului, îşi puse nişte mănuşi de lână şi se îndreptă spre uşă. Boris şi Paul Desmourets ieşiră la puţin timp după el. Le rămânea de făcut încă un drum pentru a aduce piesele izolate. Această ultimă operaţie se desfăşură fără vreo neplăcere.

La ora zece seara, mutarea fiind terminată, Boris se urcă pe bicicletă şi o porni spre Paris. Nu făcuse nimic remarcabil şi, cu toate acestea, conştiinţa de a fi scăpat de pericol îi dădea o senzaţie de victorie. Toate forţele viitorului colaborau în favoarea lui. Greaua înfrângere a Franţei nu era altceva decât o etapă în drumul triumfului

final. Ajutându-i pe Robert Avril, pe Tapin, pe Desmourets şi pe atâţia obscuri camarazi, el acţiona în sensul istoriei şi, fără îndoială, al moralei universale. Asta nu era o chestiune de inteligenţă, ci de simţire. Acest gând îl umplu de putere şi de orgoliu. El pedala, bucuros, ca şi cum acasă l-ar fi aşteptat o recompensă. „Numai de-ar mai fi Elizabeth acolo!” îşi spuse. Această dorinţă, abia exprimată, îl surprinse. Nu se gândise la ea de când plecase şi, acum, privind atent prin ceaţa întunecoasă, o vedea şezând în salon. Despre ce vorbea ea cu Patrice? Se grăbea să li se alăture pentru a se încălzi la căldura prieteniei lor. În sfârşit esplanada Invalizilor: un deşert presărat cu puncte albastre, trotuare cu borduri vopsite în alb, braţele negre ale arborilor în atmosfera cenuşie a ceţei. Boris se aplecă pe ghidon şi intră în strada Oudinot, cu spatele încovoiat, pedalând ca urmărit de o haită de lupi.

— Hei, cum e? întrebă Patrice primindu-şi prietenul în vestibul.

— Totul e în ordine, bătrâne!

Patrice scoase un oftat de uşurare şi, printr-o clipirfe de pleoape, îşi şterse neliniştea din privire:

— Am numărat minutele, zise el. Nu mai puteam!

Uşa salonului rămăsese întredeschisă. Boris îşi zvârli canadiana pe un scaun, îşi trecu degetele răsfirate prin păru-i zburlit şi întrebă:

— Elizabeth n-a plecat încă?

— Nu.

— Ce i-ai povestit?

— Nimic precis… că… tu ai fost chemat de urgenţă de către un prieten… ea n-a insistat să afle mai mult…

— Perfect! zise Boris voios.

Iar când trecu pragul încăperii, Elizabeth, aşezată într-un fotoliu mare, îşi îndreptă uşor talia, şi ochii ei îi adresară o întrebare atât de temătoare şi de dulce, încât el îi simţi şocul în ce era mai profund în fiinţa sa, într-o zonă în care, de multă vreme, nicio rază nu pătrunsese.

— Sunt dezolat că s-a întâmplat aşa, zise el cu o voce falsă. M-a chemat un prieten… era foarte urgent… Se afla într-un local de noapte… n-avea destui bani să plătească, înţelegeţi, nu? Nu-l puteam refuza…

Elizabeth luptă împotriva unei emoţii plăcute: „Ce prost minte!”

— Sper că nu m-aţi aşteptat cu cina, continuă Boris. Puiul a fost bun?

— Excelent, zise Elizabeth; ţi-am lăsat totuşi o bucăţică. Aşază-te repede la masă.

— Mă duc să încălzesc legumele, zise Patrice.

— Nici vorbă! strigă Boris. Mi-e foame! Nu vreau să pierd timp.

Elizabeth îl privea atentă cum devorează aripa de pui, cum bea vinul şi rupe pâinea. Cunoscând secretul lui Boris, nu-l mai vedea, sub lumina de altă dată şi căuta în cele mai mici gesturi ale lui să-i intuiască adevărata natură. Cândva, îl socotise simpatic, acum o intriga. O lume de gânduri înflăcărate se ascundea în dosul acelei frunţi încăpăţânate, pe care cădea o şuviţă rebelă. Ochii îi scânteiau de bucurie. Gura lui lacomă iubea viaţa. Ivit din noapte, din mister, el îşi refăcea, acolo, la un colţ de masă, înfăţişarea paşnică a unui funcţionar care şi-a terminat orele de birou.

— Aţi prins Londra? întrebă el.

— Da, zise Patrice, nu e mare lucru. Rusia mobilizează toţi bărbaţii de la şaisprezece la cincizeci şi cinci de ani, şi toate femeile de la şaisprezece la patruzeci şi cinci de ani.

— Tu numeşti asta „nu mare lucru”? zise Boris. Dar asta-i teribil, bătrâne, e teribil!…

Tăcu şi lăsă capul în jos. Elizabeth îşi aruncă ochii la pendula căminului: ora unsprezece şi cinci.

— Trebuie să plec, zise ea.

Cum pentru a merge cu bicicleta era prea frig, venise cu metroul.

— Aşa repede? zise Boris. Abia te-am văzut în seara

asta!

Voia să plece singură, dar Patrice insistă să o însoţească, ca de obicei, până la staţia Sdvres-Babylone. Pe stradă vorbiră tot despre Boris.

— În fond el e un iluminat, zise Patrice. Are mereu nevoie să creadă în cineva, în ceva. Fuge de scepticism, ca de o boală. Am tot felul de discuţii cu el...

Ea îl îndemna să meargă mai repede, apoi să alerge.

— Dar ai timp! repetă el, te asigur că ai timp...

Aflându-se singură, pe peronul staţiei, îşi aminti că în graba sa, uitase să-l sărute pe Patrice, dar acum o altă grijă o preocupa: să nu scape legătura. Când ajunse în sfârşit în Concorde, peronul de corespondenţă se umpluse de întârziaţi ce alergau disperaţi. Călători obosiţi, târând valize, femei famelice elegante înapoindu-se de la o cină, de la un spectacol, fiinţe ducând pachete cu vădit conţinut alimentar, actori care n-au avut timp să se demachieze în cabina lor, muncitori din schimbul de noapte, cu ochii roşii, mame cu câte-un copil toropit de somn în braţe, toate această lume tropăia, se-nghesuia, gâfâia, în speranţa să apuce ultima garnitură în direcţia Porte Maillot. Elizabeth se lăsă dusă de şuvoi şi ajunse exact în momentul în care vagoanele intrau în staţie. Erau ticsite şi, cu toate acestea, masa compactă a pasagerilor se mai înghesuia pentru a face loc valurilor de nou-veniţi. Zdruncinătura pe care o provocă pornirea îndesă corpurile lipite, dădu elasticitate membrelor răsucite şi umplu golurile. Mulţimea de capete tresălta în ritmul cursei. Câteva uniforme germane, în acea masă ştearsă a veşmintelor civile, înghesuită într-un colţ de pe culoar, Elizabeth respira duhoarea puternică şi tristă a populaţiei Parisului. Arlette remarcase că din cauza lipsei de săpun, metroul mirosea mai rău în cursul săptămânii decât duminica. Era vineri, De cinci zile mirosul se accentua. Dar aici măcar era cald. Ea îşi ferea geanta cu mâna de înghesuiala presantă a mulţimii. Nişte bărbaţi o fixau cu insistenţă. Ea nu-i vedta. Gândul

ei rămăsese acolo, cu Patrice, cu Boris. Absorbită de aceste gânduri, era cât pe-aci să treacă de staţia Marbeuf şi trebui să-şi croiască drum cu lovituri de coate până la uşă. O îmbrâncitură furioasă o aruncă afară, ca pe un bob dintr-o păstaie. Ajunsă pe peron, îşi aranjă îmbrăcămintea, îndreptându-se spre ieşire, privirea îi căzu pe unul din acele afişe roşii, puse pe pereţi de autorităţile de ocupaţie pentru a anunţa execuţia „spionilor” şi a „sabotorilor”. Textul era formulat în două limbi: „*Bekanntmachung* „— ” Anunţ”. Câteva nume înşirate. O formulă cu litere groase: „Zum Tode”… „La moarte…” „La pedeapsa cu moartea…” Elizabeth îşi stăpâni un tremur, aprinse lanterna şi urcă scara Spre noaptea neagră, tăcută şi îngheţată.

După ce termină de citit un lung articol despre procesul din Riom („Responsabilii dezastrului francez din 1940 îşi pleacă capul sub loviturile acuzării”), domnişoara Pologne împături ziarul, îşi privi ceasul şi se ridică pentru a închide grilajul magazinului.

În acel moment, un client trecu pragul cu un clan atât de impetuos, încât ea trebui să se dea înapoi, ca să nu-i vină uşa în nas. Bărbatul abia dacă se scuză şi merse drept spre Elizabeth zicând:

— Am crezut că n-o s-ajung la timp!

Ea îl privi pe Boris cu mirare; nu o prevenise de vizita sa.

— Am reuşit să scap puţin mai devreme decât de obicei de la birou, zise el, şi iată-mă! Vreţi să mergem să luăm un pahar împreună?

Ea primi propunerea cu bucurie şi se duseră la barul din strada François I, unde era puţină lume. Absenţa prietenului lor comun crea între ei o atmosferă neobişnuită. Dintr-odată, Elizabeth deschise discuţia despre Patrice:

— I-am telefonat aseară, zise că Nu era nimeni…

— Într-adevăr, zise Boris, eu ieşisem, dar credeam că Patrice era cu dumneavoastră.

— Nu l-am mai văzut de la cina la care m-aţi invitat, în curând vor fi cincisprezece zile.

— Atunci, nu mai înţeleg, mormăi Boris. De ce nu-mi spune unde se duce, ce face? A devenit aşa de nervos, aşa de ciudat!

Chelnerul aduse comanda, după care Boris reluă cu voce înceată:

— Altă dată eram convins că tot răul vine de la dumneavoastră!

— Şi nu v-aţi jenat să mi-o spuneţi!

— Aşa sunt eu, nu pot să-mi ascund sentimentele. Da, am greşit. Există în Patrice un fel anume de a consimţi, o împăcare cu tristeţea, o îndoială perpetuă care ar descuraja orice bunăvoinţă. Acum înţeleg foarte bine ce sentimente aveţi pentru el. O mare afecţiune, aş zice aproape maternă!

— Da, zise Elizabeth.

— Dar asta-i tot. Şi asta din vina lui, pentru că arc calităţi rare, un talent care ar trebui să fie raţiunea vieţii lui, o putere de seducţie, pe care el nu vrea s-o recunoască. Şi lasă toate astea în părăsire. Nu merge decât dacă-l împingi, nu-şi creează propria-i fericire, sperând că i-o va aduce altcineva…

— Rar am mai întâlnit două fiinţe aşa de diferite ca dumneata şi el, zise Elizabeth. Şi sunteţi prieteni!…

— Foarte buni prieteni! zise Boris. Tot ce-ar putea să ne despartă ne apropie.

— Unde e acum?

— Acasă, cred…

— Să-i telefonez să vină şi el! zise Elizabeth, încercând să se ridice.

Boris o apucă de mână:

— Nu, mi-ar plăcea să fiu singur cu dumneavoastră. Vă voi ruga chiar să nu-i spuneţi că v-am văzut.

Ea se aşeză din nou. El îi lăsă mâna.

— De ce? întrebă ea.

Boris o privi serios, tandru şi murmură:

— Şi-ar închipui că încerc să-i pledez cauza pe lângă dumneavoastră, în spatele lui, că vă cerşesc compasiunea…

El reflectă şi adăugă brusc:

— Şi apoi…? Avem tot dreptul să ne întâlnim unul cu altul, dumneavoastră şi cu mine.

Îl privi o clipă fără a răspunde, pusă în încurcătură de schimbarea tonului şi a expresiei chipului său.

— Desigur! zise ea în cele din urmă.

— N-avem nevoie de permisiunea nimănui! Nu sunt eu prietenul dumneavoastră?

— Ba da. Mi se pare chiar, câteodată, că vă cunosc tot atât de bine ca şi pe Patrice.

El negă din cap.

— Dumneavoastră credeţi că mă cunoaşteţi, cum şi eu cred că vă cunosc, dar în realitate, suntem încă nişte străini unul faţă de altul.

— Vă înşelaţi!

Elizabeth era conştientă că acest schimb de cuvinte îi ducea şi mai departe, într-o zonă încă neexplorată, şi toată fiinţa sa râvnea la plăcerea neliniştitoare a unei descoperiri. Dacă ar fi putut să-i spună lui Boris că ştie despre relaţiile lui cu Rezistenţa! Dacă l-ar putea convinge să i se destăinuie, cum făcea, fără îndoială, cu prietenul său!… Dar ea promisese să păstreze secretul asupra acestei probleme şi acum trebuia să facă pe neştiutoarea, pe nepăsătoarea în faţa acestui bărbat despre care ştia că e în pericol. Disimularea pe care şi-o impunea era atât de puţin conformă cu sinceritatea sa încât avu deodată impresia că respiră prin orificiul unei măşti de carton.

— Mi-ar plăcea să-mi vorbiţi despre dumneavoastră, zise ea cu hotărâre; nu ştiu nimic despre viaţa pe care aţi dus-o.

— Ea e destul de simplă. Am trecut printr-o stare de disperare şi încerc să-i ţin piept.

— Cum?

— Deschizând ochii asupra a ceea ce refuzam să văd altă dată, în primele luni după înapoierea mea la Paris, nu mai voiam să mă leg de nimic şi de nimeni. Încercam o ostilitate turbată faţă de tot ce m-ar fi putut desprinde de amintirile mele. Poate pentru că vă găseam încântătoare, mă păzeam de dumneavoastră!

O flacără de admiraţie sălbatică strălucea în ochii lui. Toată faţa îi era luminată de aceasta. Elizabeth se tulbură. Crezuse că el va face aluzie la activităţile sale clandestine, dar el vorbea despre ea, cu o vehemenţă de care era şi încântată şi nedumerită.

— Da, reluă el, puţin câte puţin, am simţit că vindecarea venea. Prietenia lui Patrice m-a ajutat mult în această renaştere. dumneavoastră la fel, desigur, dar o ignoram încă. Acum îmi dau seama de ea. Tristeţea mea se ostoieşte acum într-o atmosferă liniştitoare. Lucrurile şi-au regăsit locul. Nu mai sunt înconjurat de fantome. Merg înainte. Şi sper…

— Ce? întrebă ea cu o imprudenţă voită.

— Nu ştiu… Victoria Franţei, propria mea victorie. Un viitor în care fiecare va putea, fără teamă, să se arate în plină lumină.

— Dumneavoastră sunteţi obligat să vă ascundeţi?

— Oh! nu, zise el precipitat. E un fel de a vorbi, Elizabeth.

Se ferea, deci. Ea n-avea să ştie nimic mai mult.

— Sunt fericită că aţi devenit rezonabil, zise ea.

El dădu din cap:

— Nu sunt rezonabil. N-am fost niciodată.

— Nici în munca dumneavoastră de inginer?

— Nici acolo, da!… în calcule, ca în viaţa curentă, intuiţia joacă un rol imens. Nimic măreţ nu se face în această lume fără pasiune, fără perseverenţă. Cine nu se cheltuieşte nu se-mbogăţeşte niciodată. Fiecare efort, fiecare elan al inimii poartă în sine şi recompensa, pentru că ne dovedeşte că nu suntem pasivi, neînsufleţiţi şi zadarnici. Conştiinţa că exişti e o inepuizabilă sursă de

bucurie…

Elizabeth se gândi că era cu siguranţă ceva rusesc în acest caracter vulcanic, capabil de violenţă şi de generozitate, de tandreţe şi de energie.

— Dumneavoastră semănaţi puţin cu mine? întrebă el.

— Nu m-am analizat niciodată atâta de profund, zise ea cu un surâs.

El nu reţinu ironia amicală a acestui cuvânt şi continuă cu o voce răsunătoare:

— În acest moment, de exemplu, sunt ca împins de un val, şi totuşi, aparent, nimic nu s-a schimbat pentru mine. Sunt sigur că şi dumneavoastră aveţi, uneori, senzaţia unui perfect acord cu propriul eu. Sunteţi aşa cum a vrut Dumnezeu. Destinul dumneavoastră se naşte din firea pe care el v-a dat-o. Şi aceasta este fericirea. Apoi, faceţi o mişcare greşită, vă îndepărtaţi de calea ideală şi îndoielile, grijile reîncep. Trebuie să trăim încercând să nu ne înşelăm niciodată asupra noastră. Ce faceţi în scara asta, Elizabeth?

— Nimic.

— Dacă am cina împreună?

— Nu, zise ea încet.

— De ce?

— Nu, fără Patrice!

El lăsă capul în jos şi zise fără a o privi: Aveţi dreptate.

Ei îi părea rău, dar era mulţumită de hotărârea pe care o luase. În faţa ei, Boris se închidea în sine, tăcea. Ea încercă să reanime conversaţia, dar se părea că nici ea nici el nu mai aveau nimic de spus.

Era ora opt şi jumătate când ea se înapoie în frigul apartamentului. Vopseaua roz a pereţilor se scorojea pe alocuri. Mobilele păreau îngheţate în jurul radiatorului electric. Elizabeth mâncă repede resturile de la masa de prânz, scrise o carte poştală părinţilor săi, teleefonă pentru a afla veşti de la Arlette, pregăti un termofor şi,

tremurând, se urcă în pat. Prea devreme pentru a adormi. Deschise o carte. Îi căzu din mâini. Mereu gândul i se întorcea la Boris. El avea incontestabil darul de a emite o anume căldură, de a inspira, fără să vrea, încredere, simpatic, de a face ca, prin câteva cuvinte, personajele cele mai îndărătnice să se adapteze climatului său particular. Ce naivitate! gândea ea. Oare nu din această naivitate îi vine forţa? Un bărbat cu un suflet de copil... Cu siguranţă, îl supărase, refuzându-l, dar era sigură că, în intimitatea sa, el o aproba. „Îi voi invita pe amândoi la cină”, hotărî ea. Scrupulele ci se potoleau şi, totuşi, nu se putea elibera de gânduri într-atât încât să poată citi. După Boris

O preocupa Patrice. „De ce nu-mi mai telefonează? Cu cine iese? A întâlnit o femeie care a ştiut să-l seducă?” Ar fi dorit, foarte sincer, să fie aşa. Patrice, îndrăgostit de alta, ar fi justificat-o în faţa ei însăşi. Avea deci remuşcări din cauza lui? „Nu. N-am nimic să-mi reproşez. Eu îi vreau fericirea”.

O zguduitură puternică îi întrerupse gândurile. Pereţii se clătinau. Un bombardament. Totuşi sirenele nu dăduseră semnalul de alarmă. În cele din urmă ele se porniră. Zgomotul se apropia. Fluierături slabe se auziră în stradă. Administratorul blocului, înnebunit, ordonă stingerea luminilor. Trotuarul se zguduia sub galopul picioarelor; se fugea la adăpost. „De data asta e serios!”, gândi Elizabeth. Nu-i era frică. Era foarte liniştiţă.

I se părea că nu mai aparţine vieţii. „Să coboare în pivniţă? De ce?” Coborî din pat, îşi puse capotul, stinse lumina şi se îndreptă spre fereastră. Fereastra deschisă dădea la iveală o splendidă noapte scăldată în clar de lună. Acoperişurile Parisului se distingeau ca nişte umbre chinezeşti pe un ecran diafan. Nici cea mai mică lumină în masa de piatră a caselor. Acolo sus, totuşi, dâre roşii şi portocalii, proiectile fosforescente, raze de ceaţă albastră călătoreau prin spaţiu, cerul ataca pământul, pământul răspundea cerului. Elizabeth auzea

huruitul motoarelor, dar avioanele nu se vedeau. Veneau în valuri succesive. Pe ce cartier al oraşului îşi lansau loviturile? O lungă tăcere şi vacarmul reîncepea, casa se cutremura, zguduită până în temelii, în faţa focului de artificii, Elizabeth pierdea noţiunea realităţii. După conversaţia stranie pe care o avusese cu Boris, aproape că se mira că ziua se termina prin acest spectacol supranatural. Îi trebui un efort pentru a-şi imagina că poate în acea clipă se năruiau case, mureau oameni asfixiaţi, blocaţi sub dărâmături, zdrobiţi de sfărâmăturile de geamuri şi de fiare. Cu puţin înainte de miezul nopţii, sirenele urlară pentru a anunţa sfârşitul alarmei. Elizabeth închise fereastra, trase perdelele, reaprinse lumina. Telefonul sună.

De cum puse receptorul la ureche, avu o strângere de inimă: vocea lui Boris.

— Alo! Elizabeth?

Ea gândi: i s-a întâmplat vreo nenorocire lip Patrice!

— Da! murmură ea. Ce este?

— Voiam să ştiu dacă n-aţi fost prea speriată de bombardament.

Se aşeză pe marginea patului cu picioarele moi:

— Nu! Nu mai mult decât dumneavoastră, fără îndoială…

— Îmi spuneţi adevărul? Totul e bine?

— Totul e foarte bine, Boris.

— Aţi coborât în pivniţă?

— Nici nu m-am gândit! Dumneavoastră aţi coborât?

— Eu, cu mine e altceva!… Trebuie să fiţi prudentă, Elizabeth. Foarte prudentă! Vă rog!

Aceste cuvinte simple o mişcară atât de mult, încât se întrebă dacă era în starea sa normală.

— Patrice e lângă dumneavoastră? murmură ea.

— Nu s-a înapoiat.

— Asta-i ciudat!

— Presupun c-a fost surprins în momentul alarmei… N-o să întârzie…

— Ce cartiere au fost vizate, după dumneavoastră?

— Boulogne-Billancourt… uzinele Renault… dar probabil că şi-au depăşit obiectivele… E înspăimântător! Erai pe cale de a adormi când au căzut primele bombe?

— Nu, citeam.

Instinctiv îşi strânse marginile capotului pe piept.

— Eu mă gândeam la dumneavoastră.

Cu capul complet gol, Elizabeth căuta disperată ceva de spus şi seteme a ca Boris, decepţionat de tăcerea ei, să nu-nchidă telefonul. Un om respira în receptor, lângă obrazul ei. Ea închise ochii, îi deschise. Se scurseră secunde.

— Elizabeth, mă auziţi?

— Da.

— Ce-o să faceţi?

— Mă culc din nou, îmi reiau cartea.

— Ce carte? Vreau să ştiu…

Se pregătea să-i răspundă, dar el o opri:

— Aud o cheie în broască… E Patrice!…

Ea avu, fără voia ei, impresia confuză a unei vinovăţii. Mai auzi doar:

— Bună seara, Elizabeth.

— Bună seara, Boris.

Un clinchet sec. Convorbirea fu întreruptă.

Elizabeth nu mai ţinea în mână decât un obiect negru, receşi fără viaţă.

Ziarele de-a doua zi, 4 martie, anunţară că aviatorii R.A.F. – Forţelor Aeriene Regale – se năpustiră cu sălbăticie asupra populaţiei din Boulogne-Billancourt. Lista morţilor şi a răniţilor era impresionantă. O dată mai mult, Marea Britanie dădea lumii civilizate dovada „trădării” sale. Dar, după Radio-Londra, acest raid devenise indispensabil, pentru că uzinele Renault lucrau la capacitatea maximă pentru Germania. Arlette, care se dusese să examineze stricăciunile la faţa locului, reveni consternată. În ciuda simpatiei sale pentru englezi, ea spunea că atacul lor a fost lipsit de precizie şi că, dacă ar

fi riscat să zboare la mai joasă altitudine, şi-ar fi încadrat mai bine obiectivul şi ar fi cruţat multe vieţi omeneşti. Elizabeth o invită la cină pentru sâmbăta următoare. Erau destul de prietene pentru a se mulţumi cu o masă modestă.

În ziua aceea, Elizabeth se înapoie mai devreme de la magazin ca să facă ordine în apartament şi să pună flori în vaze. La ora şase, în timp ce curăţa morcovi în bucătărie, Patrice o chemă la telefon pentru a o întreba dacă putea să-l primească. Ea îi propuse să rămână să cineze cu Arlette, dar el refuză pe un ton încurcat; prefera s-o vadă singură.

— Eşti un singuratic şi un urs! zise ea. Nu mai dai semne de viaţă, joci rolul fraţilor mari, misterioşi! Vino repede, dar te previn c-o să te trag de urechi!

Sosi peste un sfert de oră.

După chipul lui îngrijorat, Elizabeth socoti că era preocupat de vreo problemă sentimentală despre care ezita să-i vorbească, îl pofti într-un fotoliu şi-i aşteptă confidenţele, dar el nu se decise să vorbească. Cu ţigara între degete, cu privirea învăluită în fum, părea că uitase scopul vizitei.

— Ştii că ţi-am telefonat de trei ori şi nu te-am găsit acasă? zise ea. Ai o viaţă foarte mondenă acum!

El ridică din umeri:

— Am viaţa pe care am avut-o întotdeauna. Pur şi simplu câteodată am chef să mă duc într-un bar, la cinema…

— Singur? întrebă ea cu o tandră ironic.

— Evident!

Decepţionată, ea insistă:

— Eşti sigur că nu-mi ascunzi ceva?

— Absolut sigur.

— De ce nu ieşi mai degrabă cu Boris?

— De fiecare dată când el are o seară liberă, aleargă la Saint-Ouen pentru a repara posturi, a transmite mesaje, sau mai ştiu cu ce… Am impresia că nimic

altceva nu mai contează pentru el. S-a schimbat mult faţă de mine.

— Tu eşti nebun?

— Ba da, ba da! E distant, nervos. Mă contrazice pe toate fleacurile. Ne certăm prosteşte. Nu-mi mai e prieten.

— Eu sunt convinsă de contrariul! strigă Elizabeth.

Ardoarea pe care o pusese în această afirmaţie o făcu să roşească. Situaţia sa între cei doi prieteni i se părea din ce în ce mai delicată. Legată de ei printr-o reţea de fire încurcate, resimţea de la distanţă cele mai mici gesturi, şi nu putea ea însăşi să se mişte, fără ca ei să nu resimtă aceleaşi emoţii.

— Totul e absurd! reluă ea. Vreau să veniţi la mine, amândoi. Ce-ai zice tu de un prânz, duminică? Aş invita-o şi pe Arlette…

— O să fie minunat!

— Sigur că da! Ai încredere în mine. Eu cred că e vorba de o neînţelegere între tine şi Boris. Trebuie să mă ajutaţi amândoi pentru a putea s-o risipim.

— În ce mă priveşte, sunt de acord, zise el, dar mă îndoiesc că Boris va accepta. Întreabă-l tu.

Ea îl socoti stupid în accesul lui de gelozie amicală, îl mai admonestă, pentru a se elibera de propria-i jenă, şi se înapoie la bucătărie, urmată de un Patrice îmbufnat, dar înviorat.

— Miroase frumos aici. Ce pregăteşti?

Cum îi era foarte foame, ea îi puse unt pe o felie de pâine. Plecă cu puţin înaintea de a sosi Arlette.

Toată săptămâna, Elizabeth reflectă asupra proiectului său. ca asupra unei acţiui diplomatice şi culinare de o mare importanţă. Arlette, care nu era liberă pentru prânz, îi promise totuşi că va veni să ia cafeaua la ea. Prăblema consta în a găsi ce să pună pe masă pentru trei persoane. Cartela ei era cam pe terminate. Portăreasa se oferi să-i vândă un iepure de casă pe care îl primise în ajun, într-un „colet familial”, de

la ţară. Temându-se ca iepurele de casă să nu fie chiar proaspăt, Elizabeth se hotărî să-l prepare cu sos picant. Rezultatul fu surprinzător. Boris şi Patrice mâncară împărăteşte. Aşezată între cei doi bărbaţi, Elizabeth avea impresia că joacă o comedie. Făcea eforturi să fie la fel de amabilă cu fiecare, să le acorde deopotrivă surâsuri, priviri, să nu spună nimic ce-ar putea deveni subiect de neînţelegere. Prelungită, această tensiune devenise enervantă.

— Ce ospăţ, Elizabeth, zise Boris. N-o să mai avem curajul să vă invităm la noi.

— Mai ales că asta te-ar obliga să-ţi petreci o seară cu noi, zise Patrice cu un surâs şiret. E extraordinar, Elizabeth, trebuie să fii şi tu de faţă ca să-l pot vedea pe Boris. Noi locuim împreună şi nu schimbăm mai mult de trei cuvinte pe zi.

Boris îi adresă o privire ameninţătoare şi mormăi:

— Nu vorbi prostii, bătrâne! Ştii bine că sunt foarte prins cu munca mea.

— Este exact ce-ţi reproşez: te angajezi în prea multe.

Aceste fraze cu dublu înţeles îi relevau Elizabethei îngrijorarea pe care activitatea clandestină a lui Boris o inspira prietenului său. Era furioasă însă că trebuia să pară indiferentă, când de fapt i-ar fi plăcut să ia parte la discuţie. Se ridică, strânse farfuriile şi servi un compot de mere.

— Deunăzi, reluă Patrice, ai părăsit-o pe Elizabeth ca un nebun, după ce o invitaseşi la cină. Ai stricat seara. E necesară o reparaţie.

— Desigur, zise Boris. Când vreţi să ieşim împreună, Elizabeth?

— Ah! strigă Patrice, în sfârşit o vorbă ca lumea!

Elizabeth îl privi cum se destinde într-o bucurie naivă. Deodată, el îi apăru sub chipul unui biet păcălit. Se detesta, îl detesta şi pe Boris pentru rolul în care Patrice se afla din cauza lor, fie şi fără voia lor. Apoi

însăşi violenţa reproşurilor pe care ea şi le adresa i se păru suspectă. Ce acuzaţii îşi aducea, la drept vorbind? Că a avut cu Boris o conversaţie, fără ştirea celui mai bun prieten al lor? „N-am făcut nimic rău şi mă comport ca o femeie vinovată”. Printr-un efort de voinţă, îşi interzise să se gândească la ce va urma.

— S-auzim, zise Boris, alegeţi! Sâmbăta viitoare?

— Nu, zise ea. Nu pot…

Gândul de a se afla singură, o dată mai mult, între aceşti doi bărbaţi i se părea o încercare peste puterile ei. „Boris nu ştie că Patrice mi-a dezvăluit secretul lui, şi Patrice nu ştie că Boris m-a văzut pe ascuns. Şi unul, ca şi celălalt au despre mine o părere falsă. Ne-am angajat într-un joc de oglinzi, din care nu vom ieşi niciodată”. Se simţea obosită, enervată.

— Atunci în altă seară, propuse Patrice.

— Bine… vă voi telefonaşi se gândi: „Aş vrea să plece repede, amândoi!” Mâncară compotul în tăcere. O atmosferă stânjenitoare se instalase în jurul mesei.

— Îndată aflăm ştirile, zise Boris, terminându-şi compotul.

În această clipă se auzi soneria în vestibul… Elizabeth-e repezi imediat:

— E Arlette!

Alergă la uşă. Surâsul Arlettei îi reda încrederea. Ea luă braţul prietenei sale şi se înapoie cu ea în salon, unde Patrice şi Boris redeveniseră nişte invitaţi fără mistere.

6.

De îndată ce vremea se încălzi, războiul fu reluat cu violenţă pe toate fronturile. În Rusia, nemţii continuau să câştige teren în ciuda neîncetatelor contraatacuri. În Africa, devorau kilometri de nisip, se opriseră la Bir-Hakeim, unde patru batalioane de francezi, alăturate lui de Gaulle, ţineau de săptămâni întregi la distanţă diviziile blindate, şi nu se retrăgeau decât la ordin, luându-şi materialele, răniţii şi prizonierii. Curând după acestea Tobruk fusese asediat şi capitulă cu garnizoana

sa engleză de douăzeci şi cinci de mii de oameni şi cu cei cinci generali ai săi. Această veste rea coincise cu o întărire a politicii de colaborare în Franţa. Pierre Laval, numit şef al guvernului de către mareşalul Pétain, proclama necesitatea de a trimite muncitori francezi „voluntari” în Germania, iar evreii din zona ocupată au fost somaţi să-şi coasă o stea galbenă pe îmbrăcăminte. Oameni, care, cândva, nu se deosebeau prin nimic de vecinii lor, apărură pe stradă cu această etichetă infamantă pe piept. Până şi ultima dintre portărese putea face o discriminare între locatarii săi, ultimul dintre băcani ştia că el era un rege în faţa anumitor cliente, stânjenite că purtau pe piept insigna rasei lor. Când zărea pe stradă una din aceste fiinţe, care se furişa, temătoare, marcată ca o vită, Elizabethei îi era ruşine de ca însăşi. Nu cunoştea evrei, dar nu se îndoia că, dacă ar fi cunoscut vreunul, s-ar fi simţit onorată să se arate pretutindeni cu el. Care ar fi soarta francezilor, dacă Hitler ar obţine victoria? Zilnic, la prânz, o coloană de infanterie germană defila pe Champs-Élysées în sunetul fluierelor şi al tobelor. În lunca Rusaliilor un cortegiu în cămăşi albastre şi diagonale negre parcursese străzile urlând: „Moarte evreilor!” Puţin după aceea, mareşalul Pétain ţinuse un discurs melancolic: „Desigur, guvernul acestei ţări nu e lipsit de greşeli: la insuficienţa alimentelor necesare vieţii, o administraţie – prea adesea dezinvoltă şi uneori incapabilă, a «lăsat să se adauge ilegalităţile şi abuzurile…” Şi spunea adevărul. Niciodată aprovizionarea cu alimente nu fusese mai grea, nicicând funcţionarii mai chiţibuşari. Cu toate proviziile suplimentare pe care Elizabeth le cumpăra la negru, de la portăreasa sa, de la armistiţiu slăbise cu patru kilograme. Celor mai mulţi oameni le rămăseseră largi hainele, femeile aveau talii de viespe. Ele câştigaseră, în acelaşi timp, câţiva centimetri în înălţime, căci lipsind pielea toate purtau pantofi cu tălpi şi tocuri de lemn sau de plută. Elizabeth, care se socotea prea scundă,

adoptase cu recunoştinţă această inovaţie. Din zori până la stingere, oraşul răsuna de bocănitul uşor al acestor tălpi pe trotuare. Mersul feminin devenea o muzică sincopată, care, după revistele de modă, adăuga ceva atracţiei pariziene. În capitala ocupată, eleganţa era şi ea o formă de curaj civic. Magazinele aveau puţine lucruri de vândut, dar comercianţii se îngrijeau de decorarea vitrinelor lor. Materialele se găseau greu, dar taioarele se lungeau, fustele se lărgeau. Coaforii se plângeau c-o duc prost cu electricitatea pentru permanente, dar părul clientelor lor era din ce în ce mai vaporos, ondulat şi mătăsos.

La primele raze ale soarelui, Elizabeth îşi scoase din nou bicicleta. De la prânzul pe care îl organizase la ea, îl evita pe Boris, dar îl vedea pe Patrice tot atât de des, ba chiar mai mult decât altă dată. Duminica se duceau împreună în Bois de Boulogne cu Arlette. Patrice era un plăcut tovarăş de plimbare. Îşi procurase o bicicletă şi pedala, stângaci, între cele două femei. Elizabeth îi cerea într-o doară veşti despre prietenul lui. Răspunsurile erau liniştitoare. Boris era mereu în legătură cu acelaşi grup de Rezistenţă şi, ocupându-se de probleme tehnice, pe moment, nu era în mare pericol. Această imagine a unui om discret şi solitar îi deveni familiară Elizabethei. Într-o seară de iulie, apăru în magazinul ei, cu un surâs pe buze:

— Vin de la o reuniune de ingineri din cartierul dumneavoastră; s-a terminat mai degrabă decât credeam. Am vrut să vă spun bună ziua în trecere. E mult timp de când nu v-am văzut.

— Eu am avut veşti despre dumneavoastră, prin Patrice, zise ea.

O tristeţe înnegură ochii lui Boris şi surâsul îi pieri:

— De ce acceptaţi să vă întâlniţi cu Patrice fără mine, iar pe mine nu vreţi să mă vedeţi niciodată fără Patrice? întrebă el. N-aveţi încredere în mine?

Elizabeth aruncă o privire spre uşă: domnişoara

Pologne ieşise să cumpere două sute de grame de prune uscate, dar putea să se înapoieze dintr-un minut într-altul.

— N-am niciun motiv să n-am încredere în dumneavoastră, Boris!

— Atunci, preferaţi să fiţi singură cu el?

Rănită în amorul său propriu, se răsti:

— Ce înseamnă interogatoriul ăsta? Aţi venit să-mi faceţi reproşuri?

El îşi puse servieta şi pălăria pe tejghea şi rosti cu o voce blândă

— Sunt, fără îndoială, prea pretenţios, dar după acel prânz de la dumneavoastră, în zadar am aşteptat să vă văd singur. De îndată ce apărea o asemenea ocazie, îl puneaţi pe Patrice între dumneavoastră şi mine, ca pe un scut. Trebuie să înţeleg, Elizabeth, că mă simpatizaţi numai pentru că sunt prietenul lui Patrice? Oare numai asta apreciaţi la mine, afecţiunea mea pentru el? Fără el, eu nu însemn nimic pentru dumneavoastră?

Incapabilă să răspundă fără a-şi trăda emoţia, Elizabeth tăcea.

— Vă pun aceste întrebări, continuă el, pentru că sentimentul meu este cu totul altul decât al dumneavoastră. Dac-am încercat vreo reţinere, înainte de a vă cunoaşte mai bine, a fost din cauza trecutului dumneavoastră cu Patrice. Aş fi vrut să nu fi fost soţia lui, să nu-i fiţi prietenă. Aş fi vrut să vă fi descoperit eu însumi, în alte împrejurări, fără el. Aş fi vrut să aparţineţi hazardului, norocului şi nu prieteniei. Mi-ar fi plăcut să vă inventez, Elizabeth!

Atentă la tonul vocii lui, nu sesiza sensul cuvintelor lui pe care le auzise cu câteva secunde mai înainte. Câteva siluete trecură pe lângă geamul vitrinei. Dorea să intre un client, dar universul întreg conspira, lăsând-o singură cu Boris. Ce atitudine să ia? Să protesteze, să se supere pe el? N-avea nicio poftă s-o facă. Dacă ar fi consimţit în tăcere la declaraţiile lui, risca să cedeze unei

angajări pe care ar fi regretat-o după aceea.

— Nu vă înţeleg! bâigui ea la întâmplare. N-aveţi niciun motiv să fiţi gelos pe prietenia mea cu Patrice.

— Dar asta nu e gelozie!

— Şi-atunci ce e?

— Nu ştiu… mânie!

Aruncă o privire în jur şi adăugă dintr-o suflare, parcă înspăimântat, de ceea ce îndrăznea să spună:

— Aş vrea ca Patrice să nu existe!

Aceste cuvinte o izbiră aşa de adânc, încât avu impresia că le rostise chiar ea. Cu privirea fixată asupra lui Boris, fugea departe de el şi, totuşi, ca într-un coşmar, rămânea nemişcată.

— Plecaţi, şopti ea.

— V-aţi supărat pe mine pentru ce v-am spus?

— R Nu, dar plecaţi!… Plecaţi, vă rog! Nu vreau ca lucrurile să devină urâte între noi!…

El îi apucă mâinile. Putea să-i vadă cineva din stradă, să intre cineva…

— Niciodată nu va fi nimife urât între noi, dacă ştim să fim sinceri! exclamă el.

Elizabeth îşi trase mâna brusc. O pălărie neagră de pai, cu flori violete, trecea pe lângă vitrină. Cu nasul ei lung, domnişoara Pologne intră în prăvălie, cu plasa goală.

— Mâine trebuie să mă duc iar, zise ea. E scandalos! …

Apoi, zărindu-l pe Boris, ea-şi duse mâna la gură ca şi cum şi-ar fi înăbuşit un sughiţ:

— Oh! iertare!… Sunteţi ocupată, doamnă!…

Elizabeth îşi dădu seama prea târziu că stătea în picioare foarte aproape de un bărbat şi că atitudinea ei putea îngădui o confuzie.

— Pe curând, Boris! zise ea pe un ton pe care-l voia indiferent.

Domnişoara Pologne se furişă în fundul prăvăliei pentru a-şi pune halatul şi rămase acolo, ascunsă, dar cu

urechea la pândă:

— Când o să vă pot vedea, Elizabeth? întrebă Boris.

— Telefonează-mi!

El negă din cap:

— Nu. Nu vă voi telefona, nu vreau să fiu inoportun. Vă las să decideţi. Voi aştepta oricât de mult timp va trebui! La revedere, Elizabeth!

Îl conduse până la uşă şi-l văzu dispărând în mulţimea trecătorilor.

Săptămânile treceau şi Elizabeth refuza mereu să-l revadă pe Boris. Amintirea conversaţiei pe care o avuseseră în magazin o copleşea de bucurie şi de teamă. Ei îi plăcuse până şi acea senzaţie de vagă teamă pe care o simţea încă, aşa cum pe apă continuă să stăruie dâra rămasă în urma unei nave. Într-un mod inexplicabil şi sigur, ştia că dragostea lor, dacă ar fi lăsată să crească, nu le-ar aduce niciodată fericirea, ci o jenă crescândă, un plus de remuşcări, sentimentul abdicării voinţei în faţa unor forţe obscure. Oboseala acestei lupte interioare trebuie că se citea în privirea ei. Arlette şi Patrice se neliniştiră de schimbarea care se petrecea cu ea. Nu cumva era bolnavă? N-avea cumva vreo grijă, pe care o ascundea celor din jur? protestă râzând. Zece minute mai târziu însă abia dacă auzea ce se vorbea lângă ea… Boris – războiul; spiritul ei pendula între aceste două probleme. Atât pentru una, cât şi pentru cealaltă nu existau soluţii. Cât timp va trăi, Boris avea să rămână un străin pentru ea; atâta timp cât aveau să fie oameni pe pământ, va continua şi masacrul şi discursurile patriotice, şi casele arse şi afişele mincinoase, şi execuţiile ostaticilor, şi ziarele murdare, şi vagoanele de marfă pline cu evrei deportaţi, şi cozile gospodinelor în faţa rafturilor goale. Nemţii invadau Kubanul, ocupau Caucazul, asediau Stalingradul, englezii contraatacau în Africa, debarcau în Madagascar, Pierre Laval instituia munca obligatorie – lumile se destrămau, toamna îngălbenea frunzele. În noroi până în gât, Elizabeth nu

distingea nicio speranţă la orizont. Ideea singurătăţii sale o măcina ca o boală. Din cauza aceasta îşi pierdu gustul de a se îmbrăca, de a se machia. Salonul său nu-i mai plăcea. Ca să se amuze, schimba locul mobilelor, al stampelor. Duminică, 8 noiembrie, către ora cinci după-amiază, pe când se pregătea să facă un duş, după ce făcuse ordine, primi pe neaşteptate vizita Arlettei.

— Vin de la nişte prieteni, izbucni ea, îmbrăţişând-o pe Elizabeth, dar, înainte de a fi plecat spre casă, nu puteam să nu te văd: englezii şi americanii au debarcat în lgeria şi în Maroc.

Uimită, Elizabeth se sili să rămână calmării toată neliniştea care o cuprindea:

— Ce-o să se întâmple acum? murmură ea.

Arlette îşi aprinse o ţigară, trase un fum şi dându-l afară pe nări zise fără grabă:

— O nemaipomenită încurcătură, fără îndoială. Când întâmplător amiralul Darlan s-a dus la Alger, acum câteva zile, la căpătâiul fiului său bolnav, a acţionat el la ordinul lui Potain? Pare ciudat. A trădat guvernul pentru a se retrage din joc? Asta pare şi mai ciudat. Generalul Giraud este şi el acolo. Hitler e probabil nebun de turbare! Domnii aceia de la Vichy îl vor auzi urlând? Nu le va cere el ca dovadă a loialităţii lor să declare război Americii, Angliei şi Rusiei?

— Crezi că Franţa va mobiliza?

— Totul e posibil!

Elizabeth se gândi la Boris şi un fior rece o cuprinse.

— Patrice trebuie să fie neliniştit, zise Arlette. Nu ţi-a telefonat?

— Nu.

— Poate n-a aflat ştirea.

— O să văd, zise Elizabeth.

Deschise radioul, ascultă câteva acorduri, apoi vocea solemnă şi plictisită a crainicului de la Radio-Paris, care anunţa: „La Alger domneşte calmul. Detaşamente anglo-americane, debarcate pe neaşteptate, au fost

făcute imediat prizoniere de către forţele de ordine. Iată textul răspunsului mareşalului Potain la mesajul preşedintelui Roosevelt...” închise aparatul şi zise:

— Nu par prea alarmaţi.

— Afacerea e prea recentă, zise Arlette. Mâine, guvernul, radioul, ziarele vor lua atitudine. Trebuie să aşteptăm.

— Să aşteptăm! Mereu să aşteptăm! gemu Elizabeth, prăbuşindu-se într-un fotoliu. M-am săturat, Arlette! Va mai veni o zi în care să nu mai De război, cartele, minciuni, stingere, nenorocire?...

Arlette îi puse o mână pe umăr şi zise:

— Eşti nervoasă, Elizabeth, de la un timp! Ce faci în seara asta? Vrei să cinăm acasă?

Elizabeth acceptă; îi era frică să rămână singură.

Tot Parisul era în fierbere. Alger, Oran şi multe alte porturi algeriene şi marocane fuseseră deja ocupate de către trupe aliate. Detaşamente ale forţelor franceze libere participau la operaţiuni. La Casablanca se dădea o luptă aeronavală dură. Patrice veni la Elizabeth la 10 noiembrie, la ora şapte, pentru a vorbi despre situaţie. Sărea în sus de bucurie, prevedea sfârşitul rapid al războiului, dar, în acelaşi timp, ca şi Arlette, se temea că guvernul de la Vichy, supunându-se insistenţelor lui Hitler, ar putea ordona mobilizarea generală.

— O să fie scandal. Nu e posibil să ne batem cu englezii şi americanii, evident, ci în Est, contra ruşilor. Cât despre zona zisă liberă, m-aş mira să mai rămână mult timp aşa. Nemţii vor vrea să coboare până la coasta mediteraneană, pentru a preveni o debarcare, şi nu Laval va fi cel care-i va împiedica!

Veştile de a doua zi îi dădură dreptate: Wehrmachtul trecuse linia de demarcare şi se năpustise spre sud. Toată ţara era ocupată. Potain avea să accepte această violare a armistiţiului? Unii îl şi vedeau luând avionul spre Alger, spre Londra, şi înlocuindu-l pe de Gaulle în fruntea Franţei combatante. Dar nu, el stătea la Vichy şi-

l dezaproba pe Darlan, care, după părerea lui, nu făcuse nimic pentru a apăra Africa de Nord de invadatori, iar Darlan declara că, în ceea ce făcuse, urmaşe directivele mareşalului. Ziarele erau pline de injurii la adresa amiralului, care, după ce fusese succesorul desemnat al şefului statului, căuta, prin intrigă şi fără ruşine, să câştige bunăvoinţa americanilor. Pentru a răspunde prompt la această dezertare, Potain îl numea pe Pierre Laval succesorul său şi-i acorda depline puteri. Principiul colaborării era salvat. Ca să calmeze entuziasmul anumitor francezi anglofili, ziarele din Paris publicau lista produselor alimentare de care populaţia va fi lipsită ca urmare a debarcării: Domnişoara Pologne era dezolată pentru tot vinul, citricele şi grăsimile blocate de cealaltă parte a Mediteranei. În timpul acesta continuau lupte pentru cucerirea Tunisului şi a Bizertei, pe care americanii comiseseră greşeala de a nu le fi asediat prin surprindere, în acelaşi timp cu porturile algero-marocane.

Deodată, la 27 noiembrie, cu toată promisiunea autorităţilor germane de a nu ocupa oraşul Toulon, unde era concentrată flota de război franceză, Wehrmachtul pătrundea în oraş, invada arsenalul, se năpustea asupra debarcaderelor pentru a captura vasele şi le vedea găurite sub linia de plutire, scufundându-se în flăcări în radă. Ultima bogăţie, ultima mândrie a Franţei nu mai era decât o grămadă de fiare calcinate, rare se scufunda în apă. Manevra pusă la cale de comandamentul german nu reuşise, dar era sigur acum că nicio navă mare, purtând pavilion tricolor, n-avea să participe la victoria finală. Naţiunea era mai mult decât oricând divizată între cei care voiau să trăiască în respectul învingătorului de la Verdun şi cei care-şi puneau încrederea în de Gaulle. Pe pereţii metroului, desene cu creta reprezentau „francisqua” – toporişca de război a francilor, emblemă a mareşaluluialături de care era o simplă dată, scrisă de partizanii din Rezistenţă – 191S. în zona de sud, armata

armistiţiului fusese rapid dizolvată de căfte germani. Ei erau peste tot, controlau totul, Potain şi miniştrii săi domneau pe o insuliţă de hoteluri, fremătând de izvoare şi înconjurată de mareea uniformelor cenuşii.

Totuşi, nu se punea încă problema de a suprima formalităţile la trecerea liniei de demarcaţie, nici de a restabili libertatea corespondenţei. Meg & ve ocupat! Elizabeth îşi imagina consternarea părinţilor săi. După ultima lor carte poştală, ei redeschiseseră hotelul şi organizau cu greutate noul sezon de iarnă. Mai erau deci încă oameni care se gândeau la odihnă, la concediu, la zăpadă, când se puneau la cale evenimente teribile? Elizabethei i se părea ceva de necrezut. Ea, care rareori răsfoia un ziar înainte de război, iat-o citindu-le pe toate cu pasiune, atât de mult se temea că mobilizarea era pe punctul de a fi decretată. Unii editorialişti nu ezitau să reclame o asemenea decizie, ca pe o măsură a salvării publice. Mareşalul Pétain părea a nu-i fi nici el ostil. Presa pariziană publica ultima lui scrisoare către Hitler: „Am fost sensibil, domnule cancelar, la dispoziţiile dumneavoastră personale prin care aţi binevoit să-mi exprimaţi hotărârea dumneavoastră de a colabora cu Franţa şi de a o ajuta să-şi recucerească domeniul său colonial. În ceea ce-l priveşte, guvernul francez va urmări cu toată loialitatea o politică ce trebuie să-i permită să-şi asigure viitorul într-o Europă reorganizată”.

În *L’Oeiivre* din 15 decembrie, Marcel D6 at comenta acest mesaj cu entuziasm: „Şeful Statului ia poziţie fără echivoc în favoarea unei politici de colaborare deplină. Reconstituirea unei noi armate, pe care el şi-o imaginează, nu poate să însemne decât ferma intenţie de a coopera strâns cu forţele Axei pentru apărarea Europei şi recucerirea imperiului nostru african”. Patrice îi semnală Elizabethei acest articol, prin telefon. După ce-l citi, se simţi doborâtă. Ameninţarea se conturase brusc în faţa ochilor săi. Arlelte îi spusese: „Dacă guvernul de

la Vichy mobilizează, cunosc pe mulţi care vor spăla puţina fără să-şi lase adresa!” Cu siguranţă, acesta ar fi cazul lui Boris! Dar unde avea să se ducă el, unde avea să se ascundă, când Franţa era în întregime în mâna nemţilor? Această întrebare o urmări pe Elizabeth toată ziua. Înapoindu-se seara acasă, era atât de nervoasă, că soneria telefonului, întrerupând liniştea apartamentului, o sperie. Ridică receptorul pentru a auzi o veste rea, dar auzi vocea lui Boris:

— Am jurat să nu vă sun, Elizabeth, dar totul merge atât de rău!… Nu se ştie ce ne mai rezervă viitorul! Şi am atâta nevoie să vă vorbesc… Staţi puţin, să închid uşa cabinei. Telefonez dintr-o cafenea… E o gălăgie aici… Alo!… Mă auziţi?… Sunteţi singură?

— Da, murmură ea.

Plămânii săi n-aveau aer. Se aşeză pe braţul unui fotoliu.

— Elizabeth, reluă el, trebuie să ştiţi că eu vă iubesc… Departe de dumneavoastră mă simt nefericit… dar n-aş vrea pentru nimic în lume să mă fac nesuferit prin insistenţa mea… spuneţi-mi că nu mă iubiţi şi nu mă veţi mai auzi, nici nu mă veţi mai vedea…

Avea nevoie de timp să reflecţeze. Gândurile i se-nvălmăşeau fără încetare…

El repeta şi mai apăsat:

— Spuneţi-mi că nu mă iubiţi!

— Dar e absurd! şopti ea. Eu nu pot să vă răspund aşa…

— De ce ezitaţi?

— Dar, Boris…

— Nu sunteţi sigură? Totuşi, sunt departe… Asta ar trebui să vă dea curaj! Elizabeth, vă rog… Fit» sinceră!…

O senzaţie de fericire o năpădi pe Elizabeth. Ea zise, cu elan:

— Şi eu vă iubesc, Boris… dar asta-i o nebunie!… O ştiţi bine… nu poate fi nimic între noi…

— Ce spuneţi?

— Te iubesc, dar…

Un ţăcănit pe fir o avertiză că rămăsese singură pe linie. Mai întâi crezu că Boris întrerupsese convorbirea. Apoi, se gândi că telefonul ei funcţiona prost de la o vreme. Chiar ieri îşi dăduse telefonul la deranjamente, de două ori. „Nu-i nimic, o să mă mai cheme”, îşi spuse ca, punând receptorul în furcă. Nemişcată, privea intens acest mic obiect de ebonită, cerându-i parcă să reia convorbirea. Tăcerea se prelungea, iar buna dispoziţie a Elizabethei dispăru. „Dacă măcar aş şti unde să-l găsesc, dar telefona dintr-o cafenea!” Se ridică şi făcu câţiva paşi prin încăpere, atingând mobilele, deschizând nişte sertare, fără a reuşi să-şi astâmpere nerăbdarea. După douăzeci de minute de aşteptare, era gata să plângă de ciudă. „N-ar fi trebuit niciodată să-i spun adevărul. Ce-o să se întâmple acum?” Ceea ce o umilea cel mai mult era faptul de a fi avut exact timpul necesar să-i mărturisească dragostea sa, înainte de a se fi întrerupt convorbirea. Obiectele păreau să-şi bată joc de ea. În sfârşit, se auzi soneria, dar nu era telefonul. Elizabeth se repezi în vestibul şi deschise uşa.

— Boris!

El intră, înalt şi stângaci, cu o bucurie plină de nelinişte în priviri.

— După ceea ce mi-ai spus, nu mai puteam continua să vorbesc la telefon, murmură el. Trebuia să te văd pentru a mă convinge că nu m-am înşelat, că nu pluteam într-un vis!

Înainta încet spre ea, dar Elizabeth se dădea înapoi din faţa acelei fericiri care venea spre ea, ca din faţa unei ameninţări. Ajunsă în salon, se aşeză din nou şi zise cu o voce tremurătoare:

— Nu, Boris!

Dar el n-o asculta. Se apropie gata s-o îmbrăţişeze. Ea se eschivă cu o mişcare nervoasă a umerilor şi zise pe un ton hotărât:

— Nu!

— De ce, Elizabeth…

— Ştii prea bine de ce… N-avem dreptul…

— Din cauza lui Patrice? întrebă el.

Ea lăsă capul în jos. O privi revoltat şi exclamă deodată:

— Îţi cunosc trecutul, Elizabeth. N-ai ezitat să-l înşeli pe Patrice, când îţi era soţ şi, acum, când nu-ţi mai e soţ, vrei să-i fii credincioasă? Ce înseamnă delicateţea asta postumă?

Ea primi lovitura şi rămase o clipă copleşită de această logică masculină, care voia să reducă la formule simple realitatea nestatornică a evenimentelor şi a caracterelor. Cum putea Boris să-i reproşeze că era mai puţin egoistă, mai puţin uşuratică decât în timpul căsniciei?” Dorinţa îl orbea într-atât, încât nu putea s-o stimeze decât cu condiţia să-i aparţină?

— Poate aş fi reacţionat altfel, dacă Patrice nu ţi-ar fi cel mai bun prieten! zise ea.

— Va continua să-mi fie, oricum, replică Boris. N-am intenţia să-l mint. Îi voi explica. Va înţelege.

Ea tresări îngrozită:

— Nu, îţi interzic! îl cunoşti pe Patrice tot atât de bine ca şi mine. Va fi disperat. I-am făcut şi aşa destul rău.

— Atunci, Elizabeth, ce se va întâmpla cu noi?

Ea se trânti într-un fotoliu şi-şi ascunse faţa în mâini. Mai trăise scena asta cu un altul. Bertrand stătea în picioare, cu o privire posomorâtă, aşteptând ca ea să decidă, dar ea nu putea nici să accepte, nici să renunţe. Un blestem stăruia asupra ei. Tot ce întreprindea în viaţă era destinat eşecului. Ea înălţă capu’ şi ochii ei întâlniră un chip crispat de durere şi răutate. Deodată, trăsăturile lui Boris se destinseră.

— Hotărât lucru, sunt regele cretinilor! Totul e aşa de simplu! Ai fi putut să mi-o spui direct!

Ea îl privi năucită:

— Să-ţi spun ce, Boris?

— Că nu eşti liberă! Că ai un amant!

— Eşti nebun? bâigui ea.

— Nu. Încep să înţeleg! Nu mă mai mir de nimic…

Îl simţea paralizat de mânie, pradă unui instinct dezlănţuit, care-i învălmăşea gândurile, şi-i îngreuna vorba. „Nu mai ştie ce spune”, se gândi ea cu o tristeţe nuanţată de indulgenţă. Dezaprobarea, suferinţa pe care le citea în ochii Elizabethei, departe de a-l calma, îl incitau până la a-l răni şi mai rău.

— Fii sinceră, măcar o dată! Eu nu sunt un fel de Patrice! Pot să înţeleg orice!

— Îţi jur, Boris, că sunt singură, teribil de singură!

— De când?

— De foarte mult timp… De când te cunosc!… De când te iubesc!…

— Şi vrei să te cred? Cu tot ce ştiu despre tine?

Asta era prea mult. Renunţând să-l convingă cu binele, îl atacă la rându-i:

— Îţi închipui deci că Patrice nu e decât un pretext, pentru a-ţi ascunde adevăratul motiv al refuzului meu?

— Sunt sigur de asta!

— Atunci de ce mai stai aici? Ţi-am dat o explicaţie. Dacă nu te satisface, dacă mă judeci atât de rău, nu mai ai ce căuta aici!

Se ridicase din fotoliu pentru a-l obliga astfel să plece.

— Perfect, zise el.

Se îndreptă spre uşă, dar, înainte de a o deschide, se întoarse brusc. La gândul de a o pierde pe Elizabeth, raţiunea i se întunecă. Îi trebuia această femeie, cu toate defectele ei. De altfel, nu-i jurase că-l iubea, că e liberă? De cese-ncăpăţâna să-şi închipuie că ea minţea?

— Pleacă! zise ea cu o voce iritată.

El avu sentimentul că ordinul de expediere se adresa altuia, unui tip care se aflase în spatele său, care plecase deja şi care n-avea să mai revină niciodată. El, în schimb, putea să-şi îngăduie orice. Dragostea pe care o

avea pentru Elizabeth îi scuza violenţa, stângăcia comportamentului. Totul se petrecu ca şi cum ar fi existat între ea şi el un acord carnal, pe care niciun cuvânt nu l-ar fi putut distruge. Înaintă spre ea, ocoli fotoliul în spatele căruia se refugiase şi, cum ea îşi întindea braţele pentru a se apăra, o îmbrăţişă sălbatic. Buzele lor se atinseră şi ea rămase nemişcată. Aplecat asupra ei, el încercă o plăcere acută, elementară „acea încântătoare tulburare dinaintea contopirii trupurilor, de la primul sărut, de la cea mai simplă mângâiere.

Ziua îşi anunţa prezenţa din spatele perdelelor, când Boris se trezi în căldura şi parfumul patului îmbietor. Elizabeth dormea alături de el. După noaptea de dragoste, chipul ei era chipul inocenţei. Un profil adolescentin, cu pleoapele închise, se odihnea pe perna albă, în timp ce cearşaful şi cuvertura acopereau trupul ci de femeie toropită şi satisfăcută. Era acolo, certitudine şi amăgire, prezentă cu trupul, cu gânduri nestatornice, în faţa bărbatului care credea că a cucerit-o şi care se întreba acum dacă, deschizând ochii, îl va recunoaşte. Tot contemplând-o, simţea renăscând în el dorinţa de a o atinge, de a-i sorbi respiraţia, de a o iubi iarăşi. Şi totuşi bucuria sa era umbrită de gânduri. Aruncă o privire la micul ceas de pe noptieră: era opt treizeci! Avea să întârzie la birou, dar asta n-avea importanţă. Altă grijă îl preocupa. Văzând că până la miezul nopţii, la stingere, nu se înapoiase, Patrice îşi închipuise, fără îndoială, că fusese arestat de nemţi, în garajul lui Tapin. „Probabil că a avut o noapte albă aşteptându-mă. Numai de n-ar fi telefonat la părinţii mei”. Tot gândindu-se la prietenul său, nu înceta s-o privească pe Elizabeth, adormită. Câţi bărbaţi or fi văzut-o dormind astfel, după dragoste? Bunul Patrice, în orice caz, cunoştea fiecare părticică din acest trup delicat, cu sâni mici, cu talia mlădie, cu pântec uşor reliefat, cu coapse zvelte şi fierbinţi. Îşi plimbase buzele pe acea piele a cărei frăgezime la rândul său, o descoperise şi el, Boris. Deodată reconstitui în

minte imaginea cuplului şi fu copleşit de furie. De-acum înainte n-avea să se mai poată gândi la Elizabeth, fără ca fantoma lui Patrice să nu apară, chiar lângă pat, ca un însoţitor tăcut. O vrajă îi înlănţuia pe toţi trei; cum s-o rupă? Cu precauţie, încet, se dădu jos din pat, îşi trase pantalonii, cămaşa, luă telefonul de pe masă şi, profitând de lungimea firului, se refugie cu aparatul în culoar şi formă numărul. După primul apel, Patrice ridică receptorul:

— Boris! în sfârşit… ce-i cu tine, bătrâne?

— Nimic grav. N-am putut să mă înapoiez „înainte de stingere, zise el cu o. voce reţinută.

— Dar unde eşti? La Saint-Ouen?

— Da.

— Ar fi trebuit să mă anunţi! Am trăit o noapte de groază!

Tonul prietenesc al acelui reproş îl scotea din sărite pe Boris, era ca o invitaţie la remuşcare. Pentru a-şi masca indispoziţia, replică scurt:

— Oare chiar nu mai am dreptul să nu dorm acasă, fără ca tu să-ţi pierzi capul?

Regretă imediat aceste cuvinte jignitoare.

— Pune-te în locul meu, bătrâne, suspină Patrice.

— Sper că n-ai telefonat la părinţii mei, zise Boris punându-şi mâna pâlnie la gură.

— Nu.

O clipă de tăcere, după care Patrice întrebă:

— Atunci pe diseară? Vii la cină?

Boris se aplecă spre uşă şi aruncă o privire în cameră. Elizabeth mai dormea. El şopti:

— Cred că nici la noapte n-o să vin acasă…

Făcându-se că doarme, Elizabeth îl asculta pe Boris cu atenţie şi se lupta cu senzaţia crescândă de nelinişte. Cu ce uşurinţă îşi relua el obiceiurile, după delirul de azi-noapte! Cum înfrunta el cu sânge rece lumina zilei, grijile zilnice, zgomotul monoton al lumii. îl invitase ea în patul ei, în viaţa ei? Vocea continua să se audă în micul

culoar:

— Nu! Nicidecum! Ce-ţi închipui tu?…

Elizabeth ar fi vrut să-şi astupe urechile. îl plângea pe Patrice, recunoscând totodată că reacţiile ci de femeie adulteră erau absurde. Spera că Boris n-avea să-l pună la curent cu aventura lor, şi totuşi întrevedea un viitor de zbucium, minciuni, false explicaţii, de nazuri, de certuri şi de împăcări precare.

— La revedere, bătrâne!

Imediat îşi reluă masca liniştită a somnului. Boris se înapoie în salon, în vârful picioarelor, puse telefonul la locul lui, admiră o Elizabeth aţipită, fără griji, şi se înapoie cu aceeaşi atenţie în culoar. După un moment, se auzi curgând apa la toaletă şi şi-l imagină pe „Boris spălându-şi trupul puternic, vânjos. În încăpere, cu tot radiatorul electric, care rămăsese aprins toată noaptea, era rece. O lumină slabă pătrundea prin spaţiile înguste dintre perdele. În sfârşit, Boris reapăru, îmbrăcat şi încălţat, gata de plecare. Elizabeth făcea eforturi să respire egal. „De ce nu-mi vine să deschid ochii, să-l chem, să-i vorbesc, să mă ghemuiesc la pieptul lui?”, gândea ea. „Laşitate, prudenţă? O să-l las să plece fără a spune un cuvânt?” Prin genele uşor întredeschise, vedea mişcându-se o umbră în contururi tremurătoare. Boris îşi înnoda cravata. Apoi el reveni lângă pat. Văzu un chip necunoscut, victorios. „Pentru el, nicio problemă!” îşi zise ea. Şi, temându-se să nu-i descopere şiretlicul, îşi închise complet pleoapele. Ghemuită în noapte, ghicea totuşi mişcările lumii exterioare. Îşi reţinu o tresărire: buze fierbinţi îi atinseră uşor fruntea, o mână trăgea cearşaful acoperindu-i umărul:

— Elizabeth! Elizabeth! Draga mea! Dormi?…

Emoţionată până în străfunduri, rămase totuşi nemişcată; voia să fie ca o fiinţă înecată, pe care nicio atingere nu putea s-o reanime. Încă un sărut, o mângâiere uşoară, un suspin, şi pe urmă nimic. Aşteptă o clipă şi privi pe furiş printre pleoape. Aşezat în faţa

mesei, Boris scria. Apoi aruncă o privire grăbită prin încăpere, îşi îmbrăcă paltonul şi se îndreptă spre uşă.

Imediat ce plecă, Elizabeth se repezi la masă şi apucă foaia de hârtie pe care el o lăsase acolo, la vedere:

„*Scumpa mea*.

Dormeai atât de adânc! *N-am vrut să te trezesc*. *Am şters-o ca un hoţ, cu amintirea minunatelor clipe ale acestei nopţi*. *Ele mă vor ajuta să trăiesc această zi lungă, departe de tine*. *Dar diseară te voi vedea iarăşi, nu-i aşa*? *Fericirea pe care mi-ai dat-o mă face şi mai pretenţios decât eram ieri, când*. *am intrat în această cameră*. *Te iubesc, Elizabeth*. *Sunt plin de tine*! *Oricând vei citi această scrisoare, să ştii că gândul meu va fi aproape de al tău*. *Ah*! *Sunt atât de nerăbdător să te strâng iarăşi în braţe*. *Am să-ţi telefonez la magazin înainte de prânz*. *Acum trebuie să plec*. *O să pot oare lucra cu această inimă plină de tine, cu acest sufletndburat*? *Pe foarte curând, draga mea, te-mbrăţişez ca în noaptea care a trecut, poate mai mult chiar*. *Boris*”.

Bucuria pe care i-o dădea această scrisoare era aşa de naivă, aşa de tinerească, încât îşi recăpătă calmul cu oarecare greutate. „Oare e sincer? se întreba ea din nou. Dar eu însămi sunt sinceră? Nu mă înşel oare, crezând că Patrice e principalul obstacol în calea dragostei noastre?” Se tot întreba, nu. mai ştia ce să înţeleagă, era cuprinsă de ameţeală. Înduioşată de tot ce se-ntâmplase, temeliile universului ci interior se prăbuşeau una câte una, personajele îşi schimbau valoarea. Acum, Patrice pălea în faţa unei figuri mai enigmatice şi mai redutabile – soţia lui Boris. Elizabeth îşi amintea disperarea tăcută a acestui om în timpul călătoriei de la Tulle la Paris, fotografiile din salon, pe Patrice zicând: „N-o va uita niciodată. Dacă mai calcă puţin în dreapta sau în stânga, o face ca să treacă timpul, să se distreze...” Nu era sigură că a reţinut fraza cuvânt cu cuvânt, dar sensul ei era de netăgăduit. În lumina acestei explicaţii, aventura

ei devenea sfâşietoare, demnă de plâns! Se spălă, se îmbrăcă în grabă, îşi înghiţi repede micul dejun şi ajunse la magazin tocmai când grijulia domnişoară Pologne striga, aplecată peste telefon:

— Iat-o, chiar acum vine, v-o dau!

Puţin gâfâind, Elizabeth îl ascultă pe Boris repetând că o iubea, că visa continuu la ea şi că voia să vină la ea diseară.

— Nu pot, zise ea, sunt ocupată.

Era adevărat, trebuia să cineze la Arlette. Boris protestă:

— Oh, dragostea mea, nu e posibil, contramandează.

Tulburată de această voce caldă, ea şopti:

— Desigur… o să-ncerc…

— Trebuie, înţelegi?

— Da.

— Aş vrea să trec să te iau de la magazin.

— Am înţeles, dar… dar nu prea devreme.

Se temea să nu dea nas în nas cu domnişoara Pologne.

— Ce numeşti tu prea devreme?

— Către ora şapte. Uşa din stradă va fi închisă, dar dumneavoastră veţi putea intra pe uşa de la intrarea în clădire.

Ea îi vorbea cu dumneavoastră, ştiind că domnişoara Pologne avea ureche fină şi imaginaţie bogată. Abia puse jos receptorul, şi telefonul sună din nou. De data asta trebui să-l înfrunte pe Patrice. Şi el dorea s-o vadă. Ea refuză cu acea iritare pe care o stârneşte de obicei o conştiinţă încărcată. Prietenul lui, amantul ei, erau pentru ea două feţe ale aceleiaşi greşeli, nicidecum rivale, ci în mod straniu aliindu-se pentru a o face să sufere:

— Mai târziu, Patrice, o să te chem eu… da, mă simt bine… nu, nu sunt nervoasă…

După ce puse capăt convorbirii, înfruntă privirea stupefiată a domnişoarei Pologne şi-i telefonă Arlettei

pentru a se scuza. Ea crezu într-o piedică neprevăzută, dar insista s-o vadă pe Elizabeth a doua zi, după ieşirea de la birou.

— Vino la mine către ora şase, propuse Elizabeth, spunându-şi „Sper că Boris n-o să mă oblige să amân această întâlnire!” Ideea de a fi supusă voinţei unui bărbat o rănea, dar îi şi plăcea, după cum se gândea la independenţa sau la dragostea sa.

Seara, când domnişoara Pologne plecă, se refugie în fundul prăvăliei, cu grilajul tras, cu perdelele de camuflaj prinse cu grijă în ace; aprinse o veioză cu abajur de hârtie albastră, groasă, şi se afundă în studiul registrelor sale de conturi. La ora şapte şi zece cineva bătu la mica uşă din fund. Elizabeth trase zăvorul şi căzu în braţele lui Boris. Faţa îi era rece.

— Dragostea mea, murmură el, nu te-am văzut de un an. Ce-ai făcut, la ce te-ai gândit?

— Îţi voi povesti acasă, zise ea. Vino repede!

După ce Arlette se aşeză în cel mai bun fotoliu, aproape de radiatorul electric, Elizabeth o cercetă eu o privire pătrunzătoare ca şi cum ar fi evaluat forţa unui adversar şi, deodată, zise:

— Arlette, m-am hotărât să părăsesc Parisul pentru câteva săptămâni.

Surprinsă, Arlette rămase un moment fără grai, cu bricheta în mână, apoi îşi aprinse ţigara, se-nvălui de un nor de fum şi întrebă:

— Unde vrei să te duci?

— La Meghve.

— Ce s-a întâmplat? Părinţii tăi sunt bolnavi?

— Nu.

— Eşti obosită, vrei să te odihneşti acolo?

— Da. Nu-mi spuneai tu că patronul tău este în relaţii foarte bune cu germanii”?

— Ba da.

— Aş avea nevoie de un permis de trecere, foarte repede… E absurd. Toată Franţa e ocupată, dar linia de

demarcare n-a fost încă suprimată. M-am gândit că poate prin intermediul acestui domn…

— O să-l întreb, zise Arlette. De obicei el obţine în patruzeci şi opt de ore toate aprobările pe care le cere, dar de ce eşti aşa de grăbită?

Elizabeth încerca să-şi ascundă o nelinişte pe care n-ar fi vrut pentru nimic în lume s-o mărturisească.

— Hai, reluă Arlette, nu mai ai încredere în mine? Dă-i drumul!

Urmă un moment de tăcere. Elizabeth simţea că nervii ei încordaţi se destind, gândurile i se înseninează, secretul îi venea pe buze cu un gust de lacrimi. Se aşeză pe braţul fotoliului şi oftă:

— Nu mai pot!

— E mult timp de când eu nu mă îndoiesc de asta, replică Arlette. Ţi-am spus doar că nu faci bine că te vezi cu Patrice!

— Nu-i vorba de el…

— Dar atunci de cine? întrebă Arlette, apugându-şi prietena de mâini.

O căldură necunoscută o învălui pe Elizabeth. I se păru că nimeni niciodată nu manifestase atâta grijă ca s-o-nţeleagă, s-o ajute. În puţine cuvinte, şovăitoare, îi povesti despre dragostea sa pentru Boris, despre scrupulele pe care le avea, teama ca Patrice să nu afle adevărul, dorinţa de a fugi pentru a pune capăt unei situaţii intolerabile. Arlette asculta, fuma, reflecta, mai zicea câte o vorbă. Deodată, ea se ridică brusc, ca un puşti năbădăios.

— Elizabeth, aş vrea să-ţi pun o întrebare: ce a fost de fapt între tine şi Boris?

Faţa Elizabethei părea să fi luat foc.

— Bine, conchise Arlette, şi, evident, el te iubeşte!…

— Nu ştiu, şopti Elizabeth. Boris mă derutează… E aprig, schimbător, gelos!… Am impresia că nu va accepta niciodată trecutul meu, că nu va putea niciodată să-mi acorde stima sa, că nu va înceta niciodată să se

gândească la soţia sa, care e moartă. Vezi, totul ne separă!… Caracterele noastre, soţia lui, Patrice…

— Eu nu-l cunosc bine pe Boris, zise Arlette, dar sunt convinsă că el te poate iubi fără a trăda, prin asta, o amintire respectabilă. Cât despre Patrice, e un băiat încântător, totuşi, n-o să-i sacrifici şansa de a-ţi reface viaţa…

— Nu e vorba să-mi refac viaţa, zise Elizabeth încurcată.

— De ce?

Elizabeth căută un răspuns plauzibil şi murmură evaziv:

— Pentru că nici el, nici eu nu dorim!

— Aşa, deci, mormăi Arlette, atunci nu vă mai înţeleg. Pe cât te-am criticat pentru povestea cu Bertrand, pe atât, de data aceasta, aş fi tentată să te-ncurajez; această plecare mi se pare o nebunie!

Elizabeth surâse cu tristeţe:

— Eşti drăguţă, Arlette, dar nu mă vei obliga să-mi schimb părerea. Dacă rămân la Paris, nu voi avea niciodată curajul să-l resping pe Boris şi voi provoca, sunt convinsă de asta, nenorocirea noastră a amândurora, fără să mai vorbim de-a lui Patrice. Trebuie să plec. Trebuie să redevin stăpână pe mine, să uit…

Arlette străbătea salonul în lung şi-n lat, cu o faţă gravă, cu un chiştoc în colţul buzelor. Trase din el un ultim fum, îl luă delicat între două degete şi-l strivi, cu regret, într-o scrumieră.

— Boris e la curent cu proiectul tău? zise ea.

— Nu.

— Ai intenţia să-i spui?

— N-aş putea. Ar fi prea penibil pentru el, pentru mine… îi voi scrie o scrisoare…

Din nou tăcere. Cele două femei se priveau, fiecare cu gândul său. În cele din urmă, Arlette, îndreptându-şi talia, zise cu asprime:

— Până la urmă, poate că această călătorie îţi va

prinde bine, vei vedea mai limpede la întoarcere. O să-ţi telefonez mâine ca să-ţi spun dacă patronul meu poate să se ocupe de permisul tău de trecere.

— Nu ştiu cum să-ţi mulţumesc, zise Elizabeth.

Arlette se apropie, şi-şi trecu braţul pe după umerii ei murmurând:

— E curios, eu sunt fată bătrână, dar am impresia că am trăit mai intens decât tine.

— Elizabeth dădu din cap a îndoială. Ea se gândea la Megăve. Vedea zăpada. Totul se purifica în cugetul ei. Uitând Parisul, ploile lui, casele murdare, ziarele pline de război, bocăniturile de cizme, dragostea sa imposibilă, dureroasa sa prietenie, păşea într-un viitor în care doar umbra sa o mai însoţea pe o pantă albă.

7.

Patrice părăsi biroul mai devreme decât de obicei, sub pretext că se duce la dentist. În realitate, el avea de făcut câteva cursc personale în cartierul Champs-Élysées. După ce-şi cumpără o cămaşă şi două perechi de ciorapi, predând din cartelă punctele de textile corespunzătoare, se gândi să-i facă Elizabethei o vizită la magazin, dar cea mai mare parte a vitrinelor erau deja camuflate. Nu cumva o să ajungă după închidere? Grăbi pasul în înserarea de iarnă rece, umedă, şi cu miresme de frunze moarte. De o săptămână, Elizabeth devenise invizibilă. Ea spunea că e foarte ocupată. Poate că era adevărat. Patrice se plictisea, cu atât mai mult cu cât şi Boris era prins în toate serile. Nu dormise acasă în ultimele nopţi şi nici la noapte n-avea să vină acasă. Îşi prevenise prietenul, cu un aer încurcat. Când Patrice îl întrebase dacă nu comitea o mare imprudenţă devotându-se cauzei celor din Rezistenţă, sacrificându-şi orele de somn ca să repare nişte posturi emiţătoare, el răspunsese pe un ton sec: „Nu, bătrâne! Nu-ţi bate capul, ştiu eu ce am de făcut!” Patricè era contrariat de un resentiment, care, puţin câte puţin, învenina raporturile dintre ei. Ajunse să creadă că Boris dorea, în

secret, ca el să se ducă să locuiască în altă parte. În cazul acesta de ce să nu se explice deschis? O mare prietenie nu putea degenera într-o înstrăinare pentru o chestiune aşa de uşor de rezolvat. „Am să vorbesc cu Elizabeth despre asta”, hotărî Patrice, dar când se opri în faţa prăvăliei, grila era deja trasă. El îşi continuă drumul către strada François I. Cu puţin noroc avea s-o găsească pe Elizabeth acasă. Chiar dacă ca s-ar pregăti să iasă, n-o să-l refuze să-l primească o clipă. Pe palierul apartamentului, şovăi spunându-şi „Ar fi trebuit s-o anunţ”, apoi sună, o dată, de două ori, de trei ori. Dincolo de uşă, tăcere absolută. Coborî, ciocăni la gemuleţul portăresei şi întrebă:

— Doamna Mazalaique încă nu s-a înapoiat?

O femeie cu faţa de buldog se ridică din culcuşul ei şi mormăi:

— Doamna Mazalaique a plecat într-o călătorie.

Mirat, Patrice se bâlbâi:

— În călătorie? De când?

— A luat, trenul în dimineaţa asta.

— Încotro?

— Asta nu mai ştiu… cred că a plecat în Savoia, la părinţii săi…

Tot vorbind, femeia îşi pusese nişte ochelari şi scotocea într-o grămadă de scrisori şi de pachete de pe masa sa:

— Aşteptaţi puţin! Poate că am ceva pentru dumneavoastră.

Ea cili, apropiindu-şi plicul de nas şi întrebă:

— Dumneavoastră sunteţi desigur domnul… domnul Boris Danoff?

— Nu, zise Patrice.

Îl apucă ameţeala. Se văzu în oglinda unui dulap, din fundul încăperii, în picioare, palid, ţeapăn, ca un manechin.

— Atunci, scuzaţi-mă, reluă portăreasa. M-am înşelat. Doamna Mazalaique, la plecare, mi-a dat această

scrisoare pentru un domn care trebuia să vină adineauri şi de-asta…

— Nu-i nimic pentru domnul Monastier? mormăi Patrice.

— A! nu. Nu mi-a lăsa: niciun comision cu acest nume.

— La revedere, doamnă, zise Patrice.

Se repezi în stradă-Capul îi fierbea. Elizabeth plecată! Mesajul pentru Boris. Deci cu ea avea el întâlnire astă-seară?! Şi-n toate celelalte seri, şi-n toate celelalte nopţi, poate de aproape o săptămână? Patrice nu cuteza încă să creadă că putea exista duplicitate în acele două fiinţe care erau prietenii lui cei mai scumpi, dar, în acelaşi timp, mii de detalii pe cale el le reţinuse în ultimele zile, în atitudinea lor, se potriveau de minune pentru a le explica. Un val de apă murdară se revărsă asupra lui. Simţea că se sufocă de supărare, de dispreţ şi mânie neputincioasă. Singura sa speranţă era ca Boris să dezmintă, să limpezească toată acea frământare a lui, dar existau faptele: scrisoarea, întâlnirea… Fără îndoială că Boris, venind acasă pentru cină, avea să apară pe la ora opt, cu chipul răvăşit. Asta va fi dovada ticăloşiei lui. Patrice îl detesta pentru toată prietenia lui înşelată. Şi Elizabeth era de condamnat, dar într-o măsură mai mică. El n-avea niciun drept asupra ei. De mai multe ori ea îi spusese că nu-l iubea. Dar Boris, el, cu spiritul lui de echitate, cu generozitatea sa, cum a putut el să se preteze la o manevră atât de degradantă? A fost de ajuns ca o femeie să-i treacă prin faţa ochilor ca să-şi uite datoriile sacre ale prieteniei! „Minciună, totul nu-i decât minciună”, îşi repeta Patrice cu îndârjire. Îşi dădu seama că nu mai era pe stradă, ci într-un vagon de metrou, plin. de figuri împietrite. Un tunet i se rostogolea în cap. Simţea că-şi pierde minţile, îi venea să ţipe. Îşi strânse pumnii.

Apartamentul îl primi tăcut şi gol. Un singur tacâm pe masa de bridge. Fotografiile Odilei visau în rame, la

locurile lor obişnuite. În mod ciudat, Patrice se simţea legat de această femeie dispărută, prin slăbiciune şi umilire. O privea şi-şi vedea propria-i nenorocire. Dacă măcar ar fi putut să plângă, dar ochii erau seci. Se prăbuşi într-un fotoliu – era opt. Cel mai mic zgomot din casă îl făcea să tresară. Fiecare minut care trecea îi sporea indispoziţia. Îi era teamă că dacă incertitudinea se prelungea nu va mai avea putere să se ridice, să vorbească. La ora opt şi jumătate cheia se întoarse în broască. Lui Patrice i se tăie respiraţia. Tot sângele i se îngrămădi în inimă. Printr-un efort supraomenesc, se ridică în picioare. Uşa de la salon se deschise încet. Boris apăru, cu faţa liniştită, şi zise:

— Ia te uită, nu te-ai aşezat la masă?

— Nu, mormăi Patrice; te aşteptam.

Se gândi: acum se lămureşte!

— M-aşteptai? mormăi Boris. Ţi-am spus doar că n-am să cinez acasă…

— Am crezutca ai putea să-ţi schimbi gândul. Era o scrisoare pentru tine la portăreasa Elizabethei. Ai luat-o?

Trăsăturile lui Boris se crispară.

— Da, zise el. De ce?

Patrice luă o gură de aer. Maxilarul îi tremura uşor, nu mai asculta de voinţa lui de a-şi păstra o fizionomie impasibilă.

— Întâmplarea aranjează bine lucrurile, zise el. Am trecut pe-acolo înaintea ta… Am aflat ceea ce n-ai avut curajul să-mi mărturiseşti tu însuţi. Pe ea urma s-o întâlneşti astă-seară!

— Da’

— E iubita ta?

— Da.

— Ticăloşiile! urlă Patrice. Ticălosule!

Păşea spre el pe picioare moi. Lacrimile îl făceau să vadă dublu. Boris scoase o scrisoare din buzunar:

— Poftim, citeşte!

— Nu! urlă Patrice, apucând scrisoarea şi aruncând-

o pe masă. Îmi închipui ce-ţi spune!…

— Nu-ţi poţi închipui, murmură Boris. A plecat pentru că dragostea noastră i se părea imposibilă. Nu vrea să mă mai vadă…

— Şi atunci? Ce schimbă asta? Tu ştiai ce înseamnă ea pentru mine şi tocmai pe ea ai ales-o pentru plăcerea ta!… da, pentru plăcerea ta, nu pentru altceva!… Şi asta în spatele meu, amândoi! Ah! Ce imbecil am fost!… Tocmai voi a trebuit să vă bateţi joc de mine!…

Boris clătină trist din cap.

— Dacă noi ne-am fi bătut joc de tine, Elizabeth ar mai fi aici, dar nici ea, nici cu un puteam suporta gândul de a te face să suferi…

Un râs jalnic îi tăie vorba:

— Ce suflet mare! Totuşi nu v-am stânjenit prea tare! Fără această scrisoare, eu nu m-aş fi îndoit de nimic!

— Aveam intenţia să-ţi spun totul!

— Aşteptai ocazia?

— Aşteptam să fiu sigur că şi ea mă iubea tot atât cât o iubeam eu…

— …Pentru că tu pretinzi că o mai şi iubeşti, pe deasupra?!

— Da, Patrice. Aş fi dat orice, pentru a mă convinge pe mine că nu-i aşa. Am încercat să lupt, să mă cuminţesc.

— Mă dezguşti! zise Patrice printre dinţi. Credeam că-ţi eram prieten, dar n-am fost decât mijlocitorul tău. Te-ai servit de mine ca să te apropii de ea. M-ai îndepărtat de ea, cu criticile şi sfaturile tale, pentru a te strecura mai uşor în locul meu.

Era livid, tremura lot. Boris îl apucă de umeri şi articulă, privindu-l în fundul ochilor, cu toată puterea lui de convingere:

— Jur că te înşeli! Eram tot atât de sincer atunci, cât sunt şi acum!

— Nu te mai cred! gângăvi Patrice. Nu voi mai crede

pe nimeni! Mâine voi părăsi această casă! Nu mai vreau să văd înaintea mea mutra ta ticăloasă de trişor!

Se smulse din loc smucindu-se şi alergă în camera sa. Uşa fu trântită. Boris rămase pe loc, distrus. Eşecului dragostei sale îi urma cel al prieteniei. Totuşi, era sigur că procedase cinstit când îl ruga pe Patrice să reziste unei atracţii pe care el o socotea nefastă şi ridicolă. Nu putea să admită că, pe când o judeca pe Elizabeth cu cea mai mare severitate, el însuşi era deja, fără să-şi dea seama, cucerit de farmecul ei. Această idee îl înspăimânta, ca şi cum că i-ar fi revelat un aspect monstruos al sufletului său. Pentru prima dată, poate, îi era ruşine, nu numai de un fapt pe care el îl comisese, ci de el însuşi, de caracterul său, de izbucnirile sale, de acest ansamblu de defecte şi calităţi care răspundea la numele de Boris Danoff. Ce valoare avea ataşamentul său faţă de un ideal politic, setea sa de dreptate, de adevăr, dacă se purta ca un laş în viaţa particulară? Cu violenţă, îşi dădu doi pumni în frunte. În cap îi răsunau, în ritmul sângelui, cuvintele: „Nu sunt un ticălos! Nu sunt un ticălos!”

Ridicând capul, se văzu în oglindă, cu o şuviţă de păr căzută, încruntat, maxilarele încleştate; o faţă de boxer urcându-se în ring. Ar fi vrut să-şi smulgă această mască rea, să fie altul, să se conducă după principii nobile. Inima îi era plină de prietenie pentru Patrice, dar nu putea să renunţe la Elizabeth. Respira sacadat. Soţia sa îl privea atât de îndepărtată, atât de inexistentă, dintr-o fotografie. Şi ei îi datora, acum, explicaţii. Fiecare obiect îl acuza în această casă plină de amintiri. Se simţi ca alungat din propria-i casă, de către cei care odinioară îi acordaseră încrederea. După o ultimă aruncătură de ochi la acest decor ostil şi totuşi familiar, se duse în antreu, îşi îmbrăcă pardesiul, îşi puse pălăria, deschise uşa; simţea nevoia să meargă singur pe stradă, dar, ajuns afară, noaptea, frigul îi înnegurară gândurile.

Nu ştia unde să se ducă, nu ştia cum să se justifice.

Magistrala, flancată de statui, ducea la Domul Invalizilor. Trecu o bicicletă-taxi, cu doi biciclişti voinici, ale căror siluete aplecate le zări sub lumina unui felinar albăstrui. În spatele lor, un cuplu se înghesuia într-o remorcă pe roţi. Apoi, un convoi de camioane germane făcu să vibreze carosabilul lucios. Tăcerea se reinstala printre casele în doliu. „De ce a plecat Elizabeth? Când se va înapoia?” Fiecare întrebare pe care o lansa în gol îl convingea de puterea pe care femeia aceasta o dobândise asupra lui. Iubise el oare înainte de a o cunoaşte? Da, desigur, dar tot trecutul pălea, dispărea, se risipea ca ceva inutil: era bine, era rău? întrebările n-aveau sens. Boris al lui Odile nu mai exista. Puţin câte puţin i se alăturase în moarte. Cel care rătăcea acum prin ceaţă era un alt om. Dacă Elizabeth s-ar fi reîntors, ar trăi alături de ea o pasiune pe care nicio altă amintire n-ar tulbura-o vreodată: „Ce-i de făcut ca ea să mă înţeleagă, să mă creadă? Ce-i de făcut ca ea să fie tot atât de sinceră, tot atât de înverşunată ca şi mine, în dorinţa sa de a fi fericită?” Rarii trecători nu se desluşeau din ceaţă. Boris traversă esplanada pustie, se sprijini în coate de un parapet de piatră şi privi în jos, spre apa neagră şi domoală a Senei. Raţiunea îi amorţise. După un timp, i se păru că dormea în picioare, sfârşit de oboseală şi de tristeţe.

Din fundul camerei sale, Patrice auzi zgomotul uşii deschise şi închise la loc, o tuse nervoasă în antreu, o mişcare de scaun în salon. „S-a-ntors”, îşi zise el şi această constatare îl uşură. Se întinsese pe pat complet îmbrăcat, cu o ţigară în colţul buzelor, şi, mai bine de o oră, nu încetase să evoce scena penibilă care pusese capăt prieteniei lor. După o explozie de furie, încercă, după obiceiul său, să se substituie cu gândul celui care-l jignise, pentru a-l judeca imparţial. Fără îndoială, Boris avea dreptate să se apere contra acuzaţiei de a-şi fi premeditat, de mult timp, lovitura. În prezent, el era prins, subjugat în aşa măsură, încât numai instinctul său

îl conducea violent în căutarea fericirii. „Iresponsabil!”, gândi Patrice şi acest cuvânt i se păru aşa de exact, încât îl repeta în şoaptă. Calmul îi revenea, un calm supranatural, aproape neliniştitor, pe care el recunoştea că-l încercase deja într-altă epocă, tot atât de tragică, din bietul său destin. O dată mai mult, avea sentimentul că el nu era făcut pentru a-şi construi existenţa, ci pentru a se supune celei care îi era impusă. Incapabil de a adapta fiinţele şi evenimentele voinţei sale, de îndată ce se amesteca în lumea bărbaţilor şi a femeilor, primea lovituri şi bătea în retragere. Boris şi Elizabeth existau pe pământ pentru a căuta aici o fericire materială, cu încăpăţânare, chiar cu cruzime, pe care le-o punea la dispoziţie o natură mereu în mişcare, mereu înnoită, în care cel slab cedează celui puternic, în care moartea e legată de viaţă. Erau două animale de acelaşi soi. El, în schimb, n-avea nici pofta, nici curajul, nici orbirea lor! Destinul lui era acceptarea, visarea. El trebuia să dispară, să plece, să-i lase singuri, cuprinşi de patimă unul pentru celălalt. Odinioară, doar la gândul de a o părăsi pe Elizabeth, credea că-şi pierde minţile. Cearta sa cu Boris îl purificasc. Se ridică în capul oaselor, atent la un fenomen lăuntric, un pic dureros. Ceva ca o reacţie organică împotriva nenorocirii. Tot corpul său, eliberat, părea că pluteşte deasupra aşternutului. Exista un termen precis pentru a defini această impresie de bucurie şi necaz, de duioşie în indiferenţă? El înţelegea, ierta şi ochii i se umplură de lacrimi. Pe culoar se auzi pasul lui Boris. „Va veni oare să-mi bată la uşă?” Patrice spera acest lucru, sigur până la urmă că a găsit soluţia problemei. „El o să intre. O să-i explic. Ne vom împăca, înainte de a ne despărţi, pentru că aşa trebuie!” Dar pasul se depărta. Boris se ducea drept spre camera sa. „Ce trist trebuie să fie-l gândi Palrice. Cât îl plâng pentru tot ce mi-a făcut!” Se lungi din nou. Îşi ridică privirea spre tavan; un surâs îi apăru pe buze.

Primul contact al Elizabethei cu Megève a fost

dezamăgitor. Hotelurile erau pline de oameni bronzaţi şi indiferenţi, care plăteau oricât pentru dreptul de a ignora războiul. Nu fuseseră niciodată atâtea fete frumoase pe piste şi în baruri. Mii de intrigi sentimentale se ţeseau în sat. Unele cabane erau vestite prin recepţiile fastuoase care se dădeau acolo noaptea. Cea mai mare parte a restaurantelor se aprovizionau de.pe piaţa neagră şi-şi tratau clientela ca în timp de pace. Fermierii din jut câştigau averi. Roata de şvaiţer valora greutatea ci în aur, porcul era o zestre ambulantă. Nicio uniformă nu venea să tulbure această sărbătoare neîntreruptă a inimilor şi a stomacurilor; italienii, care controlau de puţin timp sectorul, nu se arătau decât rar şi, de obicei, în ţinută civilă. Se spunea despre ei că nu sunt „stingheritori”. Totuşi, la „Două capre sălbatice”, Amélie şi Pierre se străduiau încă să respecte cu onestitate regulile raţionalizării: La ora meselor, convivii priveau cu consternare nişte cocoloaşe slabe de macaroane, nişte fărâme de carne, o legumă mizerabilă, purtate pe o tavă de argint de către o chelneriţă solemnă. Amélie trecea printre mese pentru a strânge bonurile, scuzându-se şi oftând. Seara, le lipea pe coli mari de hârtie în pătrăţele. Şeful buçatar rus nu mai revenise după armistiţiu; lucra la Paris. O femeie, originară din Lyon, se ocupa acum de bucătărie. Pierre a ajuta cât putea. În zadar îşi băteau ei capul să varieze meniurile şi să dea atenţie prezentării felurilor de mâncare; clienţii se plângeau că sunt prost hrăniţi. Cei care dispuneau de mijloace, la prima ocazie, plecau la un hotel unde tarifele erau mai ridicate, patronii mai puţin scrupuloşi şi carne măi din belşug. Ceilalţi îşi poleiau sără; ia mâncând câte un salam procurat clandestin, în camera lor, sau oferindu-şi de două ori pe săptămână, „o masă copioasă pe săturate”, la cel mai bun han din jur. Grija cea mai sâcâitoare, pentru Pierre şi Amélie, era însă cea a încălzitului. Cu raţia de cărbune care le fusese alocată pentru întregul sezon nu s-ar fi putut încălzi casa

nici măcar o lună. Încercaseră turba, al cărei randament caloric era derizoriu şi sfârşiră prin a recurge la lemne, care nu lipseau din ţinut, dar buştenii de brad ardeau repede. Pierre trebuia să se scoale de trei ori pe noapte pentru a întreţine focul. În timpul zilei, Amélie pipăia adesea radiatoarele, îşi chema soţul şi-i şoptea la ureche: „Pierre, se răcesc”. Palid, cu faţa suptă, el consimţea cu o mişcare din cap şi se ducea în pivniţă. În timp ce el arunca buştenii pe foc, o femeie cobora înfrigurată din camera sa exclamând:

— Nu ştiu ce se-ntâmplă, doamnă Mazalaique, dar apa e de-abia caldă!

— Va fi caldă într-o clipă! răspundea Amélie cu un zâmbet obosit.

Elizabeth îşi rugă părinţii să-i imite pe ceilalţi hotelieri care, pentru a-şi păstra clienţii, se aprovizionau cu alimente din alte locuri decât de la piaţa oficială, dar Pierre şi Amélie se încăpăţânau în cinstea lor exemplară.

— Tatăl tău şi cu mine nu vom coborî niciodată până la asemenea practici. Preferăm să câştigăm mai puţini bani, să muncim mai mult şi să n-avem nimic a ne reproşa!

Ca vechi luptător din 1918, Pierre acorda o încredere deplină mareşalului. În mai multe rânduri, Elizabeth se străduise să-i explice tatălui său că deşi Pétain crezuse, sincer, în eficienţa unei colaborări între învingători şi învinşi, evenimentele din aceste ultime. luni îl contraziceau. Persecuţia evreilor, invadarea totală a Franţei, încercarea neizbutită de capturare a flotei la Toulon ar fi trebuit, zicea ea, să-l determine să denunţe trădarea germană şi să treacă deschis de partea aliaţilor.

— Tu nu eşti decât o copilă! îi răspundea Pierre. Tu asculţi Radio-Londra şi pe prietenii tăi din Paris. Voi n-aveţi nicio idee despre omul care ne conduce. Din moment ce Franţa are un şef respectabil, ar fi o crimă să-l şicanezi cu fleacuri!

Amélie împărtăşea, evident, convingerile soţului

său. Niciodată Elizabeth nu se simţise mai îndepărtată de lumea în care trăiau părinţii săi. Ea îi iubea mult dar nu aproba nici metodele lor de lucru, nici gusturile, nici aspiraţiile lor. În întregime absorbiţi de comerţul lor, ei vedeau universul prin gemuleţul dintre bucătărie şi sala de mese, prin care se trimit farfuriile cu mâncare. Fiica lor chiar n-avea cu ei decât scurte conversaţii între orele de serviciu. De îndată ce voia să-şi ajute mama, aceasta o oprea:

— Nu, nu! Asta nu-i o treabă pentru tine. Tatăl tău şi cu mine avem deprinderile noastre…

Ea îşi dădea seama că-i irita un pic amestecându-se în treburile lor şi că ei îşi făceau un merit din a-i refuza sfaturile. Amélie ar fi dorit s-o vadă ieşind cu nişte clienţi, dar – se schimbase ea sau ei?

— Elizabeth găsea că erau mai puţin simpatici, mai puţin amuzanţi decât cei de odinioară. Feţele lor bronzate, vocile lor stridente, manierele lor neobişnuite o indispuneau ca o sfidare a tristeţii ei. Dispreţuind invitaţiile lor, ea pleca singură la Rochebrune sau la „muntele d’Arbois. Performantele sportive n-o mai interesau. Îi plăcea să se piardă, departe de pârtii, pe vreo pantă albă, mărginită de brazi negri.

Acolo, alunecând pe schiuri, sorbind mirosul rece al zăpezii, oprindu-se, clipind din ochi în sclipirea cerului şi a pământului, se gândea la chinul său de nespus. Cum reacţionase Boris la citirea scrisorii? îi înţelesese el bine duioşia şi hotărârea? Nu-i trecuse prin cap să mărturisească totul celui mai bun prieten al său, într-un acces de mânie? în primele zile ale şederii la Megtive, ea se aştepta să primească vreun mesaj interzonal de la Boris. Apoi, aşteptarea prelungindu-se, ea conchise că el se resemna uşor în faţa unei despărţiri inevitabile. „Fără îndoială că m-a şi înlocuit deja!”, gândea ea mai mult cu melancolic decât cu uşurare. Nu asta voise ea? Patrice nu scria nici el. Ea îi trimisese totuşi din Megeve o carte poştală interzonală de şapte rânduri, pentru a-i spune că

se odihneşte în casa părinţilor săi şi încă nu ştia când avea să se înapoieze. Singurele veşti pe care le avea de la Paris îi veneau de la Arlette, care o întreba, pe ocolite, dacă era tot în aceeaşi stare de spirit, şi de la domnişoara Pologne, care o liniştea asupra mersului comerţului său. Într-adevăr ea nu era grăbită să părăsească acest ţinut înzăpezit. Aici se simţea la adăpost, protejată, amorţită. Chiar ecourile războiului ajungeau la ea ca printr-un paravan de ceaţă. Totuşi, în toate părţile, departe, bătălia reîncepu. Ruşii, declanşând o vastă ofensivă, îi împingeau înapoi pe germani spre Don, eliberau Leningradul, se apropiau de Rostov, înaintau în Caucaz, încercuiau armata generalului von Paulus, la Stalingrad. La 4 februarie, ziarele publicară o veste uluitoare: după mai multe săptămâni de luptă disperată, germanii capitulaseră printre ruinele acestui oraş pe care Hitler se jurase să-l păstreze cu orice preţ. În Germania se ordonase doliu naţional de trei zile. La Megâve, clienţii se bucurau. Pierre admitea că gaulliştii „mizaseră probabil pe cartea norocoasă”.

— Aş vrea să fiu contra germanilor şi pentru Potain, îi spuse el într-o seară Elizabethei.

— Asta-i imposibil, tată!

Era vădit contrariat. Atitudinea fiicei sale, cuvintele clienţilor pensiunii, comunicatele din ziare, totul acum îl obliga să creadă că se înşelase presupunând că, în faţa puterii militare germane, singura po itică rezonabilă era cea pe care o alesese guvernul de la Vichy. Câteva zile mai târziu o altă informaţie îi spori nedumerirea: în Franţa tocmai fusese instituit Serviciul Muncii Obligatorii, la iniţiativa lui Pierre Laval şi toţi oamenii născuţi între 1 ianuarie 1912 şi 31 decembrie 1921 erau obligaţi să se supună recensământului pentru a da lămuriri despre ocupaţiile lor. Comentatorul de la radio preciza că dintre oamenii tineri inactivi cea mai mare parte aveau să fie întrebuinţaţi la exploatările industriale

şi agricole franceze, dar nu era nicio îndoială că această măsură era destinată să furnizeze mână de lucru uzinelor din Germania. Acest subterfugiu grosolan stârni un val de indignare în ţară. Elizabeth era liniştită că Boris şi Patrice aveau o situaţie asigurată şi că, prin urmare, ci n-aveau de ce să se neliniştească. La Megeve nişte băieţi dispărură de pe o zi pe alta. Se şoptea că se alăturaseră Rezistenţei, pentru a evita să se supună legii. Toate familiile evreieşti fură cuprinse de panică şi erau multe în regiune. Două familii de evrei, oameni în vârstă, părăsiră brusc hotelul „Două capre sălbatice”, fără să-şi lase adresa. Probabil că aveau să încerce să se refugieze în Elveţia. Munteni experimentaţi asigurau trecerea frontierei, dar aceasta era o treabă cu atât mai costisitoare, cu cât era mai riscantă: începând cu 30 ianuarie, miliţienii lui Josoph Darnand fuseseră oficial însărcinaţi cu operaţiuni poliţieneşti împotriva tuturor clementelor ostile regimului.

Dovezile de fidelitate ale preşedintelui Laval faţă de cancelarul Hitler îşi primiră în sfârşit recompensa prin suprimarea liniei de demarcare, care, de altfel, îşi pierduse orice semnificaţie de la 11 noiembrie al anului precedent. Ziarele din 22 februarie anunţară în mod triumfal că, începând la de 1 martie, corespondenţa avea să fie liberă, iar formalităţile de control reduse la o simplă verificare a identităţii între cele două zone ocupate din

Franţa. Nemaisperând să primească nici măcar o scrisoare cât de scurtă de la Boris, Elizabeth primi această veste cu indiferenţă.

Într-o seară, ea acceptă să cineze cu nişte clienţi din hotel, într-un restaurant faimos din Megève. Toate locurile fiind ocupate, noii veniţi trebuiau să se aşeze la bar, aşteptând la rând pentru a se înfrupta cu fripturi, cu unt, cu brânză, fără bonuri, şi cu clătite flambate. Ameţită de mirosul felurilor de mâncare destinate altora, Elizabeth urmărea anevoie conversaţia tânărului cuplu

care o invitase. În sfârşit, patronul îi anunţă că masa lor era liberă. Oamenii se ridicau sătui, congestionaţi, şi se îndreptau, cu pas greoi, spre ieşire. O femeie blondă, înaltă, trecând prin faţa Elizabethei, se întoarse şi murmură un „bună ziua” cu o voce tărăgănată. Elizabeth o recunoscu pe fosta iubită a lui Christian: Françoise Renard. îmbătrânise. Pe faţa ei prea bronzată, ridurile erau marcate ca nişte crăpături într-o turtă dulce.

— Ce mai faceţi? întrebă ea. E un secol de când nu v-am văzut. Tot aşa de frumoasă! Christian îşi vorbeşte adesea de dumneavoastră.

— El e aici? întrebă Elizabeth, fără a se fâstâci.

— Nu, la Geneva, cu soţul meu. Nu ştiaţi? Au creat acolo o mare afacere imobiliară. Eu, eu fac naveta între Franţa şi Elveţia. Sunt de naţionalitate elveţiană. E foarte comod, în vremea noastră. Aveţi un comision pentru Christian?

— Nu, deloc! zise Elizabeth cu surâsul său cel mai monden.

Françoise Renard îşi undui şoldurile în pantalonii de schi cu durtgă, îi făcu apoi un semn cu mâna şi ieşi. Elizabeth rămase un moment uimită de neruşinarea acestei femei, pe care o surprinsese cândva în patul lui Christian şi care acum i se adresa pe un ton aşa de amabil. De fapt, această parte a existenţei era definitiv moartă în memoria sa. Puţin îi păsa că Christian se refugiase în Elveţia şi că, fără îndoială, acolo câştiga mulţi bani. Chiar amintirea lui Bertrand începuse să se şteargă, până într-atât încât nu dorea să-l revadă. Se va întâmpla la fel, în câteva luni, în câţiva ani, şi cu Boris? Nu! Cu toate că legătura lor fusese de scurtă durată, Elizabeth simţea că va reveni mereu la rarele imagini pe care le păstrase din aceasta. Abia înrădăcinat în trecutul ei, Boris îi asedia viitorul. Ce avea deci aşa de extraordinar acest bărbat înalt, aspru, voluntar, neîndemânatic şi gelos? Căuta un defect, o slăbiciune, ceva neplăcut, care să-i permită să-şi revină, să evadeze,

dar, printr-o secretă indulgenţă, toate defectele pe care i le-ar fi putut găsi se transformau în vizibile calităţi. Ea se gândea la protecţia care i-o oferea, la mângâierile lui, îi auzea din nou vocea: „Elizabeth, Elizabeth!” Tresări. Vecina sa îi întindea lista:

— Vă recomand insistent muşchi de vită à la Régence. Se serveşte aici cu o garnitură de carne tocată, paté de ficat de gâscă, de ciuperci şi de trufe.

În tot timpul mesei, Elizabeth fu foarte bine dispusă. Tovarăşii săi de masă râdeau de cele mai mici glume ale ei. Îşi spuse de vreo câteva ori: „De fapt, n-am niciun motiv să fiu nefericită. Trăiesc momente foarte plăcute. Nu-i nimeni pe lume mai liber decât mine!” Dar cu cât se arăta mai veselă, cu atât era mai conştientă că joacă un rol care nu-i convenea.

A doua zi după prânz, Amélie avu o lungă conversaţie, în camera sa, cu Elizabeth. Iarăşi, era vorba despre magazin:

— Înţeleg că tu te interesezi de acest mic comerţ, zise Amélie. Nu merge prea rău, îţi dă o ocupaţie, îţi aduce bani… Dar tatăl tău îmi spunea chiar aseară – nu crezi, dată fiind evoluţia evenimentelor, că ar trebui să cedezi administrarea magazinului şi să vii să locuieşti cu noi?

— Nici vorbă de aşa ceva, mamă! replică Elizabeth cu o voce tremurătoare.

— De ce? Ce te reţine la Paris, în afară de munca ta?

Elizabeth îşi imagina vidul care o aştepta la înapoierea sa şi vorbi poticnindu-se:

— Ţi-am explicat deja, mamă. Eu duc la Paris o existenţă foarte animală, foarte activă. Sunt înconjurată de prieteni. Am prins gustul independenţei…

Aşezată într-un fotoliu, cu mâinile rezemate de braţele lui, Amélie clătină trist din cap:

— Văd, văd… dar, în sfârşit, tu eşti singură… aprovizionarea cu alimente e grea. Ai slăbit!…

— Şi tu ai slăbit! Ca toată lumea!…

— Gândeşte-te bine, Elizabeth… cu noi tu nu vei duce lipsă de nimic…

— M-am lot gândit, mamă. Trebuie chiar să mă gândesc serios la plecarea mea. Domnişoara Pologne e perfectă pentru a servi clienţii, dar nu pentru a se ţine după furnizori, nici pentru a alege noi modele! în opt zile, cel mai târziu…

— Aşa repede! exclamă Amélie.

— Acum că linia de demarcare e suprimată, o să pot veni mai des!

Amélie se uită la fiica sa cu o caldă duioşie şi oftă:

— Să sperăm! Te văd atât de rar! Nu mai ştiu aproape nimic despre tine… nu te gândeşti să-ţi refaci viaţa?

„Să-mi refac viaţa!”, mereu această frază stupidă! Amélie vorbea ca Ariette. Elizabeth se îmbăţoşă:

— Pentru a-ţi reface viaţa, trebuie să fie doi, zise ca calm. Şi în gândurile mele nu există nimeni. Nu-mi pare rău. Dac-ai şti cât îmi place singurătatea!

Aceste cuvinte căzură într-o adâncă tăcere. „Am dezamăgit-o”, gândi Elizabeth. Ea însăşi era epuizată de acest asalt scurt şi dezordonat, dar acum totul se lămurise între ea şi mamă-sa. Conversaţia n-avea să aibă urmări; era esenţialul.

— Dacă tu eşti fericită aşa, murmură Amélie.

— Sigur, mamă, foarte fericită! zise Elizabeth îmbrăţişând-o.

Şi, aruncând o privire pe fereastră, adăugă:

— Ce timp splendid. Mă duc să fac o coborâre!

În seara plecării, Pierre neputând să părăsească hotelul, pe Elizabeth o conduse numai Amélie până la gara din Sallanches. Autocarul, dotat cu un gazogen, înainta încet pe drumul cu noroi îngheţat. În dosul geamurilor dantelate de chiciură, un peisaj nocturn, negru de fum şi alb de zăpadă. Aşezate una în faţa alteia, mama şi fiica tăceau şi se ţineau de mână, cu degetele încleştate. Ajunseră la Sallanches cu douăzeci de minute

înaintea sosirii trenului.

Era puţină lume pe peron. O lumină slabă, albăstruie, se strecura spre şine. Umbre încărcate cu bagaje navigau în ceaţa rece.

— Vacanţa asta a trecut aşa de repede! zise Amélie. O să-mi scrii des?

— Da, mamă.

— În orice caz, vom veni să te vedem la Paris, după terminarea sezonului de iarnă.

Nu mai ştiau ce să-şi spună. Timpul trecea anevoie. În sfârşit, o vibraţie sonoră zgudui pământul. Locomotiva apăru, spintecând noaptea. Vagoanele trenului defilară, se opriră, cu ferestrele oarbe. Elizabeth îşi îmbrăţişa mama. Două sărutări grăbite; gestul de desprindere şi Amélie o şi văzu pe fiică-sa în picioare pe scară, manevrând ivărul uşii, împingându-şi valiza pe culoar. Când trenul se smulse din loc, o mână se agită în spatele unui ochi de geam aburit. Ultimul semn al Elizabethei. „Ce singură e! gândi Amélie. N-am ştiut nici s-o reţin, nici s-o ajut cu nimic. Ce-o să se întâmple cu ea fără noi?” Regretul se transformă în remuşcare. I se părea că nu-şi îndeplinise datoria de mamă. Garnitura se îndepărtă. Un funcţionar traversa calea ferată balansând un felinar.

9.

Trecând pragul apartamentului său, Elizabeth dădu cu ochii de o scrisoare care fusese strecurată pe sub uşă. Punându-şi jos valiza, ridică plicul şi-l desfăcu. Scrisul lui Patrice se întindea pe două pagini. Elizabeth deschise fereastra, împinse obloanele. Mijind, ziua pătrunse în încăpere şi trezi mobilele. Simţi un miros de casă închisă, îşi aruncă ochii peste domeniul său, se aşeză pe marginea divanului şi citi: 5 *februarie 1943*. Era o lună de când această epistolă zăcea în antreu, aşteptându-şi destinatara.

„*Scumpa măi Elizabeth*.

Ţi-am scris aceste rânduri pentru că mâine voi

părăsi Parisul şi pentru că, fără îndoială, nu ne vom mai vedea multă vreme. Mama mă cheamă lângă ea. Verii mei, la care locuieşte, mi-au propus un post la tăbăcăria lor de la Bergerac. Ar fi o nebunie să refuz! Ce-aş face aici? Viaţa mea era tristă, plictisitoare, fără afecţiune, fără speranţă. Îmi pierdeam timpul la birou şi aiurea. Eram dezgustat. Am reacţionat. Ţi-am spus că am reuşit să *închiriez casa noastră din Saint-Germain în condiţii foarte bune? Plec deci cu sufletul liniştit. Singurul meu regret e că nu ţi-am punit vorbi, înainte de a pleca definitiv. Dar nu e mai bine aşa? Aş fi avut eu tăria să-ţi suport privirea? Nu răspunde la această scrisoare, Elizabeth! Uită-mă! îţi doresc multă fericire. Tu nu eşti făcută pentru singurătate. Ţi-au spus-o şi alţii, probabil. Pe mine însă poţi să mă crezi, penftu că n-am niciun gând ascuns, afirmând-o o dată în plus, astăzi. Adio, Elizabeth. Te-mbrăţişez cu prietenie, Patrice*".

Lăsă să-i cadă scrisoarea pe genunchi. Tristeţea ei era însoţită de acea sfârşeală pe care o poartă în sine orice eveniment ireparabil. Patrice îi apărea deodată atât de îndepărtat, încât se gândea la el ca la o imagine din copilărie, ca la un trecut de mult apus şi pe care nimic n-ar putea să-l reînvie. Era fericită că găsise în el curajul de a pleca. O fiinţă cu calităţile lui merita un destin mai bun. Rupând-o cu Boris, ar fi putut continua să-l întâlnească pe el, fără a minţi? El o elibera, eliberându-se pe sine. Îi făcea acest ultim serviciu. Deja îi putea evoca chipul, vocea, cu mai puţină suferinţă. El se odihnea, surâzător şi liniştit, în memoria ei: un prieten mort şi iubit cu duioşie. Reciti scrisoarea. Câtă demnitate şi împăcare liniştită în hotărârea lui! Dar de ce nu făcea nicio aluzie la Boris? O teamă o cuprinse. Din nou, îşi imagină o explicaţie, o ceartă între cei doi prieteni. Nu, însuşi tonul afectuos al epistolei dovedea că Patrice nu ştia nimic. Se linişti. Nu mai era nimeni în viaţa ei. Ziua de mâine nu mai avea contur. Era bine. Se ridică, stăpână a unui mare vid. Inima îi era grea. Simţea

în gât un fel de înţepătură amară. Cu gesturi mecanice, îşi desfăcu valiza, îşi aranjă îmbrăcămintea în dulapuri, repuse la locurile lor toate lucrurile familiare, intime.

Era ora unsprezece când sosi la prăvălie. Domnişoara Pologne, pe care o anunţase despre înapoierea sa, o primi cu entuziasm:

— Ah! se poate spune că sporturile de iarnă v-au prins bine. Ce mină superbă! Ce bronzată sunteţi!

Magazinul era în ordine, dar aproape nu mai erau bijuterii în vitrină.

— N-aţi luat legătura cu domnul Kholodetski? întrebă Elizabeth.

— N-am îndrăznit! replică domnişoara Pologne. Articolele de acest gen sunt ceva special; am preferat s-aştept să vă înapoiaţi dumneavoastră ca să faceţi o nouă comandă.

Elizabeth se gândi la toate vânzările pe care domnişoara Pologne le pierduse din lipsă de iniţiativă şi regretă că a stat atâta timp la Megâve.

— În schimb, reluă domnişoara Pologne, am lucrat bine cu discurile. Germanii sunt în mod hotărât un popor foarte muzical. Nu mai am nimic din marii clasici.

De la începutul ocupaţiei, noile înregistrări erau aşa de rare, încât comerţul cu discurile de ocazie căpătase o importanţă extraordinară. Ariile engleze şi americane mai ales erau foarte cotate, fiind interzise de către autoritatea germană. Elizabeth păstra câteva exemplare dintre acestea într-un colţ. Ea se aşeză la casă şi deschise registrul de conturi. Aplecată peste umărul ei, domnişoare Pologne comenta vânzările cu vioiciune:

— De sărbători am avut zile grozave. În ianuarie, bineînţeles, s-a mai calmat… totuşi, dumneavoastră vedeţi, de la 25…

Asurzită de flecăreala ei, Elizabeth întorcea foile încet şi se gândea la scrisoarea lui Patrice. Deodată, domnişoara Pologne izbucni:

— Ah, Dumnezeule, uitam să vă spun: domnul

Danoff a telefonat pentru dumneavoastră

O bucurie fulgerătoare o năpădi pe Elizabeth.

— Când? întrebă ea.

— De foarte multe ori. Ultima dată alaltăieri… Tocmai primisem anunţul dumneavoastră… şi i-am spus c-o să vă înapoiaţi în dimineaţa aceasta; am făcut bine?

— Sigur că da, murmură Elizabeth.

Se destinse imediat. Ce se petrecea? Nu voia să-l mai revadă, şi era fericită că n-o uitase! Fără-ndoială că avea să mai teleeioneze. Ar avea nevoie de toată energia ei pentru a-l ţine la distanţă. Totuşi ea trebuia să facă acest lucru cu prudenţă, din respect pentru sine. Se uită la telefon ca la o maşină; nfernală care, dintr-o secundă într-alta avea să explodeze, sfărâmând pereţii, dându-i peste cap existenţa, punând din nou în discuţie o victorie câştigată cu preţul unui teribil efort de voinţă. Domnişoara Pologne o fixă cu privirea, cu un surâs insinuant. Elizabeth ridică receptorul şi formă numărul Arlettei:

— Alo, Arlette? Da, tocmai m-am reîntors…

Ocupat. Boris ascultă o secundă semnalul precipitat, enervant şi puse receptorul în furcă. Din biroul său cu geamuri, asculta zumzăitul laboratorului de cercetări, în care se agitau câţiva muncitori în salopete gri. Scheme executate în linii fine îi umpleau masa. Îşi luă rigla de calcul, se aplecă peste o foaie de hârtie plină de cifre, încercă să reînnoade fir i raţionamentului său şi, deodată, renunţă, cu mintea goală, cu inima strânsă de nelinişte. Din nou mâna i se-ntinse spre telefon. Obţinu tonul apăsând pe un buton, fără a mai apela la centralistă. De data aceasta, sunetul lent, cadenţat, îl avertiză că numărul nu mai era ocupat. Boris era aşa de sigur că o găseşte pe domnişoara Pologne la capătul firului, încât fu surprins că aude o altă voce întrebând:

— Alo?

Elizabeth! Ea trăia în acelaşi oraş cu el, la îndemâna dorinţei lui. Ea repetă;

— Alo? Alo? Vă ascult…

În timpul acesta, Boris tăcea, ţinându-şi răsuflarea. El voia doar să ştie dacă Elizabeth se înapoiase. După scrisoarea de ruptură pe care i-o scrisese, îşi dădea seama că, insistând să o vadă, că l-ar refuza. Cel mai bun mijloc de a o întâlni era însă să se prezinte la ea acasă, pe neaşteptate. Are să se ducă diseară, după ieşirea de la birou…

„Trebuie să fie o greşeală”, îşi zise Elizabeth şi închise telefonul. Boris făcu la fel. Propria-i tăcere îl epuizase. îl privi cu un aer absent pe Desmourets, care intra să-i aducă o piesă fasonată din nou.

— Puncţi-o acolo… vă mulţumesc…

— O să veniţi diseară la Tapin? şopti Desmourets.

— Nu ştiu… E mult de lucru?

— Nu, nişte fleacuri.

— Atunci nu prea contaţi pe mine.

— Bine, domnule Danoff.

Desmourets se retrase discret şi închise uşa.

Boris reveni anevoie în lumea reală. Ce-avea să se întâmple când el se va afla din nou în faţa Elizabethei? Cum avea să reacţioneze ea, când va afla că se certase cu prietenul său şi că acesta îl părăsise în mod necugetat, fără a-şi lăsa adresa? A doua zi după cearta lor, Boris descoperise, la înapoierea de la birou, un bilet de la Patrice prin care-l anunţa că pleacă definitiv, şi o sumă de bani reprezentând contribuţia lui la cheltuielile menajului. Unde locuia acum? Care îi era viaţa? Boris nu ştia nimic. Ar fi putut să se informeze la instituţia la care lucra prietenul său, dar era prea mândru ca să se înjosească printr-o astfel de manevră. Condamnat de către Patrice, prefera să suporte tristeţea unei afecţiuni pierdute decât să se lanseze în cercetări nesigure.

Şi totuşi, se simţea nenorocit, dezorientat, singur. Îi era ruşine de slăbiciunea sa. Îşi privi ceasul şi gândi: „În seara asta se va hotărî totul”.

La ora şapte şi jumătate, Boris era la uşa

Elizabethei. Ştia că e acasă; din stradă, zărise o rază de lumină pe lângă perdele. Sună. Ea apăru în cadrul uşii, iar el rămase un moment zăpăcit, ca şi cum nu s-ar fi aşteptat s-o vadă. Aşa, bronzată, era şi mai atrăgătoare, mai seducătoare decât atunci când s-au despărţit. Simţi o stranie gelozie pe acel aer ispititor şi plăcut pe care îl căpătase departe de el. Ea îl privea cu mirare. O întrebă:

— Poţi să mă primeşti, Elizabeth?

Ea păstra o muţenie şi o imobilitate de statuie.

— Sigur că ar fi trebuit să vă previn despre vizita mea, reluă Boris. V-am telefonat azi-dimineaţă, numai ca să ştiu dacă v-aţi înapoiat. N-am vrut să vă vorbesc la telefon; m-am temut să nu refuzaţi... şi trebuia neapărat să vă văd!... Nu puteam să dau ascultare scrisorii!... Lăsaţi-mă să vă explic...

Se retrase, făcându-i loc şi-l pofti:

— Intră, Boris.

Încercă un elan de speranţă, dar se opri încurcat, în pragul salonului. Arlette era acolo, aşezată într-un fotoliu, cu privirea clară, cu surâsul pe buze. Venit să-şi apere fericirea, nu se simţea bine în rolul de amic venit în vizită, pe care împrejurările i-l impuneau. Se văzu în – oglindă, tras la faţă, cu o privire insolentă şi fixă; avea un aer de răufăcător, de nebun. În timpul acesta, Elizabeth şi Arlette continuau o discuţie banală în care era vorba de Megcive, de pârtiile mai mult sau mai puţin accidentate, de campionii de schi, de baruri la modă... Boris nu ştia să schieze. Se uita fix la cele două femei, cu ciudă. Veselia Elizabethei i se părea neliniştitoare; trebuie că s-a distrat bine pe-acolo. Nu cumva el sosea prea târziu? Nu se şi îndrăgostise de altul? Această presupunere îl îngheţă. Participă cu greu la conversaţie. Ce gândeau oamenii despre ocupaţie în zona de sud? Aprovizionarea cu alimente era mai uşoară decât la Paris? Punea întrebări alandala, abia aşteptând răspunsurile, ţintuind-o peElizab eth cu o privire răzbunătoare şi drăgăstoasă, a cărei insistenţă ea părea

că n-o observă. Cât despre Arlette, ar fi ucis-o, mai ales că ea îşi dădea toată silinţa să-i prelungească supliciul. De fiecare dată când se mişca, credea că are de gând să plece, dar ea se-nfunda şi mai tare în fotoliu, aprindea o ţigară. La ora opt fără un sfert, în sfârşit, se ridică zicând:

— Trebuie neapărat s-o-ntind!

Elizabeth vru s-o reţină, şi Boris se temu ca nu cumva să se lase convinsă. Nu, ea îi întinse mâna, el i-o strânse în grabă. Arlette şi Elizabeth se îndreptară spre uşă, le auzi vorbind încet în antreu. „Ce-or fi mai având să-şi spună?” Murea de nerăbdare. Elizabeth reveni singură şi se opri cu mâna pe spătarul unui fotoliu. Boris făcu un pas, doi paşi, fără a o pierde din ochi. Rugămintea pe care el nu îndrăznea s-o rostească îi îmblânzea privirea cu o rază mângâietoare. Înainta ca învăluit de o dulce lumină. Chipul Elizabethei se însenină: Era lângă ea, o domina. Ea – şi înălţă capul şi deodată se trezi cu ea în braţele sale şi sărutat, cu o asemenea violenţă, încât el se tulbură, copleşit de fericire. Ea se-ndepărtă de el, tremurând, cu buzele strivite şi murmură:

— Te iubesc mult, Boris!… Aş fi vrut ca totul să fie simplu între noi!… Dar de ce a plecat Patrice?… I-ai spus ceva despre noi?

Boris lăsă capul în jos, încurcat.

— Întâmplător, a văzut scrisoarea pe care mi-o lăsaseşi la portăreasă. M-a întrebat. N-am putut să neg evidenţa. Am avut, chiar în seara aceea, o scenă foarte penibilă. Apoi s-a mutat. Cred că s-a instalat la hotel, în aşteptarea altei locuinţe…

Elizabeth era consternată.

— Nu, interveni ea. A părăsit Parisul. E în Dordogne.

— De unde ştii?

— Mi-a scris. I-am găsit scrisoarea sub uşă, azi-dimineaţă, când m-am înapoiat. E oribil, Boris. L-am înşelat, l-am făcut să sufere. Trebuie să ne deteste

acum…

— Nu ic detestă, pentru că te-a înştiinţai despre plecarea sa. În ochii lui eu singur sunt vinovat. Am pierdut un prieten pe care-l iubeam profund, dar te-am regăsit şi vreau să uit tot restul pentru a nu mă mai gândi decât la fericirea noastră. Pentru că vom fi fericiţi, Elizabeth! Şi tu la fel, nu-i aşa? Eşti sigură de asta, da?

De la o clipă la alta simţea că punea stăpânire tot mai mult pe ea şi că, în acelaşi timp, şi ea căpăta asupra lui o putere din ce în ce mai mare. El repetă:

— Eşti sigură de asta? Spune-mi că eşti sigură!…

Apoi, pe un ton ferm şi firesc, ca şi cum ar fi fost vorba de o problemă cotidiană, întrebă:

— Elizabeth, vrei să fii soţia mea?

Epuizată de emoţie, se uită la faţa neliniştită şi voluntară care seapleca spre ea. Acesta-i era viitorul? Cum ea continua să – tacă, Boris îşi încruntă sprâncenele şi relua, cu o voce şovăitoare:

— Ce este, Elizabeth?

— Nimic, se bâlbâi ea. s

— Atunci, ce-aştepţi pentru a spune: da?

Fără a putea pronunţa vreun cuvânt, cu ochii înotând în lacrimi, se cuibări la pieptul lui Boris.

10.

— E perfect, n-au venit încă, zise Boris intrând în restaurant.

— Am ajuns foarte devreme? întrebă Elizabeth.

— Doar cu zece minute.

Elizabeth sugerase să aleagă un loc public pentru a fi prezentată oficial părinţilor lui Boris. Se gândea că s-ar simţi mai bine să-i întâlnească pe un teren neutru. În situaţia sa, trebuia, într-adevăr, să se arate foarte rezervată, foarte discretă. În zadar afirmase Boris că părinţii lui au fost fericiţi când au aflat că vrea să se însoare cu ea, şi că amândoi, deşi n-o văzuseră decât o singură dată, întâmplător, o găseau încântătoare, ea aştepta neliniştită momentul confruntării. Şeful de sală îi

conduse la masa lor, izolată într-o mică rotondă. Elizabeth se aşeză pe o banchetă de catifea roşie, pe care o domina o oglindă în ramă aurită. Pentru această primă masă de familie, Boris pusese ochii pe un restaurant rusesc de categoria A, unde cinase de mai multe ori, înainte de război, cu părinţii săi. În această seară aveau să fie invitaţii fiului lor.

— Îmi place locul acesta, zise el instalându-se alături de Elizabeth. Când vor veni părinţii mei, îmi voi schimba locul. Mama va sta aproape de tine, tata şi cu mine în faţa voastră.

Conducea ceremonia cu o gravitate naivă.

— Ai aerul unui logodnic de la ţară, zise Elizabeth, surâzându-i drăgăstos.

El dădu din cap:

— Situaţia mă depăşeşte; sunt emoţionat!

— Şi eu la fel, zise Elizabeth.

Îşi privi din nou ceasul.

— Ora opt fără zece. Ce greu trece timpul!

Elizabeth scoase o pudrieră din geantă şi se privi în oglinda rotundă a capacului. Bronzul de la Megtive îi colora încă pielea. Ochii ei îi păreau lui Boris mai mari, mai strălucitori decât de obicei. Ea dădu la o parte cu un deget o şuviţă de păr de pe tâmplă.

— Mai ales, nu mai interveni cu nimic! zise Boris. Eşti încântătoare!

Tresări. Uşa restaurantului se deschisese, dar pentru a lăsa să intre nişte necunoscuţi. Elizabeth încerca să-şi amintească chipurile celor pe care-i aştepta. Şi-l amintea cu mult mai bine pe tatăl lui Boris decât pe mama lui. Şi unul şi celălalt îi păruseră teribil de distanţi, de străini. Se va putea apropia de ei? Nu ştiau că ea fusese soţia celui mai bun prieten al fiului lor. Văduv, el se însura cu o divorţată. Că voia sau nu, trecutul ei trezea neîncredere. Afară de asta, amintirea Odilei şi a copilului ei mort îi reţinea probabil pe aceşti oameni în vârstă să acorde afecţiunea lor unei nou-

venite. Vor face eforturi pentru a reafirma în faţa ei încrederea în viitor, pe care alta le-o inspirase cândva. Vor fi ca nişte actori, care repetau un rol vechi, cu o dublură drept partenară. Sentimentele, cuvintele aveau să fie şi ele aceleaşi. Elizabeth se îngrozi de direcţia pe care o luau gândurile ei. Boris o sorbea din ochi cu dragoste. Nu departe de ea, nişte convivi vorbeau ruseşte cu voci aspre. Elizabeth avu impresia că pierdea din tăria sa morală într-un univers ostil.

— Ora opt şi cinci, bombăni Boris. Ce-or fi făcând?

Părea atât de nerăbdător, încât ea se întrebă dacă nu cumva împărtăşea şi el aceleaşi temeri, fără a îndrăzni s-o spună.

— Tu ţi-ai anunţat părinţii că urmează să ne căsătorim? murmură el deodată.

— Încă nu.

— De ce?

— O să le scriu mâine, zise ea aşezându-şi mâna pe mâna lui Boris.

— Iată-i, şopti Elizabeth şi inima i se strânse. Două siluete veneau spre ea, printre feţe albe de maia, draperii roşii, argintărie şi cristaluri. Tania, înaltă, voinică, cu obraji roşii, ochi albaştri. Mihail, mai slab, cu o mustaţă mică şi căruntă şi cu umerii largi, aduşi. Boris şi Elizabeth se ridicară la apropierea lor. Şeful de sală alergă:

— Iată-vă masa, Mihail Alexandrovici! Fericit să vă primesc, Tatiana Constantinovna! Doriţi să comandaţi acum?

— Nu, mai târziu, zise Mihail. Avem timp, nu-i aşa, Boris?

Boris surâdea ca pentru a-şi invita părinţii să admire femeia pe care şi-o alesese. Ei îşi îmbrăţişară fiul, apoi se întoarseră spre Elizabeth. După câteva cuvinte de o banalitate curtenitoare, se aşezară la masă.

— Cât de ciudată e viaţa! zise Tania. Puteam eu să bănuiesc, văzându-vă la sora mea, că aveţi să deveniţi

într-o zi fiica noastră?

Singurele cuvinte pe care Elizabeth nu le aştepta. Această voce dulce, gravă, cântătoare! Acest surâs de simpatie şi de pace! Părinţii lui Boris aflaseră totul despre ea chiar înainte de a o cunoaşte? Oare trecutul lor de nenorocire, de exil şi supărări îi făcea aşa de permeabili la sentimentele altora? Temerile Elizabethei fură măturate de un suflu de aer pur. îl privi pe Boris pe furiş. El o privea insistent, cu aviditate. Ochii lui spuneau: „Vezi, Elizabeth, totul e simplu! De ce ţi-era teamă?” Mihail pocni din degete. Şeful de sală aduse lista, scuzându-se:

— Ştiţi, n-o să fie ca înainte de război…

— Ştiu, zise Mihail.

Şi, aplecându-se spre Elizabeth, murmură:

— Mi-e tare foame, Elizabeth. Dumneavoastră, nu?

— Ba da, zise ea, amuzată de această întrebare neobişnuită.

— Am pronunţat bine prenumele dumneavoastră în franceză?

— Sigur că da.

— Ah! auzi, Tania? Tu îmi spuneai că n-o să reuşesc să-l pronunţ corect, zise el cu veselie.

Un val de fericire o năpădi pe Elizabeth. Se gândi la mama şi la tatăl ei şi regretă că nu erau aproape pentru a lua parte la bucuria pe care o trăia.

A doua zi dimineaţă, duminică, fu trezită de sonerie. Era târziu. Se ridică, alergă să deschidă uşa şi se pomeni în faţă cu un băiat de vreo cincisprezece ani, încărcat cu un buchet de trandafiri. O carte de vizită întovărăşea buchetul: „Boris Danoff, cu dragostea şi nerăbdarea sa!”

Înduioşată, desfăcu florile, le aşeză într-o vază şi se pierdu în contemplarea lor. Amintindu-şi de prezenţa băiatului, ea îi dădu un bacşiş, dar el nu asta aştepta.

— Doamnă, aţi putea să-mi daţi înapoi hârtia şi acul? o rugă el.

Unde-i era capul? Criza de ambalaje transforma

hârtia, acele, în obiecte preţioase. Ea le restitui băiatului cu un surâs de scuză. Boris sosi şi el, tocmai când Elizabeth termina cu îmbrăcatul. Fără a-i da răgaz să spună un cuvânt, el o prinse în braţe, o sufocă cu sărutări şi izbucni:

— Ghici de unde vin?

— De la florărie, zise ea. Trandafirii sunt minunaţi. El negă din cap.

— Vin de la părinţii mei. Am vorbit despre tine. Ei sunt pur şi simplu cuceriţi de farmecul tău. Sunt aşa de fericit, Elizabeth! Eram sigur că aveau să te placă, dar ai întrecut aşteptările.

— Şi ei îmi plac foarte mult.

— Dar ce-i de făcut că eu nu-i cunosc încă pe ai tăi? Oare mama ta îţi seamănă?

— Cred că eu semăn cu mama, îi răspunse ea cu un surâs. El închise ochii şi oftă, cu gândul departe: „Dacă am fi în timp de pace, ce căsătorie frumoasă am face noi pentru a începe o viaţă nouă!”

— Vei avea totuşi câteva zile de concediu, zise ea.

— Sigur! I-am şi vorbit directorului. Cei de la Hopkins îmi datorează, desigur, atâta lucru. Eu nu-mi cruţ timpul pentru ei. Când e o muncă urgentă, nu se-ntâmplă să mă-ntorc la laborator după cină?...

— Ah, da? zise Elizabeth, şi bănuielile sale se treziră.

— Da, reluă Boris, pe un ton firesc. Tocmai voiam să te avertizez pe tema asta. Se va putea ca, în unele seri, să fiu obligat să mă duc acolo, pentru o oră sau două...

— Unde, acolo? întrebă Elizabeth.

— Ţi-am explicat: la uzină.

Fu un moment de tăcere. Apoi, fixându-şi ochii în cei ai lui Boris, Elizabeth zise încet:

— De ce mă minţi?

— Nu te mint, murmură el.

— Ba da, Patrice mi-a povestit tot!

El se încruntă şi sprâncenele i se apropiară într-o

expresie de mânie:

— Ce ţi-a povestit?

— Că faci parte dintr-un grup de Rezistenţă!

— E absolut fals! strigă el. Dacă aş fi cu adevărat în Rezistenţă, dacă mi-aş fi riscat pielea de zece ori pe zi, ca bravii tipi, care sunt folosiţi într-o reţea, te-aş fi prevenit. Dar, crede-mă, sunt în afara acţiunii. Nicio informaţie nu-mi trece prin mâini.

— Nu trebuie să te dezvinovăţeşti în faţa mea! zise ea. Ceea ce faci e foarte bine. Nici nu mă gândesc să-ţi reproşez ceva…

El îi mulţumi cu o privire veselă.

— Dar mi-e tare frică pentru tine! reluă ea. Cum va fi viaţa noastră?

— O viaţă minunată, Elizabeth, ţi-o promit. Datorită ţie, îmi voi dubla prudenţa. Nu voi accepta nicio muncă în afara celei pe care eu m-am angajat s-o fac, de la început. Dar nu-mi cere să mă dezinteresez complet de o cauză care-mi stă la inimă. Fii alături de mine…

Apucă mâna Elizabethei şi i-o strânse tare, ca pentru a încheia cu ea un pact de asistenţă. Ea răspunse la strângerea lui de mână. Boris o introducea într-o lume nouă. Totul devenea grav şi întunecat în jurul ei.

11.

Prima căsătorie a Elizabethei fusese celebrată la biserica catolică, aşa că ea ar fi putut acum, cu tot divorţul, să se căsătorească cu Boris la biserica ortodoxă, dar acest subterfugiu le displăcea amândurora, şi-atunci hotărâră să se limiteze la căsătoria civilă. Pe măsură ce data evenimentului se apropia, simţeau că le sporeşte nerăbdarea. Fiecare zi aducea o nouă chestiune de rezolvat. Cea a locuinţei mai întâi. Pentru motive sentimentale, uşor de înţeles, Elizabeth nu voia să se instaleze la Boris. Se ocupă deci de subînchirierea apartamentului lui, pentru a se muta apoi în garsoniera din strada François I. Alegerea martorilor nu punea probleme: Ariette şi mătuşa lui Boris erau desemnate

pentru aceste servicii amicale, dar unde avea să aibă loc ospăţul de nuntă? Pe cine aveau să invite? Cum să se îmbrace Elizabeth, potrivit ocaziei? îi scrisese mamei sale pentru a o informa de toate pregătirile. Pierre şi Amélie sosiră cu o săptămână înainte de ceremonie. Aflând că Elizabeth urma să se mărite cu un străin, se temeau ca nu cumva ea să se fi hotărât prea uşor, fără să se gândească la comunitatea de spirit, de educaţie, care asigura soliditatea căsniciilor. Faptul că Boris era văduv nu putea decât să sporească neîncrederea lor dar, de la prima întâlnire cu el, fură cuceriţi. Că se născuse în Rusia, asta nu era deloc un motiv să n-o trateze cu dragoste pe fiica lor. Aspectul lui plăcut şi viril, statura înaltă, profilul frumos o făcură pe Amélie să privească viitorul cu încredere. O luă pe Elizabeth de-o parte şi o încredinţa cu o voce emoţionată:

— Acum, că l-am văzut, ştiu că vei fi fericită!

Părinţii lui Boris o încântară în aceeaşi măsură prin binevoitoarea lor naturaleţe. Ea ar fi vrut să organizeze masa într-un restaurant parizian, dar Tania şi Mihail se opuseră; ei preferau ca reuniunea să aibă loc la ei, într-o atmosferă mai intimă: tinerii soţi, părinţii, martorii... Cazul lui Clémentine stârni o vie controversă. Amélie refuză categoric s-o asocieze la fericirea ei. Încolţită cu întrebări de către Elizabeth, ea mărturisi că ultimele scrisori de la Denis nu lăsau nicio îndoială asupra relei purtări a soţiei lui. Profitând de o procură pe care el i-o trimisese din imprudenţă, îşi închiriase cafeneaua şi de-atunci nu mai dădea semne de viaţă. După informaţiile pe care Amélie reuşise să le culeagă, Clémentine, indiferentă la suferinţele prizonierului, locuia cu un agent de Asigurări, cu cinci ani mai tânăr decât ea şi care îi toca banii. În faţa acestor acuzaţii destul de precise şi grave, Elizabeth nu mai insistă să-şi invite mătuşa.

Ultimele zile dinaintea căsătoriei trecură repede, cu vizite familiale şi cu umblatul prin magazine. Prinsă de

obligaţiile sale, Elizabeth îşi neglija comerţul, dar domnişoara Pologne era la datorie, primind clientela. După ce trăise în închipuire romanul de dragoste al tinerei sale stăpâne, ea se simţea cu sufletul plin de poezie la gândul apropiatului lui deznodământ. „Bănuiam eu că e ceva la mijloc!”, zicea ea, cu un aer complice, cui voia s-o asculte. Deodată, Elizabeth se văzu îmbrăcată într-un taior negru nou-nouţ, cu o pălărie de pai auriu, având la butonieră o orhidee, lângă un Boris ţeapăn, palid, ras proaspăt, răspunzând „da” cu o voce răguşită, domnului primar al arondismentului VIII, după care tinerii soţi, părinţii, martorii coborâră în staţia de metrou Villiers. Toate scaunele vagonului de clasa întâi erau ocupate de obişnuiţii călători cu feţe posomorâte. Boris şi Elizabeth stăteau în picioare, strânşi unul într-altul, pe culoar. Ceilalţi trebuiră să se împrăştie în jurul lor. Ariette, sprijinită de frâna de siguranţă, avea chipul unui înger păzitor triumfător. Nu departe de ea, un soldat german citea *Signal*. Pălăriile Améliei şi Taniei se vedeau în mulţimea capetelor. Un controlor meticulos perforă biletele roz ale fericirii. În sfârşit, staţia Porte Champerret, lumina zilei şi marşul în grup către casa Danoffilor.

În sufragerie masa fusese pregătită pentru opt persoane. Servitoarea, o rusoaică recent angajată, o primi pe Elizabeth împrag cu un adânc salut. Flori peste tot. Miros de cocă şi de mărar. Flacăra roşie a unei veioze sub auriul unei icoane vechi. Soarele pe faţa de masă albă, încărcată cu argintărie, cristale şi bucate.

— Acum, permiteţi-mi să vă felicit, copiii mei, zise Mihail. Să vă fie viaţa frumoasă!

El o îmbrăţişă pe Elizabeth, apoi pe fiul său şi îi binecuvânta cu semnul crucii. Tania făcu la fel. Puţin mirată, Amélie se mulţumi cu un sărut discret pe obrazul ginerelui său, dar îşi strânse cu dragoste fiica la piept. Pierre strânse puternic mâna lui Boris şi atinse cu buzele urechea Elizabethei, şoptind: „Sunt fericit, ştii?” Ea îi

mulţumi cu un surâs şi se-ntoarse spre mătuşa lui Boris şi spre Ariette, care-şi aşteptau rândul să-i felicite.

— Vă rog să vă aşezaţi… zise Tania.

Cu toate restricţiile, numeroase feluri de apetitive se aliniau pe masă, între două sticle de votcă. Mihail şi Boris turnau în pahare. Amélie se uita la Elizabeth şi o mâhnire uşoară se amestecă în plăcerea ei. Ceea ce se sărbătorea aici nu era o căsătorie normală, gândea ea, ci schimbarea unui bărbat cu altul. Fiica sa abia îi spusese cum îl întâlnise pe Boris, la Tulle. O dragoste născută în aceste condiţii avea să dureze? Desigur, după Elizabeth, Patrice nu făcuse decât să i-l prezinte pe viitorul ei soţ, şi dispăruse apoi din viaţa amândurora. Dar, în sfârşit, atât ea cât şi Boris intrau în viaţa conjugală cu un trecut împovărat de experienţă. Se putea sări aşa, dintr-o pasiune într-alta, se puteau reînnoi sufletul şi carnea, se putea rupe firul amintirilor, încât să iei drept îmbătătoare o descoperire care nu era decât o repetiţie? în ceea ce o privea, ea ştia că ar fi fost incapabilă să iubească un alt bărbat după Pierre, dacă, printr-o nenorocire, l-ar fi pierdut. Cum apreciau părinţii lui Boris o femeie ca Elizabeth, al cărei destin nu era în linie dreaptă? N-ar fi preferat ca fiul lor să le aducă de mână o fată cu adevărat tânără, care să fi învăţat totul de la el? în faţa acestor bravi oameni, care putuseră să rămână, ca ea şi Pierre, uniţi timp de mulţi ani, Amélie nu era mândră de copilul său. O găsea frumoasă, încântătoare, se bucura că o vede îndrăgostită de un băiat demn de stimă, dar amintirea unui alt ospăţ de nuntă îi apăsa sufletul. Aşezată la dreapta lui Mihail, se forţa să pară veselă.

— Elizabeth ne-a spus că dumneavoastră sunteţi obişnuită cu bucătăria rusească, zise el întorcându-se spre Amélie. Aşa că n-am ezitat; astăzi pe masă totul va fi rusesc! Nu vă displace?

— Din contră, zise Amélie. Soţul meu şi cu mine am trecut printr-o şcoală bună. Şeful nostru bucătar a fost

domnul Balaganoff. Nu-l cunoaşteţi?

— Nu, zise Mihail, sunt atâţia ruşi la Paris!

— Ce gândesc ei despre război? întrebă Pierre golind un mic pahar de votcă.

Amélie îi aruncă soţului său o privire prevenitoare. Cu toate că starea sănătăţii lui se ameliorase în aceşti ultimi ani, doctorul îi interzisese încă să bea alcool. El făcu o mutră îmbufnată, care voia să spună: „oh, doar o dată…!”

— Părerea ruşilor emigranţi e foarte împărţită, zise Mihail, şi e explicabil. Eu însumi, la început, în faţa rapidităţii înaintării germane, am sperat că regimul sovietic avea să se prăbuşească şi că ne putem întoarce acasă. Unde v-aţi născut dumneavoastră, domnule Mazalaique?

— La La Chapelle-au-Bois, în Correze, zise Pierre.

— Şi soţia dumneavoastră?

— La fel.

— Păi, închipuiţi-vă puţin că exilatul de la Chapelle-au-Bois ar fi visat la această localitate timp de douăzeci şi cinci de ani, ca la un loc minunat, dar inaccesibil. Şi iată, apare o şansă ca dumneavoastră să vă înapoiaţi acolo!… în ce mă priveşte, eu sunt din Armavir. Soţia mea e din Ekaterinodar, care se numeşte azi Krasnodar. În luna august a anului trecut aceste două oraşe au fost citate în comunicatul german. Puteam eu să nu mă bucur la gândul că ne-ar fi fost dat, la bătrâneţe, să ne revedem locul naşterii?

— Da, zise Tania, dar tot atunci eram bolnavi de tristeţe, soţul meu şi cu mine, în faţa imaginilor oraşelor ruseşti pustiite, ale prizonierilor ruşi înfometaţi, zdrenţăroşi, pe care le arătau ziarele şi jurnalele de actualităţi cinematografice. Orice-ar fi, dar era ţara noastră, care suferea!

— E adevărat, Tania, oftă Mihail, ţara noastră suferea şi noi ne gândeam la viaţa noastră. Nu era drept. Dar, încet, încet, totul s-a schimbat. Când ruşii şi-au

redobândit teritoriile, am fost mândri, ca şi cum le-am fi dorit dintotdeauna victoria. Nu pentru noi, desigur, ci pentru cei de acolo. Nu pentru guvern, ci pentru popor. Nu pentru U.R.S.S., ci pentru Rusia dintotdeauna. E greu să le explici asta francezilor, care nu au părăsit niciodată Franţa.

— Să nu credeţi asta, zise Ariene. În momentul de faţă noi suntem ca nişte exilaţi pe propriul nostru pământ.

— Un lucru e sigur, zise Mihail, războiul e pe sfârşite. Nemţii şi-au pierdut avântul în Rusia. Când Africa de Nord va fi în întregime curăţată, americanii se vor ocupa de Franţa.

— Eu găsesc că exageraţi discutând politică într-o astfel de zi, zise Nina Maioroff. Noroc că Boris şi Elizabeth nu v-ascultă.

Atenţia generală se îndreptă spre tânăra pereche. Cei doi discutau pe şoptite. Tania se întoarse spre Amélie şi murmură:

— Sunt atât de departe de noi! Cât se iubesc! Războiul bubuie din toate părţile, ziduri se prăbuşesc şi ei, ei construiesc!

— Da, zise Amélie. E minunat!

— Dumneavoastră aţi rostit cuvântul potrivit, doamnă, reluă Tania: minunat! Tatăl meu îmi citea adesea un pasaj din Biblie. Nu ştiu dacă dumneavoastră îl ştiţi. „Atât cât va dura pământul, semănăturile şi secerişurile, frigul şi căldura, vara şi iarna, ziua şi noaptea nu vor înceta deloc să-şi urmeze cursul succesiv…” Am reţinut fraza pe dinafară!…

— E foarte frumoasă!

— Nu-i aşa? Nu ştiu care a fost viaţa dumneavoastră, dar eu am devenit cu adevărat conştientă de mine însămi în timpul dezordinelor celuilalt război şi al revoluţiei. Marile încercări clădesc caracterele şi consolidează asocierile care merită strădania menţinerii. Ceea ce se construieşte pe timp de

furtună are mai mare şansă să dureze decât ce se construieşte pe timp frumos.

— S-ar putea să fie adevărat ce spuneţi, spuse Amélie, dar eu tremur. Cum vom ieşi din acest război?

— Cum va vrea Dumnezeu! zise Tania cu un surâs nepotrivit

Amélie o socoti inconştientă, dar simpatică în ciudăţenia ei. Pierre şi Mihail schimbau acum impresii asupra războiului din ’14, unul vorbind despre frontul francez, celălalt despre frontul rusesc. Păreau parcă mai tineri, evocând acele vremuri mizerabile.

— Eu aproape n-am cunoscut războiul de tranşee, spunea Mihail. Eram la husari. Am fost rănit şi făcut prizonier la Riga, în 1915.

— Eu, zicea Pierre, am crezut că n-o să mai scap din război… Era în 1916. Căpitanul ne prevenise…

„Vor vorbi ei oare mai târziu, cu acelaşi interes, despre epoca înspăimântătoare pe care o parcurgem?”, se întreba Amélie. Şi i se păru că, fără prodigioasă lor uşurinţă de a uita, oamenii n-ar putea trăi. La. capătul mesei, Ariette şi Nina comentau cu însufleţire un roman de Dostoievski. Vocile creşteau, feţele se încălzeau. Servitoarea aduse felul principal: şaşlâc; Mihail apucă beţişoarele şi împărţi bucăţile de berbec şi roşiile pe farfuriile pe care i le întindea Tania.

— Ar fi fost mai bun dacă ar fi fost fript pe jar, dar cred, totuşi, că va fi gustos!

— Ce ospăţ! exclamă Pierre. Bănuiesc ce greu v-a fost să-l organizaţi! Aprovizionarea cu alimente la Paris e aşa de anevoioasă!

Şaşlâcul se dovedi excelent, dar Elizabeth n-avea poftă de mâncare. Animaţia, zgomotul făcut de comeseni îi creau o senzaţie de irealitate. Trebuia să facă eforturi ca să creadă că mama şi tatăl ei se aflau acolo, conversând amical cu părinţii lui Boris, că prin nişte simple semnături ea devenise oficial soţia acestui bărbat mare şi puternic, al cărui genunchi îl atingea pe sub faţa

de masă, că ea se numea acum doamna Danoff. Servitoarea schimbă farfuriile. Elizabeth ronţăi o fărâmă de brânză, se năpusti asupra unei îngheţate roz, decorată cu fructe zaharisite, şi-şi reveni auzind pocnetul dopului de la sticla de şampanie. Toată lumea se ridică în picioare.

— În sănătatea voastră, copiii mei! zise Mihail.

Boris ţinea o cupă în mână. Tăria vinului scânteia în „ochii lui întunecaţi.

— Îţi cer să ai întotdeauna încredere în noi doi! îi şopti el Elizabethei.

Parcă o invita să treacă peste o punte îngustă. Elizabeth surâse şi-şi ridică paharul.

PARTEA A PATRA

Elizabeth tocmai strângea masa, când sună telefonul. Boris ridică receptorul.

— Alo? Pe cine căutaţi? Doamna Mazalaique?

Privirea i se opri asupra soţiei sale, luând-o martor la această incorectitudine.

— Cine întreabă?

După ce auzi numele celui de la celălalt capăt al firului, îi trecu receptorul Elizabethei, anunţând-o grav:

— Domnul Bertrand Lesaulnier.

Mirată, duse receptorul la ureche.

— Elizabeth!… în sfârşit! Sunt eu, Bertrand!… Mă aflu la Paris de câteva zile…

Boris se aşeză din nou şi-şi aprinse pipa. O privea pe Elizabeth cu un aer sever.

— Ce surpriză, bâigui ca Ce mai faci?

— Destul de bine, răspunse Bertrand. Mi-ar face plăcere să te văd.

Ea încercă să-i zâmbească lui Boris, a cărui figură se înăsprise.

— Fireşte!

— Ai cumva vreo seară liberă să luăm masa împreună?

— Nu.

— Atunci, poate o după-amiază…

Era descumpănită.

— Sper să nu te deranjez! Dacă sunt indiscret, spune-mi sincer. Bărbatul care mi-a răspuns la telefon…

— E soţul meu.

Un moment de tăcere. Avu impresia că Bertrand nu mai era la aparat. Boris continua să fumeze încruntat, strângând pipa în mână…

— Alo?

Vocea lui Bertrand se auzi din nou, numai că tonul său se schimbase:

— Te rog să mă scuzi, Elizabeth.

— Nicio problemă!

Îi răspunse printr-un râs forţat, care părea o cascadă de note false.

— Să ştii că încă mai păstrez talonul maşinii tale. Trebuie să ţi-l înapoiez…

Boris ridică din sprâncene. Ea – şi dădu seama de imprudenţa pe care o făcuse, prin acel amănunt rostit în prezenţa lui. Dar se uita atât de bănuitor la ea, încât, în mod involuntar, simţise nevoia să braveze.

— Într-adevăr, zise Bertrand, închipuie-ţi că omul de la garaj a fost de un devotament exemplar. A făcut ce-a făcut, iar Citroën-ul meu a scăpat de la rechiziţionare. Numai că nu-l pot folosi, pentru că n-am *Ausweis-v*\. Dar, cine ştie, poate că peste câteva luni!… Oricum, sunt fericit: graţie acestui talon te voi putea vedea. Ce faci în seara asta, pe la ora şase?

— Nimic.

— Nu vrei să stăm de vorbă la un pahar?

Şovăi, apoi răspunse:

— Da.

— La „Colisbe”?

— Se-nţelege.

— Pe curând, Elizabeth.

— Pe curând.

Puse receptorul în furcă şi întoarse spre Boris o faţă

inocentă.

— Cine era? întrebă el brusc.

— Un prieten.

— De ce se află la tine talonul?

— Pentru că mi-a împrumutat Citroën-ul, în timpul refugiului. De altfel, aceasta e maşina cu care te-ai întors, împreună cu Patrice şi cu mine, la Paris.

Bpris avu un zâmbet sarcastic:

— Din ce în ce mai bine! Iartă-mă, uitasem povestea cu maşina! în mod evident, acest Bertrand Lesaulnier trebuie să fie vreun prieten, şi încă unul foarte bun! Cum se face că nu mi-ai vorbit niciodată despre prietenia asta?

— Nu s-a ivit ocazia! răspunse Elizabeth, ridicând din umeri.

— În zece luni de când suntem căsătoriţi, ai fi putut, totuşi, din întâmplare măcar, să-i pronunţi numele. Câţi ani are?

— Nu ştiu. E un bărbat... mai în vârstă, răspunse Elizabeth furioasă pe ea însăşi pentru răspunsul pe care-l dădea. De altfel are nevastă, copii!

— Ah! foarte bine! bombăni Boris.

— Locuieşte în sud.

— Şi-n zona de sud l-ai cunoscut?

— Nu. La Paris, înainte de război.

— Aşa, vasăzică! exclamă el scuturând pipa de marginea scrumierei. Şi ce însemna el pentru tine, la Paris, înainte de război?

Se ridică şi, postându-se cu mâinile în buzunare în faţa Elizabethei, i se adresă pe un ton răstit:

— Jură-mi că între tine şi el n-a fost, niciodată, nimic!

Pe ea o irita faptul că trebuia să se disculpe pentru un trecut care pe el nu-l privea câtuşi de puţin. Îi era teamă de el, simţea ruşine pentru ea însăşi că nu-ndrăznea să-i spună adevărul în faţă?

— N-o să jur nimic, zise ea indignată la culme. Mă

enervezi!

— Excelent răspuns! Pot, aşadar, să presupun ceea ce vreau?

— Perfect!

— Şi te duci să-l vezi pe acest domn?

— Dacă am chef, o să-l văd!

— Chiar dacă-ţi interzic?

— Mai ales!

— Asta am vrut să ştiu!

Devenea stupid. Ea detesta această gelozie, care începea să-şi facă loc în căsnicia lor.

— Te-am întrebat eu, vreodată, de femeile pe care le-ai cunoscut înainte de mine?

— Ţi-aş fi putut spune. Nu-s multe! Şi, cel puţin, n-au nedelicateţea de a-mi telefona aici!

Din nou, avea sentimentul insuportabil că o replică atrăgea după sine o alta, împingându-i pe amândoi spre o catastrofă.

— Hai… mai bine du-te la birou, zise ea. Ai întârziat deja!…

— Păi sigur! mormăi el. Şi tu să te întâlneşti cu el! O să-mi povesteşti. Va fi un plăcut subiect de conversaţie!

Îi aruncă o privire încruntată şi se-ndreptă cu paşi apăsaţi spre vestibul. O să plece fără s-o îmbrăţişeze? Uşa fu trântită cu furie. Plecase. Elizabeth regreta că nu se putuse stăpâni; n-ar fi trebuit să-l enerveze. Dar i se părea că, cedând de data asta, l-ar fi încurajat ca pe viitor să fie şi mai sever cu ea. Sentimentul masculin al posesiei devenise aproape maladiv. Suferea pentru tot ceea ce scăpa controlului său: visurile Elizabethei, amintirile, gândurile ei intime… într-o zi îi spusese că ar fi vrut să se substituie ei, „să devină ea”, doar pentru câteva minute… îndrăgind-o astfel şi mai mult, revărsând asupra ei iubirea, de acolo, dinlăuntrul fiinţei ei. Făcuse bine acceptând invitaţia lui Bertrand. Seara, întorcându-se acasă, i-ar fi explicat lui Boris că nu avusese dreptate, l-ar fi făcut să înţeleagă că trebuie s-o accepte aşa cum

era, nu cum ar fi vrut să fie.

Căsătoria lor era atât de fericită! La început crezuse că Boris încă mai suferea, dar de când erau împreună nu-i vorbise niciodată de trecut, nici măcar nu surprinsese vreo undă de tristeţe în privirea lui. Această capacitate de regenerare o liniştea, dar o şi îngrijora, totodată. Uitase, pentru că-şi impusese acest lucru, sau pentru că era incapabil de un ataşament profund?

În noaptea precedentă, stingând lumina, el îi şoptise la ureche: „Vreau un copil de la tine!” Simţise în vorbele lui o dorinţă vie şi fierbinte. În sinea ei se bucura la gândul că, într-o bună zi, o va putea împlini. Şi, după cuvinte atât de gingaşe, această altercaţie atât de absurdă, de lamentabilă.

„Probabil că deja îi pare rău!”, gândea Elizabeth, surâzând fără voie.

Termină de aranjat vesela pe raftul chiuvetei. După căsătorie, angajaseră o femeie care venea să le facă menajul, în fiecare zi. Aduseseră acolo câteva piese din mobila lui Boris. Pe celelalte le vânduseră, de comun acord şi fără vreun regret, unor negustori de ocazie. Îi era greu să renunţe la magazin. Boris nu dorea ca soţia sa să muncească. Câştiga – pretindea el – destul pentru amândoi. La sfaturile Elizabethei se adresase unei agenţii imobiliare pentru găsirea unui cumpărător. Numai speculanţii se ofereau însă să cumpere acest gen de contract, plătind de altfel un preţ derizoriu.

Teama unei apropiate debarcări şi a luptelor ce-ar fi urmat făcuse să scadă valoarea fondurilor comerciale. Zvonurile se înmulţeau. Prăvăliile se închideau, una după altă. Niciuna din propunerile primite de Elizabeth, până în prezent, nu-i surâdea.

Prefera să aştepte zile mai bune, mai degrabă să trateze în pierdere, decât în pripă şi haos. Ostilităţile nu puteau dura mult timp. Armata sovietică mergea din victorie în victorie, englezii şi americanii puneau piciorul în Sicilia, în Italia, Mussolini demisiona şi era înlocuit cu

mareşalul Badoglio, care semna un armistiţiu cu aliaţii, îl aresta pe Duce şi declara război Germaniei. Numai că Ducele fusese răpit, în mod rocambolesc, de paraşutişti germani şi, refugiindu-se în Lombardia, constituia un guvern fascist republican. Între timp, Wehrmachtul ocupa rapid peninsula, contraatacând cu violenţă. Corpul expediţionar francez intră în luptă. În ciuda ultimelor debarcări ale aliaţilor, generalul Kesselring menţinea linia fortificată de la Cassino. Ploile reci împiedicau operaţiunile Pe zidurile Parisului apăruseră afişe nemţeşti reprezentând „melcul american”, epuizat de eforturi zadarnice în „drumul spre Roma. Radioul oficial descria această „afacere italiană”, ca pe un crunt eşec al imperialiştilor anglo-saxoni, iar Radio-Londra, recunoscând obstacolele întâlnite până acum de generalul Alexander, promitea o triumfală intensificare a operaţiunilor, în primăvară.

În acel martie friguros, ceţos şi mohorât, era greu să crezi că vor mai veni şi zile senine. Mai mult ca niciodată, Parisul suferea de frig şi de restricţii alimentare. Radiatorul electric consuma enorm, Elizabeth cumpărase o sobiţă care mergea cu rumeguş, dar care abia încălzea camera, umplând aerul cu un praf imperceptibil şi cu un miros înţepător. În fiecare dimineaţă citea cu spaimă cifrele înscrise pe contorul de gaz şi electricitate. Căsătoria îi adusese o mică creştere a metrilor cubi şi kilowaţi-oră, dar administraţia era necruţătoare: în caz de depăşire a cotei alocate „se tăiau”! Această măsură coercitivă, cu care s-ar fi acomodat ca celibatară, i se părea inadmisibilă pentru că avea un soţ. Obsedată de teama ca Boris să nu rabde de foame, devenise la fel de competentă în materie de alimente, ca şi domnişoara Pologne, şi ştia pe dinafară drepturile de consum pentru fiecare zi din lună. Din fericire, portăreasa imobilului îşi perfecţionase sistemul de aprovizionare clandestină. La ea carnea costa trei sute douăzeci de franci kilogramul, vinul obişnuit,

cincizeci de franci litrul, untul trei sute de franci jumătatea de kilogram, pachetul de „Gauloises” o sută zece franci, iar cutia de chibrituri suedeze şapte franci. Pierre şi Amélie îi trimiteau din Megève fiicei lor pachete, care ajungeau desfăcute, golite pe jumătate de conţinutul lor, părinţii lui Boris îi invitau deseori la masă şi niciodată nu-i lăsau să plece fără să le strecoare sub braţ câte un pacheţel cu ceva de-ale gurii.

Boris nu rupsese legăturile cu prietenii săi din Rezistenţă, dar ieşirile sale nocturne erau destul de rare. Uneori, spre orele opt seara, primea câte un telefon misterios: „Aici e verişoara Berthe!” Asta era formula convenită. Atunci, asemenea unui doctor chemat de urgenţă la căpătâiul unui bolnav, îşi îmbrăţişa soţia şi se grăbea să plece. Elizabeth stătea ca pe ghimpi până la întoarcerea lui. La ora stingerii, se înapoia obosit, dar încântat, îi povestea ce făcuse, departe de ea. Mereu, acelaşi lucru: un contact prost, fire desfăcute, o piesă ce trebuia înlocuită. Într-o zi îl întrebase dacă Paul Desmourets nu putea face singur aceste reparaţii. „Bineînţeles! răspundea el. În majoritatea cazurilor s-ar fi descurcat de unul singur. Numai că lucrăm împreună de la început! N-am să-l părăsesc pentru nimic în lume!” Nu mai insistă, impresionată chiar de această îndârjire pe care ar fi vrut s-o combată. „Îl iubesc prea mult pentru a-i cere să se schimbe”, îşi spunea.

Gândul acesta îi însoţi paşii, de acasă până la magazin. Domnişoara Pologne era foarte alarmată: cumpărătorii trimişi de agenţie tocmai vizitaseră magazinul şi păreau interesaţi. Fată bătrână, domnişoara Pologne încerca o dublă teamă: aceea de a-şi pierde slujba, în cazul în care Elizabeth ceda magazinul, şi de a fi denunţată ca germanofilă de vecini răufăcători, în caz de victorie a aliaţilor. Nu se spunea, oare, că anumiţi colaboraţionişti primiseră deja prin poştă mici sicrie, prin care erau avertizaţi asupra destinului tragic care îi aştepta? Librarul din colţ, al cărui fiu activa în rândul

forţelor franceze libere, susţinea chiar că, în momentul reglării conturilor, toate femeile care arătaseră simpatie nemţilor vor fi tunse la zero! Fără a-şi exprima propria-i aprehensiune asupra acestui subiect, domnişoara Pologne declara suspinând: „Dumnezeu să ne ocrotească de furia plebei!”

În ziua aceea fu ceva mai categorică:

— Într-adevăr, doamnă, dacă evenimentele se precipită, mai degrabă ar trebui să închideţi magazinul decât să-l vindeţi. Vom lăsa să treacă furtuna şi vom redeschide porţile când vijelia se va calma, iar oamenii îşi vor regăsi gustul pentru muzică, pentru mici obiecte de artă…

Elizabeth o linişti: magazinul nu era încă vândut: în ceea ce privea eliberarea ţării, cri care o doreau, cu toată ardoarea, ţineau ca ea să se desfăşoare în ordine şi cu demnitate.

— Vom trăi şi vom vedea! replică domnişoara Pologne, ducându-şi instinctiv mâna la coc ca pentru a se asigura că era încă acolo, în ciuda dorinţei criminale a celor din Rezistenţă.

După-amiaza fu animată, prin năvălirea în magazin a unui grup de „zazous”, bine cunoscut în cartier. Prin reacţia lor împotriva ororilor războiului, aceşti tineri se voiau nişte tipi excentrici, un fel de fluieră-vânt. Băieţii purtau plete leonine, gulere înalte, haine lungi, iar fetele, cocoţate pe nişte adevărate socluri de lemn, cu fuste evazate şi umeri ascuţiţi, cu părul pieptănat cu cărare la mijloc aveau o figură de păpuşi fragile. Una dintre ele, mai îndrăzneaţă şi mai drăguţă, care organizase o *surprinseparty* pentru această seară, era necăjită că nu aveau discuri. Locuia în acelaşi imobil cu Elizabeth.

— Vă rugăm să nu ne refuzaţi, daţi-ne o mână de ajutor, doamnă. Ne-ar trebui nişte melodii de la Hot Club de France! N-aveţi cumva vreun disc cu Django Reinhardt? Sau altceva, tot cam în genul ăsta?

Elizabeth îi propuse un disc „swing” de ocazie, pe

care tânăra fată îl consideră demodat, dar pe care totuşi îl luă. Banda de „zazous” plecă veselă, iar Pologne bombăni:

— Inconştienţi… Sunt inconştienţi!… Lumea e pe marginea prăpastiei, iar ei se ţin de dans.

— La vârsta lor tot aşa aţi fi făcut şi dumneavoastră, zise Elizabeth.

— Niciodată, strigă domnişoara Pologne, indignată la culme. Ah! Frumoasă generaţie se ridică. Stricaţi toţi de piaţa neagră.

În timp ce ea blama cu atâta violenţă, Elizabeth se gândea cu o anume nelinişte la apropiata întâlnire.

La orele şase, atunci când sosi la „Colisbe”, Bertrand Lesaulnier se afla deja acolo. O surprinse aerul lui de om obosit, îmbătrânit. Încărunţise, pe chipul lui. slăbit şi osos nasul părea şi mai proeminent, iar ochelarii tronau ca un obiect important. O întâmpină pe Elizabeth cu bucurie, iar ea, văzându-l surâzând, se îndreptă imediat spre el. Dar acest brusc contact cu trecutul o tulbură mai puţin decât ar fi crezut. Îi dădu talonul şi-l întrebă pe un ton amical despre viaţa lui la Marsilia, despre munca lui, despre proiectele pe care le avea şi, când la rândul lui, o întrebă, răspunse simplu:

— N-am nimic interesant să-ţi spun despre mine, Bertrand: sunt fericită.

El lăsă capul în jos. Spera în altfel de mărturisiri? După o clipă de tăcere, şopti:

— Te invidiez, Elizabeth: ai găsit liniştea, certitudinea, eu nu! Au trecut patru ani! Te privesc şi am impresia că abia începi să trăieşti, în timp ce pentru mine totul s-a sfârşit…

Ea protestă, jenată de a-l simţi atât de tulburat de o ruptură a cărei suferinţă ea o uitase de multă vreme. Bertrand mai vorbi despre afacerile sale, despre zona de sud a ţării, despre ultimele ştiri de pe frontul italian, apoi, deodată, ca şi cum s-ar fi simţit incapabil să suporte mai mult prezenţa Elizabethei, trăsăturile i se

crispară şi tăcu. Ea profită de această tăcere pentru a se hotărî să plece. În timp ce îşi punea mănuşile, el îi şopti:

— Aşa curând, Elizabeth?

— Fireşte.

— Mai rămâi puţin! Dacă asta nu te plictiseşte cumva.

Un zgomot de scaune acoperi sfârşitul cuvintelor lui. Deodată, sala întreagă se afla în picioare. Clienţii alergau spre uşile de sticlă şi dădeau nas în nas cu agenţi de poliţie, cu figuri arogante, care-i împingeau înăuntru. Unul dintre ei, un brigadier de poliţie, răcni:

— Nu mişcă nimeni! Pregătiţi-vă actele!

— O razie, zise Bertrand. Asta mai lipsea!

— Dar ce caută? întrebă Elizabeth.

— Mână de lucru pentru Germania.

O cuprinse frica. Simţea că se pierde cu firea, inima bătea să-i spargă pieptul. Bons! Unde era? Nu se găsea oare şi el, în clipa asta, în vreo cafenea împresurată de oamenii poliţiei? Avea toate actele? Nu cumva îl arestaseră, îl torturau, aflaseră că era în relaţii cu un grup din Rezistenţă şi erau gata să-l trimită într-un lagăr în Germania? Murmură:

— Îngrozitor!… ce se va întâmpla?

— Linişteşte-te, rosti Bertrand. Nu-i ridică, în principiu, decât pe cei fără nicio situaţie. Cu ce se ocupă soţul tău?

— E inginer la Hopkins.

— Atunci, nu riscă nimic. De altfel nici eu!

Respiră uşurată, spaima o epuizase.

— Iar poliţia franceză face treaba asta de hăituială?! se miră ea cu voce tremurândă.

— Sub controlul nemţilor! zise Bertrand. Priveşte!

Şi cu o mişcare a bărbiei arătă înspre doi reprezentanţi ai Feldjandarmeriei, cu căşti, cizme, o placă metalică pe piept, în formă de babeţică, şi cu pistolul mitralieră în mână. În timp ce majoritatea celor din local se aşezaseră din nou, câţiva tineri cuprinşi de

spaimă se precipitară spre toalete.

Fură opriţi de câteva fluierături. Agenţii se aruncară îndată pe urmele fugarilor, aducându-i înapoi, albi ca varul şi cu privirea înspăimântată.

— Ce josnicie! bombăni Elizabeth.

Înşfăcaţi de poliţişti, cei prinşi treceau printre mese bolborosind:

— N-am făcut nimic! Am acte în regulă!

— Lăsaţi-mă să dau măcar un telefon acasă! Doar cinci minute!

Agenţii, executanţi fideli ai ordinelor date, îi scuturau cu brutalitate pe cei care cutezau să deschidă gura:

— Fără chestii de-astea! O să vorbiţi, când veţi fi întrebaţi! Mişcaţi-vă!…

În acelaşi timp, alţi poliţişti circulau cu pas apăsat printre cei aflaţi acolo, cu chipurile încremenite de spaimă. Pretutindeni, uniforme albastre luaseră locul hainelor albe. Chelneri ciudaţi, cu chipiu pe cap şi cu baston de cauciuc la şold, se opreau lângă clienţi nu pentru a-i întreba ce doresc să bea, ci pentru a-i întreba ce caută acolo şi care sunt mijloacele lor de existenţă. Mâini tremurânde scoteau din portofel diverse acte. Viitorul depindea de o semnătură, de o ştampilă sau de data naşterii. Uneori agenţii arestau câte un bărbat a cărui situaţie li se părea dubioasă şi care urma să îngroaşe pe trotuar lamentabila turmă de proscrişi. Tot aşa, zece femei fură suite în dubă, din motive misterioase şi în ciuda protestelor lor. Elizabeth şi Bertrand suportară examinarea actelor de identitate, în prezenţa unui inspector în civil, cu ochii unui pahiderm somnolent.

— Unde-i duceţi pe aceşti oameni? întrebă Bertrand cu o voce neutră.

— Pentru început, Ia Vei d’Hiv, zise omul.

— Şi pe urmă?

— Nu mai ştiu.

Elizabeth se uită cu teamă la acest necunoscut care

o analiza, o cântărea, pipăind cu degetele lui butucănoase un cartonaş galben dreptunghiular. Şi dacă Bertrand se-nşelase? Dacă nemţii dăduseră ordin să fie arestaţi la nimereală bărbaţi şi femei, indiferent care le-ar fi fost vârsta sau condiţia socială? Ea se văzu aruncată, împreună cu Bertrand, într-o dubă, întemniţată, deportată, fără să-l fi putut înştiinţa pe Boris asupra împrejurărilor. Dar inspectorul pusese, deja, actele de identitate pe masă.

— În regulă! Puteţi pleca!

Afară, alături de Bertrand, se mai îndoia încă de şansa avută. Maşini de poliţie stăteau înşirate de-a lungul bulevardului Champs-Élysées. În faţa fiecărei cafenele, la poarta fiecărui cinema, agenţi care asigurau paza. Elizabeth se apropie de o camionetă neagră, care staţiona în faţa localului „Colisée”. O figură lividă se ivi în spatele grilajului unei ferestre, şoptindu-i:

— Doamnă, doamnă, vă rog!…

— Ce doriţi? întrebă ea.

Un ghemotoc de hârtie căzu pe trotuar la picioarele ei. îl ridică, îl desfăcu şi citi: „Mă numesc Jean Boisseau. Vă rog înştiinţaţi-i pe părinţi mei, Trocadéro 18 – 25, că am fost ridicat şi dus le vei d’Hiv …?!”

Un agent o privi, zâmbindu-i, fără să intervină.

— Contaţi pe mine! răspunse ea, gâtuită de emoţie.

Bertrand o trase de-acolo.

— Să plecăm de aici, Elizabeth. E imprudent!

— Da, murmură ea. Trebuie să mă duc acasă. O să le telefonez de la mine bieţilor oameni!…

Răscolită de indignare, milă, teamă, uitase tristeţea întrevederii cu Bertrand. El o privea cu drag, ca pentru a-i aminti ce însemnaseră odinioară unul pentru altul, iar că se gândea doar la Boris, grăbită să-l revadă şi să-i povestească tot.

— La revedere, Bertrand, spuse ea întinzându-i mâna.

— La revedere, Elizabeth!

Nu băgă de seamă disperarea cu care el rostise aceste cuvinte, îi trimise un surâs vag, ca unui bărbat învăluit în ceaţă, apoi traversă şoseaua a cărei circulaţie fusese întreruptă de poliţie.

Înainte chiar de a fi deschis uşa, ştiu că Boris se afla acolo, că o aştepta. Intră în cameră năpustindu-se, clipi din ochi, din cauza luminii care o izbi, şi se aruncă, într-o efuziune de bucurie, la pieptul soţului ei.

— Oh! Boris, dragul meu! Ce frică mi-a fost!…

— Ce s-a întâmplat? întrebă el îngrijorat.

Îi descrise cum arăta bulevardul Champs-Élysées asaltat de poliţie, protestele tinerilor închişi în dubele negre, plânsetele femeilor, zâmbetul agentului care o văzuse ridicând biletul de pe trotuar.

— Da, zise Boris, nu-i pentru prima oară când se fac razii de acest gen. Metode ce amintesc negoţul cu sclavi!

— Ah, o să telefonez îndată, zise Elizabeth.

— Cui?

— Părinţilor acestui tânăr, care mi-a dat mesajul.

Ridică receptorul, formă numărul şi auzi glasul unei femei disperate: mama lui Jean Boisseau. Aflase deja, un prieten al fiului ei o anunţase.

— Vă mulţumesc, doamnă, spuse ea oftând. Soţul meu va întreprinde demersuri. Dar se pare că e foarte dificil. Ah! Doamne, Dumnezeule, când mă gândesc că l-am sărbătorit alaltăieri pentru cea de-a douăzeci şi una aniversare!…

Aşezând receptorul, Elizabeth avea lacrimi în ochi. Boris o cuprinse în braţe, o legănă câteva clipe şi imediat o întrebă:

— Ce făceai la „Colisée”?

Tresări, pusă într-o situaţie ridicolă, fiindcă evenimentele serii îi şterseseră din memorie întâlnirea din cafenea. Boris rămăsese la ultimele cuvinte ale disputei lor. Înfruntându-i privirea îi mărturisi:

— M-am dus acolo, fiindcă trebuia.

— Te-ai întâlnit cu…

— Da, Boris. I-am dat talonul maşinii. Şi tocmai când mă pregăteam să plec, au năvălit în sală agenţii de poliţie. Am crezut că înnebunesc! Nu ştiam unde eşti!…

Fără să-i dea drumul din braţe, el o întrebă:

— De ce nu mi-ai spus că te întâlneşti în seara asta?

— Nu mi-ai dat timp să-ţi spun! Ai plecat ca o brută, trântind uşa! Boris, ai fi putut veni cu mine la această întâlnire! N-am nimic să-ţi ascund! Totul e cât se poate de limpede! Te iubesc…

N-avea de ce să n-o creadă. Un chip ca al ei nu putea minţi. Ţinând-o atât de aproape, îi simţea respiraţia, încerca sentimentul unei exaltări paradoxale, o sete de viaţă aproape violentă.

— Am atâta nevoie de tine, pentru un fleac îmi pierd capul! Încă mi se întâmplă, ştii, nu-mi vine să cred că sunt soţul tău. Tot timpul mi-e frică să nu te pierd…

O sărută, apoi ea se desprinse cu o mişcare suplă. Boris rămase cu privirea pierdută în admiraţia ei.

— Unde te duci?

— La bucătărie, să pregătesc cina. Nu ţi-e foame?

— Ba da, recunoscu el înveselit.

În timp ce stăteau la masă, o muzică discordantă izbucni deasupra imobilului lor. Se auzeau paşi târşiţi pe pardoseală.

— Ce se întâmplă? bombăni Boris, ridicând ochi.

— Deasupra e o „surprinse-party”.

— Ce plăcere!

Elizabeth îşi aduse aminte de tinerii albi ca varul, înspăimântaţi, pe care agenţii îi urcaseră în maşinile poliţiei. Dintre invitaţi, oare nu lipsea niciunul? Saxofonul urla, bateria ţinea ritmul îndrăcit: era swing!… Teribilul swing!… Era discul pe care Elizabeth îl vânduse cu câteva ore mai devreme!

Biserica ortodoxă din strada Daru era plină de oameni, care ascultau liturghia duminicală în picioare, cu smerenie. Frumosul iconostas strălucea deasupra capetelor. O voce puternică, venită din adâncul

sufletului, se înălţa ca vuietul mării, spre înaltul bolţii pictate. Nu era pentru prima dată când Elizabeth îşi însoţea soţul în acel loc, în care toţi emigranţii ruşi îşi împărtăşeau pioasa nostalgie a obârşiei lor. Astăzi însă serviciul divin avea pentru Boris o semnificaţie aparte. Părinţii săi primiseră în ajun veşti de la Serghei, prin Crucea Roşie internaţională. Uşor rănit în campania din Tunisia, lângă Medjez-el-Bab, fusese făcut prizonier de nemţi şi acum se găsea, restabilit, într-un Stalag. Trebuise mai mult de-un an pentru ca aceste informaţii să ajungă la cei interesaţi. Liniştiţi în privinţa fiului mai mare, familia Danoff venise în această dimineaţă la biserică, pentru a-i mulţumi lui Dumnezeu. Tot admirând frumuseţea înălţătoare a liturghiei, tulburătoarea simplitatea a cântecelor, Elizabeth se simţi obosită. Picioarele îi amorţiseră, iar mirosul dulceag de tămâie o ameţea. Pe lângă toate astea era tare frig în acea navă cu ziduri vechi şi reci. Ridică ochii spre Boris. El îi înţelese privirea şi îi şopti:

— Vino, hai să mergem afară, la aer!

— Şi părinţii tăi?

— Sunt prea departe de noi. N-am cum să le spun. Oricum, îi aşteptăm la ieşire.

Îşi croiră cu dificultate drum printre oameni, coborâră pe scările pline de credincioşii care nu mai aveau loc înăuntru şi se duseră în micul parc al bisericii, în care enoriaşii, îmbrăcaţi de sărbătoare, se plimbau, vorbeau încet. Boris îi privea şi, din când în când, saluta câte un cunoscut.

Toată lumea vorbea ruseşte în acest colţ al Parisului. Pe trotuarul din faţa bisericii se aflau cerşetori, femei bătrâne care făceau chetă şi vânzători de mici odoare sfinte. Deodată, ochii Elizabethei căzură asupra unui grup de uniforme, chiar lângă micuţa clădire a prezbiteriului.

— Nemţii! spuse ea trăgându-l pe Boris de mânecă. Ce fac aici?

— Nu-s nemţi, ci ruşi.

— Ruşi? Ruşi emigranţi?

— Nu, prizonieri sovietiri, voluntari care luptă împotriva propriei lor ţări. N-ai auzit vorbindu-se de armata lui Vlasov? Prins de nemţi, acest general a trecut în serviciul Reich-ului şi şi-a recrutat trupe printre cei aflaţi în Stalag.

Elizabeth îi privea pe aceşti ruşi îmbrăcaţi în uniforme, le cerceta feţele aspre, bronzate şi se mira de trădarea lor.

— Cum de-au putut accepta aşa ceva?

— Nu există şi francezi care, din convingere sau oportunism, au îmbrăcat uniforma Wehrmachtului? Insigna voluntarilor francezi contra bolşevismului este vulturul marelui Reich, purtând un ecuson cu un singur cuvânt: „Franţa”. Este surprinzător, dar asta e! Pentru prima oară în istorie, se poate spune la modul cel mai sincer că-ţi aperi ţara slujindu-i pe cei care au atacat-o!

Câţiva curioşi făcură roată în jurul militarilor. Cu chipiurile verzi, puse într-o parte pe cap, noii transfugi din Rusia răspundeau la întrebările puse de veteranii exilului.

Între timp, liturghia se sfârşise. Corul nu mai cânta. O mulţime compactă ieşea pe uşile cu geamuri. Ţărănci purtând basmale viu colorate apărură în capul scărilor. Erau din îndepărtatele provincii ale U.R.S.S. Deportate în masă de nemţi, munceau – spunea Boris – în atelierele de lenjerie de pat, de la Portes de Lilas. Un autobuz le adusese în această dimineaţă la biserică. Întreaga emigraţie din Paris era la curent cu povestea lor. Sustrase doar pentru câteva ore din acel surghiun, ele priveau cu naivă mirare feţele compătimitoare ale celor care se adunaseră în jurul lor. N-ar fi crezut, în ruptul capului, să existe atât de mulţi ruşi, altundeva decât în Rusia. Câteva doamne elegante, foarte gătite, veniră în grabă la ele, le îmbrăţişară, le strecurară nişte bani în mână, altele traversau şoseaua pentru a le cumpăra ceva

alimente din magazinele aflate vizavi. Un domn mai în vârstă, cu un pardesiu uzat şi cu o pălărie de fetru, reveni în parc cu braţele încărcate de mici pachete, pe care le împărţi prizonierelor, care-i mulţumeau printre lacrimi, oftând şi făcând plecăciuni. Cât ai clipi, soldaţii din armata lui Vlasov fuseseră abandonaţi în favoarea acestor nefericite.

— Nu mai înţeleg nimic, zise Elizabeth. Dacă emigranţii au convingeri anticomuniste, de ce par mai impresionaţi de aceste femei, care sunt cetăţence sovietice, nerăbdătoare să se întoarcă în ţara lor, decât de aceşti soldaţi, care au ales într-adevăr lupta împotriva regimului lui Stalin?

— Pentru că ele sunt lipsite de tot, zise Boris, iar ei, din punct de vedere material, nu-s de plâns. Mai mult, cred că ruşii din Paris văd în ele o realitate naţională în stare brută, iară vreo culoare politică. Ele se simt stânjenite că se află aici, cu basmalele lor, mâinile lor asprite, cu resemnarea care se citeşte în ochii lor, în timp ce aceşti aşa-zişi soldaţi nemţi sunt ca nişte mercenari fără patrie. Dacă tu ai putea să înţelegi vorbele pe care le schimbă, oamenii ăştia!... „De unde sunteţi?... De la Sevastopol? Ah! Doamne, Dumnezeule! şi noi tot de acolo!... îi ştiţi pe Varvarov? Nu... Dar pe Stepan AKdreevici Gumanoff?... Cum e cu putinţă?... Ce s-a întâmplat cu el?”... întrebări şi răspunsuri – de-a valma... O doamnă din emigraţie spune plângând: „Surioarelor, nu sunteţi singure! N-o să vă lăsăm! O să vă trimitem pachete!...”

El reflectă o clipă şi adăugă cu un surâs amar:

— Gândeşte-te puţin, Elizabeth, fratele meu, născut la Moscova, a fost rănit la Medjez-el-Bab, luptând cu aliaţii pentru o altă Franţă, nu cea în care trăim astăzi; soldaţii nemţi pe care-i avem în faţa noastră sunt în realitate sovietici; emigranţii care-i umplu pe aceşti prizonieri cu cadouri uită că au dorit victoria lui Hitler, pentru a se putea întoarce în ţară, după douăzeci de ani

de exil; iar cu, cu numele în „off, repar posturi emiţătoare, care servesc duşmanilor guvernului francez. Ruşi găseşti pe toate meridianele globului, sub toate drapelele! Ei vorbesc aceeaşi limbă, dar îşi varsă sângele pentru cauze diferite! Adevărul, ca întotdeauna, va aparţine învingătorilor…

Încet, grupul ţărăncilor se-ndreptă spre strada unde le aştepta autobuzul, pentru a le duce înapoi la uzină. Ieşiră şi părinţii lui Boris. Mihail o ţinea pe Tania de braţ. Aveau chipuri senine şi fericite. Fără să se grăbească, îşi căutau cu privirea copiii, pierduţi în mulţime.

Jérôme îşi pierduse răbdarea şi nu îndrăznea să se arate la fereastră. Trecuseră aproape două ceasuri de când procesiunea plecase la fântâna Groujolle, iar doamna Pinteau nu se întorsese încă. Era furioasă pentru că, deşi el o sculptase, la cererea preotului paroh, pe Fecioara făcătoare de minuni, refuzase să participe la ceremonia sfinţirii statuii. Toţi oamenii notabili din partea locului, şi chiar câţiva necredincioşi se obosiseră să străbată o distanţă cam de vreo trei kilometri, până la locurile unde curgea – se spune – o apă purificatoare, iar el, principalul interesat, rămăsese acasă pretextând o răceală şi dureri de cap. În realitate, rolul său în toată această treabă se redusese la acela al unui copist. Se mărginise să reproducă figura care exista, deja, la Groujolle, într-o nişă, dar pe care intemperiile o distruseseră făcând-o de nerecunoscut. Lucrul îl pasionase în afara oricărei consideraţii religioase. Putea fi ateu şi să aibă plăcerea de a modela chipul duios şi gânditor al Maicii Domnului, ţinându-l în braţe pe Fiul lui Dumnezeu. Jérôme îi explicase acest lucru abatelui Pelassiez, iar acesta părea că l-a înţeles. Mai mult decât atât, afirmase sus şi tare că locul său nu era acolo, printre sutane şi stindarde de confrerii. O dată ce lucrarea fusese terminată şi livrată la data convenită, nu se mai preocupase de toate acele manifestări care se desfăşurau în jurul ei.

Acum gata! Nu-mi mai aparţine! S-a dus. Pot face cu ea œ vor!”

Îşi dădu seama că vorbea tare, ca şi cum s-ar fi contrazis cu un interlocutor greu de cap. După prânz se simţi într-o stare sufletească proastă, fără să poată defini motivul iritării sale. Îşi umplu cu apă rece un pahar, pe care-l bău pe nerăsuflate şi se-ntoarse la fereastra din bucătărie. În colţul străzii se iviră nişte siluete întunecate… Jérôme le recunoscu pe surorile Sabretoux, două bigote, şi se feri din dreptul ferestrei. Nu mai era nicio îndoială: pelerinajul se sfârşise. Toate sufletele cucernice din Chapelle-au-Bois se întorceau la casele lor, după ce bătuseră mătănii dinaintea fântânii cu apă tămăduitoare. Şi doamna Pinteau trebuia să apară dintr-o clipă în alta. Jérôme începu să se plimbe roată prin cameră. Se simţea ca-ntr-o cuşcă. În sfârşit, uşa se deschise şi în cadrul ei apăru o siluetă opulentă şi ţanţoşă, cu încălţările prăfuite, iar pe cap cu o pălărie din fetru antracit, cu voaletă neagră. Sub acea îndoliată înfăţişare, faţa doamnei Pinteau exprima un aer dojenitor.

Curiozitatea lui Jérôme ajunsese la culme dar, din amor propriu, se sili să o ascundă.

— Deci, rosti el pe un ton obişnuit, lucrurile s-au desfăşurat bine?

— Foarte bine! replică doamna Pinteau. Numai că, toată lumea a băgat de seamă absenţa dumneavoastră!

Ridică din umeri.

— Evident!

— În cele câteva cuvinte rostite dinaintea fântânii, parohul şi-a exprimat regretul că artistul, care a exprimat atât de bine nemărginita bunătate a Sfintei Fecioare din Groujolle, n-a putut participa, din cauza unei indispoziţii, la piosul omagiu adus de credincioşii parohiei operei sale.

— Drăguţ din partea sa, bombăni Jérôme stăpânindu-şi un surâs.

— Nu fiţi atât de sigur, replică cu vioiciune doamna Pinteau. N-a crezut o iotă!

— Presupun că da!

— Nimeni n-a crezut!

— Cu atât mai bine.

— Ah! în ţară, o istorie ca asta face o bună impresie! Sfânta Fecioară de Groujolle, sculptată de mâinile unui necredincios! Nu pricep cum de vi s-a adresat tocmai dumneavoastră abatele Pelassiez, pentru o asemenea treabă.

— Şi-a dat seama că Sfânta Fecioară de Groujolle n-are de ce să se teamă de mine, zise Jérôme. În fond, nu la statuie vă rugaţi, ci sfintei pe care ea o reprezintă. Aşadar, ce importanţă are că lemnul a fost sculptat de mine sau de altul?

Descumpănită de acest argument, doamna Pinteau strânse din buze, apoi, după o clipă de gândire, aruncă pe un ton înţepat:

— Nu discut astfel de treburi. În orice caz, abatele Pelassiez mi-a spus că o să vă fa vk o vizită, astă-seară, pe la ora şase.

— Va fi bine venit.

— O să mai aveţi nevoie de mine?

— Nu.

— Mă duc acasă!

— Bine, zise el. Duminică plăcută! Pe mâine.

Ea ieşi, iar Jérôme se-ntrebă ce-ar putea face. Pretextând că nu se simte bine, era condamnat să stea acasă. Or, soarele strălucea, vântul rece spulbera praful. Câmpia trebuie că este acum ca o fiinţă vie, fremătătoare, aşa cum îi plăcea lui. Iar acolo, Sfânta Fecioară de Groujolle, singură în nişa sa, respirând pentru prima oară aerul curat al colinelor. Se gândi la ea cu afecţiune, ca la o fiinţă, apoi gândul i se-ntoarse la soţia sa, moartă de atâta timp! Ca purtat de o himeră, suprapunea în amintire chipul Mariei cu acela al Sfintei Fecioare, dăltuit de el. Îşi dădu seama, de-ndată, că cele

două figuri semănau. Oare reprodusese în mod voit trăsăturile fiinţei pe care o iubise cel mai mult în această lume, sculptând chipul Sfintei Fecioare? în orice caz, nimeni nu observase. Acest gând îl răscoli. Neapărat trebuia să vadă statuia. Cu atât mai bine, dacă oamenii îl zăreau pe stradă, atunci când ar fi trebuit să rămână acasă până a doua zi, pentru a-şi acoperi minciuna. Decis şi înverşunat, îşi luă vechiul palton, puse pe cap o pălărie de fetru cu boruri largi, trăgând-o mai pe frunte, înşfăcă bastonul cu vârf de metal şi deschise uşa. Toate ferestrele din Chapelle-au-Bois îl săgetau cu privirile pe provocator. Îşi îndreptă talia şi o luă pe drumul ce ducea spre gară. Mergând cu pas ferm, mai trăgea cu coada ochiului la dreapta, la stânga, saluta câte un trecător, ghicea câte o umbră în spatele unei vitrine, dar se încăpăţâna să braveze faţă de toţi cei care nu puteau să-l înţeleagă.

Dincolo de calea ferată, casele se răriră, şi curând Jérôme se află singur pe drum, între brazdele de pământ proaspăt întoarse şi fumul caselor.

Cerul arăta încă a iarnă, de o limpezime sticloasă, cu nori ce se împrăştiau, cu ameninţarea frigului de peste noapte, pământul însă mustea de sevele călduţe ale primăverii. Pajiştile, pe care reveniseră vitele slabe, păreau învăluite de lumina firavă a verdelui. Vântul legăna mugurii micuţi de pe crengile copacilor. Păsările călătoare tăiau văzduhul, chemându-se cu ciripitul lor unele pe altele. Jérôme suferea că nu-şi putea potrivi gândurile ce-l frământau cu frumuseţea naturii. Războiul pe care dorea să-l uite, să-l ignore, îl obseda, ca şi cum de el depindea dacă va fi pierdut sau câştigat. Nemţii nu-şi făcuseră decât o scurtă apariţie la Chapelle-au-Bois, dar se instalaseră la Tulle, Brive, Égletons, Ussel. Strângeau oameni tineri pentru a-i trimite să muncească forţat – departe de casele lor, în uzine. Cei care scăpau de deportare se refugiau în maquis. În Correze se formaseră nişte grupuri de Rezistenţă, iar ţăranii le

trimiteau pachete cu provizii. Existau printre aceşti tineri patrioţi sinceri, dar şi indivizi dubioşi. Înarmaţi cu puşti vechi, organizau atacuri contra ocupanţilor, sabotau căile ferate, distrugeau stâlpii de înaltă tensiune… Duşmanul riposta prin arestări între sindicalişti şi ucideri în rândul ostaticilor. Săptămâna trecută, trei tineri de optsprezece – nouăsprezece ani, originari din Chapelle-au-Bois, fuseseră descoperiţi pe drumul dinspre Veixou, împuşcaţi în ceafă, cu mâinile legate la spate. În ciuda acestor morţi, cu fiecare zi mai numeroase, în păduri lupta continua, în timp ce bărăganele câmpiei se pregăteau să renască. Jérôme detestase dintotdeauna violenţa, acum însă i se părea necesară. Pentru ca Franţa să iasă din haos era necesară această ură împotriva duşmanului, care de patru ani stăpânea şi jefuia o naţiune învinsă. Dar când furtuna va trece, ce vor deveni oare toţi aceşti cultivatori, muncitori, micii negustori de prăvălie, contabili, chiar şi copiii pentru care nerespectarea legii, reaua-credinţă, uciderea fuseseră acte de eroism? Ar mai fi putut ci să se integreze într-o viaţă laborioasă, după ce cunoscuseră frica şi răzbunarea? Chiar Denis, care totuşi nu cunoscuse nimic din toate aceste hărţuieli oribile, oare în ce stare de spirit se va întoarce din prizonierat? Bistroul său administrat de altcineva, economiile spulberate, soţia plecată, iar la acestea se adăugau anii de aşteptare într-un lagăr cu sârmă ghimpată. De câte ori vor mai înflori pomii, pentru ca între un popor şi altul, între un om şi altul, chiar în sânul aceluiaşi neam, să renască iar prietenia.

Jérôme îşi punea întrebarea şi se simţea bătrân şi obosit, prea bătrân, probabil, pentru a mai apuca să vadă cum vor sfârşi toate acestea.

Printre trunchiurile goale ale castanilor se zăreau acoperişurile de paie ale cătunului Groujolle. O bătrână ieşi în pragul uşii. Jérôme îşi scoase pălăria în semn de bineţe şi, ocolind un morman de gunoi, o luă pe cărăruia

ce ducea la izvor. Panta era atât de abruptă, „încât se sprijini în baston, ca nu cumva să alunece. În sfârşit într-o vâlcioară plină de mărăcinişuri, văzu o ridicătură de pietre cenuşii. Apa curgea printr-o gaură largă de metal, într-o cuvă şi de acolo cădea pe pământ. Pe stâlpul fântânii, deasupra, exista o nişă, pe al cărui postament era aşezată statuia. Chiar Jérôme o fixase pe el. Văzând-o acolo abia o recunoscu. Avea să fie, de-acuma, departe de el. Îşi avea independenţa ei. Micile imperfecţiuni pe care i le observase mai demult, fără să le fi retuşat, dispăruseră ca prin miracol de pe chipul ei. Sfânta Fecioară îşi ţinea Fiul cu braţul stâng, iar mâna dreaptă o ridica în semn de binecuvântare. Pe cap avea o coroană. Trupul îi era acoperit de un veşmânt cu falduri rigide. Nu semăna cu Maria lui. Exista totuşi o asemănare în ovalul chipului, în forma umerilor. Lui Jérôme i-ar fi plăcut s-o atingă cu vârful degetelor. În jurul fântânii pământul era bătătorit pe o mare suprafaţă. Procesiunea se oprise acolo. Bătrânii povesteau că fântâna din Groujolle vindeca durerile trupului, alina suferinţele sufletului; pelerinii beau din apa ei, după ce mai întâi spuneau rugăciuni.

Fără să se lase furat de legendă, Jérôme era emoţionat la gândul că cei care se rugaseră acolo se aflau în faţa acelui chip al cărui creator era el. Cum fusese cu putinţă, cu puţinele sale cunoştinţe, fără convingeri religioase, cu nişte unelte atât de simple, să fi creat acea statuie cu virtuţi consolatoare? în aceste ceasuri în care umanitatea întreagă era înspăimântată, aproape că-i pizmuia pe cei care participau la slujbă; cel puţin, ei găseau speranţa izbăvitoare. Se puteau adresa direct Sfintei Fecioare. El nu putea. Şi totuşi, în atelier ea auzise de atâtea ori vocea lui aspră: înjura, bombănea, ofta trudind. Poate, dacă i s-ar adresa, l-ar recunoaşte, ca pe vremea în care nu era decât un trunchi de stejar aşezat pe genunchii lui şi pe care abia începuse să-l cioplească. Acest gând îl fulgeră precum o scânteie

de nebunie. Spre ce abisuri sau tărâmuri hălăduiau gândurile sale? îşi pierduse oare încrederea în semenii săi, încerca să implore ajutorul divin pentru a face posibilă refacerea lumii? Da, ar fi bine – pentru că oamenii nu vor mai fi în stare s-o scoată la capăt cu acel efort uriaş, care consta în degajarea spaţiilor şi reconstruirea oraşelor distruse, înmormântarea celor ucişi şi redeschiderea drumurilor, reintegrarea între frontierele ţării a celor dislocaţi, nu vor putea să ofere celor înfometaţi hrană, să aline suferinţele răniţilor, să le redea celor disperaţi speranţa vieţii – dacă acea lumină a bunătăţii nu-i va călăuzi în ceea ce vor întreprinde.

Din izvor apa ţâşnea fără întrerupere, năvalnic, zgomotos. Timpul curgea odată cu ea. Jérôme se uită la ceas: şase şi zece minute! Iar abatele Pelassiez care trebuia să vină la ora şase! Se nelinişti, vru să plece, apoi renunţă la gândul că „dacă el ar şti că mă aflu aici, mi-ar spune să rămân”. Se aşeză aşadar pe un bolovan şi, cu privirile duse departe, aplecat, cu coatele pe genunchi, continuă să mediteze.

În noaptea de 20 spre 21 aprilie, Elizabeth şi Boris fură treziţi de urletul sirenelor şi bubuitul bombelor. Evitând să aprindă lumina, se îmbrăcară pe bâjbâite şi alergară spre fereastră.

De câteva luni, atacurile aeriene erau atât de frecvente, încât parizienii nu mai luau metroul, de teama de-a rămâne blocaţi între două staţii, pe durata alarmei. Billancourt, Boulange, Courbevoie, Saint-Dénis, Ivry şi alte puncte ale marilor cartiere periferice industriale îşi aveau deja numărul lor de morţi, răniţi şi rămaşi fără locuinţe. În schimb, de data aceasta părea că aviaţia şi-a ales ca obiectiv centrul oraşului. Niciodată până acum geamurile, zidurile, podeaua imobilelor nu tremurase cu atâta violenţă. Boris deschise ferestrele. şi întredeschise obloanele. Elizabeth zări strada pustie de la un capăt la altul.

Fasciculele proiectoarelor străpungeau cerul.

Rachetele-paraşută răspândeau în jurul lor haloul unei lumini palide. Obuzele, trasoarele lăsau pe cer dâre roşii, galbene şi verzi. Tirului asurzitor de la D.C.A.[1] îi răspundea, de sus, zgomotulmotoarelor de avioane. Apoi, nu se ştie de unde, un şir de bombe se abătea asupra oraşului.

— Poate c-ar fi mai bine să coborâm în pivniţă, spuse Boris.

— Crezi că într-adevăr acolo am fi în afară de pericol? Dacă pe casă va cădea o bombă prefer să mor pe loc, decât asfixiată lent.

S strânse înfrigurată lângă soţul ei şi adăugă:

— Cu tine alături, nu mi-e frică! Orice s-ar întâmpla, suntem împreună!

O cuprinse în braţe. Apoi, după o scurtă tăcere, un nou val de bombardiere se năpusti deasupra oraşului, în timp ce tunurile de la D.G.A. Începură să tragă cu furie în acea iluminare spasmodică a tenebrelor. Deodată, pe liziera unei zone puternic luminate, apăru un avion, ezită, se frânse, pierdu o aripă în flăcări şi, în picaj, se năpusti, ca o torţă aprinsă, deasupra caselor, Elizabeth simţi ca un fel de lovitură în plex. Se gândea la oamenii închişi în carlingă, care aveau să moară dintr-o secundă în alta, arzând de vii.

— Priveşte! exclamă Boris. Sare cineva. Unul cu paraşuta!...

Un „punct alb, mărindu-se departe în spaţiu, apoi pierind. În stradă, un geam se făcu ţăndări. Pe acoperişuri ploua cu schije. Boris închise repede ferestrele. Timp de două ore, numai bubuituri, explozii şi groază. Când în sfârşit zgomotele încetară, când rachetele şi proiectoarele se stinseră, Elizabeth se-ntrebă ce mai rămăsese din Paris. Liniştea era absolută, ireală, ca pe un câmp cu morţi. Cruţată, casa se înălţa solitară, asemenea unui turn în mijlocul unei vaste întinderi de ruine.

---

1 Défense Contre Aérienne — Apărarea antiaeriană.

— Înfiorător! îngăimă Elizabeth. Nici nu îndrăznesc să privesc! Ce-au făcut, Dumnezeule?...

Simţea că n-o mai ţin picioarele, era înspăimântată. Boris deschise larg jaluzelele. Spre nord cerul avea o lumină roşiatică.

A doua zi dimineaţă, femeia de serviciu veni ceva mai devreme, aducând pâinea şi ziarul. Era foc de pornită: anglo-americanii bombardaseră gara La Chappelle şi Montmartre. Era un miracol că Sacré-Cœur nu fusese atinsă! Se vorbea de şase sute de morţi.

„Nici măcar nu mai ochesc, lovesc la grămadă! aruncă bombele şi se cară! Ăsta nu-i război, e măcel!”...

Boris plecă la birou pe bicicletă, iar Elizabeth, după câteva drumuri prin cartier, se duse la magazinul ei.

Aici trebui să suporte, cum se şi aştepta; comentariile înţepătoare ale domnişoarei Pologne la adresa barbariei aviaţiei aliaţilor. Fata bătrână mocnea de dorinţa răzbunării. Priviri ucigătoare, limba, numai venin.

— Ştiu, ştiu, aveţi dreptate, oftă Elizabeth, dar încetaţi!

Era la capătul nervilor. Dacă Boris va fi chemat diseară la

Saint-Ouen? Dacă se afla acolo, în timp ce ea îl credea la uzină? Pentru ca să poată st; liniştită, telefonă la uzinele Hopkins. Vocea familiară o asigură:

— Fireşte, lucrez în laborator, draga mea!... Unde credeai tu că sunt?... Totul e bine... Voi încerca să mă-ntorc mai devreme, pentru prânz... Te sărut.

Închise cu impresia că nu mai era ea însăşi. Boris o preocupa într-atât, încât se confunda cu sufletul şi gândurile ei. Îşi spuse că şi mama sa încercase, fără îndoială, aceleaşi sentimente pentru bărbatul ei şi acest gând o emoţionă până la lacrimi. După ani de frământări, de căutări şi decepţii, i se părea ciudat să-şi găsească fericirea pe calea atât de simplă, pe care merseseră şi părinţii săi. De ce însă trebuia ca bucuria să-i fie

întunecată de nelinişti? Nu era oribil oare să-ţi închipui că în aceste vremuri de haos numai iubirea dintre două fiinţe nu era îndeajuns ca să-i ocrotească de ameninţarea unei despărţiri definitive? în această derută, simţi dorinţa de a le scrie părinţilor, pentru a le împărtăşi încă o dată* fericirea sa, dar şi teama care o încerca. Cuvintele pe care le aşternea erau atât de fade, încât foarte curând se descurajă în mărturisirea ce avea să le-o facă. În cele din urmă, Elizabeth dădu un alt curs scrisorii, transformând-o într-un şir de întrebări pline de afecţiune!

Anotimpul de iarnă luând sfârşit, Pierre şi Amblie plecaseră la Chapelle-au-Bois. Nu se mai gândeau să redeschidă hotelul „Două capre sălbatice” în iunie. Aprovizionarea era destul de dificilă, tracasările administrative destul de numeroase, pentru o desfăşurare normală a lucrurilor. Ca mulţi alţi confraţi, acceptaseră ca hotelul lor să fie transformat într-un centru al copiilor orfani. *„Mamă, sunt sigură că ai dreptate să iei această decizie*, scria Elizabeth. *Aveţi atât de multă nevoie de odihnă, şi unul şi altul*! *Nu vreţi ceva mai încolo să veniţi la Paris*? *Ce face bunicul*?...” Şi aşternu încă vreo alte zece fraze, reciti scrisoarea, o consideră banală şi o luă cu ea acasă, pentru ca Boris să adauge câteva cuvinte la sfârşitul paginii.

El se-ntoarse pe la ora unu şi un sfert, gâfâind şi aprins la faţă; pedalase ca un nebun traversând Parisul, pentru a câştiga măcar cinci minute în plus. Informaţiile pe care le aflase la uzină păreau alarmante. Se punea problema închiderii celor mai multe din ateliere, ca urmare a noilor restricţii de electricitate şi combustibil. Dacă avea să se întâmple aşa ceva pe întreaga industrie, în scurt timp viaţa întregii ţări urma să fie paralizată. Elisăbeth era îngrozită, Boris însă afişa un optimism de-a dreptul copilăresc.

— Bineînţeles, o să fie greu de suportat! Dar când totul s-a deteriorat, când totul se clatină, înseamnă că

sfârşitul e pe-aproape! Ideea de a nu a mai avea electricitate şi gaze câteva săptămâni, toată dezorganizarea asta anunţă înfrângerea Germaniei! Cu riscul de a mai strânge cureaua, vom primi cu bucurie plecarea ocupanţilor! Aliaţii vor debarca în Franţa sau în Belgia, foarte curând! Toţi vorbesc despre asta!...

O cuprinse pe după umeri şi încercă să-i transmită entuziasmul său. Totuşi, ea rămânea tăcută, reticentă.

Zilele următoare îi confirmară îngrijorarea. În timp ce aliaţii băteau pasul pe loc în faţa Romei, în timp ce alarmele asupra Parisului se înteţeau, primăriile ordonaseră un nou recensământ, iar cozile se prelungeau în faţa magazinelor alimentare, presa şi radioul anunţau că începând din data de 15 mai, populaţia va fi privată de curent electric, între orele şapte dimineaţa şi nouă! scara, cu o deschidere, în mod excepţional, la prânz între orele 12 şi 13. Gazul nu va mai fi furnizat decât între orele aproximative pregătirii meselor. Numai uzinele rechiziţionate de Wehrmacht îşi continuau activitatea ca mai-nainte. Altele lucrau doar sâmbăta şi duminica, pe parcursul a treizeci şi şase de ore consecutive. Cinematografele nu se deschideau decât seara la orele zece, doar pentru un singur spectacol. Numeroase staţii de metrou urmau să fie suprimate. De altfel, se recomandase parizienilor să nu utilizeze acest mijloc de transport, decât în cazul drumurilor lungi şi indispensabile. În jurul lui 20 mai, toate spălătoriile din Paris îşi întrerupeau lucrul. Nu mai era nici săpun, nici apă caldă. După foame, urma mizeria. Preţul pieţei negre urcase rapid. Într-un oraş în care posturile de radio nu mergeau, lumină nu era, iar cuptoarele refuzau să se aprindă, se punea întrebarea cât timp ar mai putea supravieţui un popor. Nu se şoptea că, foarte curând, telefonul va fi întrerupt? Trenurile se răreau, oprindu-se în gările pe jumătate goale. Chiar velo-taxiurile dispăruseră din circulaţie. Boris, a cărui uzină se închisese în această săptămână, se ducea, cu toate

acestea, punctual în fiecare zi, pentru a termina un studiu foarte important cu privire la curenţii alternativi de înaltă frecvenţă, modulaţi în vederea transmiterii de semnale.

— Au fost atâtea instalaţii distruse pe parcursul războiului că acüm, la sfârşitul ostilităţilor, acest procedeu o să ia o formidabilă extindere, îi spuse el Elizabethei. Ai să înţelegi! în concluzie, e vorba de a face să treacă prin acelaşi fir mai multe convorbiri simultane.

Elizabeth nu-i urmărea deducţiile, dar se înflăcăra de ceea ce-i spunea, de entuziasmul atât de comunicativ al lui Boris. Când pleca la birou, ea se simţea golită, descurajată. „Îl iubesc atât de mult”, îşi spunea ea. Şi se întorcea îngândurată la magazin.

Deşi ducea lipsă de mărfuri, încă mai avea clienţi care cumpărau tate o eşarfă sau o bijuterie fantezi. Preocuparea femeilor pentru cochetărie era un mijloc de sfidare a evenimentelor. Bătând străzile pe tălpile groase de lemn, conducând bicicleta cu fustele fluturate de vânt, încordându-şi muşchii picioarelor, ele traversau toată această istorie cu priviri de amazoane. Elizabeth le admira nepăsarea. Oare nu citeau ziarele? Amiens, Marsilia, Avignon, Lyon, Nice, Saint-Étienne fuseseră bombardate cu înverşunare. Rouen nu mai era decât o grămadă de ruine fumegânde, aliaţii dădeau lupte sângeroase în faţa Romei, iar la uşa saloanelor de coafură, lipsite de curent electric, aşezate una lângă alta pe scaune, cu umerii acoperiţi de mici pelerine, femeile aşteptau răbdătoare ca soarele să le usuce buclele. Pentru a face căştile funcţionabile, un artist al podoabei capilare, de pe strada Bassano, avusese ideea de a utiliza un dinam personal, pe care îl acţionau doi biciclişti care pedalau pe tot parcursul zilei într-o pivniţă. La intrarea acestui renumit coafor era îmbulzeală. De fiecare dată când Elizabeth se plimba prin cartier, era surprinsă de vulgaritatea acestor creaturi, care se voiau sclipitor de elegante. îmbogăţită în timpul acestor ani la piaţa

neagră, noua clasă socială se afişa cu ostentaţie. Untul, smântână, brânza, ridichii, ciorapii de mătase, pielea, jocul cu bile, antricotul, cărbunele şi cârnăciorii de Arles îşi găseau expresia cea mai înaltă în maşinile şi bijuteriile negustoreselor. Obsedată de grija „unei cât mai bune plasări” n-aveau altă grijă decât aceea de a-şi pune cât mai multe inele groase pe degete, de a-şi pune la gât cât mai multe şiruri de perle, iar la încheietura mâinii sau pe braţ cât mai multe brăţări de aur. Boris îi spunea Elizabethei că, după război, portăreasa lor va fi în măsură să cumpere imobilul în care locuise atâta vreme ca umilă şi vigilentă păzitoare. „Sunt sigur, spunea el, că se roagă la Dumnezeu în fiecare seară ca victoria aliaţilor să-ntârzie”.

Pe 5 iunie, femeia lor de serviciu dădu buzna pe la ora opt şi jumătate în cameră izbucnind:

— Sunt la Roma!

Ziarul pe care i-l întindea lui Boris nu menţiona încă nimic. Ca să se asigure, el se grăbi să deschidă aparatul de radio şi putu prinde ultimele cuvinte ale comunicatului: „Führerul a decis evacuarea Romei pentru a evita ca inestimabilele comori de artă ale capitalei creştinătăţii să fie deteriorate în timpul luptelor...” Imediat după aceste cuvinte, radioul se-ntrerupse.

— Acum, Elizabeth, cred că a început ultimul act! Trag o fugă până la birou şi mă-ntorc cu veşti noi. Desmourets trebuie să aibă informaţii mai exacte de la camarazii lui.

Reîntoarcerea lui fu aceea a unui general victorios. Se duse direct la harta Europei, pe care o bătuseră pe perete chiar a doua zi după căsătoria lor. Etapele succesive ale războiului erau scrise cu litere neciteţe, urâte, pe o foaie mare cu culori şterse. Doar Boris putea descu-ca semnificaţia acestor linii şi haşurări. Privirea îi căzu de-a dreptul pe Italia. Cu o linie de creion roşu trecu aliaţilor Roma.

— În sfârşit, gata! Urmarea este uşor de prevăzut! Din acest moment într-o lună-două vor debarca în sudul Franţei…

A doua zi dimineaţă, în timp ce se rădea fluierând în cabinetul de toaletă, telefonul sună, iar Elizabeth ridică receptorul. Boris intră în cameră cu un obraz ras, cu celălalt săpunit şi întrebă:

— Ce se întâmplă?

Dar întrebarea îi muri pe buze. Aşezată pe pat, cu receptorul în mână, Elizabeth, cu o privire fixă, îmbujorată de emoţie, murmură cu vocea înviorată:

— Nu-i posibil!… De unde ai aflat?…

Apoi, întorcându-se spre Boris strigă:

— E Arlette… Au debarcat!

— Când? se bâlbâi el.

— Azi în zori.

— Unde?

— În Normandia.

— E bine! E bine! Mă duc repede să dau drumul la radio, cât mai e curent!

Bucuria îi dădea o înfăţişare de faun strâmbându-se la soare. Se aplecă asupra radioului, îi dădu drumul şi îl zgâlţâi, pentru a scoate adevărul din el. Dar emisiunile de la Londra şi Sottens erau îngrozitor de bruiate, aşa că-i fu imposibil să înţeleagă vreun cuvânt. Decepţionat, căută lungimile de undă ale „Informaţiilor franceze permanente”. De la o voce aspră, înţelese că de coastele Normandiei se apropiau câteva nave anglo-americane şi că puternicele instalaţii nemţeşti de defensivă intraseră în acţiune. Elizabeth închisese deja telefonul, când el se îndreptă, radiind de voioşie.

— Dacă nemţii o recunosc, nu mai e mei o îndoială. Şi eu, care le mai dădeam două luni de preparative. Ce mai zici, pesimisto?

Fără să-i lase timp să răspundă, o luă în braţe şi-o acoperi de sărutări. Ea se apăra râzând, surprinsă de acest entuziasm prematur.

— Potoleşte-te, Boris! zise în cele din urmă.

— De ce? Nu eşti bucuroasă?

— Ba da, numai că mi-e frică, nu cumva Franţa să fie transformată într-un câmp de bătaie. Nici aliaţii, nici nemţii nu ne vor mai menaja. Ne vom afla între două focuri… Va fi îngrozitor…

Boris redeveni serios.

— Ştiu, spuse el. Dar cu cât şocul va fi mai puternic, cu atât decizia va fi luată mai rapid. Eu cred că nemţii vor ceda imediat ce se vor simţi în inferioritate… Americanii ăştia, ce tipi!… Jos pălăria! în definitiv, ţara lor nu este direct ameninţatăiar ei s-au ridicat ca un singur om pentru a apăra o idee, pentru a elibera Europa!… O să-mi sun imediat părinţii!…

Ea îl auzi discutând ăprins în rusă, la telefon. Aceste vorbe, pe care nu le înţelegea, sunau plăcut, dar în acelaşi timp şi iritant. Avea impresia că îl pierdea pe Boris, că schimbându-şi naţionalitatea şi vorbind în limba lui maternă îşi schimbă şi personalitatea. Când termină conversaţia, îl întrebă:

— Ce spun?

— Tata e distrus! răspunse Boris. Este convins că vor urma mişcări, revoluţie! Am încercat să-i ridic moralul, dar e dificil! Mama şi el au avut atât de mult de suferit din cauza bolşevismului, că la primele ameninţări, tulburări sociale, greve, lupte, ei văd revenirea la vremurile cele mai sumbre ale tinereţii lor.

— Mă imaginez în locul lor! zise Elizabeth.

— Da, cei din generaţia lor nu pot să reacţioneze ca noi! Dar în cele din urmă vor înţelege şi se vor bucura! Ascultă!

Elizabeth, nu-mi văd capul de treburi!… Dar mă voi duce mâine la birou… Astăzi vreau să rămân cu tine… Vom ieşi împreună, ne vom plimba… întreg Parisul trebuie să fie în stradă!…

Menajera sosi toc n-ai când rostea aceste cuvinte şi fu decepţionată să constate că domnul şi doamna erau

deja la curent cu extraordinara ştire cu care se pregătea să-i dea gata.

— În orice caz, spuse ea, trebuie să facem degrabă rezerve de apă. Din acest moment şi până când se va opri cu totul, n-o să treacă mult.

Un lucru înţelept; Boris umplu toate sticlele, lighenele şi cănile disponibile. Apoi o ajută pe Elizabeth să instaleze la cuptor un trăgător de gaz, pe care-l făcuseră în ajun pentru a pompa până la ultima picătură preţiosul fluid de pe conductă. Cafeaua fu imediat încălzită şi băută din câteva înghiţituri, cu două felii de pâine unse cu un strat subţire de unt. Elizabeth şi Boris porniră să vadă cum arăta oraşul. Strada avea aspectul ei obişnuit, doar feţele trecătorilor păreau îngrijorate de vestea aflată. Neliniştea se amesteca cu bucuria, chiar şi la cei care doreau victoria aliaţilor. Fără îndoială ar fi fost preferabil ca debarcarea să se efectueze în altă parte, în Belgia, în Olanda… Boris se duse în primul rând la bancă, pentru a-şi scoate banii. Ghişeele erau asaltate de clienţi cu mâini nervoase. Casierul, alb ca varul de oboseală, nu se oprea din număratul teancurilor de bancnote. Boris îşi lăsă în cont trei mii şase sute de franci, apoi o duse pe Elizabeth spre Champs-Élysées. Din cerul posomorât, gata să plouă, o ceaţă tristă cobora deasupra acoperişurilor. Trotuarele erau puţin animate, şoseaua pustie. Un ciclist descărcă un teanc de *Paris-Midi* în faţa unui chioşc. La vederea ziarelor proaspăt imprimate, în jurul vânzătoarei se formă un grup.

Boris cumpără un ziar şi şase persoane se îngrămădiră imediat pentru a citi pe deasupra umărului lui. Titluri cu caractere groase săreau în ochi chiar pe prima pagină: „Spre gurile Senei, anglo-americanii au lansat paraşutişti. Le Havre, Dunkerque şi

Calais sunt sălbatic bombardate. Lupta e angajată cu flota de debarcare”: Cineva din spatele lui Boris, murmură:

— Se află la două sute de kilometri de Paris! Cu

puţin noroc, ar, putea fi aici diseară!

— Dar cu zidul de la Atlantic, le spuse un altul, ce-o să faceţi? L-am văzut la actualităţi! Este o lucrare inexpugnabilă! După părerea mea, nu vor tsece şi nu se vor întoarce acasă decât după ce vor fi pierdut jumătate din oamenii şi vapoarele lor!…

Elizabeth îi strânse braţul lui Boris şi-i aruncă o privire temătoare. El se plecă spre ea, surâzând:

— Ce idiot şi ăsta! Dacă aliaţii vor lansa atacul, sunt siguí că-l vor duce până la capăt. Vino! Aş dori să cumpăr o hartă.

— Ai deja una!

— A Europei! îmi trebuie alta, detaliată, a Normandiei.

În librăria în care intrară, vânzătoarea ridică ochii-n tavan:

— Sunteţi a douăzecea persoană care îmi cere aşa ceva în dimineaţa asta! Nu mi-a mai rămas decât un *Michelin* nr. 55 şi un *Taride* nr. 54… aş avea un atlas…

Boris refuză cu demnitate, dar după două încercări infructuoase în alte două librării, reveni pentru a lua atlasul propus în prima librărie. De acolo Elizabeth vru să treacă pe la magazinul său pentru a o îmbărbăta pe domnişoara Pologne. Grilajul era pe jumătate tras. În spatele vitrinei, pe care erau lipite benzi de hârtie, decorul obişnuit cu fonografe şi articole pariziene dispăruse. Domnişoara. Pologne, albă, tragică, stătea în picioare, lângă casă, asemenea unei fiinţe ce trebuia să ajungă pe banca acuzaţilor.

— De ce aţi desfăcut vitrina? întrebă Elizabeth.

— Dar jaful, doamnă, la asta nu vă gândiţi? spuse domnişoara Pologne. Dumnezeu ştie unde vom ajunge cu debarcarea asta la porţile noastre! în momente tulburi, instinctele se dezlănţuie!

— E absurd! spuse Elizabeth. Puneţi totul la loc, imediat!

— Cum doriţi, doamnă! răspunse domnişoara

Pologne cu o mină jignită.

Elizabeth şi Boris o ajutară să aşeze obiectele în vitrină.

— Chiar şi pick-up-ul? t

— Evident! se răsti Elizabeth.

— Nu vă pierdeţi cu firea, domnişoară! spuse Boris râzând, în curând totul va reintra în firesc. I-aţi servit pe nemţi, îi veţi servi pe americani.

Bătrâna fată îi aruncă o privire sfidătoare. Chiar în acea clipă, sirenele mugiră. Domnişoara Pologne îşi apucă geanta şi se îndreptă spre ieşire. Locuinţa sa se găsea în imobilul vecin. Boris şi Elizabeth preferară să se-ntoarcă fugind la ei acasă; alarma însemna electricitate, electricitatea însemna radio. Refugiaţi în apartamentul lor, pentru un moment, erau atenţi la zgomotele cerului: nici avioane, nici D.C.A. Ochiul postului T.S.F. se aprinse, complice. Cel de la „Informaţii permanente” anunţa: „Şase cuirasate şi douăzeci de distrugătoare încearcă să se apropie de coastă. Ele ocrotesc convoaie de vapoare, de toate felurile. Bateriile nemţeşti trag fără oprire, cu o precizie ucigătoare. Un număr mare de paraşutişti englezi au fost făcuţi prizonieri”. O rază de soare pătrunse în cameră. Sirenele sunară sfârşitul alertei. Lumina se-ntrerupse.

Pentru alte veşti trebuia să aştepţi. Mai întâi fu mesajul mareşalului Potain, rugându-i pe francezi să nu agraveze situaţia prin acte care riscau să abată asupra lor „represalii tragice”; apoi urmă discursul lui Pierre Laval, declarând: „Cei care vă cer să încetaţi lucrul sau vă invită la revoltă sunt duşmani ai ţării noastre. Refuzaţi agravarea războiului străin pe pământul nostru, de teama unui război civil”.

Ziarele de a doua zi prezentară debarcarea ca pe o manevră lipsită de temei: toate capetele de pod formate de anglo-americani fuseseră evacuate, cu excepţia celui care se găsea în apropiere de Caen; agresorii pierduseră deja douăzeci şi cinci de mii de oameni, treizeci de nave

erau în flăcări!

Seara, după cină, Boris primi un telefon de la Robert Avril, care îl chema de urgenţă la Saint-Ouen. De data asta, văzându-l că pleacă, Elizabeth era cu adevărat îngrijorată. Debarcarea aliaţilor în Normandia, sabotajele operate de patrioţi asupra mijloacelor de comunicare ale Wehrmachtului trebuiau – se gândi ea – să exaspereze furia nemţilor contra tuturor celor care, mai de aproape sau de departe, activau pentru Rezistenţă. Sta în întuneric, îngrozită de teamă, la gândul că poate, în acea clipă chiar, Boris căzuse într-o capcană, ridica braţele sub ameninţarea mitralierelor. La ora nouă şi jumătate se auziră bătăi discrete în uşă. Elizabeth le ascultă împietrită de spaimă. Cine putea să-i facă o vizită în plină noapte? Nu aştepta pe nimeni. Nicio îndoială! Nişte prieteni ai lui Boris, care tocmai veneau s-o înştiinţeze că fusese arestat… Cel puţin bine că nu erau poliţişti nemţi… O percheziţie… Rămase nemişcată. În întuneric, imaginaţia sa o lua razna. Loviturile reîncepură, ceva mai tare. Aprinse o lumânare şi se duse cu un pas şovăitor până la vestibul, întredeschise uşa gata să descopere un bărbat cu cască şi pistol în mână, dar se trezi faţă în faţă cu portăreasa.

— Voiam să vă previn, doamnă Danoff. Apa va fi întreruptă mâine, toată dimineaţa.

— Vă mulţumesc, bâigui Elizabeth, făcând eforturi pentru a se ţine pe picioare.

După plecarea portăresei se duse să se aşeze, profund tulburată, cu o bătaie surdă şi fierbinte în coşul pieptului. Minutele se scurgeau. Abia pe la orele zece şi douăzeci se dădu drumul curentului electric. La miezul nopţii, Boris încă nu se întorsese. Elizabeth era topită de frică. În sfârşit, pe la douăsprezece şi jumătate, o cheie se-ntoarse în broască. Dintr-o săritură Elizabeth se aruncă în braţele lui Boris.

— Iartă-mă, draga mea! spuse el. N-am putut să-ţi telefonez ca să te previn că astă-seară întârzii. Ţi-ai făcut

griji?

— Am să mă-mbolnăvesc, şopti ea izbucnind într-un hohot de plâns.

— Dragostea mea! Foarte curând totul se va sfârşi. Îţi aduc veşti extraordinare. Radio-Paris minte, ca întotdeauna! Toate punctele de iniţiativă aparţin aliaţilor. Nemţii nu mai ştiu unde le e capul! După Robert Avril, care nu este un optimist, am reparat, probabil, ultimul post emiţător!

Începând din acea zi, Boris şi Elizabeth îşi acordau ritmul vieţii cu acela al emisiunilor radiofonice. Completând comunicatele germane şi englezeşti cu ştiri aflate prin posturile elveţiene, urmăreau pe hartă etapele debarcării: Bayeux, d'Isigny, lupte încrâncenate în faţa oraşelor Caen, Troam şi Caumont... Urechile lor se obişnuiseră să discearnă cuvintele esenţiale printre zgomotele bruiajului. Reţineau cu multă atenţie chiar mesajele misterioase de la Radio-Londra. Îi entuziasmase: „Ciclama este o floare frumoasă". Această exprimare poetică ascundea un secret al său. Undeva, în Franţa, un şef al Rezistenţei aduna oamenii, pregătea un atac... Nemţii reacţionau cu violenţă şi înspăimântătoare cruzime. Vocea „Francezii se adresează francezilor" anunţă, una după alta, spânzurarea a vreo sută de ostatici la Tulle şi executarea tuturor locuitorilor din Oradour-sur-Glane, mai mult de şase sute de persoane; bărbaţii fuseseră, împuşcaţi, femeile şi copiii arşi de vii într-o biserică. Între timp, la Paris, autorităţile de ocupaţie amânau semnalul de stingere la ora unu după miezul nopţii, pentru a permite amatorilor de cinema să asiste mai comod, la singurul spectacol, prevăzut, între douăzeci şi două şi douăzeci şi patru.

„Această măsură – spunea comunicatul german – era luată ca urmare a atitudinii calme pe care populaţia a avut-o faţă de debarcare până în momentul de faţă".

Profitând de această excepţională toleranţă, Boris şi Elizabeth se duseră la un cinematograf de pe Champs-

Élysées. Erau prea puţin interesaţi de film. Voiau să vadă debarcarea la Actualităţi. După câteva imagini cu oameni politici, ce discutau aşezaţi în jurul unei mese, pe toată lungimea ecranului apăru imaginea unei mări întunecate, ceţoase, agitate. La orizont se profila un imens recif – o grămadă de vase, unul lângă altul. Un continent se năştea din acele vapoare ale potopului. Mici lumini se aprindeau pe flancul vaselor. Bateriile de coastă ripostau, în şir, Boris strângea mâna Elizabethei. Ghemuită lângă el, părea fascinată de acea gigantică bătălie despre care auzise, citise detalii, şi care brusc, sub ochii ei, devenea o incontestabilă realitate. Simţea cutremurul surd al pământului sub picioare, auzea vâjâiala obuzelor în spate, respira mirosul fumului, al fierului ars, al vântului sărat, măturând nisipul… în timpul proiecţiei actualităţilor, o lumină slabă ţinea sub observaţie sala, prin reprezentanţii ordinii, pentru a identifica fără greş orice persoană care s-ar face vinovată de manifestări subversive. Dar spectatorii nu se mişcau, copleşiţi de compasiune şi spaimă. Liniştea urmă vacarmului. Camera părăsi marea, pentru a alege imaginea unei case în flăcări, rămăşiţele unui avion carbonizat, o paraşută agăţată într-un arbore, ruinele micuţei localităţi Lisieux, supravieţuitori ca vai de lume, tremurând înghesuiţi în fundul unei spelunci şi hrăniţi de manutanţa „Ajutorul Naţional”.

Într-un decor cu saltele vechi, baloturi, coşuri şi tot felul de catrafuse înşirate, femei plângând, copii îngroziţi, privind speriaţi spre public, ca pentru a-i cere socoteală pentru mizeria lor.

— E înfiorător! Dar asta înseamnă că, probabil, în câteva zile, acelaşi lucru ne aşteaptă şi pe noi!

Boris nu-i răspunse, dar o strânse şi mai mult lângă el. Când lumina se aprinse, Elizabeth observă că avea faţa crispată din efortul de a-şi stăpâni emoţia. În jur, spectatorii tuşeau, se smiorcăiau, se mişcau pe scaunele lor.

— Vezi, Elizabeth, pentru noi a venit momentul de a nu mai reflecta, ci de a crede orbeşte în necesitatea eliberării, indiferent care va fi preţul ce trebuie să-l plătim! Dacă lumea îşi pune prea multe întrebări, dacă amestecă binele cu răul, adevărul cu minciuna, dacă-i e frică pentru propria-i persoană şi pentru vecinul său, speranţa dispare, Franţa se duce…

După actualităţi, pacea reveni pe pământ. O aventură sentimentală ocupă ecranul „*Fetele de la Cheiul cu Flori*”. Profund tulburat de imaginile văzute la Actualităţi, Elizabeth suportă cu un sentiment de jenă farmecul acestui film anacronic, destinat unor oameni fericiţi.

Ieşind din cinematograf, Boris îi spuse:

— Să ne grăbim! Curentul se va întrerupe la ora unu. Cu puţin noroc, vom putea să mai prindem informaţiile.

Sosiră la timp, auzind la Radio-Londra că anglo-americanii tocmai ajunseseră în centrul oraşului Cherbourg, că Rusia începuse marea sa ofensivă şi că moralul naţiunii britanice era bun, că rezista în ciuda bombardamentelor neîntrerupte asupra capitalei cu noile arme secrete germane, un soi de avioane fără pilot, cu o teribilă forţă distructivă, dar având o îndoielnică utilizare strategică. De câtva timp, ziarele franceze făceau mare caz de aceşti „meteori” numiţi V-1 şi promiteau instrumente de război şi mai ucigătoare, acele V-2, care foarte curând urmau să se abată asupra „trufaşului Albion”. Cu şi mai multă convingere ca până acum Jean-Hérold Paquis repeta la Radio-Paris punitiva sa frază: „Anglia va fi distrusă precum Cartagina”. Vocea insinuantă a lui Philippe Hanriot anunţa: „Sper să salut cu mare bucurie, în foarte scurt timp, victoria definitivă a Germaniei, pe pământul Franţei”. La 29 iunie a fost asasinat de luptătorii din Rezistenţă.

Acei V-1 continuau să plouă asupra Londrei, iar aliaţii înaintau în Normandia. Trupele americane ocupau

Valogne, apoi Cherbourg. În fiecare zi, sau aproape, lungi convoaie militare nemţeşti străbăteau Champs-Élysées pentru a ajunge în zona luptelor. Într-o seară, stând pe terasa unei cafenele împreună cu Ariette, Elizabeth îi mărturisi că Boris face parte dintr-un grup de Rezistenţă. Deloc surprinsă de această dezvăluire, Ariette spuse:

— Eram sigură! După cât îl cunosc, nu putea rămâne deoparte, inactiv.

Această părere o linişti pe Elizabeth. Îi plăcea să ştie că decizia soţului ei era pe linia caracterului său: indiscutabil, inevitabil!

— Chiar eu, continuă Arlette, aş fi vrut să fiu utilă, într-un fel sau altul. Dar n-am putut din cauza mamei mele. A ajuns ca un copil! Se nelinişteşte din nimic şi plânge pentru orice fleac; turbez de mânie, nevoită să duc o existenţă măruntă, călduţă, în timp ce, prin temperament şi convingeri, aş dori să mă arunc în luptă! mai ales p. a-l împiedica pe Boris să-şi urmeze calea!...

— N-aş face-o pentru nimic în lume! spuse Elizabeth cu o tresărire de mândrie. Când a fost cazul, l-am şi încurajat!

— În ce constă munca sa?

— Repară posturi emiţătoare, dar, de câtva timp e mai rar chemat. Un semn bun!

Voia să-i mai vorbească prietenei sale despre Boris, când un uruit îngrozitor le asurzi. O coloană de tancuri „Tigru” intră pe bulevard. Scoţându-şi capul din turele, tanchişti încruntaţi, cu priviri pierdute, cu căşti la urechi, nu luau în seamă mulţimea pariziană, care savura apetitive sub umbrelele viu colorate.

— Mi-ar plăcea ca Boris să vadă asta! zise Elizabeth.

— Unde se află acum?

— La birou. Dar trebuie să vină. I-am dat întâlnire aici, la ora şase şi jumătate.

Când Boris sosi, defilarea era pe sfârşite.

— Ce spui de asta? întrebă Arlette arătându-i

cortegiul lent al camioanelor, camuflate cu crengi verzi şi pline de soldaţi.

— Destul de impresionant, răspunse el. Dar presupun că americanii sunt mai bine echipaţi şi chiar mai bine înarmaţi!

— Totuşi partida n-a fost câştigată! oftă Arlette. Ştii ce mi-a zis patronul? După el „nemţii i-au atras pe anglo-americani într-o capcană, lăsându-i doar să pună piciorul pe coastă. Când vor debarca, în jur de un milion, atunci, dintr-o singură lovitură, Wehrmachtul va declanşa ofensiva. Toate trupele aliate vor fi spulberate, iar Hitler va impune învinşilor condiţiile sale. Se află de altfel – se pare – pe punctul de a semna o pace separată cu Rusia…

Boris încerca s-o facă să înţeleagă. Dar ea rămânea închisă în teama ei. Cum era v – neri, Elizabeth o invită să vină la ea „să asculte emisiunea lui René Payot, care la şapte şi jumătate avea să expună o părere obiectivă asupra situaţiei. Se grăbiră aproape alergând la această întâlnire cu speranţa. René Payot îi linişti: generalul Eisenhower, care dirija debarcarea, nu utilizase decât o cincime din efectivele sale în Franţa.

Noaptea, s-au dat două alarme, iar D.C.A-urile n-au ripostat.

Dis-de-dimineaţă, Boris plecă la uzină, care în sâmbăta aceea lucra la întreaga capacitate.

O altă alarmă îl împiedică să se întoarcă la prânz. Telefonă Elizabethei că nu se va întoarce mai devreme de ora şapte seara. Ea îşi petrecu după-amiaza la magazin şi, întorcându-se acasă pe la şase şi jumătate, îl găsi pe Boris aşteptând-o.

— Ia uite! Ai şi venit!

Stătea în picioare în mijlocul camerei, cu capul în jos, cu braţele atârnând. Chiar de la prima privire fu izbită de înfăţişarea lui gravă. Nu-i zâmbea. Se uita la ea „fără s-o vadă. Speriată, murmură:

— Boris, dragul meu! Ce s-a întâmplat?

Boris îşi întredeschise buzele, dar nu rosti nimic.

Faţa lui avea o expresie buimacă. O strânse pe Elizabeth cu putere la piept, ca şi cum urma să fie luată de un uragan.

— Ce s-a întâmplat, Boris? Vorbeşte, te implor!

— Trebuie să-ţi spun ceva îngrozitor, spuse el cu o voce abia auzită.

— Ce?

— Patrice a fost omorât.

O secundă, ameţită de şoc, rămase blocată, picioarele i se tăiară, în gură simţi un gust ciudat. În sfârşit, rosti, cu efort:

— Omorât? Nu se poate!

— Ba da, Elizabeth! spuse el, strângând-o mai tare în braţele sale.

— Când?

— Cu puţin timp înaintea debarcării… 3 iunie… La ora patru după-amiază.

Cu o mişcare bruscă, se desprinse de lângă el şi făcu un pas înapoi:

— Cum… cum a fost omorât?

— De miliţiile franceze. Făcea parte dintr-un grup de Rezistenţă, din Bergerac. Cineva l-a denunţat. A fost arestat, tocmai când ieşea din casă şi suit într-o camionetă, spre a fi dus la P6 rigueux. În timpul drumului a vrut să scape, a sărit din maşină cu încă trei camarazi. Au tras asupra lor. Doi au reuşit să-şi piardă urma, Patrice şi celălalt au fost omorâţi. Se spune că au murit pe loc.

Păşea ca într-un vis dureros şi incoerent: Patrice căzând de-a lungul drumului, cu trupul ciuruit de gloanţe, cu ochii deschişi, cu braţele în lături…

— De unde ai aflat? strigă ea cu o furie neaşteptată.

— De la unul din camarazii lui Patrice, care se afla cu el în camionetă şi care a putut să scape. Tocmai a ajuns la Paris.

— L-ai văzut?

— Da. După-amiază, la birou. Patrice îi dăduse

numele meu, adresa uzinei... De ce? Nu pricep... Acest om a venit la mine, ca la un frate, în care – în caz de pericol – poţi avea deplină încredere. Se ascunde. L-am pus în legătură cu ceilalţi camarazi. Oh! Elizabeth, dacă l-ai auzi! îmi vorbeşte despre un Patrice pe care noi nu l-am cunoscut! Calm, misterios, surâzător, curajos!... Un Patrice care îşi găsise drumul lui!

— Un drum care l-a dus unde? spuse cu o voce sugrumată Elizabeth. Aruncat într-o groapă. Au tras în el ca-ntr-un câine!...

Tăcu, rănită parcă de propriile-i vorbe. O suferinţă sfâşietoare îi tăia respiraţia. Toate amintirile despre Patrice se perindau prin gândurile ci: ochii lui negri, catifelaţi, privirea tristă şi plină de solicitudine, cuta pe care o făceau buzele lui... Unde se afla, ce făcea ea pe 3 iunie, la orele patru, atunci când el agoniza, sângerând la marginea drumului? Se împăcase cu ideea să nu-l mai vadă niciodată, dar nu putea suporta ideea că era mort. În ea sentimentul unei injustiţii strigătoare la cer se amesteca, acum, cu cel al remuşcării. Indirect nu era oare responsabilă de acest sfârşit? Se aşeză pe divan şi şopti:

— E cumplit, Boris. Ar fi fost încă printre noi, dacă nu v-aţi fi certat din cauza mea!

— Poate, spuse el. Într-adevăr ăsta-i motivul pentru care a plecat, dar nu şi motivul pentru care şi-a riscat viaţa.

— Iar eu sunt sigură că da! Patrice şi-a asumat riscuri pentru că nu mai ţinea la nimeni şi nimic...

Ochii lui Boris, plini de lacrimi, se deschiseră larg, strălucitori.

— Te înşeli, Elizabeth! l-am întrebat pe acest om care l-a cunoscut bine la Bergerac. Patrice era fericit. Avea mulţi prieteni. Nu din disperare, nu din tristeţe a murit, ci slujind un ideal. îl ofensezi, închipuindu-ţi altceva!

Se lăsă un moment de tăcere. Apoi Elizabeth

întrebă, abia mişcându-şi buzele:

— Mama lui a aflat?

— A fost înştiinţată, prima!

Elizabeth îşi ascunse faţa în mâini. Nu plângea, nu putea respira. Boris se aşeză alături de ea şi o cuprinse cu duioşie în braţele sale. Sufocându-se, fără să mai vadă nimic, se lăsă pe umărul lui.

Poate că Boris avea dreptate! Dar tot ceea ce ştia despre Patrice, delicateţea sentimentelor, şovăiala, nepăsarea şi melancolia lui, nu se potrivea cu imaginea de erou împuşcat! Pentru ea era încă băiatul îndrăgostit, timid, din colţul unui bar, şi care o implora să-i devină soţie. Înserarea învălui camera. Deasupra se auzea muzică. Curentul electric fusese restabilit. În întreg Parisul, posturile de radio difuzau ştirile. Dar în această seară, nici Boris, nici Elizabeth nu doreau să le asculte. Strânşi unul lângă altul, nemişcaţi şi tăcuţi, începeau călătoria spre lungul drum al nopţii.

4.

— Vă asigur, doamnă, acest om supraveghează magazinul, spuse domnişoara Pologne, plecând de la fereastră. S-a postat de mai bine de zece minute pe trotuarul din faţă.

Elizabeth ridică din umeri. Pe măsură ce aliaţii se apropiau de Paris, temerile domnişoarei Pologne deveneau tot mai apăsătoare şi mai absurde. Era extrem de îngrijorată, încă din luna iulie, de când auzise că Hitler fusese victima unui atentat organizat chiar de generalii săi. De atunci situaţia militară nu făcuse decât să se degradeze. După ultimele informaţii, americanii trecuseră de Châteaudun şi Chartres, divizia Leclerc intra în Alenţon, Bretania fusese ocupată de trupele de debarcare, coloane blindate germane în derută se-ndreptau spre capitală. Domnişoara Pologne avea impresia că foarte curând se va găsi pe un teren descoperit, fără ca nimeni să o apere.

— Se plimbă de colo-colo, reluă ea iritată. Îşi pipăie

buzunarul. Ar trebui să închidem şi să plecăm!

— Dar, în fond, întrebă Elizabeth, de ce vă e frică?

— Aş vrea să vă văd în locul meu, doamnă, răbufni domnişoara Pologne cu o voce şuierătoare. Oh! nu dumneavoastră vă vor răul. Dumneavoastră aţi fost de partea lor! Eu însă…

Îşi domoli respiraţia şi adăugă cu o privire piezişă spre uşă:

— Pe mine mă au în vedere! Am fost reperată, înţelegeţi!

— Pentru ce? întrebă Elizabeth. Aţi dat oameni pe mâna Gestapoului? Aţi torturat, patrioţi în camera dumneavoastră?

Domnişoara Pologne îşi îndreptă statura şi replică demn:

— Nu, doamnă. Vă faceţi iluzii dacă credeţi că numai cei răspunzători de asemenea atrocităţi vor fi pedepsiţi de cei din Rezistenţă. Eu îi simt pe cei care mă pândesc. În cartier, comercianţii mă privesc chiorâş. Când merg spre casă, sunt deseori urmărită…

— Sunteţi ridicolă, replică Elizabeth cu violenţă. Nimeni nu se preocupă de dumneavoastră. Priviţi-l pe suspectul de pe trotuarul din faţă!… Aşteaptă o femeie. Tocmai a venit. Pleacă împreună, ţinându-se de braţ. Asta vă e de ajuns?

— De data asta poate m-am înşelat, zise domnişoara Pologne cu un aer înţepat. Dar asta nu schimbă cu nimic din toate celelalte observaţii de mai-nainte. Ah, ne vom afla în faţa unui măcel teribil!

— Sunteţi agasantă, domnişoară! mormăi Elizabeth. Dacă v-aţi gândi mai puţin la dumneavoastră, aţi fi mai fericită, în orice caz mai rezonabilă! Terminaţi cu văicărelile astea, altfel nu vă mai suport aici!

Arlette intră în magazin tocmai în clipa în care, ofensată, domnişoara Pologne bâlbâia:

— Ce trebuie să înţeleg, doamnă? V-aţi hotărât să renunţaţi la serviciile mele?

— Nu! spuse Elizabeth plictisită. Potoliţi-vă, este tot ce vă cer!

Se-ndreptă spre prietena sa pentru a o îmbrăţişa.

— Asta e! zise Arlette. Şeful meu a hotărât să închidă birourile sale până la noi ordine. Cred chiar că se pregăteşte să-şi ia tălpăşiţa pe urmele ocupantului, iată-mă liberă precum aerul. Ce mai faci? Boris ce face?

— De ieri nu mai lucrează. Uzina e închisă. În dimineaţa asta, a plecat să ia nişte cartofi de ia părinţii săi.

— Ah! aprovizionarea asta! oftă Arlette. Găsiţi de mâncare în cartierul vostru?

— Cu greu…

— Se vede. Ai mai slăbit, Elizabeth. Fii atentă să nu te îmbolnăveşti.

— Încă nu poate fi vorba! răspunse ea cu un surâs palid.

Într-adevăr, simţea o slăbiciune care o îngrijora uneori, dar de care acum nu se mai preocupa deloc. Dispariţia lui Patrice o insensibilizase, devenise apatică. Era lipsită de elan în preocupări, de vioiciune în reacţii. Ariette, căreia îi povestise despre această moarte cu câteva zile înainte, îşi privi prietena cu atenţie, înălţă capul şi întrebă cu blândeţe:

— Acum ce faci?

— Nimic

— Atunci, vino cu mine. Am o informaţie extraordinară! Cineva mi-a vorbit despre o portăreasă din strada Duret, care vinde conserve de vacă, la patru sute de franci cutia.

Elizabeth începu să râdă:

— E un chilipir.

— Eşti cu bicicleta?

— Da. Am luat-o din întâmplare.

— Mă lăsaţi singură, doamnă? bolborosi domnişoara Pologne, împreunându-şi mâinile.

— Fiţi liniştită, nu va veni nimeni!

Cele două femei se suiră pe bicicletele lor, parcate în faţa magazinului şi plecară, pedalând uşor. Dar, pe Champs-Élysées încetiniră. Fără a se fi vorbit, amândouă puseră în acelaşi timp piciorul pe pământ.

O uriaşă masă metalică înainta spre ele într-un zgomot infernal. Trotuarele se umplură de-ndată de gură-cască. Ocolind Arcul de Triumf, un convoi militar umplea bulevardul. Oare erau aceleaşi maşini, aceiaşi oameni, care treceau altă dată spre linia de foc într-o ordine ireproşabilă? Camioane disparate, cu prelate rupte, cu camuflaj de frunze veştejite, o mulţime de soldaţi epuizaţi de oboseală, ambulanţe prăfuite, maşini particulare zgâriate de gloanţe, autocare, fantome verzi călare pe biciclete, căruţe trase de catâri – o armată în derută se revărsa ca o masă uriaşă înspre Place de la Concorde. Din mulţime, câteva glasuri îndrăzneţe riscară comentarii cu voce joasă:

— N-are mutră prea veselă, Fritz!

— E cu putinţă? Parcă le-a schimbat-o cineva!

— Vacanţa s-a terminat! Călătorie plăcută! O să vă scriem.

Trecu un autocar plin de femei rigide, în uniforme gri. Pe acoperişul maşinii, îngrămădite valize, cufere mici, biciclete, maşini de cusut.

— Fug ca nişte şoareci!

Autocarul care urma era plin de infirmiere, semănând, cu bluzele şi bonetele lor albe, cu bonele de copii. În urmă, în mod paradoxal, veneau două tancuri cu turelele deteriorate. După aceea, înaintau autoturisme pline cu ofiţeri cu chipuri posomorâte. Fiecare parizian putea să vadă bine semnele înfrângerii pe figurile acestor strigoj. Lumea spera că desigur cortegiul se terminase, dar după un scurt interval alte tancuri, alte camioane soseau, în acelaşi zgomot bubuitor, sub un cer albastru, uscat şi fierbinte, în sfârşit, după trecerea unui tun mic, purtat, şoseaua rămase liniştită şi pustie.

Elizabeth şi Ariette se priviră.

— Plecăm?

Suiră pe biciclete. În scurt timp ajunseră pe bulevardul de la Grande-Armée. Acolo, le aştepta o nouă surpriză. O imensă tabără, întinsă sub arbori. Culcaţi la umbră, epuizaţi, nemţii dormeau de-a valma, un talmeş-balmeş de căşti, raniţe, cizme, mitraliere. Cei mai mulţi dintre ei îşi scoseseră vestoanele. Cu mâinile-n lături, cu faţa bronzată, sforăind, Elizabethei îi aminteau de soldaţii francezi pe care-i văzuse în ziua următoare armistiţiului. Toate bătăliile pierdute aveau acelaşi chip al mizeriei, oboselii şi al stupidităţii animale. Câte cadavre ar mai trebui înşirate pentru câştigarea victoriei?

— Sunt sigură că asta. Se va întâmpla la 15 august! zise Ariette. Încă patru zile de aşteptare! V-aţi pregătit steaguri?

— Nu, mărturisi Elizabeth.

— Mama a confecţionat unul, de toată frumuseţea, dintr-o mică faţă de masă roşie, dintr-un cearşaf alb şi un şorţ albastru! Boris ce spune despre situaţie? El trebuie să fie bjne informat!

— Nu ştie mai multe decât tine. Dar, ca şi tine, este convins că nemţii sunt pierduţi!

Tăifâsuiau, pedalând fără nicio grabă, cu bicicletele una lângă alta, când, din sens invers, le atenţionară trei ciclişti.

— Nu vă duceţi mai departe! E un baraj! Nemţii înhaţă toate bicicletele!…

De vreo două zile, se zvonea că nemţii confâscau bicicletele pentru a fugi, numai că Elizabeth crezuse că era vorba, o dată în plus, de o ştire falsă. Acum nu mai era nicio îndoială!

— Cu atât mai bine pentru conserve! exclamă Arlette.

Făcură repede cale-întoarsă. Alţii le ajunseră din urmă, alungaţi de aceeaşi ameninţare. Aplecate deasupra ghidonului, cu părul în vânt, cu fusta

învolburată, urcară panta, trecând pe lângă un covor de uniforme verzi, aruncate pe jos şi ajunseră pe strada Presbourg. Acolo, se opriră gâfâind:

— Ce să fac? întrebă Arlette. I-am spus mamei mele că nu voi lipsi mai mult de-o oră…

— Întoarce-te repede. După-amiază îl voi ruga pe Boris să se ducă pe jos în strada Duret. O să ne aducă el conservele – dacă încă le mai are – şi le vom împărţi.

Se despărţiră, iar Elizabeth o luă spre casă pe un drum ocolit. La colţul unei străzi zări nişte muncitori apatici, care construiau o cazemată din ciment armat. La ce bun aceste măsuri de apărare, dacă Wehrmachtul se pregătea să părăsească Parisul care urma – se spunea – să fie declarat oraş deschis? Ceva mai încolo zări o masă de oameni adunată în faţa unui hotel rechiziţionat. Nemţii, în ţinută civilă, adunaţi în faţa uşii, cu figuri arogante, cu mantaua pe braţ. Printre ei, câteva femei frumoase, fardate strident, cu pălării mari, vaporoase, împodobite cu pene, cu priviri absente! Trei hamali dădeau zor să pună valizele clienţilor în autocare. Vreo câţiva curioşi, cu zâmbete ironice, se uitau la aceşti turişti nedoriţi.

Ajunsă acasă, pe culoarul imobilului, Elizabeth legă bicicleta cu lanţul şi se miră că nu o vede pe a lui Boris, sprijinită ca de obicei de perete.

Plecat de la ora nouă de dimineaţă, pentru a se duce la părinţii săi, la Porte Champerret, de ce nu se întorsese încă?

Le telefonă pentru a şti dacă era încă la ei. Răspunse vocea calmă a soacrei sale:

— Nu, Elizabeth, nici nu l-am văzut! Trebuia să vină?

Elizabeth înţepeni de frică. Fără-ndoială că Boris profitase de această dimineaţă liberă, pentru a merge să repare posturi emiţătoare. De ce nu-i spusese nimic despre intenţiile sale? Simulă cu dezinvoltură:

— Iartă-mă, mamă, m-am înşelat… Mâine se gândea

să treacă pe la voi…

— Foarte – bine. îl aşteptăm. Vii şi tu, Elizabeth?

— Poate… am să-ncerc.

— Ce mai este prin cartierul vostru? E linişte?

— Da.

— La noi se aud explozii surde. Tata crede că este un tun.

— Desigur, mamă! Aliaţii sunt încă destul de departe!

— N-aveţi nevoie de nimic?

— Nu… La revedere, mamă…

Închise telefonul tocmai când Boris intra. Auzise ultimele cuvinte.

— Eh! da, zise el. O tâmpenie! Am vrut să fac un drum înainte de a merge la părinţii mei, dar mi-am calculat prost timpul şi am întârziat. Voi merge mâine să caut cartofi! Nu-i aşa grav!

— Nu, dar unde ai fost?

Făcu un gest vag cu mâna: – M-am întâlnit cu Robert Avril.

— Credeam că ai terminat să lucrezi pentru el.

Boris îşi scoase haina şi o aruncă pe divan. Un uşor surâs îi flutură pe buze.

— N-am lucrat. Am fost la un pahar, împreună. Mi-a vorbit de ceea ce se pregăteşte la Paris. E impresionant, ştii? E pregătit totul pentru o revoltă generală, în cazul în care nemţii nu vor să părăsească oraşul.

— Bănuiam, spuse ea cu tristeţe. El ţi-a cerut să fii pregătit în cazul în care vor fi lupte în stradă!

— Şi ce? E normal! Tu nu te gândeşti că încă de la începutul luptei, toţi bărbaţii valizi vor fi sus pe baricade? De altfel, linişteşte-te, aşa voi fi mai puţin în pericol în acel moment, pierdut printre ceilalţi, decât eram în unele seri, în garajul Tapin, în faţa unui post emiţător, cu piese detaşate. Atunci ne căuta Gestapoul. Acum are alte griji pe cap».

Elizabeth îl privea furioasă. Se obişnuise cu ideea că

îndeplinea treburi misterioase, prin fundul vreunei magherniţe din periferie şi, uite, acum era vorba să se expună în plină zi în haosul şi furia focurilor de armă. De la moartea lui Patrice era mult mai neliniştită pentru soţul ei. Ceea ce i se întâmplase unuia i se putea întâmpla şi celuilalt. Oare ce nebunie îi împingea pe toţi să-şi rişte viaţa?

— N-ai făcut destul? Ţi-e indiferent să ştii că stau cu sufletul la gură, în timp ce tu faci pe eroul?

— Nu rosti în faţa mea acest cuvânt, replică el cu asprime. Eu cunosc eroi. Eu nu-s ca ei. Încerc, doar să fiu un om onest, înţelege-mă, Elizabeth, sunt clipe în care opiniile nu mai sunt suficiente, pentru a-ţi dovedi că exişti; trebuie să-ţi pui în practică propriile convingeri. Tu m-ai vedea pitit într-un colţişor, în spatele obloanelor trase, în timp ce alţii îşi pun pielea la bătaie pentru a te salva pe tine, sau pe mine?

Îi asculta disperată cuvintele. Un reflex feminin realist şi prudent o incita să reducă această problemă uriaşă şi confuză a eliberării la îngusta existenţă a cuplului.

Lăsându-l pe Boris să se înflăcăreze în miezul ideilor, ea se retrăgea în frica animalică de lovituri, de răni, de moarte. Cu toate acestea avea sentimentul că, dacă ar fi fost bărbat, nu s-ar fi comportat nici ea altfel. Urmă o tăcere apăsătoare, o linişte care făcea corp comun cu căldura şi cu tensiunea din aer. Apoi, Boris, încercând să-şi ia altă mină, rosti tandru:

— Nu te alarma, El sabeth. În acest moment discutăm inutil. E foarte probabil să nu se întâmple nimic din ceea ce prevedem. Parisul va fi declarat oraş deschis. Nemţii îşi vor lua tălpăşiţa în vârful picioarelor. Aliaţii vor intra fără nicio luptă. Iar eu, netrebuind să particip, voi rămâne lângă tine, cu mâinile în buzunare şi conştiinţa împăcată!…

„Minţea, sau voia s-o liniştească?”

— Nu crezi o iotă din ce spui! oftă ea.

— Ba da, Elizabeth!

Dar pentru a o împiedica să-l mai întrebe, o îmbrăţişă. Fiecare sărut al său alunga o întrebare. Cu respiraţia întretăiată, cu lacrimi în ochi, Elizabeth se desprinse încet de lângă el.

— Când te vezi cu Robert Avril?

— Mâine.

— Unde?

— La unul dintre prietenii lui.

Avea impresia că se afla pe un pod, iar apa se rostogolea pe sub picioarele ei.

El îi zâmbi şi adăugă:

— Lasă-mă, Elizabeth. Trebuie să acţionez. Altfel, n-aş mai putea fi niciodată fericit.

Ea se-ntrebă dacă nu cumva proceda astfel din cauza durerii pricinuite de moartea lui Patrice.

Data fatidică se apropia. De pe front se-ntorceau convoaie militare nemţeşti, din ce în ce mai numeroase, din ce în ce mai deteriorate, rulând lent şi zgomotos pe străzi; marile hoteluri rechiziţionate se goleau de ocupanţii lor, camioane treceau încărcate cu maşini de scris, dosare, mobile, pe trotuare vântul risipea benzi de hârtie argintie, pe care avioanele aliatele. aruncau deasupra oraşului, pentru a împiedica radarul să le detecteze trecerea, ciclişti neobosiţi trăgeau după ei remorci grele, se opreau ici-colo, la intersecţii, pentru a vinde fructe şi legume, pe care mergeau să le caute la ţară, punându-şi în pericol propria lor viaţă, întreruperile curentului electric se înmulţeau, gazul era pe sfârşite, presiunea apei scădea alarmant, feroviarii intrau în grevă, magazinele alimentare nu mai ofereau decât rafturi goale, guvernul recomanda cumpărarea acelui „Rechaud 44”, special conceput pentru a utiliza doar ghemotoace de hârtie drept combustibil, sălile de spectacol îşi închideau uşile, cu excepţia câtorva teatre, care jucau doar la lumina zilei, şi a trei cinematografe desemnate pentru a prezenta în mod permanent

programul de actualităţi, presa mai proclama încă dogmele invincibilităţii germane şi ale colaborării necesare, dar cerul era atât de albastru, soarele atât de dogoritor, încât parizienii, prost hrăniţi şi fără lumină, prost îmbrăcaţi, prost încălţaţi, prost informaţi, continuau să se instaleze comod pe terasa cafenelelor şi pe băncile grădinilor publice. Pe 16 august, Elizabeth găsi un afiş la intrarea în imobil: „Urmare a opririi definitive a gazului, fiecare locatar trebuie să se înscrie la un restaurant catg distribuie mâncăruri gătite”. Ziarul de dimineaţă preciza, pe lângă suspendarea circulaţiei metroului, deschiderea doar între orele douăzeci şi două şi jumătate şi douăzeci şi patru a gazului pentru bucătărie şi că generalul von Choltitz, noul guvernator militar al Parisului, era hotărât să aplice „măsuri de represiune dintre cele mai severe, chiar cele mai brutale” în cazul unei rebeliuni. În mijlocul paginii figura un titlu cu caractere mai mici. „Forţe anglo-americane au fost debarcate în trei puncte pe Coasta de Azur”. Nicio aluzie la trupele franceze ale generalului de Lattre de Tassigny care, după Radio-Londra, participau la operaţiune. Nicio aluzie în plus la faptul că, în ajun, agenţii de poliţie din oraş decretaseră grevă şi se baricadaseră în localurile Prefecturii de Poliţie. Cu toate acestea, lumea probabil aflase deja ştirea. Comisariatele erau pustii. Nu se mai vedea nicio uniformă de agent pe străzi.

Ajungând la magazin, Elizabeth dădu-acolo peste umbra domnişoarei Pologne.

— Doamnă, e prea mult: eu mă retrag, las totul! Faceţi ce vreţi, eu mâine nu vin. De altfel, vă sfătuiesc să rămâneţi acasă. Parisul fără poliţişti?! Spărgătorii şi asasinii îşi vor face de cap!

— De data asta, sunt de acord cu dumneavoastră, ajutaţi-mă să fac inventarul! zise Elizabeth. Închidem imediat, provizoriu. Ajută-mă să strâng. Proceda astfel, la recomandarea lui Boris. Se zvonea că două regimente

S.S., specializate în luptele de stradă, fuseseră concentrate în Paris, că pe culoarele metroului se puseseră mine şi că nemţii n-ar ezita să arunce în aer toate podurile de pe Sena, pentru a se opune avansării americanilor. Domnişoara Pologne o seconda pe Elizabeth în treburile de contabilitate şi de aranjare cu o figură atât de jalnică, ca şi cum şi-ar fi săpat propria-i groapă. Dar, de data asta, Elizabeth nu mai simţi imboldul de a se revolta împotriva apatiei funebre a vânzătoarei sale. Ea însăşi era foarte neliniştită. Boris se întâlnea în dimineaţa asta cu Robert Avril. Ce i-ar fi putut spune? se gândea la soţul ei, greşea în calculele pe care le făcea şi o ruga pe domnişoara Pologne să-i repete cifrele prost înţelese.

Puţin înainte de prânz, Boris intră ca un uragan în magazin. Avea vest/ extraordinare: nemţii ar fi primit ordin să părăsească Parisul în patruzeci şi opt de ore, blindate americane se apropiau de Versailles, funcţionarii de la P.T.T. intrau la rândul lor în grevă. Imediat, Elizabeth se gândi: „De acum gata. Nu voi mai primi nicio scrisoare de la părinţii mei. Până la sfârşitul războiului nu voi mai şti nimic despre ei”.

Din toate zvonurile, singurul care se confirmă a doua zi fu închiderea birourilor de poştă. Ştirea însă nu fusese anunţată nici în numărul din *Aujourd’hui* pe care-l aduse femeia de serviciu. Aruncându-şi ochii pe ziar, Boris scoase o exclamaţie de bucurie:

— Elizabeth! îşi recunosc înfrângerea. Georges Suárez o spune pe faţă în editorialul său! Ascultă: „Cititorilor noştri… Ziarul nostru, începând din această zi, încetează provizoriu să mai apară… Va renaşte, poate, mâine, tot în serviciul nefericitei patrii… Acesta nu-i un adio, este doar un la revedere!…”

Ea citi în întregime articolul, aplecată peste umărul soţului său. În jurul acestui anunţ solemn, se înşirau informaţii ciudate: Wehrmachtul reuşea să-şi amelioreze poziţiile de luptă, să se desprindă, în mod strălucit, pe

de-o parte şi, pe de altă parte, ministrul Aprovizionării ruga fierbinte pe cultivatori să treiere grâul cât mai repede, un redactor al cronicii de pescuit îşi învăţa cititorii să prindă babuşca cu plumbişori la undiţă, iar un afiş încunoştinţa publicul că tragerea Loteriei Naţionale urma să aibă loc în seara aceea, la orele şaisprezece treizeci, la teatrul „Gaât6-Lyrique”.

— Ultimul număr din *Aujourd’hui*! zise Boris. E un document istoric!

Îl puse într-un sertar şi flutură în aer, în semn de victorie, un creion albastru pentru a înscrie înaintările ruşilor şi americanilor, pe harta prinsă de perete. Elizabeth, privindu-l, avea senzaţia că vede un elev sârguincios, repetând lecţia de geografie. De ce trebuia să existe întotdeauna ceva copilăros în entuziasmul bărbaţilor? Instinctul jocului îi ducea pe pragul morţii.

— După părerea mea trebuie să se afle la Rambouillet! decretă Boris după ce studiase topografia luptelor.

De la Radio-Londra, pe care putu să-l prindă abia noaptea, înţelese că americanii nu ajunseseră decă, t la Dreux şi Chartres. Se culcă decepţionat.

Ziua următoare fu marcată, pentru Boris, prin câteva telefoane enigmatice, iar pentru Elizabeth, prin vizita Arlettei, care afirma că ştie dintr-o „sursă sigură”, că americanii se pregăteau să ocolească Parisul. Elizabeth o reţinu pe prietena sa la masă. Cum n-avea nici gaz, nici electricitate pentru a găti, mâncaseră cu poftă varză crudă şi tartine cu dulceaţă neîndulcită, totul udat cu votcă.

Se aşezaseră destul de devreme la masă. La ora opt şi un sfert, Boris, împreună cu cele două tinere femei plecară la plimbare. Pe cerul albastru şi fierbinte, soarele apunea. Parisul părea în vacanţă. Pe Champs-Élysées, de o parte şi de alta a şoselei pustii, terasele cafenelelor, fără umbrelele lor de soare, înşiruiau clientela parizienilor fără ocupaţie. Pe străzile din jur, portăresele

ieşiseră în pragul uşii. În colţul bulevardului George V, tineri cu aer conspirativ vorbeau cu voce joasă:

— Priviţi-i! zise Boris. Sunt sigur că toţi au o brasardă F.F.I. în buzunarul lor.

— N-ai şi tu una?

— Nu! răspunse el zâmbind. Ce idee!

Coborâră spre piaţa Alma. Pe zidul unei case, spânzurau afişe rupte: „Muncitori francezi şi germani, uniţi-vă…” „Miliţiile franceze – Informaţii şi adeziuni: strada Peletier nr. 44, Paris…” Pe un imens portret al lui Philippe Hanriot era lipit, în plin centru, un pătrat de hârtie albă, cu două drapele tricolore încrucişate: „Guvernul provizoriu al Republicii franceze – Aliaţii sunt la porţile Parisului. Formaţi grupe de câte cinci… Aşteptaţi ordinele fie prin afişe, fie prin radio, pentru a acţiona. Luptele vor avea loc pe arondisment…” Un alt afiş, semnat de „aleşii comunişti”, chema poporul din Paris şi marile periferii la „insurecţia eliberatoare”. În faţa acestor prime manifeste ale autorităţii clandestine se formase un grup zgomotos.

Hârtiile erau încă umede. Cine le pusese acolo? Imediat, grupul se fragmentă, împrăştiindu-se care încotro, cu aspectul unor tipi indiferenţi care se plimbau. O motocicletă cu ataş se deplasa încet pe bulevard, condusă de un tânăr în cămaşă albastră şi cu centură neagră. Camaradul său, aşezat alături, se adresa printr-o portavoce:

„Din ordinul autorităţilor de ocupaţie, stingerea a fost fixată la orele nouă seara. Comandamentul militar din Paris previne populaţia că patrulele vor trage la vedere, fără somaţie, asupra oricărei persoane care va circula după această oră-limită…”

Motocicleta intră pe strada Pierre Charron. Trecătorii schimbau surâsuri neîncrezătoare: unde oare erau nemţii, ei care pretindeau că-şi vor impune voinţa asupra nesupusei capitale? Singurele uniforme care se aventurau în oraş erau cele ale unei armate în retragere.

Convoaie lungi vuiau dinspre Sena. O escadrilă zumzăia pe cer. Ciudată conjunctură: când erau avioanele duşmanilor, parizienii nu aveau deloc a se teme, când erau avioanele aliaţilor, o tornadă de fier şi foc se putea abate asupra caselor, dintr-o clipă în alta. Toată lumea era cu ochii pe sus:

— Sunt Messerschmidt-uri, zise cineva.

Respirară uşuraţi.

— Nouă fără douăzeci! exclamă Ariette. Trebuie să vă părăsesc!

— Mai ai încă timp! zise Boris. Mama ta te aşteaptă pe la zece.

— Şi ora de stingere?

— N-o s-o respecte nimeni!

— Nu-s aşa de sigură ca tine, replică Elizabeth. O să ne întoarcem şi noi.

Boris se supuse cu un imens regret:

— O seară atât de frumoasă!…

Era ora nouă şi zece, când intrară în apartamentul lor. În cameră pătrunsese noaptea. Curent electric nu era. Elizabeth aprinse o lumânare subţire. Îi mai rămăseseră încă două, din cele şase pe care le cumpărase de la biserica rusă de pe strada Daru. O linişte selenară învăluia oraşul. La zece şif douăzeci, izbucniră primele împuşcături.

— Pierre, tu auzi? se trage, şopti Amélie.

— Da, trebuie să fie dinspre malul râului.

Aprinse o lumânare, pe măsuţa de la capul patului. Flacăra se alungi spre capătul fitilului, pereţii fură învăluiţi de o lumină gălbuie. Întinşi în pat, cu capetele pe pernă, Pierre şi Amélie ascultau încă împuşcăturile din Chapelle-au-Bois. De o săptămână încoace, nu trecea noapte fără să nu se audă focuri de armă prin împrejurimi. Vreo câţiva indivizi din F.F.P., simpatizanţi comunişti, se stabiliseră pe înălţimile de la Veixou şi coborau, din când în când, pentru a intercepta camioanele germane care se îndreptau spre Uzerche.

Mai spre sud, intervenţiile se făceau, ca de obicei, le cei din F.F.I. O surdă ostilitate politică opunea cele două grupuri din Rezistenţă. Pierre se temea ca, în absenţa unui guvern puternic, după războiul cu Germania, să nu izbucnească un război civil. Ar fi preferat ca eliberarea ţării să fie condusă de regimente regulate, cu soldaţi în uniformă şi şefi cu cât mai multe galoane, având armament modern, drapele... Ieri încă cei din maquis veniseră la Chapelle-au-Bois după provizii, dar plecaseră iute pentru că fusese semnalată o patrulă nemţească lângă gară. Erau înarmaţi cu arme de vânătoare, purtau pe cap şepci şi nişte berete murdare, aveau hainele rupte şi buzunarele pline de tichete false de alimente. Nişte puştani. Nu cumva ei erau cei care în aceste momente spintecau noaptea cu focuri de armă? Pierre se aşeză pe marginea patului şi-şi căută papucii. De-ndată ce se apropie de fereastră, împuşcăturile încetară.

— Să nu deschizi! zise Amélie. Oricum n-o să vezi nimic!

În ciuda sfatului, întredeschise jaluzelele. În faţa lui, casele erau cufundate într-un somn adânc. Pe cer străluceau stele. Era cald. Ce se-ntâmpla acolo, jos, lângă pod? Doar o încăierare? îşi plăteau nişte poliţe? Răniţi, morţi, poate, zăcând pe iarbă, lângă râu... O să afle mâine. Închise jaluzelele gânditor. Îi era silă de propria-i teamă. Să fi fost mai tânăr, ar fi alergat după veşti. Acum era incapabil s-o facă. Prea sceptic, prea prudent, sau, mai simplu, prea obosit... în locul lui se băteau alţii. Regreta că-şi îngropase revolverul în grădina hotelului, la Megève. Amélie îl forţase, de teama percheziţiilor. În caz de pericol n-ar fi avut nici măcar o armă ca să se apere.

— Dacă în provincie începe agitaţia, îmi imaginez ce trebuie să fie la Paris! spuse Amélie.

— Nu-i cazul să te îngrijorezi pentru Boris, zise Pierre. Americanii sunt foarte aproape, vor fi acolo mâine după-amiază. Dar noi ne aflăm la sute de kilometri de

trupele aliate. Până să ajungă aici, nemţii vor avea timp să organizeze masacre în regiune!

— Ce păcat că nu putem telefona la Elizabeth! oftă. Ea şi Boris trebuie să fie într-o stare!... Nimic de mâncare şi cu luptele la uşa lor!

Străbătută de un fior, ridică din umeri. Exista oare vreo lege ineluctabilă potrivit căreia fiecare generaţie din Franţa trebuie să treacă printr-un război? împuşcăturile reîncepură, ceva mai depărtate, înăbuşite. Pe culoar se auziră paşi. Era vocea lui Jérôme, care-i întrebă:

— V-aţi trezit?

— Da, răspunse Amélie. Intră, tată!

Intră; era în cămaşă de noapte, părul încărunţit cădea de-o parte şi de alta a capului.

— Se trage, nu glumă, aşa-i? bombăni el.

— Da, zise Pierre. Vreo încăierare serioasă, în apropiere de pod. Numai de n-ar profita mâine nemţii să se răzbune pe locuitorii din Chapelle-au-Bois! Ştiu ei cum!

Jérôme clătină din cap!:

— Nu, nu vor fi represalii.

— Ce ştii tu, tată? întrebă Amélie.

Un surâs candid făcu să se mişte mustaţa încărunţită a lui Jérôme. Putea el destăinui fiicei sale că în ajun fusese la fântâna de la Groujolle şi că acôlo, în faţa statuii, încercase o ciudată stare de linişte, de serenitate?

— Am motive întemeiate să cred că foarte curând vom fi eliberaţi, mormăi el într-o doară.

— De cine? se răsti Pierre. De americani? Sunt prea departe! De cei din Rezistenţă? Sunt destul de puţini!

Jérôme căută un răspuns necompromiţător şi bolborosi:

— Prin forţa lucrurilor.

— Ce înseamnă asta?

— Asta înseamnă că uneori le este dat celor slabi să

fie mai puternici decât cei puternici. Mai mult nu pot să-ţi spun.

Surâdea.

— Hai, noapte bum! Nu lăsaţi lumânarea aprinsă prea mult timp.

Şi târându-şi picioarele, în cămaşa lui de noapte, lungă şi albă, se-ndreptă spre uşă. După ce plecă, Amélie murmură:

— Îl găsesc destul de bizar de la un timp încoace! E din ce în ce mai alături cu viaţa!

Se culcară din nou şi Amélie îşi sprijini capul pe umărul soţului ei. Se gândea încă la Elizabeth şi Boris.

— Sunt la capătul lumii! bâigui ea. Când o să-i revedem?

Noi bubuituri îi înăbuşiră, cuvintele. Pe urmă se aşternu liniştea. Pierre suflă în lumânare.

Ghemuiţi în umbră, pitiţi în spatele jaluzelelor trase, Mihail şi Tania auzeau tăvălugul continuu al camioanelor, care intrau în Paris prin Porte Champerret. O rafală de mitraliere, fluierături şi, din nou, zgomotul surd al unui convoi care mărşăluia prin noapte.

— Ciudat, încă nu e curent! zise Mihail. E deja ora unsprezece şi douăzeci!…

— Vrei să mai aprindem o lumânare?

— Nu, lasă! Trebuie să economisim rezervele…

Lumina candelei tremura sub icoană, învăluind sufrageria cu o lumină palidă, care te invita la reverie, la toropeală. O explozie zgudui geamurile. Tania tresări.

— Probabil nemţii aruncă în aer depozitele de muniţii, înainte de a pleca, zise Mihail.

Tania se ghemui, strângându-şi umerii. Această lungă aşteptare, în întuneric, îi amintea nopţile înfricoşătoare din timpul luptelor de stradă, din 1917, la Moscova. Se revedea – era mult mai tânără şi mai vioaie – aşezată într-un imens salon cu ferestrele baricadate cu scânduri şi saltele. Afară, aceeaşi învălmăşeală sângeroasă, aceleaşi împuşcături absurde, apoi liniştea

întreruptă de zgomotul unui motor: iunkerii şi câţiva soldaţi fideli regimului trăgeau asupra bolşevicilor baricadaţi într-un imobil vecin. Când schimbul de focuri se-nteţea, Tariia listrângea la pieptul ei pe cei doi copii ai săi, Serghei şi Bori: încă mititei, pe care dezordinea casei îi distra, neînţelegând îngrijorarea mamei lor. Creştetele lor calde, plăpânde, lângă pieptul ei, întrebările lor copilăreşti, lacrimile bătrânei doici, protestele indignate ale guvernantei elveţiene, domnişoara Formont, care voia să se întoarcă acasă, la Geneva, privirile de ură ale servitorilor, telefoanele înnebunite ale prietenilor, bijuteriile cusute în dublura paltoanelor… Nu mai avea bijuterii: le vânduse pe toate, încă din primii ani ai emigraţiei; nu mai avea nici prieteni: muriseră sau rămăseseră în Rusia; nici copii: crescuseră, plecaseră, se credeau bărbaţi. Şi, pe acest pământ de azi, pe care ea şi soţul ei încercaseră să-şi refacă existenţa, iată că, din nou, tunul bubuia, iar sângele curgea, poate se pregătea o revoluţie.

— Aşadar, n-o să avem niciodată linişte?

Rosti această întrebare şi se-ntoarse cu privirea spre icoana veche aurită, izvor nesecat de mângâiere şi înţelepciune. Bănui că şi el, la rândul lui, în acest moment compara prezentul cu trecutul, cu un sentiment de teamă. Când se gândea la încercările prin care trecuseră împreună, la cât de multe amintiri aveau şi cât de puternice erau sentimentele ce-i legau, se emoţiona. Aproape o viaţă! Şi, la capătul acestui drum sinuos, două fiinţe, departe de ţara lor, obosite, resemnate, nesperând nimic altceva decât puţină linişte, afecţiune de la copiii lor şi o bătrâneţe fără griji. „Un destin ca atâtea altele”, gândea Tania. Lacrimile îi împăienjeniră ochii. Luă mâna lui Mihail şi o puse pe obrazul său. În aceeaşi clipă, se aprinseră toate luminile din sufragerie.

— Ah! exclamă Mihail. În sfârşit!…

Se grăbi spre postul de radio, pe care-l reglase pe lungimea de undă a B.B.C. Întreruptă de bruiaj, o voce în

limba franceză anunţa:

„Retragerea germană se intensifică în direcţia Senei. Blindatele americane se străduie să prevină intenţiile inamicului, pentru a ajunge la fluviu înaintea lor, la Mantes, şi a le tăia drumul spre capitală. Unele trupe aliate, care luptau în regiunea Dreux, se află la şaizeci kilometri de Paris…”

— Tania, dă-mi harta, zise Mihail.

Cu ochelarii pe nas, căuta Dreux, Mantes, pe marcajul mărunt al topografiei ţării, care nu era a sa şi pe care n-o cunoştea destul de bine, deşi locuia în ea de aproape douăzeci şi patru de ani.

— Ah, uite! se entuziasmă în sfârşit. Sunt foarte aproape!

— Eşti sigur c-ai auzit bine?

Nu, nu era sigur. Crainicul vorbea destul de repede. Mihail se hotărî să telefoneze fiului său. Tania luă receptorul.

— Exact, sunt la Dreux, tată, zise Boris. Dar nu cred să intre mâine în Paris…

— Tocmai am ascultat la radio… în cartier e linişte deplină… O să ne culcăm şi noi.

Boris răspundea părinţilor săi în rusă. Vocea îi era liniştită, convingătoare. Tania şi Mihail se priviră emoţionaţi. Zgomotul ameninţător al străzii se depărta ca prin farmec de ei. Nu se mai simţeau siguri într-un oraş străin.

5.

— Boris, unde eşti? bâigui Elizabeth strângând receptorul cu amândouă mâinile.

O voce depărtată replică:

— În Cartierul Latin… Te sun dintr-un bistrou… nu mă aştepta la prânz, iubito!…

Plecase, de la ora opt dimineaţa, după un apel telefonic din partea lui Robert Avril. Parisul se ridica. Din ajun, 19 august, cei din F.F.I. hărţuiau în mod sistematic patrulele nemţeşti: Prefectura de Poliţie, Hôtel de Ville,

gara Batignolles erau deja – se spunea – ocupate de cei din Rezistenţă.

— N-ai să te reîntorci până diseară? întrebă ea.

— Nu. Nu se poate. Au nevoie de mine aici.

— Unde, aici?

— Nu pot să-ţi spun.

— De ce?

Se aşternu o tăcere.

— De ce, Boris? Ce faci acolo?

— Nimic.

— Eşti pe o baricadă?

— Nu.

Riposta fără tărie, iar asta venea să confirme temerile Elizabethei.

— Boris, ţipă ea, unde te afli acum? Trebuie să ştiu, Boris! Boris! Răspunde-mi…

Şopti:

— Linişteşte-te, Elizabeth, draga mea… Nu mă pândeşte niciun pericol… O să-ţi telefonez după-amiază… Te iubesc! Te iubesc!

Închisese telefonul, lăsând-o derutată, speriată, ca şi cum ar fi dispărut într-o capcană. Nu mai era în stare să reflecteze, privea stupefiată pereţii roz ai camerei. Şi dintr-odată, după toată deprimarea, simţi un elan însufleţitor. „Să stau închisă aici, când el îşi riscă viaţa? Locul meu e alături de el. Trebuie să-l găsesc orice s-ar întâmpla!” Cartierul Latin nu era atât de mare încât mergând pe bicicletă să nu dea de el!

Sub impulsul curajoasei sale hotărâri, coborî iute scările, ieşi cu bicicleta înstradă, urcă pe şa, îşi aranjă fusta peste genunchi şi o luă spre malul stâng al râului.

Duminică. Parisul se încălzea la soare. Trecători liniştiţi se plimbau de o parte şi de alta a şoselei libere. Gunoiul nu fusese ridicat de câteva zile. Rigolele erau pline de murdărie. Câteva mame inconştiente împingeau cărucioarele copiilor pe sub partea umbroasă a străzii Victor-Emanuel III. Panglicile de hârtie metalizată,

aruncate din avioane, spânzurau încă de crengile copacilor, ca nişte serpentine după o sărbătoare. Elizabeth străbătu Podul Invalizilor şi merse de-a lungul cheiului pustiu, fără să întâlnească nici cel mai mic semn de luptă. Cu toate astea, dinspre Concorde se auzeau focuri de armă. Un fum negru murdărea orizontul în partea de răsărit a oraşului. Pe cer niciun zumzet de avion. Ca o măsură de precauţie, Elizabethjnconjură Camera Deputaţilor şi alese un itinerar mai ocolit pentru a ajunge în capătul bulevardului Saint-Michel. Ceva îi spunea că de-acolo trebuia să-şi înceapă căutările. Pe strada Serpente, văzu nişte vânzători ambulanţi, care vindeau cocarde tricolore. I se păru de bun augur. Nişte gospodine sporovăiau de la o fereastră la alta, cu coatele pe geam. O portăreasă spăla trotuarul din faţa casei. La colţul străzii Haute-Feuille, de după zid, ieşiră doi tineri barându-i drumul cu braţele întinse.

— Trecerea e interzisă, doamnă!

— De ce? întrebă Elizabeth, punând jos piciorul de pe pedală.

— Zonă de operaţii, declară cel mare, cu un aer important.

Putea să aibă vreo optsprezece ani, dar aşa, crispat, cu maxilarele încleştate, putea părea de vreo douăzeci şi cinci; în mână avea un mic revolver de damă.

— Vreau să-mi găsesc soţul, zise Elizabeth. Este cu cei din F.F.T., de aici din cartier.

— Asta-i cu totul altceva! Grăbiţi-vă cât timp sectorul e liniştit!…

— Există pe-aici vreo baricadă? întrebă ea venindu-şi în fire.

— Chiar mai multe! Cea mai apropiată este cea din Piaţa Saint-Michel, înainte de pod!

Porni de îndată. Geanta o lovea uşor peste şold. Fusta, la fiecare mişcare, îi dezgolea genunchii. Îndreptându-se spre bulevardul Saint-Michel, se sperie. Un camion german abandonat la marginea şoselei, avea

parbrizul făcut ţăndări, capota strivită şi pneurile dezumflate. Cioburi de geam acopereau trotuarul. Vitrina unei cafenele era ciuruită de gloanţe. Pe zidul cenuşiu al unei case câteva zgârieturi albe. Ici şi colo, grupuri de curioşi flecăreau pe lângă porţi. Câteva figuri apăreau la ferestre: femei şi copii. Era ca la un spectacol. Nicio maşină. De departe, explozii surde, ţăcănitul automatelor. Elizabeth o luă încet spre malul Senei. În cale nu exista nici aoprelişte. Ceva mai încolo, încă un camion nemţesc spart, abandonat, cu urme de sânge pe prelată, şi caroseria unei maşini, prăvălită cu roţile în sus şi cu portierele deschise.

Două mici baricade, din saci cu nisip, construite de Apărarea pasivă, flancau fântâna Saint-Michel. Strada Hachette era în întregime blocată de o baricadă cu mult mai solidă şi mai înaltă, în care se aflau, de-a valma, caroserii de maşini calcinate, scânduri de pat, crengi, aparate de încălzit şi bucăţi de cherestea. În spate, câţiva tineri înălţaseră un zid cu pietrele scoase din pavaj. Câteva scânduri, bătute cu cuie mari stăteau rânduite pe jos, cu scopul de a sparge pneurile vehiculelor care ar fi fost încercat să treacă prin baraj.

Elizabeth avu imediat convingerea că Boris nu putea să se afle prea departe! Sui pe bicicletă, îndreptându-se spre reduta care se sprijinea degrilajul metroului, aproape de unul din dragonii de bronz ai fântânii. O mitralieră instalată pe trotuar ţinea sub observaţie podul. La ea stătea un bărbat scurt şi îndesat, oacheş, cu basc pe cap. În spatele lui, nişte tineri în cămaşă, cu brasarda F.F.I. pe braţ, cu puşti în mână. Unii, cu capul descoperit, alţii purtând căşti vechi din timpul primului război mondial, strânse cu o cureluşă sub bărbie. Toţi păreau foarte calmi. Elizabeth se uita cu atenţie la figurile lor.

— Căutaţi pe cineva? întrebă bărbatul cu basc.

— Da. Domnul Danoff nu este cumva cu dumneavoastră?

— Ah! Nu…

— Dar domnul Robert Avril?

— Nici el. Vedeţi, alături, poate aveţi mai mult noroc!

Nici de la băieţii din reduta vecină nu află mare lucru.

Decepţionată, Elizabeth traversă piaţa, împingându-şi bicicleta şi ajunse în faţa unei „b>baricade mari: aceiaşi oameni în cămaşă, cu brasarde, aceleaşi căşti, aceleaşi puşti. Dar aici, combatanţii, rupţi de oboseală, arşi de soare, mâncau. Ai fi zis că este o echipă de muncitori în timpul pauzei. Boris nu era printre ei. Unul mai mucalit şi cărunt, care părea să fie şeful lor, se ridică, îşi aranjă centura şi zise:

— Eh! Jojo, i-ai zis lui Marcel de bere?

Un puşti de vreo doisprezece ani ieşi din grupul de gură-cască, strigând:

— Rămâi acolo, Jojo! Mă duc eu! O să fac treaba mai repede!

Plecă alergând şi lovind cu pumnii în gol, ca şi cum ar fi pocnit nişte duşmani invizibili. O femeie din preajmă întrebă:

— Nu credeţi că nu-i bine să fie lăsaţi copiii pe stradă într-o astfel de zi?

Celelalte surate încuviinţară cu tărie această remarcă. Toţi erau oameni ai cartierului. Chiar cei din F.F.I. locuiau prin apropiere. Nu era vorba de eliberarea Parisului, ci a arondismentului VI, mai exact a pieţei Saint-Michel. Elizabeth se apropie de bărbatul cu păr cărunt:

— Iertaţi-mă, domnule, caut pe cineva: Boris Danoff.

— Cum aţi spus?

— Boris Danoff.

— Nu-i aici.

— Am băgat de seamă. Dar poate că o fi venit de curând.

— Aş fi ştiut!

— Şi Robert Avril?

— Nu cunosc niciunul din aceste nume… Aşteptaţi, mă duc să-i întreb pe ceilalţi… Eh! Băieţi, Danoff, Avril, vă spun ceva?

Camarazii săi negară, dând din cap, fără să-şi întrerupă dejunul.

Elizabeth aruncă o privire de jur-împrejur şi murmură, ca pentru sine:

— Oare unde o fi?

Aerul era invadat de o lumină orbitoare. În spatele baricadei, zidari voluntari aşezau, una peste alta, pietre de pavaj, în faţa vitrinelor sparte de la „Taverne du Palais” şi „Café de la Gare”.

Câteva femei cu capul descoperit făcuseră lanţ pentru a da din mână în mână materialele de construcţie.

— Duceţi-vă să vedeţi spre intersecţia Saint-Germain, zise omul. Sunt destul de mulţi pe aici…

Fluierături ascuţite îi tăiară vorba.

— Adăpostiţi-vă! strigă el. Repede! Dispăru şi el în spatele baricadei. Într-o clipită, toţi acei gură-cască se topiră, jaluzelele se închiseră cu zgomot. Fără a-nţelege Ce se-ntâmpla, Elizabeth îşi propti bicicleta de trunchiul unui copac şi se trase spre o poartă, sub a cărei boltă se adunaseră vreo zece persoane.

Cu gestul autoritar al unui băiat de lift, care constată că s-a umplut cabina, portăreasa trase canaturile grele de lemn. Le întredeschise de altfel, ceva mai târziu, pentru a urmări operaţiunile prin crăpătura uşii. Obişnuită cu cele ce se-ntâmplau pe stradă, comenta noilor veniţi evenimentele.

— A fost semnalată o maşină nemţească, înţelegi? Dacă mai înaintează, o să cadă între două focuri. Prizonierii vor fi duşi la Prefectură. Uneori lucrurile se termină bine, dar alteori nu există cruţare pentru nimeni şi nimic. Ieri, a trebuit să spăl pe jos: era sânge, chiar şi creieri. Da, doamnă! Trei morţi!…

Elizabeth întinse gâtul şi zări un camion nemţesc,

acoperit cu frunziş de camuflaj, care cobora bulevardul cu un zgomot de fier vechi. Cei de faţă îşi ţineau respiraţia. O femeie tânără şopti, ducându-şi mâna la gură:

— N-ar fi fost mai bine să aşteptăm sosirea americanilor pentru a-i bate pe nemţi?

Camionul se apropia. O voce ascuţită strigă:

— Nu trageţi încă!

Deodată, din baricadă se desprinse o siluetă înaintând singură, cu o puşcă în mână, în mijlocul şoselei. Era bărbatul cu părul cărunt.

— E nebun! murmură tânăra femeie. O să fie omorât!

— Da, trebuie să ai curaj, nu glumă! zise portăreasa pe un ton admirativ. Nu e prima oară când aplică trucul ăsta parlamentar: „Predaţi-vă fără luptă, suntem mai mulţi decât voi!” De obicei, ţine…

Cu gândul la Boris, Elizabeth simţi o săgeată în inimă. Nu cumva în clipa asta se expunea aceloraşi riscuri? îl ştia atât de încrezător şi de impulsiv! Niciun dram de minte în capul ăla înfierbântat! Camionul încetini. Trăgătorii trebuiau să fie pitiţi în spatele prelatei. O rafală de mitralieră şi maşina porni, în goană, lăsând un trup însângerat pe pavaj. În cele din urmă, camionul se opri. Elizabeth, mirată, îl zări pe bătrânul cărunt discutând cu şoferul. Purta o vestă de piele şi o brasardă tricoloră. Făcea desigur parte din F.F.I. şi aducea o maşină furată de la nemţi, dar care încă nu avea însemnele Rezistenţei.

— Lăsaţi-i să treacă! strigă bărbatul cărunt ridicând braţul.

Camionul intră pe cheiul Saint-Michel.

— Uf! Mi-e cald! zise portăreasa.

Elizabeth ieşi din refugiul său, dar noi fluierături îi străpunseră timpanul şi ea rămase acolo năucită, pe trotuar. Dintr-o mişcare, toate capetele se lăsaseră în jos, în spatele sacilor de nisip. Puşti, pistolete ţinteau podul

liber, dominat de cele două clădiri impunătoare: Palatul de Justiţie şi Prefectura. Băiatul de la cafenea trecu prin faţa Elizabethei. Le aducea combatanţilor sticle cu bere.

— Atenţie! Atenţie! bolborosi portăreasa.

Băiatul de la cafenea grăbi pasul şi sticlele se loviră unele de altele. După ce le împărţi, o şterse furişându-se repede pe lângă ziduri. Pe pod se ivi o ambulanţă de culoare bej, venind dinspre l'ale de la Cité. Doi tineri ţâşniră din ascunzătoarea lor, pentru a ridica scândurile ţintuite cu cuie. Abia terminaseră treaba, că maşina se năpusti în forţă înainte. De o parte şi de alta a bulevardului se auziră ţipete:

— Sunt nemţii! Ne-au făcut-o cu Crucea Roşie!

Ridicându-se din spatele sacilor de nisip, bărbaţii duseră puşca la ochi, trăgând în dezordine. Ambulanţa ripostă prin foc neîntrerupt. Un glonte şuieră pe lângă urechile Elizabethei. Geamuri zburară în ţăndări. Un puştan se luă după maşină. În mână ţinea un revolver. Camarazii săi urlau disperaţi.

— Martin! Martin! Faci o prostie!...

El se împiedică şi căzu cu faţa la pământ. Fără să stea pe gânduri, Elizabeth alergă spre el. Faţa pe care o întorsese spre ea era copilărească, lividă, plină de praf, cu nişte ochi sticloşi care priveau cerul. Un elev de liceu. Se lăsă în jos, pentru a-i sprijini mai bine capul. El clipi de câteva ori.

O pată roşie se-ntindea pe cămaşa lui, aproape de umărul stâng. Elizabeth abia îşi stăpânea plânsul. În braţele sale îl ţinea pe Patrice. Doi bărbaţi în bluze albe veniră în fugă, cu încălţămintea lor greoaie, cu fetele roşii sub bonetele de culoarea laptelui. Puseră rănitul pe o targă. Elizabeth îi ajută să-l aşeze cât mai bine cu putinţă. Apoi îi urmă, ca şi cum acest băiat ar fi fost o cunoştinţă de-a sa, de care acum nu trebuia să se dezlipească. El gemea la fiecare clătinătură. Un fir de sânge se prelingea de-a lungul încheieturii, până în vârful degetelor. Elizabeth îi luă mâna, strângându-i-o cu

gingăşie. Simţi sângele lui cald pe mâna sa. Privirea rănitului se îndreptă temătoare, întrebătoare, spre ea:

— E o nimica toată, zise ea.

Brancardierii se îndreptară spre strada Saint-Andr6-des-Arts, apoi pe strada Savoie şi intrară într-o curticică în care se găsea un post de prim-ajutor, semnalat printr-un steag de Cruce Roşie. Un domn mai în vârstă, care probabil era doctor, o opri pe Elizabeth:

— Sunteţi din familie, doamnă?

— Nu.

— Atunci, nu vă pot lăsa să intraţi!

Rănitul dispăru în braţele celor cu şorţuri albe.

Copleşită de sentimentul propriei inutilităţi, Elizabeth, cu capul în jos, făcu cale-ntoarsă. O atrase uşa deschisă a unui bistrou. Intră într-o sală îngustă, înţesată de brancardieri, care vorbeau tare şi beau rachiu, se strecură până la toaletă, îşi spălă mâinile pline de sânge şi se duse la tejghea; cu gâtul ars de sete comandă o halbă. Berea spumoasă, rece, îi lăsă un gust amar în gură, fără să-i potolească setea. Alături de ea, un bărbat cu bluza pătată de sânge muşca cu poftă dintr-un sandviş. Elizabeth simţi că i se face greaţă, se grăbi să plătească şi ieşi. Fusese atât de tulburată de ceea ce i se-ntâmplase acestui băieţandru, încât dorea cu şi mai multă ardoare să-l găsească pe Boris! îşi făcuse deja un plan: va urca din nou pe bulevardul Saint-Michel, se va întoarce pe bulevardul Saint-Germain, va trage o raită pe lângă Odeon, îi va întreba pe toţi cei din F.F.I. pe care-i va vedea pe baricade... Procedând astfel, era sigură că va da de un capăt.

Piaţa Saint-Michel se liniştise din nou, cu gurile sale de metrou închise, cu fântâna oprită şi înconjurată de saci cu nisip, cu geamurile făcute ţăndări şi verdele prăfuit al copacilor. Jaluzelele se deschiseră iar, pe trotuare circulau iarăşi trecători, cei din F.F.I. Îşi lăsaseră jos armele, portăreasa imobilului în care Elizabeth se refugiase câteva minute mai înainte flecărea

cu vecinii. Elizabeth se îndreptă spre copacul lângă care-şi proptise bicicleta, dar numaidecât simţi că i se taie picioarele: bicicleta dispăruse. Înspăimântată îşi plimbă ochii în jur pentru a se convinge că se înşela şi se duse spre portăreasă:

— Doamnă, vă amintiţi, nu-i aşa, am lăsat bicicleta aici! Nu o mai văd!

— E foarte posibil! spuse portăreasa. La ora asta o bicicletă e un lucru tentant! V-au şterpelit-o, nu mă miră, biata mea doamnă!

— Ce proastă sunt! gemu Elizabeth. Ar fi trebuit să-mi dau seama!... Dar, cu împuşcăturile astea mi-am pierdut capul, nu m-am mai gândit.

Îi întrebă pe cei de la F.F.I., de la baricada mare; nimeni nu observase furtul. Elizabeth era consternată, ca şi cum o infirmitate-ar fi ţinut-o pe loc! Cele mai simple proiecte ale sale se complicau la modul cel mai tragic. Ce-o să se facă fără bicicletă, într-un Paris lipsit de mijloace de transport? îşi privi ceasul de la mână: ora două şi zece. Cei din F.F.I. care, fără îndoială, prânziseră acasă, se înapoiau la locul lor, cu capul sus, puşca în bandulieră, asemenea unor cetăţeni paşnici ce se duceau la vânătoare. Tot cartierul se afla la ferestre pentru a-i vedea trecând. Din spatele unei vitrine, pe jumătate sparte, un cârciumar îi chema înăuntru.

Elizabeth învălui cu o ultimă privire piaţa Saint-Michel şi, adunându-şi tot curajul, se îndreptă cu pas hotărât spre bulevardul Saint-Germain.

La orele cinci după-amiaza, încă mai mergea; picioarele îi erau rupte de oboseală şi simţea că-i iau foc. Trimisă de la un post de luptă la altul, rătăcind prin piaţa Saint-Sulpice din Luxembourg şi de aici în strada Vaugirard, sfârşi prin a crede că fatalitatea se-nverşuna s-o ducă acolo unde Boris nu se afla. Mii de idei contradictorii se învălmăşeau în capul ei. Boris fusese rănit şi transportat într-un spital sau schimbase, poate, arondismentul şi lupta pe malul drept, sau poate murise

şi nu voiau să-i spună… O băltoacă de sânge pe trotuar, un copac căzut, o maşină incendiată, fiecare imagine a luptei sporea şi mai mult spaima Elizabethei. Parcurse drumul înapoi şi ajungând la intersecţia Cluny se trezi din năuceală. Pe frontispiciul unui cinematograf închis, un afiş imens, decolorat de timp: Michel Simon în *Circumstanţe atenuante*. Văzuse filmul cu Boris. Cum se-ndrepta spre colţul bulevardului, o maşină cu microfon de la Prefectura Poliţiei îi tăie drumul. La început, Elizabeth nu acordă nicio atenţie vocii cavernoase care se auzea din vehicul. Apoi, trezindu-se parcă, ceaţa se risipi şi ea îşi înălţă capul.

„Având în vedere promisiunile făcute de comandamentul german, de a nu ataca edificiile publice ocupate de trupele franceze şi de a-i trata pe toţi prizonierii conform legilor de război, guvernul provizoriu al Republicii franceze şi Consiliul Naţional al Rezistenţei vă cer să suspendaţi focul împotriva ocupantului până la evacuarea promisă Parisului. Populaţiei i se recomandă cel mai mare calm. Sunteţi rugaţi să nu staţionaţi pe străzi!”

Urlete de bucurie fură răspunsul la aceste cuvinte. Din toate părţile, oamenii dădeau buzna afară pe uşi, umpleau şoseaua, îşi strângeau mâinile, sc-ribulzeau, se-mbrăţişau:

„Hitler a cerut armistiţiul!… Armistiţiul!… războiul s-a terminat!…”

Copleşită de bucurie, Elizabeth se lăsă dusă de mulţimea care cobora bulevardul Saint-Michel. După patru ani de întuneric, aceste prime clipe ale păcii o ameţiră asemenea unui miracol. Se gândea cu o anume ezitare la speranţă, libertate. De-acum era oare posibil să nu se mai teamă pentru Boris? Aflase şi el deja, trebuie să se fi reîntors acasă, aşteptându-şi soţia cu nerăbdarea unui îndrăgostit, sănătos şi teaiâr! Era sigură de asta! Voci prost acordate cântau *La Marseillaise*. Câteva steaguri apăruseră la ferestre: bucăţi de stofa uzată,

decolorată, pânză albastră, albă, roşie, cusute cap la cap, stindarde ţepene de hârtie colorată. Cârciumile îşi redeschiseră porţile. În spatele Elizabethei, două femei discutau aprins cea mai bună metodă de a confecţiona un steag american:

— Eu am găsit metoda: decupaţi stele de hârtie albă, înşiruiţi-le… Nu-i greu să faci patruzeci şi opt din astea! … Greu e până faci vreo câteva!…

Elizabeth se furişă.pe o străduţă pentru a scăpa de mulţime. Bicicleta furată, ce prostie! Cât timp i-ar trebui, pentru a ajunge pe jos din bulevardul Saint-Michel pe Champs-Élysées? îşi blestema oboseala. Oameni beţi de fericire o-nghionteau, îi vorbeau.

Trecu o maşină cu luptători tineri, aşezaţi de-o parte şi de alta, pe aripile maşinii. Încă mai ţineau puşca în mână. *Allons enfants de la Patri-i-e*! Cu fiecare pas, Elizabeth simţea o slăbiciune dureroasă începând de la călcâie şi până la ceafă. Bluza i se lipise de piele. O chinuia o sete cumplită. Surâdea tuturor, dar nu se gândea decât la Boris.

Abia putu să urce scările. Picioarele îi tremurau de oboseală. Inima bătea gata să-i spargă pieptul. Uşa era deschisă, scoase un suspin de uşurare:

— Boris!

El se afla acolo în picioare, teafăr, fără nicio zgârietură. O privea cu un aer furios, dar în acelaşi timp şi încântat.

— În sfârşit, exclamă el îmbrăţişând-o. E aproape o oră de când te aştept! De unde vii?

În loc să-i răspundă, murmură cu tandreţe:

— Boris!… Ai aflat?… Armistiţiul!…

— Ştiu, răspunse el cu o voce moderată. Şi repetă: De unde vii? Elizabeth clătină din cap, pentru a alunga noianul de amintiri neplăcute!

— Ce zi oribilă!… Te-am căutat peste tot în Cartierul Latin… Sunt moartă de oboseală!… Mi-au furat bicicleta!

Vorbea cu o veselie febrilă, ca şi cum penibilele

incidente pe care le povestea n-ar mai fi avut nicio importanţă. Boris o cuprinse pe după umeri şi îndepărtând-o de el, pentru a o privi mai bine, o întrebă apăsând cuvintele:

— Ai făcut tu asta?

— Da.

— Ai înnebunit?»

— Nu mai mult decât tine!

— Îţi dai seama ce-ai riscat, plimbându-te pe acolo? Te rugasem totuşi să rămâi acasă!

— De ce aş fi stat acasă dacă tu făceai numai ce voiai?

Încruntă din sprâncene:

— Cu mine e altceva. Sunt bărbat. Şi, de altfel, nu m-am expus în mod inutil!

— Am văzut unul ca tine, care nu s-a expus în mod inutil, replică Elizabeth, cu bruscheţe. A fost grav rănit, pe bulevardul Saint-Michel. Poate că a şi murit!... Un copil!”

— Ai fost până la Saint-Michel?

— Da. Dar tu unde erai?

— La doi paşi: în colţul străzii Petit-Pont.

Singurul loc din cartier în care nu fusese, în care nu se aventurase!

— Ce stupiditate! oftă ea.

Boris lăsă braţele în jos şi spuse:

— Dacă măcar m-ai fi ascultat!... Te rog pentru ultima oară, Elizabeth: nu te mai ocupa de problema asta! Nu încerca să mă urmăreşti! Ţi-ai rupt picioarele, ai fi putut să mori, ţi-ai pierdut bicicleta... Toate astea pentru nimic!

Ea se mira că încă îi făcea reproşuri, în loc să se bucure. Nu-şi dădea oare seama ce însemna acest armistiţiu providenţial? Nu o să se mai tragă niciun foc de armă în Paris!

Voci clare urcau din strada împodobită.

— Eşti caraghios! murmură ea. Ce se-ntâmplă? S-ar

zice că nu eşti fericit!…

— Ba da!

— Atunci, de ce-mi spui toate astea? Chiar dacă am sau n-am dreptate, ce importanţă are asta, acum nu se mai bat, pentru că suntem liberi.

În cele din urmă surâse, dar ochii îi rămâneau gravi. Se ghemui lângă el, oferindu-i buzele. Oboseala se risipi imediat ce-i simţi gura fierbinte. I se abandonă lui Boris… Era din nou al ei. Pereţii camerei se-nvăluiră de violetul amurgului… Mângâiată, Elizabeth se sili să rămână stăpână pe ea, câteva clipe încă. Dincolo de vălmăşagul gândurilor, auzi vuietul crescând al mulţimii, asemenea unui val, printre case. Vocea unui megafon pătrunse în cameră. Boris se dezlipi de lângă Elizabeth, făcu un pas înapoi şi trăsăturile lui se încordară, căpătând expresia unui om la pândă.

— Ai auzit? întrebă el.

— Nu, ce*?

Fără să-i răspundă, se precipită spre fereastră. Elizabeth îl urmări. Un Citroën negru, cu literele F.F.I. urca încet pe strada François I. Din toate părţile, lumea alerga să asculte vocea care se auzea dintr-un cornet metalic:

„Comitetul Naţional al Rezistenţei comunică: nemţii au rupt armistiţiul. Luptele reîncep. Nu staţionaţi pe străzi. Scoateţi steagurile de la ferestre!…”

Elizabeth se-nţoarse spre Boris cu o privire încărcată de spaimă şi bâigui:

— Nu-i cu putinţă!

— Ba da. Noi eram, de altfel, siguri de asta. Pricepi acum de ce ezitam să mă bucur?…

Lăsă capul în jos. Speranţa se risipise până la ultimul licăr, şi atât de repede, încât se simţea plutind, fără vreun punct de sprijin, în spaţiu. Funesta maşină se-ndepărtă pentru a repeta mai departe ameninţătoarele vorbe. În urma sa renăşteau ura, decepţia, frica… Grupurile de curioşi se destrămau. Fiecare se întorcea

acasă la el, cu o deznădejde adâncă, fără ieşire.

— Prin urmare, nu se va sfârşi niciodată! exclamă Elizabeth descurajată.

Ferestrele deschise spre stradă renunţaseră deja la cele trei culori. Doi tineri cu revolvere în mână tocmai se postaseră pe trotuar şi somau, de jos, etajele recalcitrante:

— N-aţi auzit? Scoateţi steagurile! Vreţi ca nemţii să vă repereze casa? Scoateţi steagurile, altfel tragem!

Înnebunite, portăresele îi rugau să mai aştepte puţin.

— Mă duc imediat să-i previn acolo, sus! O vor face de îndată!

Ultimul steag care fu scos aparţinea unui colaboraţionist cunoscut, care locuia la mezaninul imobilului din faţă. Boris plecă de la fereastră. Elizabeth îi aruncă o privire piezişă. Văzând chipul acela încruntat, cu o expresie agresivă, şi privirile absente, bănui că gândurile îi erau la camarazii săi. Din nou ideea datoriei îl făcea refractar la emoţii obişnuite. Nu mai avea soţie. Ea se simţea incapabilă să-l reţină. Dată la o parte, minimalizată, abia dacă mai exista. Nu îndrăznea să-l întrebe, de teamă de a nu-i auzi răspunsul. În sfârşit, se decise şi rosti cu un glas stins:

— Ce ai de gând să faci, Boris?

— Voi pleca mâine dimineaţă, la orele opt, spuse el, şi o înlănţui în braţele sale.

6.

Joi, 24 august. Lungit în pat, în semiîntuneric, îmbrăcat, Boris încerca în zadar să doarmă. Cele patru zile de lupte intermitente îl epuizaseră fizic şi psihic. De obicei, rămânea pe baricade până la căderea nopţii, dar de data asta Robert Avril, dispunând de un număr mare de voluntari, îl trimisese acasă, înainte de schimbarea gărzii. Lupta avea să reînceapă mâine, violent, disperat. Ca în fiecare seară, Elizabeth îl întâmpina pe Boris cu o faţă pe care bucuria şi uşurarea de a-l vedea se

amestecau cu ultimele umbre ale neliniştii. Reuşise s-o convingă că sectorul său era acum tot atât de calm, ca în momentul în care ea fusese acolo, că oamenii se mărgineau să stea de pază, în spatele sacilor de nisip, şi că ar fi foarte supărat dacă ea l-ar căuta în locurile ambuscadei.

De fapt, ea suporta din ce în ce mai greu supliciul aşteptării. Cât timp va trebui să-l îndure? De îndată ce putea, el îi telefona dintr-un bistrou pentru a o linişti. Aceeaşi voce ezitantă, imploratoare la celălalt capăt al firului: „Boris, îmi juri, e-adevărat?... Nu-ţi lipseşte nimic?... Eu sunt cu Ariette... Când te întorci?...” îl iubea atât de mult! El ar fi vrut s-o cuprindă în braţele sale; – o acopere cu sărutări, să-i mulţumească pentru înţelegerea, pentru calmul şi tandreţea ei. Oboseala nervoasă îi stârnea dorinţa. Elizabeth pregătea masa în bucătărie. Pasul i se auzea pe pardoseală.

— Elizabeth! Elizabeth! murmura el răsucindu-şi capul pe pernă.

Ea nu-l auzea. Imagini incoerente se-nvălmăşeau în mintea lui Boris. Aparţineau visului sau realităţii? Un camion german, al cărui şofer fusese omorât la volan, deviase, rupsese parapetul podului şi se transformase în vâlvătaie de foc. Cei din maşină săreau, se clătinau, încercau să fugă. Unul din ei căzuse secerat de un ultim glonţ. Alţii ridicau braţele în aer şi se lăsau prinşi. Chipul unui soldat bătrân, cu ochi albaştri, bulbucaţi. Sudoarea îi curgea pe obraji. Clănţănea din dinţi. Şi acel *feldwebel* împuşcat. Tocmai atunci când, refugiat pe scările gării Saint-Michel, se pregătea să arunce o grenadă. Brancardierii cărau cadavrele. Benzina împrăştiată pe şosea se aprindea, răspândind o căldură sufocantă. Pompierii se agitau în jurul hotelului „Notredame”, încercând să stingă incendiul. O maşină blindată se îndrepta direct spre baricadă. Mitraliera ţăcănea cu furie. Un combatant din F.F.I. se prăbuşi, cu gâtul străpuns de glonte, cu privirea fixă. Voia să spună ceva,

dar un fir subţire de sânge apăru în colţul buzelor sale. În momentele de răgaz, proprietarii prăvăliilor, portăresele ieşeau din ascunzătorile lor, negustorii ambulanţi cu vocea răguşită ofereau primele ziare ale Franţei libere: *Le Front national*, *Le Journal officiel des F.F.I.*, *Le Parisien libéré*, *Le Populaire*, *L'Humanité*, *Ce soir*, *Le Figaro*... Titluri de-o şchioapă: „Întreg Parisul pe baricadă... Parisul îşi cucereşte libertatea... bateţi-vă ca leii!”... în chioşcul de alături, distrus, existau încă numere din *Pilori* şi *Signal*. Un camarad aduse un mesaj.

Robert Avril rupse plicul. Omul traversase jumătate din Paris, prin galeriile metroului. Nemţii incendiaseră Grand Palais. Explozii surde zguduiau pământul: explodase un depozit de muniţii? Un atac de blindate prin preajma primăriei arondismentului V? Boris închidea ochii şi vedea un afiş explicând celor ce luptau cum se pregăteşte o sticlă incendiară: „Trei părţi de benzină şi un sfert de acid sulfuric...” Femei defilau, rase în cap, drept măsură de represalii. Câte oare din ele colaboraseră în mod real cu duşmanul? Feţe ca de ceară, galbene, scăfârlii mari, livide şi lucitoare. Unele aveau desenată cu ruj zvastica pe frunte. Cu umerii strânşi, cu pantofii prăfuiţi, cu privirile înfricoşate şi umilite, prizonierele erau huiduite. Era josnic! Dar cum ar putea fi oare judecată furia unui popor, după patru ani de mizerie şi ruşine? Binele şi răul se confundau. Acelaşi elan îl mâna pe erou şi pe brută spre victorie. Când aveau să se sfârşească toate astea? Ieri seară, Radio-Londra anunţa triumfal că Parisul se eliberase, dar, în acelaşi timp, lupta nu fusese nicicând mai înverşunată.

La Londra se cântau *Sambra et Meuse* şi *La Marscillaise*, iar în piaţa Saint-Michel, combatanţii, frânţi de oboseală, n-aveau muniţii pentru a se putea apăra de patrulele de tancuri. Doar ultimele informaţii primite prin Robert Avril spuneau că generalul Leclerc obţinuse de la generalul Bradley, comandantul grupului de armate, misiunea de a se îndrepta cu divizia lui blindată

spre Paris. Aşadar, soldaţii francezi ar fi cei care intrau primii în capitală. Se spunea că deja se aflau la Clamart. Probabil încă o ştire falsă. De peste o săptămână, nu trecea zi fără ca sosirea aliaţilor să nu fie promisă pentru ziua următoare. Dacă nemţii primeau întăriri, asta însemna înfrângerea insurecţiei naţionale. „Am început prea devreme!” îşi spunea Boris. Şi se gândea cu strângere de inimă la părinţii săi care, desigur, erau departe de a şi-l imagina pe fiul lor pe o baricadă. Le telefona adesea pentru a le spune că el şi Elizabeth erau bine, că se aprovizionau cum puteau din cartier şi că, după oameni bine informaţi, eliberarea nu mai era decât o chestiune de ore – „Mâine seară, o să trec pe la ei, înainte de a veni acasă”, decise el. Acest proiect îl tulbura. Putea să dispună de o astfel de zi în care voinţa să fie mai puternică decât destinul? Ce s-ar întâmpla cu Elizabeth dacă ar fi ucis? se-ntreba el, sincer, apăsat de o cumplită teamă. La ideea înspăimântătoare de a nu o mai vedea, se adăuga, dincolo de durerea pe care i-ar pricinui-o, situaţia în care ar lăsa-o, dacă, din nefericire, ar fi omorât. Care o fi fost ultimul gând al lui Patrice? în care moment înţelesese că nu mai exista nimic la care să spere 7

Dintr-odată, Boris deschise ochii. Se aştepta să vadă figura prietenului său, dar privirea lui întâlni imaginea albă şi rotundă a pendulei: ora opt şi cinci minute. Oftă adânc şi adormi dus.

Elizabeth intră în cameră pentru a pune masa. Dar văzându-l pe Boris aţipit, se aşeză într-un fotoliu, la căpătâiul său, contemplându-l cu admiraţie. Cu gulerul cămăşii deschis, cu gâtul gol, gura crispată şi ochii închişi, i se părea atât de vulnerabil, încât simţi ceva, ca un presentiment. Mort, ar fi arătat la fel, întins pe spate, cu faţa în sus, un tip înalt şi puternic, inutil. Îşi reţinu strigătul de revoltă, gata să izbucnească dinlăuntrul fiinţei sale şi mâinile, aşezate pe genunchi, se-ncleştară rigide. Mâine, fie că el va fi sau nu de acord, avea să-l

însoţească acolo. Nu mai putea suporta să fie departe de el, cu urechea la pândă, cu ochii pe telefon, pierzându-l şi regăsindu-l de douăzeci de ori pe zi! Buzele lui Boris schiţară un surâs. Pacea îl vizita în somn. Pe nesimţite, noaptea pătrunse în cameră. Figura celui care aţipise începea să se şteargă, trăsăturile feţei abia se mai desluşeau. Elizabeth făcea eforturi pentru a-l vedea, cât se mai putea, în întunericul care ameninţa să-l învăluie.

Se trezi, legănat pe fundul unei bărci. Elizabeth îl zgâlţâia de mână. Lampa de la căpătâiul patului era aprinsă. Privi pendula: ora zece şi douăzeci. Cum s-a făcut c-au dat drumul la Curentul electric?

— Boris! Boris! Ascultă!

Avea expresia unei femei care băuse cam mult, ochii îi străluceau, pe buze avea un surâs ciudat.

Boris se aşeză pe marginea patului şi un văl se ridică de pe gândurile lui. Ştirile! O voce întretăiată, şuierătoare, se auzea la postul de radio:

„Aici Radiodifuziunea naţiunii franceze… Blindatele generalului Leclerc şi-au făcut intrarea în Paris… Domnii preoţi sunt rugaţi ca la bisericile lor să tragă clopotele”.

Bombăni:

— Cum?!… Au înnebunit?

— Nu! răspunse Elizabeth cu entuziasm. Au repetat comunicatul de trei ori până acum!… Oh! Boris, trebuie neapărat să vezi ce se întâmplă, să ieşi pe stradă!… Cu siguranţă că şi alţii au auzit!…

Vocea crainicului repetă:

„Domnii preoţi sunt rugaţi ca la bisericile lor să se tragă clopotele…”

Boris fu imediat în picioare şi, aranjându-şi hainele cu gesturi febrile, bombăni:

— Asta-i bună… Dacă-ar fi adevărat!… Nu-mi vine să cred!… Repede!…

Bucuria şi teama i se citeau pe chip. Îşi trecu mâna prin părul ciufulit. Elizabeth deja se grăbea spre uşă. Boris o urmă. Nu era curent electric. Aprinse lanterna.

Întreg imobilul părea să doarmă. Elizabeth cobora scările sărind. Trecură prin faţa camerei portăresei, cu geamurile cufundate în întuneric şi ieşiră în stradă: trotuarele erau pustii; casele dormitau în beznă şi linişte. Elizabeth încercă un sentiment înfiorător, acela de a fi căzut într-o capcană.

Din nou ezita, bucuria sa abia înfiripată părea gata să se risipească.

Murmură:

— Nu se vede nimic!

— Oamenii încă n-au aflat!

— Mi se pare ciudat!… Şi pe urmă, cel puţin trebuia să bată clopotele!…

— Suntem destul de departe, pe strada asta…

— Nu crezi să fie vreo altă ştire falsă?

Nu-i răspunse la întrebare, reflectă şi dintr-odată spuse:

— Mi-a venit o idee! Să ne urcăm pe acoperiş!

Îl privi mirată:

— Ce să facem acolo?

— Vei înţelege imediat. Urmează-mă!

Intrară din nou în casă, traversară vestibulul, deschiseră uşa şi urcară pe scara de serviciu, abruptă, întunecoasă şi mirositoare. Lumina lanternei de buzunar cădea de-a lungul unui perete scrijelit de inscripţii. Elizabeth era sigură că n-o să afle mare lucru, căţărându-se acolo, totuşi inima îi bătea cu nerăbdare, ca şi cum urmau să facă o descoperire. Încă un etaj. Culoarul cu camerele de serviciu ale servitorilor. Li se auzea respiraţia, unii tuşeau, într-o chiuvetă curgea apa. Boris şi Elizabeth se» opriră în faţa uşii debaralei ce ţinea de apartamentul lor.

— Ţine lanterna, spuse el.

Scoase din buzunar o legătură de chei, alese una pe care o introduse în broasca uşii, o învârti, deschise uşa şi pătrunse primul în cămăruţa de sub acoperiş, plină de valize, cutii din carton şi mobilă deteriorată. Ochiul de

geam de pe tavan era acoperit de un strat gros de praf. La rândul ei, Elizabeth se strecură în acel colţişor, în care era o căldură sufocantă şi miros de haine vechi.

— Unde vrei să ajungi? şuşoti ea. El zâmbi, mişcă mânerul de fier şi forţă geamul, care se ridică scârţâind. O boare de aer mângâie faţa Elizabethei.

— Fă ca mine, spuse Boris urcându-se pe un geamantan de răchită pentru a se apropia de pervaz. E foarte uşor!

— Ai mai încercat?

— Da, într-o zi am vrut să ştiu dacă se poate fugi pe aici!

Elizabeth îl văzu ridicându-se, prin forţa braţelor, spre deschizătura dreptunghiulară. O săritură şi dispăru, ca şi cum ar fi fost luat de un curent de aer.

— E rândul tău, Elizabeth!

Cu o mână se prinse de mâna lui, cu cealaltă, de marginea pervazului; încordându-şi forţele ieşi de-ndată, afară, sub cerul liber. O cuprinse ameţeala. Pe punctul de a-şi pierde echilibrul, se sprijini uşor de Boris. În jurul lor se întindea o imensă platformă înclinată, fără balustradă. Deşi casa nu era cu mult mai înaltă decât cele din jur, din acest loc părea că domină întreg Parisul.

Un Paris nocturn, lugubru, ameninţător. Se vedeau străzile, blocurile înalte, hornurile acoperişurilor. La ferestre, nicio lumină. O linişte ca de cimitir. Deasupra acestui oraş adormit, tăiat parcă în cărbune, vegheau stelele cu strălucirea lor.

O pâclă trandafirie, vaporoasă, lumina orizontul spre nord-vest.

— Arde lângă Colombes! zise Boris.

— Dar acolo ce se-ntâmplă? întrebă Elizabeth arătând cu mâna spre un punct din spaţiu, unde se vedea o lumină asemănătoare zorilor de zi.

— Castelul Vincennes, fără nicio îndoială! Nemţii au aruncat în aer depozitele de muniţii! Drept înaintea ta, Grand Palais, incendiat!

Din toate astea, mare lucru în plus nu aflăm, oftă ea. Dar ce frumos e Parisul sub stele!

O amintire din copilărie îi îndulci pe moment tristeţea. Se revăzu, copilă, într-o seară de 14 iulie, în Montmartre. Aplecată peste ochiul de geam, se zgâia la Denis şi Clémentine, dansând cu paşi mărunţi, pe acoperişul de zinc din faţa vitraliilor de la „Bal de l'Élysée”. Pe atunci Parisul era împodobit, iluminat. La fiecare colţ de stradă cântau orchestre. „Se vor mai întoarce vreodată timpurile acelea?”

— Cred că mâine dimineaţă se va-ntâmpla, zise Boris fără prea mare convingere.

Chiar în aceeaşi clipă, razele unui proiector luminară cerul. Explodă o salbă de rachete, apoi o alta. Elizabeth avu bizara impresia că întorcându-se cu amintirea spre trecut, îl forţase, făcându-l să-nvie.

Precum la 14 iulie, odinioară, Parisul trimitea buchete albastre, albe, roşii pe cer.

— Ce vrea să-nsemne asta? îngăimă ea.

Un strigăt de fericire ţâşni din pieptul lui Boris.

— Asta înseamnă că sunt aici! Că suntem liberi, liberi!

O îmbrăţişă cu putere pe Elizabeth, gata să-i frângă mijlocul. Cu toate acestea ea se temea ca nu cumva entuziasmul să-i fie curmat de un eşec, cu mult mai mare decât cele de până acum:

— E probabil un semnal?... Un semnal lansat de cei din Rezistenţă, pentru a cere întăriri...

— Nici vorbă, Elizabeth! exclamă el. Ce spui tu e absurd!

— Atunci de ce nu se aud clopotele.

— Le vom auzi, cu siguranţă, dacă n-o să mai vorbim!

Tăcură, strânşi unul lângă altul. După o clipă, nu mai mult.

Elizabeth avu impresia că aude o vibraţie metalică înăbuşită.

— Boris! Boris! şopti ea.

Sunetul se amplifica, devenea mai precis. Un dangăt depărtat răsuna în inima nopţii.

— Clopotele de la Notre Dame! zise Elizabeth cuprinsă de o bucurie atât de profundă, cum inima ei nu mai cunoscuse, iar ochii i se umplură de lacrimi.

În cele patru colţuri ale Parisului, alte clopote se treziră din somn. Mii de dangăte urcau dintr-o capitală ce parcă fusese înghiţită de ape. Elizabeth trăia o legendă de Ev Mediu. Era posibil, oare, ca în secolul XX, în Franţa să se anunţe victoria prin dangăt de clopote, ca o naştere divină, ca un miracol? în acel dangăt vesel se auziră nişte focuri de armă, venind de undeva ca dintr-un infinit, un bubuit de tunet cutremură cartierele mărginaşe neluminate încă.

Se mai dădeau lupte, ici şi colo, dar eliberarea era un fapt împlinit. Rachetelor tricolore li se adăugară luminile focului de artificii lansat printre case. Unele cartiere din centru erau scăldate într-o fantastică jerbă de lumini roşii, mov, galben-aurii. Acoperişuri rubinii, ziduri de ametist tăiau brutal noaptea şi se stingeau împrăştiind o pulbere inofensivă. „Patrice însă n-are cum să mai vadă asta”, gândi cu tristeţe Elizabeth. Apoi, recăpătând puţin câte puţin conştiinţa realităţii, zise:

— Trebuie să le dăm de veste părinţilor tăi, Arlettei! … 3 – Fără îndoială că au aflat deja, zise Boris.

— Crezi?

— Fireşte, uită-te!

Se apropiară de marginea terasei. La picioarele lor, vidul. Dar pe strada până nu de mult întunecată şi mută, ferestrele deschise erau luminate; umbre chinezeşti se furişau în apartamentele ca de păpuşi, posturile de radio urlau; ştiri triumfale, telefoanele zbârnâiau, sunetul trecea prin pereţii despărţitori. Parisul întreg se agita, se trezea, se freca la ochi. De la un capăt la altul al oraşului, părinţii, prietenii îşi comunicau vestea cea bună. Niciodată Elizabéth n-ar fi crezut, de la înălţimea

la care se afla, că vocile ce veneau de jos ar putea să fie atât de distincte. Cuvinte, fraze întregi răzbăteau până la ea. La etajul servitorilor, la un radio, se auzeau imnurile naţionale ale aliaţilor. Crainicul interveni:

„Mesaj foarte urgent: primăria arondismentului XI este atacată de nemţi, iar cei care o apără sunt lipsiţi de muniţii. Cei din F.F.I. care luptă în apropiere, să dea ajutor camarazilor lor. Vom repeta acest mesaj din minut în minut. Tunurile germane sunt puse în baterie la Longchamp… Se solicită prudenţă din partea locuitorilor”.

În imobilul de vizavi, un tânăr cânta la pian *La Marseillaise*.

Cineva strigă:

„Trăiască Franţa! Trăiască de Gaulle!”

O slujnicuţă chicotea în camera sa. Un steag flutura la o fereastră.

„Mesaj foarte urgent: primăria din arondismentul XI…”

O salbă de rachete izbucni iarăşi pe cer. Elizabeth îl văzu pe Boris, scăldat în lumina portocalie, privind înainte, cu ochii strălucind de lacrimi. Când feeria luminilor se risipi, se aplecă spre ea, îmbrăţişând-o tandru, iar focul de artificii, dangătul clopotelor, uralele, cântecele se contopiră toate în ea, într-un sentiment de victorie intimă.

— S-a terminat, într-adevăr? murmură ea.

— Aproape, spuse Boris.

— O să fim fericiţi?

— Sunt sigur de asta, Elizabeth! De acum înainte, asta nu depinde decât de noi! Vrei să coborâm?

— Nu încă! zise ea.

Rămaseră sus, pe acoperiş, îmbrăţişaţi, gândind şi visând la viitor, în vuietul confuz al unei nopţi de luptă şi de sărbătoare.

Imprimat la ROMCART S.A. Bucureşti – România

HENRI TROYAT

Scriitor consacrat al literaturii universale, Troyat se numără printre cei mai traduşi romancieri de pe mapamond, marile lui succese netezindu-i primirea în Academia Franceză (1959). Consacrarea lui s-a produs, miraculos, odată cu apariţia volumului de debut, „Zi nefastă” (1935), pentru care primeşte „Premiul romanului popular”. Trei ani mai târziu, i se va conferi „Premiul Goncourt”, pentru „Păianjenul”, operă ce-l impune definitiv atenţiei publice. Prozatorul avea atunci doar 27 de ani, primirea entuziastă a primelor sale cărţi încurajându-l să se dedice unor cicluri de romane de largă respiraţie, între care şi „Destine” – intitulate în original „Les Semailles et les moissons” – la rândul lor capodopere ale genului. Cinci volume:

1. „Destine”.
2. „Amélie”.
3. „Sturzul”.
4. „Elizabeth cea duioasă şi aprigă”.
5. „Întâlnirea”.

LE11 125 lei o adevărată „saga” modernă, au în centrul lor destinul câtorva generaţii, în zile de pace şi război, din preajma şi din timpul celor două războaie mondiale, cu fermecătoare poveşti de dragoste, între viaţă şi moarte, pe care succesul în rândurile cititorilor le-a transformat într-o adevărată legendă.

EDITURA VENUS
I.S.B.N.: 973 – 9024 – 42 – 4